

ADEN BAHÇESİNDEN
*Vaat Edilen
Topraklara*

PENTATUKA GİRİŞ

T. DESMOND ALEXANDER

Aden Bahçesinden Vaat Edilen Topraklara Pentatuka Giriş

Copyright © 1995, 2002, 2012 by T. Desmond Alexander

Originally published in English under the title

From Paradise to the Promised Land

by Baker Academic,

a division of Baker Publishing Group,

Grand Rapids, Michigan, 49516, U.S.A.

All rights reserved.

Hasat Kilise Hizmetleri Derneği'nin katkılarıyla hazırlanmıştır.

GDK YAYIN NO: 302

KİTAP: Aden Bahçesinden Vaat Edilen Topraklara Pentatuka Giriş

YAZAR: T. Desmond Alexander

ÇEVİREN: İbrahim

ISBN: 978-605-9639-23-1

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 16231

©**Gerçeğe Doğru Kitapları**

Davutpaşa Cad. Emintaş

Kazım Dinçol San. Sitesi No 81/87

Topkapı, İstanbul - Türkiye

Tel: (0212) 567 89 92

Fax: (0212) 567 89 93

E-mail: gdksiparis@yahoo.com

www.gercegedogru.net

Baskı: Anadolu Ofset - Tel: (0212) 567 89 92

Davutpaşa Cad. Emintaş

Kazım Dinçol San. Sitesi No 81/87

Topkapı, İstanbul - Türkiye

Kapak tasarımı: Amy Schiltz

Kapak görseller Open Domain'dedir.

İçindekiler

« 1 » Tevrat'a Genel Bakış.....	7
« 2 » Tanrı'nın Tapınak-Şehri.....	14
Giriş.....	14
Tanrı'nın Tapınak-Şehri olarak Dünya.....	18
Mabet olarak Aden Bahçesi.....	20
İnsanlığın Kraliyet Makamı.....	21
Büyük İhanet.....	23
Babil Kulesi.....	26
Eski Antlaşma'nın Özeti.....	28
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	30
« 3 » Yaratılıştaki Krallık Soyu.....	33
Giriş.....	33
Yaratılış'ın Yapısı.....	33
Seçilmiş 'Soy'.....	35
Adem'in Soyu.....	36
Eski Antlaşma Özeti.....	44
Yeni Anlaşma ile Bağlantılar.....	44
« 4 » Ulusların Kutsanması.....	47
Giriş.....	47
Yaratıcı ve Yaratılış Uyum İçinde.....	48
Aden Bahçesi'nde.....	49
Adem'in Dışında.....	52
İbrahim ve Ulusların Kutsanması.....	55
Yaratılış'ın Geri Kalanında Kutsama.....	58
Eski Antlaşma Özeti.....	65
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	65
« 5 » Cennetin Kaybı.....	67
Giriş.....	67
Dünyanın Yaratılışı.....	68
Adem'den Kovulma.....	69
Kayın – Yeryüzünde Aylak Aylak Dolaşan Gezgin.....	70
Tufan Anlatısı.....	71
Toprağı İşleyen Adam: Nuh.....	73
Uluslar Tablosu.....	73
İbrahim Anlatısı.....	73

Yakup Öyküsü.....	76
Yusuf Öyküsü.....	77
Eski Antlaşma Özeti.....	79
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	79
« 6 » İbrahim İmanla.....	82
Giriş.....	82
İbrahim Anlatısının Gözden geçirilmesi.....	83
Yaratılış 12:1-3'te İbrahim'in tanrısal çağrısı.....	85
Yaratılış 15'in Koşulsuz Vaat İçeren Antlaşması.....	86
Sonsuz Sünnet Antlaşması.....	87
Yaratılış 22:16-18'deki Tanrısal Yemin.....	90
Eski Antlaşma Özeti.....	94
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	95
« 7 » RAB Kimdir?.....	100
Mısır'dan Çıkış'a Genel Bir Bakış.....	100
İsraililer Mısır'dayken.....	102
RAB Kendisini Musa'ya Açıklıyor.....	104
Mısır'daki Mucizeler ve Harikalar.....	107
Sina Antlaşması.....	110
Eski Antlaşma Özeti.....	113
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	114
« 8 » Fısıh Bayramı.....	118
Giriş.....	118
Fısıh Anlatısı.....	119
Fısıh Töreninin Amacı.....	121
Eski Antlaşma Değerlendirmesi.....	124
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	124
« 9 » Sina'daki Antlaşma.....	127
Giriş.....	127
Temel Antlaşma Hükümleri: On Emir (Çık. 20:1-17).....	129
Detaylı Antlaşma Yükümlülükleri.....	133
Antlaşma Kitabı'nın Yasal İçeriği (Çık. 21:1-22:20).....	134
Ahlaki Buyruklar (Çık. 22:21-23:9).....	137
Şabat ve Dini Bayramlar ile ilgili Yönergeler (Çık. 23:10-19).....	138
Antlaşmanın Karşılıklı Doğası (Çık. 23:20-33).....	138
Antlaşmanın Onaylanması.....	139
İsraililerin Başkaldırısı.....	139

Eski Antlaşma Özeti.....	141
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	141
« 10 » Buluşma Çadırı.....	146
Giriş.....	146
Kraliyet Çadırı.....	148
Kutsal bir Çadır.....	152
Bir Buluşma Çadırı.....	156
Malzemelerin ve Yetenekli Zanaatkarların Sağlanması.....	158
Eski Antlaşma Özeti.....	159
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	160
« 11 » Kutsal Olmak.....	163
Giriş.....	163
Kutsal, Dinsel açıdan temiz ve kirli.....	165
Kutsallık.....	170
Dinsel açıdan kirlilik.....	172
Kutsallık ve Dinsel açıdan kirlilik Arasındaki İlişki.....	172
Eski Antlaşma Özeti.....	173
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	174
« 12 » Sunu Sunma Sistemi.....	177
Giriş.....	177
Sunu Hayvanlar için Genel Şablon.....	179
Beş Sunu Türü.....	181
Günahları Bağışlatma Günü (Lev. 16:1-34).....	185
Eski Antlaşma Özeti.....	187
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	187
« 13 » Dinsel Açıdan Temiz ve Kirli Yiyecekler.....	190
Giriş.....	190
Özetle Yemek Düzenlemeleri.....	191
Yemek Düzenlemelerinin İşlevi.....	191
Dinsel Açıdan Temiz/Kirli Ayrımının Arkasında Yatan Temel.....	194
Kan Yasağı.....	195
Eski Antlaşma Özeti.....	195
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	196
« 14 » Vaat Edilmiş Topraklara Doğru.....	199
Giriş.....	199
Yolculuk İçin Hazırlıklar.....	200
Levililerin Rolü.....	203

Kenan Topraklarına Girmek İçin Diğer Hazırlıklar.....	204
Eski Antlaşma Özeti.....	206
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	206
« 15 » Yakınmalar.....	207
Giriş.....	207
RAB'be karşı yakınmalar.....	208
Otoriteye karşı Başkaldırıları.....	212
Dinden Dönmeler.....	214
Hedef: Vaat Edilmiş Topraklar.....	215
Eski Antlaşma Özeti.....	216
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	217
« 16 » Sevgi ve Sadakat.....	220
Giriş.....	220
Yasa'nın Tekrarı ve Antik Yakın Doğu Antlaşmaları.....	222
RAB'bi Sevin.....	224
RAB'be Sadık Olun.....	229
Eski Antlaşma Özeti.....	231
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	231
« 17 » Neden İsrail?.....	234
Giriş.....	234
İsrail'in Seçilmesi.....	235
İsrail ve Diğer Uluslar.....	241
Seçilme ve Sorumluluk.....	245
Eski Antlaşma Özeti.....	247
Yeni Antlaşma Bağlantıları.....	248
« 18 » Pentatuk ve Kutsal Kitap'ın Ana Anlatısı.....	250
Yaratılıştan Yeniden Yaratılışa, Bahçeden Kente.....	251
Aslan ve Kuzu.....	253
Kâhin-Krallar ve Kutsal Ulus.....	254

« 1 »

Tevrat'a Genel Bakış

Tevrat'ın¹ oluşturan kitapları tek tek derinlemesine çalışmaya başlamadan önce, bunların oluşturduğu bütüne genel bir bakış sağlamak ve bunu yaparken, sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak göreceğimiz temaların daha iyi işlenmesine fayda sağlayabilir.

Şu anki hali Tevrat, her biri diğerlerinin ışıığında betimleyerek tek bir bütün oluşturmak üzere bir araya gelmiş beş kitaptan oluşur. Her bir kitabı diğerleriyle bağlantılı kılan çeşitli etmenler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi de Yaratılış'la başlayıp mantıksal bir biçimde Yasanın Tekrarı'nın sonuna kadar devam eden öykünün konusudur. Anlatılanlar arasında bir devamlılık, farklı olan bu kitapları bir araya getirir. Örneğin, Yaratılış'ta Kenan topraklarının İbrahim'in İshak'ın ve Yakup'un soyuna vaat edildiği söylenir. Vaadin yerine gelmesi ise Mısırdan Çıkış'tan Yasanın Tekrarı'na ve bunların sonrasına dek uzanan gündemi oluşturur. Topraklar İbrahim, İshak ve Yakup'a vaat edilmiş olsa da, bunların soyundan gelenlerin, Kenan'a, Mısır'da uzunca bir süre kaldıktan sonra sahip olacağı beklenmektedir (Yar.15:13-16; Çık 12:40-42). Böylece Yusuf'un öyküsü, ilk İsraililerin nasıl Kenan topraklarını terk edip, geçici olarak Mısır'a yerleştiklerini anlatır. Ancak burada, Mısırdan Çıkış'ın ilk bölümlerinde açıklandığı gibi, Mısırlılar İsrailileri köleleştirmiştir. Bu durum, Tanrı'nın müdahalesi sayesinde İsraililerin ülkeden ayrılmak için güçlenene kadar sürmüştür. Bundan sonra Kenan topraklarına gitmek için çölde yaptıkları yolculuk ise Mısırdan Çıkış, Levililer ve Çöldeki Sayım kitaplarında anlatılmaktadır. Bu yolculuğun anlatısı, Şeria Irmağı'nı doğusundaki Moav ovalarına yerleşmesiyle Yasanın Tekrarı kitabında sona erer. İsraililerin Mısır'dan Tanrı'nın eliyle kurtuluşunun anlatıldığı öykünün merkezinde, Mısırdan Çıkış'ın ilk

¹Kutsal Kitap'ın Musa tarafından yazıldığı iddia edilen ilk 5 kitaba verilen ad, Torah. Aynı zamanda İngilizce ismi Pentatuk (Pentateuch) olarak da anılır.

bölmelerinde anlatılan doğumu ve Yasanın Tekrarı'nın son bölümünde anlatılan ölümüyle, Musa yer almaktadır.²

Kitaplar arasındaki tema sürekliliğinden bir başka özellik de, arka arkaya gelen kitapların paylaşan motifler aracılığıyla birbirleriyle bağlantılı olmasıdır. Örneğin Yaratılış kitabı, Yusuf'un, Yakup'un oğullarına kemiklerini Mısır'dan götürmeleri için ant içirmesiyle son bulur (Yar.50:25); bu andın tam olarak yerine getirildiğini Mısırdan Çıkış 13:19'da görürüz. Kâhinlerin hizmete ayrılmasıyla ilgili bilgiler Mısırdan Çıkış 29'uncu bölümde verilmekle beraber, atanmalarının anlatımı daha sonra, Levililer 9'uncu bölümde yer almaktadır. Çölde Sayım 20:12'de, Musa'nın vaat edilen toprakların dışında öleceği açıklanırken, bunun Yasanın Tekrarı 34'üncü bölümde gerçekleştiğini görürüz.

Tevrat'ın geri kalan kitaplarından oldukça farklı olduğu düşünülen Yaratılış'ın bile, bu kitaplarda anlatılanları tamamlar nitelikte olduğu açıktır. Tanrı'nın atalara verdiği vaatler, Mısırdan Çıkış'tan, Yasa'nın Tekrarı'na kadar ve sonrasında gelişen olaylara zemin hazırlar. Yusuf'un öyküsünün bütünü, Kenan'da yaşayan İbrahim, İshak ve Yakup'un öyküleri ve onların Mısır'dan kurtarılan soylarının yaşadıkları arasında temel bir bağlantı sağlar. Bu gözlemlerin ışığında, Tevrat'ta sunulan bütünlüğü görmezden gelmemek önemlidir. Yüzeysel olarak bakıldığında birbirinden kopukmuş izlenimi verebilecek olan Yaratılış'tan Yasanın Tekrarı'na kadar olan kitaplar, bir çok farklı bileşenden oluşmuş olmasına rağmen, birisi onları açık bir bütünlük ve uygun sergileyen bir öykü biçiminde ustaca bir araya getirmiştir. Tevrat bu haliyle açık bir şekilde bütünlük arz eden bir çalışmadır.

Tevrat'ta anlatılanların ana hatları temel olarak şu şekilde sıralanabilir. Başlangıçta Tanrı'yla özel bir ilişki içinde yaşamaları ve O'nun adına yeryüzünde yetkili olmaları amacıyla insanlar yaratılıyor. Onlara çoğalarak dünyaya yayılma ve Tanrı'nın yeryüzünde yaşayacağı tapınak-şehri inşa etme görevi veriliyor. Ancak Adem ve Havva'nın söz dinlemeziği onları Tanrı'dan uzaklaştırıyor ve bu nedenle göksel lanetle cezalandırılıp Aden'den çıkarılıyorlar. Tanrı'ya ihanet ederek O'nun kral naipleri olmaktan ve tapınak-şehri inşa etme görevlerinden men ediliyor-

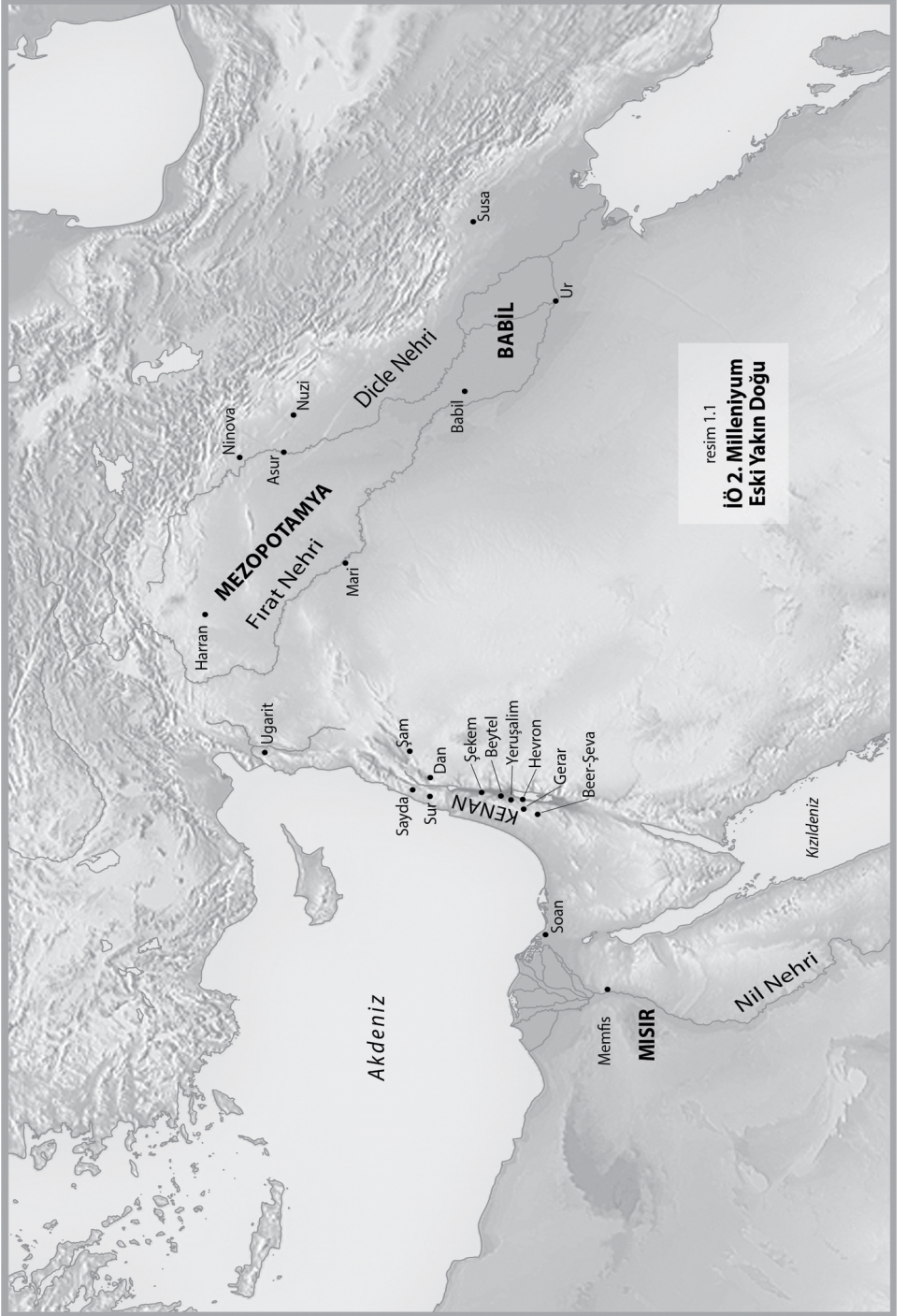
²Musa'nın önemi göz önünde bulundurunca, Pentatuk'un ilk ve hâlâ kullanılan başka bir isminin 'Musa'nın Kitabı' olması şaşırtıcı değildir.

orlar. Ayrıca sonraki eylemleridünyayı kirleterek Tanrı'nın kalmasına uygun olmayan bir yere dönüştürüyor ve Tanrı'nın kendilerine verdiği yetenekleri Tanrı'nın içinde yaşayacağını tasarladığı tapınak-şehre zit olarak şehirler kurmak için kullanıyorlar. Babil şehri³ insanın yalnızca dünyayı kontrol etme isteğini değil, cenneti de kontrol etme isteğini gösteriyor.

Yaratılış'ın ilk bölümleri temel olarak bu ilk olanların korkunç sonuçlarına odaklanırken, Yaratılış'ın geri kalanı, 12. bölüm'den itibaren insanlığın Tanrı'yla yeniden barışma umudunun olabileceği üzerinde ilerliyor. Bu barışma umudunun merkezinde İbrahim'e verilen Tanrısal Sözler (vaat) yer almaktadır. Bunların taşıdığı önem hafife alınmamalıdır; çünkü bu sözler (vaat) Tevrat'ın geri kalanında ve bunun da ötesinde olacaklar için bir gündem oluşturmaktadır. İbrahim hakkında anlatılanları dikkatlice incelediğimizde verilen bu sözlerin iki temel boyutunun olduğunu görebiliriz. İlki, İbrahim'in 'soyu' aracılığıyla 'yeryüzündeki tüm ulusların kutsanacağı' (Yar. 22:18) vaadi. Bunun en büyük önemi Aden Bahçesi'nde olanların sonuçlarının tersine çevrilmesi rolünün olmasına rağmen, Tevrat'ın sonuna gelindiğinde bu vaadin hala gerçekleşmediğini görürüz. Yaratılış'taki bu vaat özellikle, İbrahim'in soyundan olup, ancak gelecekte ortaya çıkacak olan krallık soyuyla bağlantılıdır, ve bunun ilk örneği ise torunu Yusuf'tur. Efrayim'den Yeşu'ya ardı ardına bu soy gelmiştir. Bununla beraber, Yaratılış, gelecekteki Yusuf-Efrayim bağlantılı krallık soyunun, oğlu Peres aracılığıyla Yahuda soyuyla değişeceğini önceden haber veriyor.

İbrahim'e verilen diğer Tanrısal vaatler de, büyük bir ulusun kurulacağı vaadidir. Bu sözler genel olarak bu ulusun iki yönüne vurgu yapmaktadır: soy ve toprak. İbrahim ile yaptığı Antlaşmaya göre Tanrı, dört yüzyıl gibi bir zaman geçtikten sonra Kenan topraklarını, İbrahim'in soyuna vereceğine söz vermektedir (Yar. 15). Ulus olmaları konusunda verilen bu sözün yerine gelmesi için çeşitli gelişmelerin olması gerekmektedir ve bunlar Tevrat'ın geri kalan kısmında anlatılmıştır. Ancak ulus olacaklarına dair verilen söz de, tıpkı yeryüzündeki ulusların kutsanacağı sözü gibi, Yasanın Tekrarı bölümünün sonunda yine gerçekleşmeden kalır.

³Babil şehri ile ilgili bkz. 2. bölüm.

Kutsanma ve ulus olma vaatleri birbirleriyle yakından bağlantılıdır. Ulusların kutsanması, yalnızca ulus olma vaadi yerine geldikten ve krallık ortaya çıktıktan sonra gerçekleşebilir. Bu, Tevrat'ın, neden İbrahim'in soyunun Kenan topraklarında bir ulus olarak ortaya çıkmasına odaklandığını açıklar. Aslında, bu sonraki vaade Tevrat'ta çok önem verilmesi nedeniyle, İbrahim'den gelecek kral soyuyla ulusların kutsanması vaadi gölgede kalıyor gibi görünmektedir.

İsrail'in bir ulus olarak diğerlerinden ayrılması, Mısırdan Çıkış'tan Yasanın Tekrarı'na kadar olan kitapların en büyük konusudur. Bunun en önemli nedeni İsrail'in, Tanrı'nın tapınak-şehrinin bir gün dünyaya ege-men olması için gerekli süreci başlatmasıdır. Mısırdan Çıkış'ın başında İsraililerin sayıca çoğalarak yaratılış 'çoğalın' görevlerine başladıkları belirtilse de (Çık. 1:7; krş Yar. 1:28), Mısır kralı süreci durdurur. İsrail halkı kısa bir süre içinde kendilerini Mısırlular'ın köleleri olarak bulur ve Mısır firavunlarının şehirlerini inşa etmek için çalışmaya zorlanırlar. Bu arka planın karşısında sonunda kölelikten kurtarılıp Tanrı'yla özel bir ilişki kurmaya çağırılırlar. Tanrı İsrail'den 'bir kâhinler krallığı ve kutsal ulus' olmalarını beklemektedir (Çık. 19:6). Bu fikrin temelinde Tanrı'nın İsrail halkının arasında yaşaması vardır. Böylece İsraililer de Tanrı'nın özel varlığını deneyimleyebilecektir.

Tevrat, İsraililerin RAB'le uyum içinde O'nun tarafından kutsanan bir ülkede yaşamasıyla, Aden'de yaşanan Tanrı/insan ilişkisine benzer bir ilişkiye geri döneceğini önceden bildirmektedir. Yine de Tanrı İsraililerin arasında yaşamaya geldiği halde, insanlar hâlâ Adem ve Havva'nın başlangıçta yaşadığı kadar derin bir paydaşlık yaşamamaktadırlar. Sina'daki anlaşmanın yapılması ve buluşma çadırının inşaası, insanlığın bir kısmının Tanrı'yla olan ilişkisinde önemli bir ilerleme göstermelerini sağlamakla beraber, İsraililerin Tanrı'nın önüne doğrudan ve arada hiç bir engel bulunmadan gelmelerini sağlayamamıştır. Tanrı ve insanlık arasındaki engel hâlâ durmaktadır. Yalnızca Musa'nın Tanrı'yla doğrudan ilişki kurduğu söylenebilir, ancak bu bile sınırlıdır. Bu nedenle, Tanrı'nın bir halk olarak İsrail ile olan ilişkisi, yeryüzündeki diğer ulusların kutsanacağına dair henüz gerçekleşmemiş olan bir öngörüş sağlamaktadır.

İsrail'in kutsal ulus rolünün bir diğer yönü de, Tanrı'nın istediği türden doğruluğa bir örnek olması gerektiğidir. Bu nedenle Tanrı'nın emir

ve yasalarıyla yönetilecek bir ulus olacaktır. Bunun önemi ilk olarak Sina'da verilen anlaşma yükümlülükleriyle vurgulanmış ve daha sonra Moav ovalarında tekrarlanmıştır. İsrail ulusundan beklenen, Tanrı'nın kutsal ve mükemmel doğasını yeryüzündeki diğer uluslara yansıtmasıdır.

Tevrat, RAB onlara kendisini Mısır'da gösterdiği işaretler ve harikalarla açıkladığı ve daha sonra Sina'da onlarla konuştuğu için İsraililerin ayrıcalıklı olduğunu vurgulamakla beraber, aynı zamanda Tanrı'ya tam olarak itaat etmemekte ve ona tam olarak güvenmemekte nasıl inat ettiklerine de dikkat çeker. Tanrı'nın onlar için yaptığı onca şeye rağmen, İsraililerin durmadan hata yapmaları, Mısırdan Çıkış'tan Çöldeki Sayım'a kadar olan anlatımın tekrarlanan özelliğidir. Ayrıca, vaat edilen topraklara sahip olmaya hazırlanırken, RAB onlara, ilk önce kutsamayı alacaklarını, sonra sadakatsizlik yapacaklarını ve sonuçta topraklardan sürüleceklerini hatırlatır. Ve artık aralarında Tanrı'nın huzurunu (varlığını) göremeyeceklerdir.

Bu sonraki gözlem, Tevrat içindeki bir diğer önemli düşüncenin altını çizer. Tanrısal vaatlerin nimetlerini yaşamak Tanrı'nın bunları yapabileceğine güvenmeye bağlıdır. Tanrı'ya itaat aracılığı ile gösterilen iman hem olumlu hem de olumsuz örnekleriyle, çeşitli biçimlerde vurgulanmıştır. Adem ve Havva'nın Aden Bahçesindeki itaatsizliğinin sorumlusu iman eksikliğiydi. İman, İbrahim'in yaşamının merkezindeydi, ve bu kişi diğerlerine izlemeleri için bir model olarak sunulmuştu. Benzer biçimde, İsraililerin çölde yaşadıklarında da imanın önemi vurgulanmıştır. Ancak burada vurgulanan, İsraililerin imanlarının sık sık eksik olmasıydı. Daha sonra, Yasanın Tekrarı'nda Musa, vaat edilen topraklara sahip olmaları için RAB'be güvenip itaat etmeleri üzere halkı teşvik etti. İnsanlar, kendi hataları nedeniyle geçici olarak Tanrısal vaatlerden yararlanmaktan yoksun kalmakla beraber, bu vaatler eninde sonunda gerçekleşecektir, çünkü bunlar Tanrı'nın verdiği sözlerdir.

Tevrat, dünyanın yaratılışından İsraililerin Kenan topraklarının sınırına gelişine kadarki dünya tarihini oldukça özel bir biçimde anlatır. Ancak bu, yalnızca olup bitenlerin sıralandığı bir tarih anlatımı değildir. Kutsama ve ulus olma konusundaki Tanrısal vaatler, anlatılanların gelişimi içinde çok önemli bir yere sahip olmakla beraber, Yasanın Tekrarı'nın sonuna gelindiğinde hâlâ gerçekleşmemiş olarak durmak-

tadır. Sonuç olarak, Tevrat geleceğe bakmaktadır. Vaatlere ne olacaktır? Buna yanıt vermek için Yasanın Tekrarı'nın son bölümlerinin ötesine bakmamız gerekir.⁴ Görüldüğü gibi Tevrat aslında bitmeyen bir öyküyü anlatır.

⁴Bu gözlemin ışığında, Yeşu'dan 2. Krallar'a kadar olan kitapların Tevrat'ın devamı olarak önemli olduğunu söylemek gerekir. Bkz. T.D. Alexander, 'Genesis to Kings', *NDBT*, 115-20.

« 2 »

Tanrı'nın Tapınak-Şehri

Antik Yakın Doğu arkaplanında Tanrı'nın bu dünya için yaptığı planın merkezinde sıradışı bir tapınak-şehrin yaratılmasının olduğu, Yaratılış'ın ilk bölümlerinde öngörülmektedir. Tanrı bu şehirde insanlık ile uyum içinde yaşayacaktır. Bu bakımdan, insana kâhinsel ve kraliyete ait bir mevki verilmiştir. İnsandan Tanrı'nın bu dünyadaki kral vekili olması beklenmiştir. Buna rağmen yılan tarafından ayartılan Adem ile Havva yaratıcılarına ihanet etmiş ve sonunda Aden Bahçesinden kovularak bu özel mevkisini kaybetmiştir. Daha sonra insanlığın Tanrı'nın planındaki kutsal tapınak-şehrin yerine başka bir şehir inşa etmeye girişmesiyle hikaye önemli bir doruk noktasına ulaşır. Başlangıçta yaşanan bu olaylar, İbrahim'in çağırılması ve sonrasında gelişen olaylar için de zemin hazırlar.

Giriş

Yaratılış'ın başlangıcı, Eski Antlaşma'nın ilk beş bölümünü anlamak için fevkalade önemlidir. İlk sahnenin zemini hazırlamasının yanısıra, Yaratılış'ın ilk üç bölümü, onu izleyen her şeyin yönünü de belirler. Bu nedenle bu bölümlerin özünü kendi edebi bağlamları içinde net bir biçimde anlamak son derece önemlidir. Malesef Yaratılış'ın ilk üç bölümü üzerindeki tartışmaların büyük bir çoğunluğunu, Kutsal Kitap ve modern bilimin evrenin başlangıcı üzerindeki görüşleri üzerine yapılan tartışmalar oluşturmaktadır. Bu ne kadar değinilmesi gereken bir konu olsa da, her zaman aklımızda bulundurmamız gereken şey, bu bölümlerin yazarının onları Yaratılış'tan başlayıp Krallar'a kadar süren hikayeye bir giriş niteliğinde yazdığıdır. Birazdan göreceğimiz üzere bu hikaye, insanların Rab'bin yeryüzündeki tapınak-şehrini inşa edeceği beklentisi ile başlar. Ama Adem ve Havva'nın yaratıcılarına ihanet etmeleri, insan soyunun da kendi isteklerini izleyip Tanrısız şehirler inşa etmelerine yol açar ve böylece Tanrı'nın planı alt üst olur.

Yaratılış'ın başlangıcından Krallar'ın sonuna kadar süren büyük hikayeye nasıl bir giriş yapıldığını anlamak için, Yaratılış'ın ilk üç bölümünü incelemeliyiz. Bu üç bölüm yaratılış ile ilgili birbirini tamamlayan iki görüş açısı içerir. Bunlardan bir tanesi kuşbakışı anlatım (1:1-2:3), diğeri ise yakın görüştür (2:4-3:24). Kuşbakışı anlatımdan yakın görüşe geçilmesi, 2:4-5'teki şu ifade ile yapılır: "RAB Tanrı göğü ve yeri yarattığında, ...". Benzer ifadeler Yaratılış'ın birçok yerinde tekrar ederek, tıpkı kameranın yakın çekime geçmesi gibi, anlatıcının büyük bir sahenin daha küçük parçalarına odaklanmasını sağlar.⁵ Yaratılış 1:1 ve 2:3 arasında yaratılışın kuşbakışı izlenimine odaklanılırken, Yaratılış 2:4 ve 3:24 arasında ilk insan çifti Adem ve Havva'nın yaratılması ve onların Aden Bahçesindeki yaşantıları anlatılır.

İşte bu yakın çekim etkisi, Yaratılış'taki anlatım tarzının 1:1-2:3 ve 2:4-3:24 arasında dikkat çekici bir biçimde değişmesini sağlar. Belli farklılıklar hemen göze çarpabilir. Yaratılış 1'de 'tekrarlı, resmi ve madde madde listelenmiş' bir anlatım hakimdir.⁶ Yazar bu anlatım tarzı ile adeta tüm yaratılış olayının temelinde yatan düzeni yansıtmaktadır. M. A. Fishbane'in belirttiği gibi:

Böylelikle metin düzenli ve uyum içindeki bir yaratılışı gözler önüne seriyor. Anlatımda anlatıcının sesi Tanrısal bir konuşma ile, açıklamalar ise buyruklar ile değiştirilerek, yaratılış olayının sunumu sakın ve ezberden okurcasına yapılırken sıklıkla yaşam dolu ilahi bir güç araya girer. Metin ritmik bir şekilde bazı olaylar ve onların sonuçları arasında gidip gelir; bunu yaparken de 'ayrılmak', 'çağırarak', 'görmek' ve 'yapmak'tan oluşan aynı sözcük dizisini kullanır. Kelimeleri kullanım tekniği ve ekonomisi, kontrollü bir güç ve enerjinin yetkili söz sunar.⁷

⁵Bu ifadelerin hepsinde (Yar. 2:4; 5:1; 6:9; 10:1; 11:10, 27; 25:12, 19; 36:1, 9; 37:2) İbranice'de çoğunlukla 'soy' anlamına gelen *tôlêdot* kelimesi geçer. Kelimenin kökeni 'doğurmak' ile bağlantılıdır ve bir insan ya da nesne ile kullanıldığında o kişi ya da nesnenin 'ürettiği' şeyi ifade eder.

⁶N. C. Habel, *Literary Criticism of the Old Testament* (Philadelphia: Fortress, 1971), 19.

⁷M. A. Fishbane, *Text and Texture: Close Readings of Selected Biblical Texts* (New York: Schocken Books, 1979), 8.

Bunun aksine, 2:4 ve 3:24 arasının oldukça farklı bir anlatım tarzı vardır. 1. bölüm boyunca tekrarlı 7 gün düzenine dayalı resmi ve yapısal anlatım artık yoktur. “Burada hareketli ve özlü hikayelerin ustalıklarla anlatıldığını görüyoruz.”⁸

Anlatım tarzındaki bu değişikliğe kelime seçimlerindeki değişim de eşlik eder. Bunlardan en göze çarpanları Tanrı için kullanılan adlardır. 1:1 ve 2:3 arasında Tanrı her zaman İbranice’de ‘Tanrı’ anlamına gelen ‘Elohim’ ile ifade edilmiştir. 2:4’ten 3:24’e kadar ise kullanılan ilahi isim ‘Yahve Elohim’dir (genellikle ‘RAB Tanrı’ olarak çevirilir). Bununla birlikte, 3:1b-5 arasında tekrar ‘Elohim’ (Tanrı) kullanılarak bu düzenden dönüldüğü de göze çarpmaktadır.

İlahi isimlerdeki çeşitlilik metindeki bir başka ilginç özellik ile de örtüşüyor. Yaratılış’ın ilk üç bölümündeki tariflerini incelediğimizde, Tanrı’nın iki farklı yol ile tasvir edildiğini görüyoruz.

Yaratılış 1’de güçlü, kainatı düzenleyen üstün görkemi ve yüceliği ön plandadır. Bu temel bakışa uygun olarak Elohim evreni bir dizi buyrukla yaratır ve düzenler. O yalnızca emreder ve sonuçlar gerçekleşir. Tanrı, evreninin dışında duran ve onu sözünün gücüyle kontrol eden bir varlık olarak görülüyor. Bu yüzden Yaratılış’ın ilk bölümündeki insansı ifadeler (Tanrı dedi, Tanrı gördü, Tanrı dinlendi) çekingen Tanrı’nın karakterinin üstünlüğü korur. Bu ifadelerden insan gibi görünen ve davranan bir Tanrı portresi çıkarmayız.⁹

Bunun tam aksine, Yaratılış 2-4 arasındaki Tanrı tanrısı oldukça farklıdır.

Buradaki anlatımın temelinde Tanrı’nın yaratılıştaki bulunuşu, kişisel yakınlığı ve yeryüzündeki insan sahnesine dahil oluşu var. Yahve artık uzakta egemenlik süren bir kral değil, yakın ve samimi bir efendidir. İnsanların O’nunla hazır iletişimi ve doğrudan sorumlulukları var. Doğal olarak da Yaratılış 2-4’teki kişileştirmeler Yahve’yi neredeyse insan sınırlılığına yakın bir şekilde tasvir etmiştir. Bir çömlekçi gibi elleriyle evrene şekil verir, topraktan yaratığı insanın ağzına üfler, bir bahçe kurar, bir adamı arar, adamla,

⁸Habel, *Literary Criticism of the Old Testament*, 21.

⁹Ag.e, 24; Krş. Fishbane, *Text and Texture*, 8.

kadınla ve yılanla özel olarak konuşur, bir başka adamın üzerine işaret koyar.¹⁰

1:1-2:3 ve 2:4-3:24 arasındaki bu farkları görünce, bazı uzmanın bu iki bölümü farklı yazarların yazdığını düşünmesi pek de şaşırtıcı gelmiyor.¹¹

1:1-2:3 ve 2:4-3:24 arasında hem anlatım tarzı, hem de teolojik bakış açısından net bir farkın olduğuna şüphe yoktur. Bu konuda herkes hem-fikirdir. Ama bunun neden böyle olduğunu sormamız gerekir. Neden Yaratılış'ın başında yaratılış sürecini anlatan iki farklı ses vardır?

Bu soruyu yanıtlamak adına, yaratılış sürecinin iki ayrı tasvirinin birbirini harikulade bir biçimde tamamladığını göz önünde bulundurmalıyız. Bu tamamlama özellikle Yaratıcı'nın kimliğinin açıklanması ile ilgilidir. 1:1 ve 2:3 arasında Tanrı yarattığı evrenden ayrı ve uzak bir izlenim verir. Teolojik ifadesiyle, her şeyin ötesinde ve üzerindedir. 2:3 ve 3:24 arasında ise, Tanrı insanlığa çok yakındır. Adem ve Havva ile bahçede yürür ve konuşur. Teolojik tabiriyle, Tanrı'nın içkinliğini ifade ediyor. Yaratılışın başlangıç bölümleri, bu iki bakış açısını yan yana koyarak, Tanrı'nın iki yönlü fakat bütüncül bir görünümünü sunar. O hem her şeyden üstün, hem de yaratılışa yakında olandır.

Tanrı'nın hassas bir denge içerisindeki bu iki yönlü tasviri, anlatıcının ilahi isimleri seçişinde de kendini gösterir. 1:1 ve 2:3 arasında Tanrı 'Elohim' ismiyle anılırken, 2:4 ve 3:24 arasında 'Yahve' ismi ile tanışıyoruz. Elohim Tanrı'nın genel ya da resmi adı iken, Yahve O'nun kişisel ve özel ismidir. 2:4'ten sonra Yahve'nin kullanılması, Tanrı'nın insanlıkla kurduğu ilişkinin kişisel doğasını vurgularken, anlatının içeriğine de zaten bunu yansıtır. Aynı sebepten dolayı, 3:1-5 arasında yılan Tanrı'dan hep Elohim olarak bahseder, Yahve'yi asla kullanmaz. Baş düşman yılan, Adem ve Havva'nın yanında Tanrı'nın kişisel ve özel ismini kullanmaktan kaçınır.

¹⁰Habel, *Literary Criticism of the Old Testament*, 25.

¹¹Bu düşünceye sahip uzmanlar, Şabat konusundaki vurgulardan (2:1-3) dolayı 1:1 ve 2:4 arasının Kâhinler (P) tarafından yazıldığını; 2:5 ve 3:24 arasının ise ilahi isim olarak 'Yahve'nin kullanılmasından dolayı Yahvistler (J) tarafından yazıldığını öne sürmüşlerdir.

1:1-2:3 ve 2:4-3:24'teki yaratılış tasvirleri oldukça farklı olsa da, bu iki kısım 'çelişkili' yerine 'tamamlayıcı' olarak düşünülmelidir. Yaratılış böyle iki ayrı tasvir sunarak yaratılış sürecini iki farklı açıdan, daha kapsamlı bir şekilde görmemize olanak verir ve neler olup bittiği ile ilgili anlayışımızı zenginleştirir. Dikkat çekicidir ki, içerik ve anlatım tarzındaki farklılıklara rağmen, iki tasvirin de birleştiği ortak nokta, dünyanın Tanrı'nın orada yaşaması için yaratıldığıdır (aşağıda daha detaylı açıklanacak).

Tanrı'nın Tapınak-Şehri olarak Dünya

Yaratılış'ın 1. bölümü okuyan çoğu kişi ilk altı gündeki yaratılış olayına odaklanır. Oysa Yaratılış'ın başlangıcındaki hikayede en önemli gün yedinci gündür. Yedinci gün ilk altı günden ayrı bir bölümde geçtiği için ne yazık ki genelde gözden kaçırılır. Ama bugün okuduğumuz Kutsal Kitap'taki bölümlendirmeler ilk yazmalarda bulunmuyordu.

Yedinci gündeki en belirgin motif Tanrı'nın dinlenmesidir (2:1-3). Bu Tanrı'nın çok fazla şey yarattığı için yorulduğunu ima edebilir. Ama böyle bir yorum çok anlamsız olacaktır. Çünkü Yaratılış 1'de Tanrı bir şeyleri var etmek için konuşmaktan başka bir şey yapmıyordu. Peki o zaman dinlenmeye neden vurgu yapıldı?

Dinlenmeye yönelik bu sıradışı vurgunun en makul açıklaması J. H. Walton'tan gelir:

Yedinci günde Tanrı'nın sonunda dinlenebilmek için çalıştığını öğreniyoruz. Yedinci gün yaratılış anlatısı tamamlandıktan sonra insanın yaratılış sürecine bir kapanış olarak öyküye teolojik bir ek değildir. Yedinci gün, yaratılışın ve evrenin amacını gösterir. Tanrı evreni yalnızca insanların yaşayacak bir yeri olsun diye yaratmadı. Evreni yaratmasının amacı aynı zamanda kendi tapınağını da inşa etmektir. Burada, Tanrı yarattığı denge ve düzenin içinde dinlenecektir.¹²

¹²J. H. Walton, "Creation", T. D. Alexander & D. W. Baker (Ed.) *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch* içinde, (Downers Grove, IL: InterVarsity; Leicester: InterVarsity, 2003), 161. Krş. J. H. Walton, *The Lost World of Genesis One: Ancient Cosmology and the Origins Debate* (Downers Grove, IL: IVP Academic, 2009), 72-86.

Walton, Yaratılış'ı antik Yakın Doğu bağlamına göre okuyarak bu sonuca ulaşıyor. Kutsal Kitap dışındaki kaynakları incelediğinde, tanrıların yaratılış etkinliğine girişme sebeplerinin, içinde dinlenecekleri bir yer yaratmak olduğunu görüyor. Bu etkinlik genellikle, şehrin kalbine dikilen bir tapınağın inşasını da içeriyor. İlahi dinlenme tapınak inşâsı ile ilgilidir.¹³

Walton'dan bağımsız olarak Yaratılış 1 metnini yorumlayan J.R. Middleton, burada Tanrı'nın ilahi bir mimar olarak tasvir edildiği sonucuna varıyor:

‘Tanrı Yaratılış 1’de ne tür bir bina inşa ediyor?’ sorusunu sorduğumuzu varsayalım. Hemen o anda bunun cevabı açık değilse de, Eski Antlaşma'nın bundan sonraki bölümlerini okuyunca şu cevap ortaya çıkar: Tanrı bir tapınak inşa etmektedir. Bir tapınak olarak evren konseptinin kökü antik Yakın Doğu'ya uzanır. Bu kültürde tapınaklar genelde tanrılara ait kraliyet sarayları olarak görülürdü. Tanrılar bu saraylarda yaşar ve egemenlik sürerdi. Dahası, yaratılışın ardından tapınak inşası ve ilahi bir dinlenmenin gelmesi, Mezopotamya ve Ugarit mitolojisinde yaygın bir temaydı (Kaos canavarını mağlup etmelerinin ardından hem Marduk hem de Baal için tapınaklar dikilmişti).¹⁴

Hem Walton hem de Middleton'a göre Yaratılış'ın başlangıç bölümleri, tapınak inşası ile ilgili ince göndermeler içermektedir. Birazdan göreceğimiz üzere, 2:4 ve 3:24 arasında anlatılanlar bu fikri güçlendirecek.

¹³İbranice'de tapınak anlamına gelen *hêkâl*, 'saray' olarak de çevrilebilmektedir. Tapınak ilahi bir saraydı. Bu yüzden tapınak ve krallık birbiriyle yakından bağlantılı kavramlardır.

¹⁴J. R. Middleton, *The Liberating Image: The Imago Dei in Genesis 1* (Grand Rapids: Brazos, 2005), 81; Krş. R. P. Gordon, "The Week That Made the World: Reflections on the First Pages of the Bible", J. G. McConville and Karl Miller (Ed.) *Reading the Law: Studies in Honour of Gordon J. Wenham* içinde, LHB/OTS 461 (Edinburgh: T&T Clark, 2007), 234–37.

Mabet olarak Aden Bahçesi

1:1 ve 2:3 arası bir tapınağın inşasını ima ederken, 2:4 ve 3:24 arasında Aden Bahçesi, çok açık olarak bir tapınağa bağlı bir bahçe resmedilmiştir. Bu yüzden G. J. Wenham şöyle bir yorum yapar:

Aden Bahçesi Yaratılış'ın yazarı tarafından sadece Mezopotamya'da bir çiftlik alanı olarak değil, bir mabedin de temel örneği olarak sunulmuştur. Burası Tanrı'nın içinde yaşadığı ve insanın ona tapındığı bir yerdir. Bahçenin birçok özelliği Buluşma Çadırı'ya da Yeruşalim tapınağı gibi sonradan inşa edilen mabetlerde de görülebilir. Bu bağlantılar bahçenin kendisinin de bir tür mabet olduğunu gösterir.¹⁵

Aden Bahçesi ve sonradan yapılan Yahudi mabetleri (özellikle Buluşma Çadırı ve Yeruşalim tapınağı) arasında ilginç bağlantılar vardır.¹⁶

1. RAB Tanrı Aden'de yürüdüğü gibi Buluşma Çadırı'da da yürür (Yar. 3:8; krş. Lev. 26:12; Yas. 23:15; 2Sa. 7:6-7).
2. Aden'e de diğer mabetlere de doğudan girilir, kapısı melekler tarafından korunur (Yar. 3:24; Çık. 25:18-22; 26:31; 1Kr. 6:23-29).
3. Buluşma Çadırı'nın yedi kollu şamdanı muhtemelen hayat ağacını simgeler (Yar. 2:9; 3:22; A.g.e. Çık. 25:31-35)
4. Aden Bahçesinden akan nehir (Yar. 2:10) Hezekiel 47:1-12'yi anımsatır. Burada gelecekteki Yeruşalim tapınağından akarak Ölü Deniz'e yaşam veren bir nehir tasvir edilir.
5. Yaratılış 2:11-12'de geçen altın ve akik taşı, sonraki mabetleri ve rahip elbiselerini süslemek için yaygın olarak kullanılmıştır (ör: Çık. 25:7, 11, 17, 31).¹⁷ Özellikle altın ilahi varlık ile ilişkilendirilir.

¹⁵G. J. Wenham, "Sanctuary Symbolism in the Garden of Eden Story," PWCJS 9 (1986): 19.

¹⁶Bu bağlantılar Wenham tarafından detaylı olarak açıklanmaktadır: A.g.e., 19-25.

¹⁷Mısırdan Çıkış'ta havranın inşası anlatılırken altın yaklaşık yüz defa, akik taşı ise yedi defa geçer.

Aden Bahçesinin ilahi bir mabedin parçası olduğuna dair bir başka ilginç işaret de Tanrı'nın Yaratılış 2:15'te insana verdiği görevlerdir. İnsanın bahçedeki sorumlulukları iki eylem kullanılarak özetlenir: hizmet etmek, çalışmak, toprağı sürmek anlamındaki *ābad* (*āvād*) ve korumak, kollamak, gözetmek anlamlarına gelen *šāmar* (*shāmar*).¹⁸ Birbirlerinden bağımsız olarak kullanıldıklarında bu kelimeler çok sayıda eylemi işaret ederler. Birlikte kullanıldıklarında ise genellikle Buluşma Çadırı, mabet ve tapınak ile ilişkili eylemleri ifade ederler. Çölde Sayım onları birlikte kullanarak Levililerin mabetteki görevlerini tanımlamıştır (Krş. Say. 3:7-8; 8:26; 18:5-6). Bu insanın bahçedeki görevinin de tarımla ilgili değil, ruhsallıkla ilgili olduğunu açıkça gösterir. İnsan kutsal bölgenin ilk ve en baştaki koruyucusu olarak atanmıştır, sadece bir bahçıvan olması için yaratılmamıştır.

Yaratılış 1-2'deki genel tablo, dünyanın yaratılışının Tanrı'nın tapınağının inşası ile yakından ilgili olduğunu gösteriyor. Her ne kadar inşa sürecinin tamamını değil yalnızca başlangıcını kapsıyor olsa da, genel izlenim budur. Bu bağlamda insanlar sadece tapınağın içinde hizmet etmesi için değil, onun sınırlarını tüm dünyayı kaplayacak şekilde genişletmesi için de yaratılmıştır. Bunu yapmaları için kâhinsel makamlarının yanında onlara kraliyet yetkisi de verilmiştir.

İnsanlığın Kraliyet Makamı

Yaratılış 1, insanın konumunu belirleyen diğer antik Yakın Doğu metinler ile kıyaslandığında zıt bir duruş sergiler. Babil'in en ünlü yaratılış hikayesi *Enuma Elish* insanların kaderini tanrılara yiyecek sağlamak olarak belirlerken, Kutsal Kitap'taki Yaratılış insanlara dünyaya hükmetmeleri için kraliyet yetkisi verir. Bu iki şekilde gösterilmiştir. İlk olarak, diğer tüm canlıların üzerinde egemen olmaları için Tanrı onlara doğrudan talimat verir.

¹⁸İbranice *šāmar* kelimesi Çık. 5:12'de Şabatla birlikte kullanılmıştır. Yahudiler Şabat gününün kutsallığını korur, kolları gözetir. Adem de tıpkı bu şekilde bahçenin Tanrı'nın yeryüzündeki tapınağının bir parçası olarak kutsal kalması için, onu korumak ve gözetmekle görevlendirilmişti.

Tanrı, “Kendi suretimizde, kendimize benzer insan yaratalım” dedi, “Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun.”

Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı'nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı.

Onları kutsayarak, “Verimli olun, çoğalın” dedi, “Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun.” (Yar. 1:26-28)

Bu ayetler insanın tüm kara hayvanları, kuşlar ve balıklar üzerinde egemen olacağını vurguluyor. Bu vurgu yukarıdaki üç ayette iki kez tekrarlanıyor. İnsanlık için tasarlanan ilahi planın merkezinde, insanın dünyada Tanrı'nın kral vekili olarak egemenlik sürmesi vardır.

İkinci olarak, kraliyet kavramı “Tanrı'nın sureti” ifadesi ile ilişkilendirilmiştir. Antik Mısır ve Mezopotamya'da “Tanrı'nın sureti” sıklıkla krallar için kullanılırdı. Kral, bir tanrının yaşayan suretiydi. Mısır kralı 2. Ramses (M.Ö. 1290-1224) kendi ilahi suretini ve makamını şöyle tarif ediyor:

İlahi kralın sözü, İki Ülke'nin Rabbi, Khepri'nin suretinin Rabbi, uzuvları Ra'da bulunan, Ra'dan gelen, Ptah-Tatenen'in oğlu, Kral 2. Ramses, yaşam veren babası, tanrıların tanrısı Tatenen'e şöyle der: “Ben senin tahtını teslim ettiğin oğlunum. Beni krallığının başına atadın, beni sana benzer bir surette şekillendirdin. Suretini bana tayin ettin ve beni kendi suretinde yarattın.”¹⁹

“Tanrı'nın sureti”nde yaratılmak kraliyet makamına sahip olmak demektir. Middleton'ın belirttiği gibi:

Yaratılış 1'in yazarı Tanrı'yı göklerin ve yeryüzünün üzerinde egemenlik süren bir kral olarak tarif eder. Düzen ve uyum içindeki bu egemenlikte her canlı yaratıcının isteğini gerçekleştirir ve tüm bunlar “iyi”dir. İnsanlık Tanrı'nın *benzeri gibi* yaratılmış ve

¹⁹J. H. Breasted, *Ancient Records of Egypt: The Nineteenth Dynasty*, cilt. 3 (Chicago: University of Chicago Press, 1906), 181.

Tanrı'nın bu dünyadaki hakimiyetini temsil etmekle görevlendirilmiştir.

“Tanrı'nın Sureti” ifadesi çok sayıda tartışmanın konusu olsa da, insanlığın kraliyet makamını gösteren bir ifade olarak yorumlanması, akla en yatkın yaklaşım olacaktır.

Yeryüzünün yaratılışının altında yatan amaç, Tanrı'nın içinde yaşayacağı bir yer yaratmak istemesidir. Bu isteğin ışığında Yaratılış'ın ilk iki bölümü gösteriyor ki, insanların yaratılış amacı yeryüzünü ilahi bir yaşam alanına dönüştürme planına katılmaktır. Bu yüzden insana kut-sal ve kâhinsel bir mevki verilmiş, onun Tanrı'nın huzurunda ve ma-betinde hizmet etmesi sağlanmıştır. Tanrı ayrıca insanlara kendisini temsil ederek dünyada egemenlik sürmesi için yetki de vermiştir. Bu yüzden onlara verimli olmaları, çoğalmaları ve yeryüzünü doldurmaları talimatı verilmiştir (1:28). Bu talimatların arkasındaki beklenti, kraliyet yetkisiyle donatılmış ve sürekli artan bir nüfusla tüm dünyayı kapla-yarak, insanların muhteşem bir tapınak-şehri inşa etmesidir.²⁰

Böyle bir beklenti, özellikle de Yaratılış'ı mevcut kültürel bağlamında incelediğimizde bizi şaşırtmamalıdır. Antik Yakın Doğu'da, genellikle her bir tanrı belli bir şehirle ilişkilendirilirdi. Şehirde yaşayanların tapındıkları tanrının tapınağı şehrin tam merkezinde bulunurdu. Muhtemelen Yaratılış'ı tarihte ilk kez okuyanlar ya da dinleyenler, Tanrı'nın yeryüzündeki tapınağının inşasını hemen bir şehirle ilişkilendirebiliyorlardı. Aden Bahçesinin, Tanrı'nın tapınak-şehri inşa edeceği yeşil arazi olduğunu hızlıca fark edebiliyorlardı.

Büyük İhanet

Yeryüzü için tasarlanan ilahi planın ışığında, Yaratılış 3 ilk insan çiftinin nasıl üzücü bir biçimde Tanrı'nın onlara yüklediği özel sorumluluğu terk ettiğini anlatır. Yaratılış 3'ün önemi abartılamaz. Neler olup bittiğiyle ilgili detaylı olmayan bir anlatım vermesine rağmen birçok

²⁰Bu benzetme Yahudilerin tapınak-şehri fikrini başka milletlerden aldığı anlamına gelmez. Çok tanrılı dinlerdeki tapınak-şehirlerin köklerinin tek gerçek Tanrı inancına uzandığı ve onun bozulmuş şekilleri olduğu da eşit derecede ihtimal dahilindedir.

soru cevapsız kalır. Bu bölümü okurken, yazarın ne anlatmaya çalıştığını net olarak duyabilmemiz için merağımızı bir süre dizginlememiz gerekiyor.

Yılan²¹ ve kadın arasında geçen ilginç konuşmaya gelmeden önce, insan çiftin kraliyet kral vekili olarak esas görevlerini nasıl kendi iradeleriyle terk ettiklerine bakalım. Yaratılış 3'te bu durumu anlatan ilk şey, insanın yılanı izin vererek bahçenin kutsallığını gözetmeyi ihmal edişidir. G. K. Beale'in belirttiği gibi, "Adem günah işleyerek ve hilekar yılanın mabedin kutsallığını kirletmesine izin vererek kâhinsel rolünü kaybetmiş, bahçe tapınağına görevi meleklere verilmişti: Tanrı 'yaşam ağacının yolunu denetlemek için de Aden Bahçesinin doğusuna Keru- vlar...yerleştirdi' (Yar. 3:24; ayrıca bkz. Hez. 28:14, 16)."²² Oysa kâhinler olarak insan çiftin yılanı oradan kovması gerekirdi.

İkinci olarak, Tanrı insan çiftin diğer tüm canlılar üzerinde egemen olmasına niyet ettiği halde, bu durumda onlar bir hayvana itaat etmişlerdi. Yılanın yönlendirilişini izleyerek onun üzerindeki otoritelerini kullanmamışlardı. Bu hataları yaratılışın ilahi bir biçimde kurulmuş düzenini tersine çevirmekle kalmadı, Tanrı'ya da apaçık bir ihanet sergiledi. Yılanın yanında yer alarak, Tanrı'yı ve onun dünyaya kurduğu düzeni reddettiler. İronik bir biçimde bu ihanetleri yılanın "iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız" (3:5) demesi üzerine gerçekleşti. Yılanın aksine, insan çifti "Tanrı'nın benzerinde" yaratılmıştı. Ama Tanrı yerine yılanı dinleyerek Tanrı'nın kral vekili oldukları konumu kaybettiler. Artık benzeri oldukları bir şey varsa, o da yilandı. Onlara Tanrı tarafından tahsis edilen otorite şimdi üzücü bir biçimde yılanı geçmişti.

Yılanın yanında yer alarak insan çifti kraliyet ve kâhinsel makamını kaybetmişti. Bunun büyük sonuçları olacaktı. Şimdilik bunlardan yalnızca ikisinden bahsedeceğiz. Adem ve Havva hemen bahçeden kovul-

²¹Hikayedeki yılan sıradan bir yılan değildir. "Rab Tanrı'nın yarattığı yabani hayvanların arasında en kurnazı" (3:1) olmasının yanısıra, Tanrı'nın yeryüzündeki egemenliğine karşıt bir duruş sergiler. Sonraki metinlerde "İblis ya da şeytan denen o eski yılan" (Krş. Va. 20:2) olarak tanımlansa da, Yar. 3 bunu özel olarak belirtmez.

²²G. K. Beale, *The Temple and the Church's Mission: A Biblical Theology of the Dwelling Place of God*, NSBT 17 (Leicester: Apollos, 2004), 70; A.g.e. Middleton, *Liberating Image*, 59.

dular ve Tanrı ile sürdürdükleri yakın ilişkiden de oldular. J. H. Walton'ın gözlemlediği gibi, "Düşüşün sonucundaki en büyük kayıp cennet değil, Tanrı'nın huzuruydu."²³ Bahçeyi koruma sorumluluğu, yaşam ağacının yolunu denetleme görevine atanan meleklerle verilmişti (3:24).

"Yaşam ağacı"na yaklaşmaktan alıkonulan Adem ve Havva, artık ölümün etkisi altına girecekti. Tanrı tarafından "iyiyi ve kötüyü bilme ağacı"ndan yemenin bedelinin ölüm olduğu konusunda uyarılmaları rağmen (2:17) bu uyarıyı dikkate almamışlardı. Bazı uzmanlar bu cezanın Tanrı tarafından yürürlüğe konulmadığını söylerler çünkü insan çifti iyiyi ve kötüyü bilme ağacından yedikten hemen sonra ölmemiştir. Ama buradaki bağlamda "ölüm" yaşamın sonu anlamına gelmemektedir. Bundan ziyade, tüm yaşamın kaynağından ruhsal olarak ayrılmayı ifade eder.²⁴

Yaratılış'ın ilk bölümlerinde hem Tanrı'nın hem de insanların yaşayacağı bir şehrin inşası öngörüldüğü için, Adem ve Havva'nın bu söz dinlemeziği Tanrı'nın yaratılış projesini alt üst eder. Diğer tüm canlıların üzerinde egemenlik sürmesi için yetkilendirilmesine ve talimat alınmasına rağmen bu kurnaz yabani hayvanın üzerinde hüküm kuramamışlardır (3:1). İnsan çifti yılanın ayartılarına karşı koyamayarak yaratıcısına ihanet etmiştir. Bunun sonucu olarak yeryüzü üzerindeki egemenlik yetkilerini yılanla vermişler, kendileri egemenlik altına girmişlerdir. Tanrı onları Aden Bahçesinden kovmak zorunda kalmış, sahip oldukları kâhinsel ve kraliyet makamı da onlardan geri almıştır.

Adem ve Havva'nın Tanrı'ya olan isyanlarının bu üzücü sonuçları, Yaratılış 4-11 arasında özel olarak seçilmiş hikayeler serisi ile anlatılır. Bunlardan en sonuncusu, oldukça ilginç bir biçimde bir şehrin inşası ile ilgilidir.

²³J. H. Walton, "Eden, Garden of," Alexander and Baker, *Dictionary of the Old Testament* içinde; Pentateuch, 205.

²⁴Krş. R. P. Gordon, "The Ethics of Eden: Truth-Telling in Genesis 2-3," K. J. Dell (Ed.), *Ethical and Unethical in the Old Testament: God and Humans in Dialogue* içinde, LHB/OTS 528 (London and New York: T&T Clark, 2010), 11-33.

Babil Kulesi

Tanrı'nın yeryüzünde bir tapınak-şehri inşa etme planına karşın Babil²⁵ şehrinin inşa edilmesi özel bir önem taşır. Çünkü oldukça kısa anlatılmasına rağmen Yaratılış'ın ilk bölümlerinde başlayan öykü dikkate değer bir doruğa ulaştırır. Tanrı'dan yüz çeviren insanlar kendileri için bir şehir kurmaya başlarlar.²⁶ Babil'in hikayesi insan varoluşunun iki çatışan yönüne ışık tutar: Muhteşem şeyleri başarma kapasiteleri ve üzerlerinde Tanrı'nın mutlak yetkisini reddettiklerinde kapıldıkları büyük kibir.

İnsana dair ne kadar anlam varsa Babil'deki tabloda bir araya gelmiştir! Birbirine karşıt şeyler içeren bir tablodur bu, çok geniş bir aralıkta seyreden güçlü hisler uyandırır. Bir tarafta insanın işbirliğine, başarıya, medeniyete, kültüre, teknolojiye, güvenliğe, korumaya, devamlılığa ve şöhrete olan özlemini görüyoruz. Diğer tarafta ise bu isteklere tam tersi yönde ahlaki değerlendirmeler yapmamıza neden olan putperestliği, kibri, sadece kendine güvenmeyi, maddi güç isteğini ve insanın içine düştüğü sınırsız başarı yanılığını görüyoruz.²⁷

Babil'in inşası, bir bakıma insana verilen ilahi kabiliyetlerin doğal bir sonucu gibi görünebilir. Ama bu inşa, o kabiliyetleri veren Tanrı dikkate alınmadan yapılmıştır. Amaçları yalnızca bu dünyada değil, göklerde de Tanrı'yı tahtından indirmektir. İnsanlar tarafından, yalnızca insanlar için inşa edilen Babil, Tanrı'nın insanı yarattığı ve onu tapınağını inşa etmekle görevlendirdiği planının bir taklididir. Babil, insanın yaratılanı Yaratanın üzerine her koyma girişiminin örneğidir

²⁵Kutsal Kitap'ın birçok çevirisinde Yar. 11:1-9'daki şehrin adı Babil'dir. Bu isim şehrin İbranicedeki adı olan *babel*'den (11:9) gelmektedir. Eski Antlaşma'nın İngilizce çevirilerinde İbranice *babel* kelimesi iki yüzden fazla defa geçer ve neredeyse hepsinde 'Babil' (Babylon) olarak çevirilse de Yar. 10:10 ve 11:9'da tek istisna olarak NIV ve NJPS'de 'Babil' (Babylon değil) olarak çevriliyor. Bu yanlıştır ve her zaman 'Babil' (Babylon) kullanılmalıdır.

²⁶Bunun ışığında ilk şehir kurucusunun Kayın olduğu dikkate değer (Yar. 4:17).

²⁷"Babel, Tower of," L. Ryken, J. C. Wilhoit ve T. Longman (Ed.), *Dictionary of Biblical Imagery* içinde, (Downers Grove, IL: InterVarsity; Leicester: Inter-Varsity, 1998), 67.

Yaratılış'ın Babil'in inşası ile ilgili anlattıkları dokuz ayet uzunluğunda kısa ve öz bir hikaye olsa da, bu şehrin gölgesi Kutsal Kitap'ın tamamına uzanır. Bunun birkaç nedeni vardır. Babil ilk ve örneksel Tanrısız şehirdir. Babil'de insanların cennete kadar uzanacak bir kule inşa ederek ün yapma amacıyla bir araya geldiklerini görüyoruz (11:4). Adem ve Havva Yaratılış 3:4-5'te Tanrı gibi olmak istemiş, Babil halkı da kendilerini yalnız bu dünyada değil, göklerde de egemen kılmak istemişlerdi. İnanılmaz bir kibirle cennete uzanan bir kule inşa edip orada hüküm sürmek istiyorlardı.

Babil şehrini inşa eden insanların Tanrı'ya karşı olan düşmanlığı ise Babil'deki lider ve kralların zorba kişiliklere baktığımızda daha önem kazanır. Bu durum açıkça görülemeyebilir çünkü Yaratılış 11:1-9 herhangi bir kraldan bahsetmez. Ama Babil adının geçtiği ilk bölüm, Yaratılış 10'dur. Burada güçlü avcı Nemrut'tan söz edilir.

Kûş'un Nemrut adında bir oğlu oldu. Yiğitliğiyle yeryüzüne ün saldı. RAB'bin önünde yiğit bir avcıydı. "RAB'bin önünde Nemrut gibi yiğit avcı" sözü buradan gelir. İlk Şinar topraklarında, Babil, Ereğ, Akat, Kalne kentlerinde krallık yaptı. Sonra Asur'a giderek Nino, Rehovot-İr, Kalah kentlerini ve Nino'yla önemli bir kent olan Kalah arasında Resen'i kurdu. (Yar. 10:8-12)

Yaratılış 10'da bu bölüm diğerlerinden ayrı olarak göze çarpar. Çünkü hakkında seçilmiş birkaç detayın verildiği tek bir kişiye odaklanır. Nemrut ile ilgili söylenenlerin ışığında onun iki özelliği öne çıkar. İlki, Nemrut'un Babil ile olan ilgisidir, çünkü krallığı orada başlamıştır. Oradan Asur'daki şehirleri de içine alacak şekilde sınırlarını genişletmiştir. Bu kısa özetle Nemrut'un "önemli bir kent" (bu unvan birkaç yer için kullanıldığına benzer) inşa ettiği belirtilir. Nemrut şehir inşa etmesi ile ünlenmiştir.

Şehirlerle olan bağlantının dışında, ikinci öne çıkan özelliği, Nemrut'un güçlü bir adam ve Rab'bin önünde yiğit bir avcı olarak tanıtılmasıdır. Bu tanım olumsuz bir anlam taşır. 10:9'daki İbranice metinden "Rab'bin önünde" olarak çevrilmiş olsa da, "Rab'be karşı," "Rab'bin karşısında," "Rab'be karşı gelen" anlamlarına da gelebilir. Bu ikinci anlam Yaratılış 1-11 arasında anlatılanların tamamı göz önünde bulundurulduğunda daha uygun olmaktadır. Tanrı yaratılışın başlangıcında

insanı yeryüzünü O'nun adına yönetmesi için görevlendirmişti. Nemrut'un zorba kişiliği bu durumla da zıtlık oluşturur. Yaratılış'ın ilk bölümleri, Tanrı'nın insan zorbalığından tiksindiğinin altını çizer (Kırş. 6:11-13).

Tanrı esasen insanlığı yer yüzünde barış içinde egemenlik sürmesi için yaratmıştı ama Nemrut krallığını kurmak için zorbalıkta bulunuyordu ve bu Tanrı'nın yeryüzünde olmasını istemediği bir çarpıtmaydı. Nemrut güç kullanarak Babil'den Ninova'ya uzanan geniş bir krallık kurdu. Nemrut'un başlattığı bu zorbalıkla egemenlik kurma geleneği bu topraklarda yaşamaya devam etti. Tarihin sonraki dönemlerinde Ninova ve Babil halklarının torunları İsrail ve Yahuda krallıklarına yıkıcı bir güç uyguladılar. M. Ö. sekizinci yüzyıl sonlarında Asurlular kuzeydeki İsrail krallığını yok ederken, M. Ö. altıncı yüzyıl başlarında da Babilliler güneydeki Yahuda krallığını kırıp geçirdiler.

Yaratılış'ın yazarı Nemrut ve Babil bağlantısını kurarak iki karşıt şehir ve egemenlik fikrini ortaya koyar. Adem ve Havva'nın başkaldırısı nedeniyle Tanrı'nın kutsal bir tapınak-şehri inşa etme yoluyla yeryüzünde egemenlik kurma isteği sekteye uğramıştır. Tanrı'nın kral vekilleri olarak egemenlik sürmek yerine insanlar Tanrı'ya karşı çıkarak alternatif bir egemenlik ve şehir kurmayı seçmiştir. Yaratılış 10 ve 11'deki Nemrut ve Babil figürleri, Tanrı'nın yarattığı insanların olmasını ve yapmasını istemediği şeylere temel örnekleri oluşturur.

Eski Antlaşma'nın Özeti

Yaratılış'ın ilk bölümleri, daha sonraki bölümlerde temel öneme sahip olacak temaları tanıtır. Bunlardan en başta geleni yeryüzünün Tanrı'nın ikametgahı olacağı ve bunun kutsal bir tapınak-şehrin inşasıyla gerçekleştirileceğidir. Tanrı'nın kral vekilleri olarak insanlar O'nun egemenliğini yeryüzünde yayacak, aynı zamanda bu kutsal yerin kutsallığını da koruyacaktır. Ne yazık ki yılan tarafından ayartılan Adem ve Havva yaratıcılarına ihanet ederek bu kraliyet ve kâhinsel makamlarını kaybederler. Aden Bahçesinden kovularak Tanrı'dan yabancılaştırılırlar. Tanrı'nın onlara verdiği yetenekleri kullanarak kendilerine ün yapmak isteyen insanlar alternatif bir şehir inşa etmeye girişirler. İlk girişimleri Tanrı tarafından engellense de, Babil'i inşa etmeye çalışanların benzer

istekleri devam etmiştir. Böyle bir geçmişin ardından Yarattılış İbrahim'in çağrısından bahseder. İnsanlığın yaratıcısına karşı olan başkaldırışının sonuçlarını tersine çevirmek için, Tanrı İbrahim ile uzun bir düzeltme süreci başlatır.

İbrahim'in yaşamı ile ilgili uzun bir bölümden önce neden Babil'in inşası ile ilgili bilgilerin verildiği üzerinde biraz düşünebiliriz. Tanrı'nın İbrahim'e ün kazandıracığı vaadi (12:2), açık bir şekilde Babillilerin ün isteklerini yansıtır. Onlar kendi kendilerine ün kazandırmak istemişlerdi (11:4). Tanrı'nın İbrahim ve torunları için bizzat kendisinin belli topraklar tahsis etmesi ise, tüm dünyaya yayılan, şehirler inşa eden insanlara kasıtlı bir tepkiydi. Daha da önemlisi, İbrahim Tanrı'nın egemenliğini ve tapınak-şehrini onun aracılığıyla kuracağı kişi olarak, diğer insanlardan ayrıldı. Bu yüzden İbrahim'in torunları büyük bir ulus olacak, kraliyet soyunu sürdürecekti.

Yarattılış'taki bu hikayelerden sonra, Mısır'dan Çıkış'ta Tanrı'nın İsraillileri zorba Mısır kralı için şehirler yapmaktan nasıl kurtardığı anlatılır. Böylece İsrail halkı Tanrı'nın yeryüzünde yaşayacağı şehrin inşasına başlayabileceklerdi (Çık 1:11; 25:8). Yok olmaktan kurtarılıp kendilerine kraliyet ve kâhinsel bir makam verilen İsrail halkı, Tanrı'nın kutsal ulusu olarak yaşama fırsatına sahip olmuştu (Çık 19:6). Birçok önemli eksiğine rağmen, Buluşma Çadırı'nın inşası Tanrı'nın yarattılış planının gerçekleştirilmesine yönelik önemli bir adımdı. Bu adım uzun bir sürecin sadece küçük bir bölümünü oluşturuyordu. Daha sonradan birçok başka şeyin yanında Tanrı'nın tapınak-şehri Yeruşalim/Siyon'un kurulması ve onun Babilliler tarafından yıkılması da gerçekleşecekti. Eski Antlaşma'da detaylı olarak anlatılan bu olayların ışığında, Yarattılış'ın ilk bölümlerinin önemi artar. Çünkü kurulması planlanan Tanrı'nın tapınak-şehri ve onun insani antitezi Babil arasındaki ilişkiye bu bölümlerde özel olarak dikkat çekilir.²⁸

²⁸Yarattılış'tan Vahiy'e kadar, Babil devamlı insanlığın Tanrı'yı hesaba katmayarak kurmaya çalıştığı evrensel şehri simgeler. Babil Tanrısız şehir ilk örneğidir ve Tanrı'nın yeryüzünde kurmak istediği şehrin antitezidir.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yaratılış'ın bütünündeki gidişat ile uyumlu olarak, İbraniler'in yazarı İbrahim'in soyunu -İbrahim, İshak, Yakup- benzersiz bir şehrin inşası ile ilişkilendirir. Buna uygun olarak İbraniler 11'de, İbrahim'in imanı "daha iyi bir ülke" ve "göksel bir şehir" arayışı üzerinden anlatılır. O Tanrı tarafından temelleri atılan, tasarlanan ve inşa edilen bir şehir arıyordu.

İman sayesinde İbrahim miras alacağı yere gitmesi için çağrılınca, Tanrı'nın sözünü dinledi ve nereye gideceğini bilmeden yola çıktı. İman sayesinde bir yabancı olarak vaat edilen ülkeye yerleşti. Aynı vaadin ortak mirasçıları olan İshak ve Yakup'la birlikte çadırlarda yaşadı. Çünkü mimarı ve kurucusu Tanrı olan temelli kenti bekliyordu... Bu kişilerin hepsi imanlı olarak öldüler. Vaat edilenlere kavuşamadılarsa da bunları uzaktan görüp selamladılar, yeryüzünde yabancı ve konuk olduklarını açıkça kabul ettiler. Böyle konuşanlar bir vatan aradıklarını gösteriyorlar. Ayrıldıkları ülkeyi düşünselerdi, geri dönmeye fırsatları olurdu. Ama onlar daha iyisini, yani ilahi olanı arzu ediyorlardı. Bunun içindir ki, Tanrı onların Tanrısı olarak anılmaktan utanmıyor. Çünkü onlara bir kent hazırladı. (İbr. 11:8-10, 13-16)

Burada İbrahim'in bir şehir beklediğine özellikle vurgu yapılmıştır. İbraniler'in yazarı, İbrahim'in bilmediği bir ülkeye giderken sahip olduğu en büyük teşviği bu şehre gitmeyi "dört gözle beklemesi" olarak belirtiyor. Bazı uzmanlar bununla ilgili Yaratılış'ta çok az kanıt olduğunu söylese de, İbrahim'in Yaratılış 12:1-3'te anlatılan çağrısı, Yaratılış 1-11'deki arkaplanla kıyaslanarak okunursa (özellikle de Babil'in inşası ile ilgili olan kısımlar), İbraniler 11'deki yorumun gayet mantıklı olduğu görülebilir.

İbraniler'in yazarı gelecekteki imanlıların yaşamlarının belli bir şehir ile ilgili olacağı fikrindedir. 12:22'de bu şehire bir gönderme daha yaparak onu "yaşayan Tanrı'nın kenti olan ilahi Yeruşalim" olarak tanımlar ve şunu ekler: "Çünkü burada kalıcı bir kentimiz yoktur, biz gelecekteki kenti özlüyoruz." (İbr. 13:14)

Bu gelecekteki kenti düşününce, Elçi Yuhanna'nın Vahiy 21-22'de tarif ettiği görümünü hatırlamamak elde değil. Vahiy 21'in başında

Yuhanna şöyle diyor: “Kutsal kentin, yeni Yerusalim'in gökten, Tanrı'nın yanından indiğini gördüm. Gveyi için hazırlanmış süslü bir gelin gibiydi” (Va. 21:1-2). Ardından devasa büyüklüğü ve görkemiyle şehir daha detaylı olarak tarif ediyor. Bu sıradan bir şehir değil. Dikkat çekici bir şekilde hem büyük ölçüde altından yapılmış bir şehir, hem de tüm dünyayı kaplıyor. Yuhanna'ya göre bu olağanüstü şehir, yaratılışın varacağı nihai hedeftir. Tanrı'nın Yaratılış 1'de başlattığı için tamamlanmasıdır.

Mimarisindeki görkem ve ihtişamın yanında, Yuhanna'nın bu şehir grm başka önemli şeylere de ışık tutuyor. şehirde birçok farklı ulustan insan yaşıyor ve onlar Tanrı'nın yüzünü görecek kadar O'na yakın duruyorlar. Tanrı ile şehirde yaşayan insanlar arasında hiçbir engel yok. Kutsal Kitap'ta başka benzeri olmayan bir yakınlık söz konusu. Kutsal tapınak tüm şehri kapladığı için, şehirde yaşayan herkes de khin oluyor. şehirde kutsal olmayan tek bir kişi bile bulunmuyor. İstisnasız tüm vatandaşlar Tanrı'ya hizmet ediyor ve tapınıyor.

Yuhanna'nın Yeni Yerusalim grm ayrıca Tanrı'nın kral olarak tapınak-şehri yönettiğini de gösteriyor. Tahtı şehrin merkezinde yer alıyor. Tek ilahi hükümdar olarak, hiçbir muhalefetle karşılaşmadan egemenliğini sürdürüyor. Herkes ve her şey ona boyun eğiyor. Grmn en sonunda Yuhanna, Tanrı'ya hizmet edenlerin de sonsuza dek egemenlik süreceğini söylüyor (Va. 22:5). şehrin içindeki herkes kraliyet makamını paylaşıyor.

Kutsal şehir haklı olarak bir topya ya da cennet gibi resmediliyor. Yuhanna, tüm kötülüğün ve acının şehirden uzak olduğunun yanında, şehirde uluslara şifa dağıtan “yaşam ağacı”nın da bulunduğunu belirtiyor (Va. 22:2; Krş Yar. 2:9). Kusursuz bir Tanrı'nın mutlak hakimiyeti altındaki kutsal bir şehir olarak, Yeni Yerusalim vatandaşları için mkemmел bir yaşam ortamı sağlıyor.

Yuhanna'nın grm bu benzersiz kutsal şehir ile ilgili önemli bilgiler verse de gözden kaçırılmaması gereken bir başka şey; Vahiy'de o dönemde yeni Yerusalim ile tamamen zıt bir başka şehrin bulunmasıdır. Beklendiği üzere bu şehir Babil'dir. Vahiy 14-18 arasında Babil hem Tanrı'sız şehir, hem de Tanrı'nın egemenliğinde yaşayanların büyük düşmanı olarak tasvir ediliyor.

Yaratılış'ın ilk bölümleri bize Tanrı'nın dünyayı yaratma amacı ile ilgili temel fikri verirken, Vahiy'in son bölümleri Tanrı'nın planının ulaşacağı noktayı zihnimize canlandırmamızı sağlar. Ne yazık ki Tanrı'ya karşı gelenler kendi şehirlerini ve krallıklarını kurmaya devam edecekler, bunu da zorbalık ve sömürü ile yapacaklardır. Tanrısız şehrin temel örneği Babil'in gösterdiği gibi birçok insan Tanrı'dan ayrı ve tam bir güvenlik ve kalıcı ün istiyor. Ama en büyük ödül Tanrı'nın tasarladığı ve inşa ettiği şehri imanla arayanlara verilecektir.²⁹

²⁹Yaratılış 1-11 ve Vahiy arasındaki ilişki üzerine daha geniş bir değerlendirme için bkz. T. D. Alexander, *From Eden to the New Jerusalem: An Introduction to Biblical Theology* (Grand Rapids: Kregel, 2009).

« 3 »

Yaratılıştaki Krallık Soyu

Yaratılış kitabı, belli bir aile ağacına odaklanmak üzere dikkatlice oluşturulmuştur, bu soy Adem'den başlar ve Yakup'un 12 oğluna kadar iner. Bu 'soy' ağacında hepsi de Tanrı'yla çok özel ilişkiler yaşayan kişiler bulunur: Nuh, İbrahim, İshak, Yakup ve Yusuf. Yaratılış, İbrahim'in çocuklarından bir krallık soyu çıkacağını önemle önceden haber verir. Gelecekteki bu krallık soyu öncelikle Yusuf'la ve oğlu Efraim'le ilgili olmakla beraber, aynı zamanda Yahuda ve oğlu Peres'le de ince bir biçimde bağlantılıdır.

Giriş

Bazı okuyucu için Yaratılış birbirinden bağımsız öykülerin bir araya getirildiği bir kitaptır, şurada burada ilgisiz görünen soy ağaçlarıyla kesilir. Ancak bu metin, Adem'le başlayan ve Yakup'un oğullarına doğru giden soy ağacının önemini vurgulamak için dikkatli bir biçimde oluşturulmuştur. Bunun önemini anlamak için, ilk önce kitabın genel yapısını ve içinde bulunan çeşitli soy ağaçlarının işlevini incelememiz gerekmektedir. Daha sonra, kısaca 'soy' kavramını inceleyip Yaratılış'ın nasıl belli bir amaçla tek bir soy ağacına odaklandığını göreceğiz. Sonunda da, bu özel soy ağacının doğasıyla ilgili bazı sonuçlara ulaşacağız.

Yaratılış'ın Yapısı

Kısaca göz atarak Yaratılış'ın soy ağaçlarıyla birbirine bağlandığı öyküsel bölümlerden oluştuğunu görebiliriz. Bu öyküsel bölümlerin ve soy ağaçlarının bir çoğuna benzer girişlerle başlanır; bunları 2:4; 5:1; 6:9; 10:1; 11:10, 27; 25:12, 19; 36:1,9; 37:2'de görebiliriz. Bu girişlerdeki ortak öge, NIV tarafından 'açıklama'³⁰ olarak

³⁰Yaratılış'ta *tôlédot* terimi başka bir yerde yalnızca 10:32 ve 25:13'te kullanılmıştır.

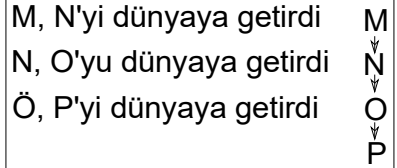
çevrilen, İbranice *tôlêdot* sözcüğüdür. Sözcüğün kendisi 'doğum yapmak' ile ilgilidir ve bir kişi ya da nesneyle bağlandığında kişinin ya da nesnenin ürettiği şey anlamına gelir. Örneğin, 11:27'nin ilk sözcükleri 'Bunlar Terah'ın doğurduklarıdır' biçiminde çevrilebilir.³¹

Tôlêdot'la başlayan girişlerin iki amacı vardır. İlk olarak, bunlar çağdaş kitaplardaki bölüm başlıkları gibidirler. Bazıları, anlatılanların gelişiminde yeni bir aşamaya gelindiğini işaret ederek büyük öykü bölümlerine giriş yapar. Bu ana bölümler esas olarak Adem, Nuh, İbrahim, Yakup ve Yusuf'un yaşamlarıyla ilgili olanlardır, ve sırasıyla 2:4, 6:9, 11:27, 25:19 ve 37:2'deki girişlerle başlarlar. Diğer *tôlêdot* girişleri ya temel aile ağacına dahil soyların sıralandığı çizgisel soy ağaçları (bkz resim 3.1) (5:1; 11:10), ya da Yaratılış'ta daha küçük biçimde yer alanların aile üyeleri hakkında ayrıntı veren parçalı soy ağaçları (bkz resim 3.2) (10:1; 25:12; 36:1,9) için kullanılır. Soyun asıl devamının açıkça ortaya koyulduğundan emin olmak için, parçalı soy ağaçları asla kullanılmaz; yalnızca çizgisel soy ağaçları kullanılır (5:1-32; 11:10-26).

İkinci olarak *tôlêdot* girişleri kameradaki zum mekanizması gibi bir işlev görür. Okuyucunun dikkatini belli bir kişi ve onun çocukları üzerine çeker. Bu, Yaratılış'ın yazarına, diğer tüm akrabalarının yaşamlarının ayrıntısına girmeden esas aile ağacının kaderini izleme şansı verir. Bu yolla Yaratılış, Adem'den başlayıp Adem'in en küçük oğlu Şit'ten Sam, Ham ve Yafet'in babası Nuh'a uzanan soy ağacının önemini vurgular. Ağacın ikinci kısmı bizi Sam'dan İbrahim, Nahor ve Haran'ın babası olan Terah'a götürür.

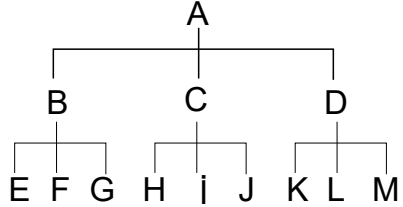
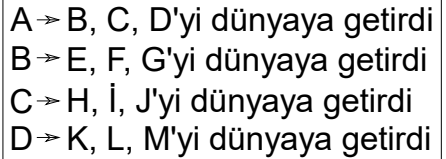
resim 3.1

Çizgisel Soy Ağacı

resim 3.2

Parçalı Soy Ağacı

³¹Türkçe'ye "Terah soyunun öyküsü" olarak çevrilmiştir.

İbrahim'den İshak'a ve İshak'tan Yakup'a doğru ilerlediğimizde, sonunda Yakup'un on iki oğluna geliriz.

Seçilmiş 'Soy'

Yaratılışın soy ağacına dayalı yapısıyla yakından ilgili olarak sık kullanılan bir sözcük, belki de en iyi 'soy' diye çevrilebilecek olan İbranice *zerá* sözcüğüdür. Bu nedenle Yaratılış'taki 'soy' kavramının önemi kolaylıkla gözden kaçabilmektedir. *Zerá* önemli bir sözcüktür, ve Yaratılış'ta tam 59 defa kullanılır. Eski Anlaşma'nın geri kalanında yalnız 170 defa kullanılmıştır.³²

Yaratılış'taki 'soy' sözcüğünün kullanımı konusundan kısaca söz etmek yararlı olacaktır. (a) İbranice *zerá* sözcüğü hem tekil hem de çoğul olabilir;³³ tek bir soyu ya da birçok soyu gösterebilir. İlk örneği 21:13'te İsmail İbrahim'in 'soyu' olarak açıklanırken görülebilir. Ancak 28:14'te *zerá*, 'yeryüzünün tozu kadar sayısız olacak' Yakup'un, 'soyu'na (torunlarına) işaret eder. (b) 'Soy' normalde bir kişinin doğal çocuğunu ya da çocuklarını gösterir. Havva Şit'i dünyaya getirdiğinde, 'Tanrı Kayın'ın öldürdüğü Habil'in yerine bana başka bir oğul (soy) bağışladı' der (4:25). İbrahim 15:3'te Şamlı Eliezer kendi soyu olmadığı için üzülür. Bu, İbrahim ve Saray'ın kendi çocukları olmadığı gerçeğini yansıtır. (c) İbranice bir sözcük olan *zera'* 'soy' ve onu dünyaya getiren kişi arasında yakın bir benzerlik olduğu düşüncesini taşır. Bunu, bitkilerin ve ağaçların 'türüne göre' tohum vermesi ne benzetebiliriz. (1:11-12).

³²Bu istatistiklere *zerá* sözcüğünün Daniel 2:43'teki bir kullanımı dahil değildir. Aratılış'ta *zerá* şu ayetlerde geçer: 1:11.(x2), 12 (x2), 29 (x2); 3:15 (x2); 4:25; 7:3; 8:22; 9:9; 12:7; 13:15, 16 (x2); 15:3,5,13,18; 16:10; 17:7 (x2), 8, 9,10,12,19; 19:32,34; 21:12, 13; 22:17 (x2), 18; 24:7, 60; 26:3, 4 (x3); 28:4, 13, 14 (x2); 32:12; 35:12; 38:8, 9 (x2); 46:6, 7; 47:19, 23, 24; 48:4, 11, 19.

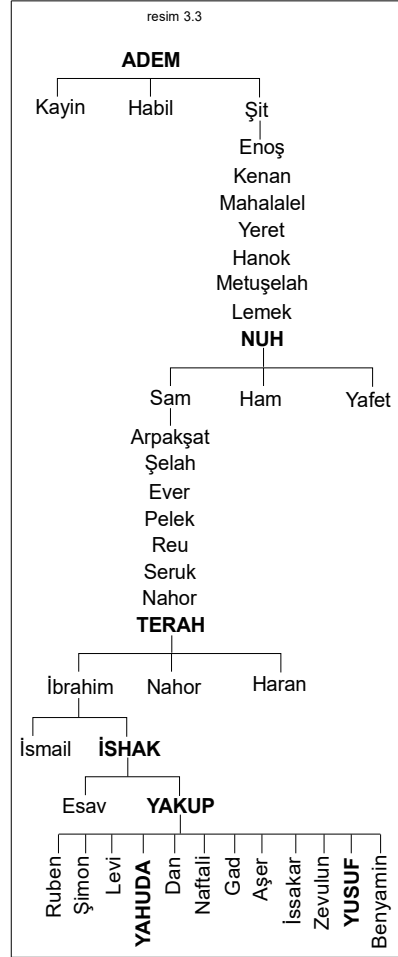
³³Türkçe'de bu durum görülmez.

Adem'in Soyu

Yaratılış'a bir bütün olarak bakıldığında tek, farklı bir aile soyunu vurgulamak için soy ağacına dayalı yapıyla 'soy' kavramının yakından ilişkilendirildiği açıkça görülür (bkz resim 3.3). Ayrıca, Yaratılış'ın sonunda Yakup'un bütün soyunun yetmiş kişi olduğu söylenmekle beraber, (46:6-27), bu yetmiş kişilik gruptan Yakup'un iki oğlu olan Yusuf ve Yahuda'nın pozisyonuna özel bir biçimde dikkat çekilir.

Aşağıda göreceğimiz gibi, Yusuf'un küçük oğlu Efrayim, büyük babası Yakup'tan ilk doğan kutsanmasını almıştır (48:1-22) ve bundan kesinlikle kral soyunun Efrayim'den gelmesinin beklendiği sonucu çıkarılabilir, ama aynı zamanda Yahuda'nın ve torunlarının gelecekteki önemine dikkat çekilir (38:1-30; 49:8-12).

Yaratılış'taki ana aile soyunun doğasını incelediğimizde, bazı özelliklerin dikkate değer olduğu görülür. İlk olarak, soy ağacı her zaman erkek çocuklar üzerinden izlenir, ve hepsinin adı açıkça anılır.³⁴ Ancak, 'soy'un her zaman

³⁴Bu her zaman mutlaka her kuşağın kaydedildiği anlamına gelmez. R.R. Wilson, *Genealogy and History in the Biblical World* (Yale Near Eastern Researches 7; New Haven: Yale University Press, 1977), sayfa 133-4'de, yazılı soy ağaçları kaydedilirken bile, Yaratılış 5 ve 11'de olduğu gibi en fazla on kuşakla sınırlandırılması gibi bir eğilim olduğunu söylemektedir. Bu yüzden Yakın Doğu'ya ait soy ağaçlarının bazı isimlerin eklenmesi ya da atlanması yoluyla yeniden düzenlenmesi az rastlanırlı bir

en büyük erkek çocuktan ilerlemesini bekliyorsak, (büyük evlat hakkı) burada yanılırız. Bazı durumlarda, ağabeye değil küçük çocuğa öncelik tanınır ve ilginç bir biçimde Yaratılış her durumda bunun nedenini açıklar. İlk doğan Kayın, kardeşi Habil'i öldürdüğü için, kutsama üçüncü olarak doğan Şit'e geçmiştir (4:1-25). İsmail İbrahim'in ilk doğan oğludur, ancak 'soy' ağacından dışlanmıştır çünkü o, Saray'ın Mısırlı cariyesi Hacer'in oğludur (16:1-16; 17:18-21; 21:9-20). İshak İsmail'den önce gelir, çünkü o, İbrahim'e Tanrı'nın verdiği 'soy'dur. Esav Yakup'tan önce doğmasına rağmen, ikizlerin doğmasından önce Esav'ın Yakup'a göre ikincil konumda olacağı Tanrı tarafından bildirilmiştir (25:23). Dahası, anlatıcı, Esav'ın ilk oğulluk hakkını bir kase kırmızı çorba karşılığında Yakup'a satmasına vurgu yaparak (25:29-34), ve iki Hititli kadınla evlenerek ailesinin canını sıkıldığını anlatarak (26:34-35), bu Tanrısal seçimi doğrular gibi görünmektedir.

Yakup'un on iki oğluna gelindiğinde daha karmaşık bir durum ortaya çıkar, burada dördüncü doğan Yahuda ve on birinci doğan Yusuf kendilerinden büyük olan kardeşlerinden daha ayrıcalıklı bir yere sahiptirler. Bir kere daha Yaratılış'ın anlatıcısı, büyük kardeşlerin, Ruben, Şimon ve Levi'nin, uygunsuz davranışları yüzünden babalarının en önemli kutsamasını almaktan alıkoyulduklarını açıklamaktadır (35:22; 34:25-30). Yaratılış 37'nin başlangıcında babası tarafından Yusuf'a açıkça ilk doğan ayrıcalığı verildiği görülmektedir (cf. 1.Ta. 5:1-2). Gerçekte bu hiç kuşkusuz Rahel'in ilk çocuğu yüzünden olmalıdır. Daha sonra Yakup, Yusuf'un Manaşşe ve Efrayim isimli iki oğlunu kutsayarak ilk doğan kutsamasını Yusuf'un ailesine verir, böylece ilk doğan olarak Yusuf'un konumu teyit edilir (48:1-22).³⁵ Yine Yaratılış'ta, daha küçük olan Efrayim'in, normalde ilk doğana ait olan daha çok kutsamayı alması dikkatimizi çeker.

Yaratılış'ın anlatımında Yusuf'a 'ilk doğan' konumu verilmişse de, Yahuda'yı içine alan ve çok göze çarpmayan bir gelişme olur. Yaratılış 38'de anlatılan bu durum Yusuf'un öyküsünü bölerek, dikkatleri

olay değildir. Bu 'iç içe geçirek kısaltma' işleminin örneklerine Kutsal Kitap metinlerinde de rastlanır (örn. 1 Ta. 6:3-14 ve Ezra 7: 1-5'i karşılaştırın; cf. W.H. Green, 'Primeval Chronology', BS 47 [1890], 285-303).

³⁵Yusuf'un Yakup'un on iki oğlu içinde ilk doğan olarak konumu olasılıkla, Kenan toprakları İsrail oymakları arasında paylaştırılırken, Yusuf'un Efrayim ve Manaşşe oymakları yoluyla buradan iki pay almasıyla da kolayca görülebilir.

Yahuda'nın 'soy'una çeker. Yaratılış'ın soyların takibine olan özel ilgisi göz önünde bulundurulduğunda, bu kitapta yer alan olaylar da özel bir önem kazanır.

Yahuda'nın Tamar'la ilişkisinin açıklanması, doğum sırasında küçük oğul olan Peres'in 'ilk doğan' Zerah'ın önünden 'gedik açarak' çıktığı ikizlerinin doğumlarının anlatılmasıyla ile son bulur. Bu olayın önemi, Yaratılış'tan Krallar'a kadar olan kitaplarda anlatılan büyük öykünün ışığıyla gözden kaçırılmamalıdır. Efrayim oymağı ilk başta İsrail krallarının geleceği oymak olarak sunulsa da, örneğin Yeşu tarafından oynanan önemli rolde yansıtıldığı gibi, Efrayim'in 'ilk doğan' soyu Samuel tarafından reddedilmiş ve Davut'un soyuyla Yahuda oymağına geçirilmiştir.³⁶

İkinci olarak, merkezde yer alan aile ağacı Tanrı'nın lütufkâr etkinliği sayesinde vardır. Havva daha başlangıçta Şit'in doğumuyla beraber bunu farkeder: "Tanrı Kayın'ın öldürdüğü Habil'in yerine bana başka bir oğul bağışladı" diyerek çocuğa Şit adını verdi' (4:25). Ancak, İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un yaşamlarında Tanrı'nın aile ağacını sürdürmedeki rolünü en açık biçimde görüyoruz. İbrahim'in yaşamı anlatılırken kaydedilen ilk ayrıntılardan biri şudur: 'Saray kısır, çocuğu olmuyordu' (11:30). İbrahim'in öyküsü ilerledikçe, hem İbrahim hem de Saray doğal olarak çocuk yapma yaşlarını çoktan geçmiş olmalarına rağmen ki, İbrahim yüz (17:17; 21:5) ve Saray doksan (17: 17) yaşındaydı, Tanrı, çeşitli durumlarda Saray'ın dünyaya bir oğul getireceğini tekrarlar (17:16-21; 18:10-14). Saray sonunda İshak'ı dünyaya getirdiğinde, metin bunun Tanrı'nın müdahalesiyle olduğunu özellikle belirtir: 'RAB verdiği söz uyarınca Sara'ya iyilik etti ve sözünü yerine getirdi' (21:1). İshak ve Rebeka için de benzer bir durumdan 25:21'de de kısaca söz edilir: 'İshak karısı için RAB'be yakardı, çünkü karısı kısır. RAB İshak'ın yakarışını yanıtladı, Rebeka hamile kaldı.' Tarih dikkat çekici bir biçimde, Yakup için de kendisini tekrarlar. Onun karısı olan Rahel de kısır (29:31). Rahel sonunda kendi çocuğuna sahip olduğunda, öykü

³⁶Yaratılış'tan elde edilen kanıtın yanında, Mezmurlar 78:59-72 de, Yusuf'tan doğan krallık soyunun, Yahuda ile bağlantılı bir soyla değiştirilerek Tanrı tarafından reddedildiği yönünde güçlü bir kanıt sunmaktadır. Samuel kitaplarında olduğu gibi burada da, Efrayim'in reddedilmesi Şilo'nun merkez tapınak konumunun sona ermesiyle bağlantılıdır, ancak Davut'un seçilmesi Tanrı tarafından Tanrı'nın tapınağının yeni yerinin Siyon/Yeruşalim olmasına karar verilmesiyle bağlantılıdır.

Tanrı'nın bundaki rolünü doğrular: Tanrı Rahel'i anımsadı, onun duasını işiterek çocuk sahibi olmasını sağladı. Rahel hamile kaldı ve bir erkek çocuk doğurdu. 'Tanrı utancımı kaldırdı. RAB bana bir oğul daha versin!' diyerek çocuğa Yusuf adını verdi (30:22-24). Bu örneklerin hepsi Tanrı'nın aile ağacının devamından aktif olarak sorumlu olduğuna dikkat çekmektedir.

Üçüncü olarak Yaratılış öyküsü, Tanrı ve merkezdeki aile ağacının üyeleri arasında özel bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Bunu çok çeşitli biçimlerde görmekteyiz. Bazen en kısa sözde vurgulanır. Örneğin bir yerde şöyle denmektedir Hanok 'Tanrı yolunda yürüdü, sonra ortadan kayboldu; çünkü Tanrı onu yanına almıştı' (5:24). Nuh'un tölodot girişinden hemen sonra şu ifadeler yer alır, 'Nuh doğru bir insandı. Çağdaşları arasında kusursuz biriydi. Tanrı yolunda yürüdü' (6:9).³⁷ Başka yerlerde, özel bir ilişkinin varlığı çok daha fazla ayrıntıyla anlatılmaktadır. Bu, Nuh, İbrahim, İshak, Yakup ve Yusuf'un anlatıldığı bölümlerde görülebilir. Tanrı, Nuh ve İbrahim'e yalnızca gelecekteki planlarını açıklamakla kalmaz, aynı zamanda ikisiyle de sonsuza kadar sürecek anlaşmalar yapar. İshak ve Yakup da Tanrı'dan, daha önce İbrahim'e verilen vaatleri tasdik eden vahiyler almışlardır. Tanrı hiç bir zaman Yusuf'a kendisini göstermemiş olsa da rüyaları yorumlayarak gelecekteki olayları görmesini sağlamıştır. Ayrıca, Yusuf'un Mısır'da kaldığı zamanın anlatı Tanrı'nın ona sağlayarak bakımını vurgulamıştır.

Asıl ailenin üyeleri Tanrı'nın lütfu ve kutsamasını almakla beraber, hataları ve yanlışları da asla hasır altı edilmez. Bazı kusurlar arasında Nuh'un sarhoş olduğunu (9:20-21), İbrahim'in Saray'la olan evliliği konusunda tam olarak dürüst davranmadığını (12:10-13), ve Yakup'un babasını isteyerek aldattığını (27:1-40) görürüz. Ancak bütün bu hatalara rağmen, aile soyunun üyeleri diğerlerinden daha doğru görülmeyle devam edilir. Bu belki de en açık biçimde, ailesiyle birlikte diğer insanlar

³⁷Hanok ve Nuh'un 'Tanrı yolunda yürüdüğü' 5:22, 24 ve 6:9 ayetlerinin asıl İbranice metninde, 'yürümek' eyleminin özel bir biçimi- *hitpa' el* biçimi kullanılır. Aynı biçim Yaratılış'ta 3:8; 13:17; 17:1; 24:40; 48:15'te de görülür. Tanrı'nın bu eylemin öznesi olduğu durumlar (3:8) ve 13:17'nin olasılıkla dışarıda bırakılması dışında, bütün bu durumlarda 'yürümek' eylem, Tanrı'yla özel bir ilişkiye işaret etmektedir., Sarna bu konuda, 'bu ifade asıl olarak krala olan mutlak bağlılığı belirtmek için teknik bir terimmiş gibi görünüyor' yorumunu yapar; bkz *Genesis* JPTSC, Philadelphia: Jewish Publication Society), 123.

gibi sel sularıyla mahkum olmaktan kurtulan ve 'doğru bir insan, çağdaşları arasında kusursuz biri' (6:9) olarak tanıtılan Nuh'un durumunda göze çarpar. İbrahim'in doğruluğu çeşitli şekillerde vurgulanmıştır. Bundan özellikle ilk defa, yazarın 'İbrahim RAB'be iman etti RAB bunu ona doğruluk saydı' dediği 15:6'da bahsedilmektedir. Daha sonra İbrahim'in doğruluğunun boyutu, Tanrı'ya itaat etmekteki ve en çok sevdiği oğlu İshak'ı bunun için kurban etmekteki gönüllülüğü açıklanarak gözler önüne serilir (22:1-19). İshak hakkında atalara göre daha az bilgi verilmiştir, ancak Tanrı'nın lütfunu aldığına göre onun da doğru sayılmıştır (26:12-13, 23-24). Yakup'un Tanrı'yla ilişkisi uzun bir süreye yayılarak gelişir, Yaratılış, ilk başta onun aldatici davranışına odaklanırken (27:1-29), sonunda ailesini yabancı ilahlardan kurtarmak için aktif biçimde harekete geçtiğini görürüz (35:1-5). İbrahim ve İshak gibi, Yakup da Tanrı'nın kutsamasını biliyordu. Dahası, bu ataların üçü de, Tanrı'ya sunaklar yaparak ve sunular sunarak aktif bir biçimde tapmışlardır (12:7-8; 13:18; 22:9; 26:25; 35:1-7).

Dördüncü olarak, yukarıda da söz edildiği gibi, 'soy' kavramı, 'soy' ve bu soyu üreten arasında bir benzeyiş olduğuna işaret eder. Yaratılış'ın bağlamında bu sözcük, oğulların babalarına benzeyeceği izlenimini verir. Bunun en açık örneği İshak'ın Gerar'da bulunduğu sürenin kaydedildiği kısımdan gelir (26:1-35). Burada İshak'ın davranışları babasınınkini neredeyse bire bir yansıtır. İbrahim gibi o da, karısı sanki kızkardeşiymiş gibi yapar (26: 1-11; 12: 10-20; 20: 1-18), bazı kuyuların sahibinin kim olacağı konusunda Gerarlılarla çekişmeler yaşar (26:17-25; 21:22-34), ve Avimelek'le anlaşma yapar (26:26-31; 21 :22-34). Farklı bir biçimde de olsa Yakup'un oğulları da isteyerek babalarını aldatma konusunda kendisine benzemişlerdir (27:1-29; 37:12-35). Küçük oğulların lehine olacak biçimde gözden çıkarılan büyük oğulların, genellikle soy ağacından beklenen biçimde hareket etmeyen kişiler olması da dikkat çekicidir. Örneğin Ruben'in babasının cariyesi Bilha'yla ilişkisi (35:22; 49:3-4) ve Şimon'la Levi'nin kanlı eylemleri onların babaları Yakup tarafından ilk doğan kutsanmasını almalarına engel olmuştur. (34:1-31; 49:5-7).

Yaratılış'ta sergilenen, aynı aile soyundan gelenlerin birbirlerine benzemeleri prensibi yalnızca asıl aile ağacının üyelerine ait bir özellik değildir; aynı şey diğerleri için de geçerlidir. Kayın'ın torunlarından

Lemek de onun kanlı eylemlerini tekrarlar (4:19-24). Benzer olarak, babası Nuh'a karşı günah işleyen Ham'ın torunları arasından bazılarının, Kenanlılar (Sodom ve Gomora halkının arasındadırlar) ve Amorlular (10:15-19) olarak listelendiğini görürüz, ve bunların hepsi Tanrı tarafından cezalandırılmaya uygun görüldüler (cf. 13:13; 15:16; 19:1-29).

Beşinci olarak, Yaratılıştaki asıl soya, bir krallık soyu olarak bakıldığına inanmak için güçlü deliller bulunmaktadır. 'Soyundan kral- lar çıkacak' denilerek İbrahim'e verilen Tanrısal vaat ve Saray için ver- ilen 'halkların kralları onun soyundan çıkacak' sözleri bunun için mükemmel birer kanıt olabilir.(17: 16). Aynı zamanda, İbrahim hiç bir zaman bir kral olarak işaret edilmemekleberaber, zaman zaman bir kralın konumuna sahipmiş gibi resmedilir. Bunu, Yaratılış 14'te doğu krallıklarını bozguna uğrattığında, Gerar kralı Avimelek'in onunla bir anlaşma yapmak istediğinde (21:22-34), ve son olarak Hevron'un Hititli halkı ona 'güçlü bey' (kelimesi kelimesine çeviriyle 'Tanrı'nın bir prensi') unvanı ile seslendiğinde görüyoruz (23:6).

Yaratılış 25-36 arasında yalnızca birkaç ipucu bulunmakla beraber, bunlar oldukça dikkate değerdir. İshak'ın önemi, Avimelek'in, daha önce de İbrahim'le yaptığı gibi onunla da bir anlaşma yapmak istemesiyle or- taya koyulur (26:26-31). İshak'ın Yakup'u kutsarken kullandığı ifadeler doğrudan bu kelimeyi içermese de açıkça krallık imasında bulunur: "Tanrı sana göklerin çiyinden ve yerin verimli topraklarından bol buğ- day ve yeni şarap versin. Halklar sana kulluk etsin, uluslar boyun eğsin. Kardeşlerine egemen ol, kardeşlerin sana boyun eğsin. Sana lanet eden- lere lanet olsun, seni kutsayanlar kutsansın" (27:28-29). Yaratılış 17'nin sanki bir yansıması gibi, Yakup'a Tanrı tarafından 'kralların atası ola- caksın' vaadi verilir (35:11). Son olarak, 'İsraililer'i yöneten bir kralın ol- madığı dönemde, Edom'u şu krallar yönetti:' ayeti, bu kitabı yazanın İs- rail için ya bir krallık soyu öngördüğü ya da zaten bu krallık soyunu bildiğini gösterir.

Krallık konusu Yusuf'un öyküsünde belirgindir. Başlangıçta kardeş- leri Yusuf'un ilk rüyasını onun kral olacağına yorumlar: 'Başımıza kral mı olacaksın? Bizi sen mi yöneteceksin?' (37:8). İkinci rüyası bu düşünceyi destekler (37:9-11) ve daha sonra bunun, Yusuf Mısır zin- danının karanlığından kurtulduğunda, Mısır'ın valisi olup Firavun'dan

sonraki ikinci adam olduğunda gerçekleştiğine tanıklık ederiz (42:39-43).

Yusuf, Yaratılış 37-50 arasındaki asıl karakter olmakla beraber, Yakup'un diğer oğullarının arasından en çok üzerinde durulanın Yahuda olması da dikkat çekicidir.³⁸ Bu özellikle, kitabın en alışılmadık bölümlerinden biri olan Yaratılış 38'de gözümüze çarpar. Bu öykünün Yaratılış'ta anlatılmasının nedenini en iyi biçimde, Yahuda'nın, oğulları Er ve Onan'ın ölümünden sonra Er'in karısı Tamar'ın, 'soy'un üremesi için ve böylece ailenin devamının sağlanması için üçüncü oğlu Şela ile evlenmesine karşı duyduğu isteksizliğe odaklanması olarak açıklayabiliriz. Tamar sonunda Yahuda'yı aldatarak hamile kalır ve Yahuda, Tamar'ın yaptıklarının doğruluğunu kabul etmek zorunda kalır (38:26). Ve hikaye, soyundan kral Davut'un dünyaya geleceği Peres'in (ve ikiz kardeşi Zerah'ın) doğumunun aktarılmasıyla son bulur.³⁹

Yahuda'nın önemi 49:8-12'de babasından aldığı özel kutsama ile daha da açık biçimde gösterilir. Bu kutsamanın tüm yönlerini incelemeyecek olmamızla beraber, şu noktalar dikkate değerdir. (a) Yakup'un diğer oğulları için söylediği kutsamalara göre, Yahuda'nın kutsanmasının uzunluğu ve içeriği açıkça, babasıyla özel bir ilişki yaşadığını gösterir. Yalnızca Yusuf buna benzer bir kutsama alır. (b) Yakup, Yahuda ve soyunun diğer kardeşleri ve onların soyu üzerinde liderlik yapacağını söyler (49:8). Bunu özellikle 'kardeşlerin önünde eğilecek' (49:8) ifadesinde ve krallık esasının Yahuda'nın elinden çıkmayacağına (49:10) dair ifadeye görürüz. (c) Yakup sonunda ulusların Yahuda'nın krallık soyuna itaat edeceğine (49:10) ve egemenliğinin zenginlik ve gönence dolu olacağına dair bir öngöründe bulunur (49:11). Bunlar Davut'un kral soyu olması ve İsrail'in tümünü yönetme hakkına sahip olduğunu açıkça kanıtlayan önemli ifadelerdir.⁴⁰

³⁸Bkz. 43:8-9; 44:16; 44:18-34; 46:28. Krş. B. Smith, "The Central Role of Judah in Genesis 37-50," BS 162 (2005); 158-174.

³⁹Yaratılış 38 ile, Tamar'ın oğlu Peres ile başlayarak kral Davut'un soy ağacını vererek sona eren Rut kitabı arasında ilginç paralellikler bulunmaktadır (Rut 4:18-22). Tamar ve Rut İsraili olmamalarına rağmen, her ikisi de kral soyunun devamında aktif birer rol oynamışlardır. Yine Davut'un kızlarından birinin adının Tamar olması da ilgi çekicidir (2. Sam 13:1). Bkz. Alexander, *The Servant King: The Bible's Portrait of the Messiah*, (Leicester: Inter-Varsity, 1998), 49-54.

Altıncı olarak, asıl aile ağacının 'soy'u, sık sık Tanrısal vaatlerle ilişkilendirilmiştir. Bu vaatlerin üç özelliği önemlidir (a) Tanrı İbrahim'in soyuna Kenan topraklarını vaat eder. Bundan özellikle İbrahim Kenan'a ilk defa gittiğinde, 'Bu toprakları senin soyuna vereceğim' (12:7) denilerek bahsedilir ve bu vaadin İbrahim, İshak ve Yakup'a çeşitli zamanlarda tekrar edildiği görülür(13:15; 15: 18; 17:8; 22:17; 26:3; 28:13; 35:12; bkz 24:7; 24:60; 28:4; 48:4). Toprak konusundaki vaatlerin anlam ve önemi için bölüm 10'a bakınız. (b) İbrahim'in 'soy'unun çoğalacağı sık sık vurgulanır. 'Soy'un büyüklüğünü anlatmak için farklı imgeler kullanılır: toprağın tozu (13:16; 28:14), gökteki yıldızlar (15:5: 22:17; 26:4) ve kıyıların kumu (22:17; 32: 12). Soyun çoğalması vaadi, tıpkı topraklar vaadi gibi, Yaratılış kitabının sonrasında gerçekleşir ve bu, Yaratılış'ta yalnızca daha sonra tamamlanacak bir şeylerin başlangıcının anlatıldığını gösterir. Bu vaatlerin hepsini birden ele aldığımızda 'büyük bir ulusun' yaratılmasıyla ilgili olduklarını görürüz (12:2).⁴¹ (c) İbrahim'in 'soy'u aracılığıyla, yeryüzündeki tüm ulusların kutsanacağı vurgulanır (22:18; 26:4; 28:14). Bu her ne kadar Yaratılış'taki kutsama temasının işleneceği bir sonraki bölümde tartışılacaksa da, şimdilik 'İbrahim'in soyu' ifadesinin bu bağlamda tek bir kişiye işaret ettiğini söylemek gerekir. İleride göreceğimiz gibi, Yaratılış, İbrahim'in kral soyundan gelecek bir kişinin, yeryüzündeki tüm ulusların Tanrısal olarak kutsanmasında önemli bir rol oynayacağını önceden bildirir.

Yedinci olarak, Yaratılış boyunca kaydı tutulan bu soy hakkında verilen tüm bilgiler göz önünde tutulunca, Adem ve Havva'nın Aden Bahçesinde Tanrı'ya ettikleri ihanetin ışığında, Tanrı'nın "onun soyu senin başını ezecek" (3:15).⁴² Bazı uzman Yaratılış 3:15'teki 'soy'un herkesi kapsayan çoğul bir anlamını benimserken, orjinal İbranice cüm-

⁴⁰Yeri gelmişken, Yaratılış 1:28'in insanların Tanrı tarafından, yeryüzüne egemen olmaları için yaratıldıklarına işaret ettiğini söylemek gerekir. Bu durumda, Adem kral soyunu ilk üyesi olarak görülebilir. Ancak, Adem yalnızca bir kral değildi, aynı zamanda bir kâhindi de (bkz bölüm 2). Bunun ışığında, kâhin-kral kavramının özel bir önem taşıdığı görülebilir. Yaratılış'ta bu alışılmadık konuma Melkisedek'in sahip olduğunu görürüz. Bu özel konuma sahip olan birinin, Aden Bahçesi'nden kovulmadan önceki Adem'e benzediğini açıktır. Daha sonra İsraililer RAB tarafından kâhinler krallığı olarak çağrılmıştır (Çık. 19:6).

⁴¹Bu ulusun doğası – kutsal ve doğru- Mısırdan Çıkış, Levililer ve Yasa'nın Tekrarı'nda göze çarpan bir tema haline gelir.

lede tekil bir anlam vardır. Burada 'soy'dan kastedilenin belli bir soy olduğu fikri, Yaratılış'ın devamında anlatılanların tek bir soy üzerine temellendirilişiyle desteklenir. Bu ailenin soyu hakkında her şey, Tanrı'nın yılanın başının ezileceği ile ilgili vaadiyle yakından bağlantılıdır.

Eski Antlaşma Özeti

Yaratılış kitabının tamamı, Tanrı'yla özel bir ilişki yaşayan belli bir aile soyunun tarihi çevresinde şekillenir. İbrahim'le, bir yandan bu ailenin 'soy'unun çoğalacağını ve Kenan topraklarına sahip olacağını öğrenirken, bir yandan da bu 'soy'un yeryüzündeki tüm ulusların aracılığıyla kutsanacağı bir kral soyu oluşturacağını öğreniriz. Bu kral soyu kuşku götürmeyecek biçimde Yusuf ve Efrayim'e bağlıyken, Yaratılış, Peres aracılığıyla Yahuda'nın soyunun bu 'ilk doğan' soy çizgisinin yerini alacağını önceden bildirir. Bu şekilde Yaratılış hem İsrail ulusunun doğuşuna, hem de gelecekteki monarşinin atalarına odaklanır. Görürüz ki, ulus ve kral İbrahim'in 'soy'undandır, ortak bir kökeni ve Tanrısal vaatlerin alıcıları olarak ortak bir yazgıyı paylaşırlar. Kut-sama ve ülke vaatlerine daha sonra sırasıyla 4. ve 5. bölümlerde döneceğiz.

Yeni Anlaşma ile Bağlantılar

Yeni Anlaşma'da, birçok yerde, Yaratılış'ta incelediğimiz soy ağacıyla doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olan birçok metin bulunur. En önemli bağlantı, bu özel soy ağacının İsa Mesih'le son bulmasıdır. Yaratılış, Yahuda'dan bir kral soyu ön gördüğü için, İsa'nın neden İbrahim'in soyuyla bağlantılı olan 'Davut'un oğlu' (bkz. Rom. 1:3; 2.Ti. 2:8) olduğunu görmek kolaydır. Pavlus bunu Galatyalılar'a yazdığı mektupta açıkça ifade eder: 'Vaatler İbrahim'e ve soyundan olana verildi.

⁴²Bu bölümle ilgili daha geniş bir değerlendirme için bkz. T. D. Alexander, "Messianic Ideology in the Book of Genesis," P. E. Satterthwaite, R. S. Hess ve G. J. Wenham, (Ed.) *The Lord's Anointed: Interpretation of Old Testament Messianic Texts* içinde, (Carlisle: Paternoster; Grand Rapids, MI: Baker, 1995, 27-32; M. A. Rydelnik, *The Messianic Hope: Is the Hebrew Bible Really Messianic?* NACSBT 9 (Nashville; B&H Academic, 2010), 129-45.

Tanrı birçok kişiden söz ediyormuş gibi, "Ve soyundan olanlara" demiyor; "Soyundan olana" demekle tek bir kişiden, yani Mesih'ten söz ediyor' (Gal. 3:16). Pavlus tek bir soy öngörerek Yaratılış metnini doğru yorumlar.⁴³ Aynı düşünce büyük olasılıkla, İbrahim'le Davut'u ilişkilendiren başka Yeni Anlaşma metinlerinin de temelini oluşturur. Örneğin, Matta'nın İsa'nın soy ağacını anlatışı İbrahim'le başlar ve Davut'tan Yusuf'a doğru ilerler (Mat. 1:1-17).⁴⁴ Zekeriya'nın övgüsündeki Davut'un soyundan kurtarıcının gelmesi, Tanrı'nın İbrahim'e verdiği vaadin yerine gelmesi olarak görülür (Luka 1: 68-75). Biraz daha üstü kapalı olmakla beraber, aynı bağlantı Petrus'un Elçilerin İşleri 3:12-26 ayetlerindeki konuşmasında da bulunabilir. Petrus burada, acı çeken Mesih olarak İsa'nın, Tanrı'nın İbrahim'e, 'soy'u aracılığıyla yeryüzündeki tüm ulusların kutsanacağı yönünde verdiği vaadi gerçekleştirdiğini açıklar (bkz. Elç.3:25-26).

Yeni Anlaşma yazarları İsa'yı İbrahim/Davut soyuna bağlı olarak görse de, O'nun İbrahim ya da Davut'tan daha büyük olduğunu da açıklarlar. Yuhanna 8:52-58 ve Matta 22:41-46, İsa'nın kendisinin de İbrahim ve Davut'tan daha büyük olarak değerlendirdiğini belirtirler. Benzer bir iddia, Matta 12:42'de İsa ve Süleyman konusunda da ortaya koyulur (Luka 11:31). İsa ve İbrahim'in soyu arasında bulunan bağlantılar 4. ve 6. bölümlerde daha kapsamlı olarak anlatılacaktır.

Yaratılıştaki özel soy ağacı, Pavlus'un Romalılar'a ve Galatyalılar'a yazdığı mektuplarda da göze çarpar. Romalılar 9 ve Galatyalılar 4'de, 'doğal çocuklar' (Rom. 9:8 TClO2) ve 'vaadin çocukları' (Gal. 4:28) arasında önemli bir fark ortaya koyulur. İsmail/İshak ve Esav/Yakup'la ilgili Yaratılış öykülerini kullanarak, 'İsrail soyundan gelenlerin hepsi İsraili sayılmaz. İbrahim'in soyundan olsalar bile, hepsi onun çocukları değildir' (Rom. 9:6-7) demiştir. Pavlus, İbrahim'den gelen doğal soyun kurtuluşu garantilemediğini göstermek istemiştir. Bu yüzden, Yaratılıştaki

⁴³Krş C. J. Collins, "Galatians 3:16: What Kind of an Exegete Was Paul?" TynBull 54 (2003); 75-86, J. S. DeRouchie ve J. C. Meyer, "Christ or Family as the 'Seed' of Promise? An Evaluation of N. T. Wright on Galatians 3:16." SBJT 14 (2010); 36-18.

⁴⁴Soy ağacı Yusuf'la bitmekle birlikte, Matta hiçbir yerde Yusuf'un, İsa'nın doğal babası olduğunu iddia etmez; yalnızca Yusuf'un İsa'nın annesi olan Meryem'le evlendiğini söyler (Mat. 1:16). Bunu söyledikten hemen sonra gelen açıklama, Yusuf'un İsa'yı oğlu olarak kabul ettiğini gösterir (Mat. 1:18-25).

kullanarak, hem İsmail'in hem Esav'ın İbrahim'in soyu olmakla beraber, seçilen 'soy' hattının parçası olmadıklarını kanıtlar.

Pavlus'un Romalılar ve Galatyalılar'daki tartışmasının bir başka ögesi de İbrahim'in soyunun ona benzemesi gerektiğidir. Bunu açıkça Galatyalılar 3:6-7'de görürüz: "Örneğin, 'İbrahim Tanrı'ya iman etti, böylece aklanmış sayıldı.' Öyleyse şunu bilin ki, İbrahim'in gerçek oğulları iman edenlerdir." Aynı nokta Pavlus'un Romalılar 4:16-17'deki sözlerinin de temelini oluşturur: "Bu nedenle vaat, Tanrı'nın lütfuna dayanmak ve İbrahim'in bütün soyu için güvence altına alınmak üzere imana bağlı kılınmıştır. İbrahim'in soyu yalnız Kutsal Yasa'ya bağlı olanlar değil, aynı zamanda İbrahim'in imanına sahip olanlardır. 'Seni birçok ulusun babası yaptım' diye yazılmış olduğu gibi İbrahim, iman ettiği Tanrı'nın -ölülere yaşam veren, var olmayanı buyruğuyla var eden Tanrı'nın- gözünde hepimizin babasıdır" (Rom. 4:16-17). Her iki metinde de Pavlus, İbrahim'in gerçek çocuklarının İbrahim gibi gerçekten iman edenler olduğunu belirtir. Sonuç olarak, doğal oğulları iman aracılığıyla doğru sayılarak ona benzemezlerse, İbrahim'in soyunun hiç bir anlamı yoktur. Bölüm "İbrahim İmanla..."de bu konuda daha çok şeyler söyleyeceğiz.

« 4 »

Ulusların Kutsanması

Yaratılış'ın ilk bölümü insanların Tanrı'nın benzeyişinde yaratılıp kutsandıklarını onaylamasına rağmen Aden Bahçesi'nde Adem ve Havva'nın gelen itaatsizlikleri, insanın varoluşunu kökten değiştiren bir dizi tanrısal lanetin ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. Tanrı ile insanlık arasındaki bozulan ilişkinin sonucunda gelen trajik olaylar Yaratılış 4-11 arasında vurgulanır. İnsanlığın farklı halklara ve uluslara bölünmesinin ardından İbrahim Tanrı'nın kutsamasını kutsamanın kendisi aracılığıyla bir kez daha insanlığa vereceği kişi olarak sunulur. Yaratılış, tüm ailelerin ve ulusların İbrahim ve onun "tohumu" (kraliyet soyu) aracılığıyla kutsanmasını dört gözle bekler.

Giriş

Kutsama ve lanet, Yaratılış'ta önemli kavramlardır. Bu durum, Yaratılış'ta İbranice "kutsama" sözcüğünün (*bāarak*) 73, "lanet" sözcüğünün (*ārar*) ise 9 kez geçmesinden de anlaşılabilir. Yaratılış'ta kutsama normalde Tanrı'nın iyiliği, lanet ise hoşnut olmaması ile özdeşleştirilir. Kişi kutsanmak için kendisine kutsamayı verecek olan ile uyum içerisinde olmalıdır. Bunun sonucunda Tanrı'nın iyiliği sadece doğru olanlara uzanır; kötüler ise O'nun laneti altındadır.

Yaratılış'ta sunulan resimde insanların talihi sürekli değişmektedir. Tanrı insanların ilk kuşağını yarattığı zaman bu insanlar O'nun iyiliğini tecrübe edip O'nun tarafından kutsanmışlardı (1:28). Bu durum kısa bir süre sonra Aden Bahçesi'nde olup bitenlerin sonucunda değişti. Çünkü Adem ve Havva, Tanrı'nın iyiliği ve kötülüğü bilme ağacından yememe buyruğuna itaatsizlik etmelerinin sonucunda Tanrı tarafından farklı lanetlerle cezalandırıldılar. Bu cezanın sonuçlarından bazıları Yaratılış 4-11 arasında anlatılır. Burada Nuh ve ailesi hariç insan ırkının tamamen yok edildiğini, ve daha sonra insanlığın farklı uluslara

bölündüğünü okuruz. Tufan ve Babil Kulesi ile ilgili kayıtlar Tanrı'nın hoşnutsuzluğunu uyandırmanın korkunç sonuçlarını anlatırken, Yaratılış 12'de İbrahim'in çağrılmasıyla insanlar için Tanrı'nın iyiliğini tatmanın yolu bir kez daha açılmaya başlar. Aynı şekilde İshak, Yakup ve Yusuf'un yaşamlarında da örneğini gördüğümüz gibi Tanrı'nın kut-saması İbrahim'in soyundan gelen "ilk doğan tohum" aracılığıyla sunulur.

Yaratıcı ve Yaratılış Uyum İçinde

Yaratılış kitabının açılış bölümleri Tanrı'nın gökleri ve yeri nasıl yarat-tığını anlatır. Her şeyin ne kadar büyük bir kolaylıkla yaratıldığını ve hiçbir şeyin şans eseri olmadığını; her şeyin bir tasarımın sonucunda gerçekleştiğini vurgular. Basit bir sözle Tanrı "gündüz" ve "gece" biçiminde (1:3-5) zamanı yarattı. Bunun ardından üç farklı alanı, göğü (1:6-8), karayı ve denizleri (1:9-11) yarattı ve her birine uygun bitkileri (1:11-13), yıldızları ve gezegenleri (1:14-19), balıkları ve kuşları (1:20-23), canlıları (1:24-26), ve insanları (1:27-31) yerleştirdi. Tanrı'nın "her şeyin iyi olduğunu" (1:31) ifade eden son kararı, bu bölümde sık sık tekrarlanan bir nakaratı yansıtır: "Tanrı (bunun) iyi olduğunu gördü" (1:4, 10,12,18,21,25). Yazar etkileyici bir yetenek ve kısa ama özlü bir ifadeyle yaratıcı Tanrı ve yaratılan dünya arasındaki mutlak uyumun resmini betimler.

İnsanların yaratılması Tanrı'nın yaratıcı etkinliğinin doruk nok-tasını oluşturur: "Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı" (Yar. 1:27). Bu yorumun hemen ardından "Tanrı'nın insanları kutsadığı" anlatılır: "Verimli olun, çoğalın. Yeryüzünü doldurun ve denetimimize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun" (Yar. 1:28). Diğer tüm canlıların aksine, sadece insanlar Tanrı'nın suretinde yaratılmanın ve O'nunla özel bir ilişkiye sahip olmanın ayrıcalığını tadarlar. Bunun da ötesinde, Tanrı tarafından kutsanmış bir şekilde sayıca çoğalıp dünyayı O'nun temsilcileri olarak yöneteceklerdi.

Tanrı'nın yaratıcı etkinliği altıncı günde son bulmasına rağmen yaratılış anlatısı Tanrı'nın tüm işlerinden dinlendiği yedinci güne odak-

lanarak biter (2:1-3). Şu yorum çok önemlidir: “Tanrı yedinci günü kutsadı, onu kutsal bir gün olarak belirledi. Çünkü Tanrı o gün yaptığı, yarattığı bütün işi bırakıp dinlendi” (2:3). Yedinci gün, haftanın diğer bütün günlerinden ayrılmıştır çünkü dinlenme, Tanrı tarafından oluşturulan çalışma kalıbının doruk noktası olarak görülür. Tanrı’nın kendi deneyiminin de gösterdiği gibi dinlenme fırsatı, kişinin işini tamamlaması, kutsal bir kutsamadır.

Aden Bahçesi’nde

1:1-2:3’teki yaratılış kaydını 2:4-25’te ikinci bir kayıt izler. İlk kayıt Tanrı’nın etkinliği hakkında kozmik bir resim sunarken ikincisi daha çok insana odaklı, Tanrı’yı insanı kişisel olarak topraktan şekillendiren ve ona yaşam nefesini veren kişi olarak betimler (2:7).⁴⁵ Anlatı aynı zamanda Tanrı’nın insan için doğru çevreyi oluşturduğunu (2:8-17) ve ona uygun bir eş yarattığını (2:18-25) gösterir. İnsanlığın yaratılış hakkındaki iki kayıt tarz açısından farklı olsa da Rab Tanrı ile ilk erkek ve kadın arasında bulunan özel ilişkiyi vurgulayarak birbirini tamamlar.

Ne yazık ki yaratılıştaki uyum kısa bir süre içinde kadını ve onun aracılığıyla adamı Tanrı’nın “iyiyi ve kötüyü bilme ağacından” yememe buyruğuna itaatsizlik etmeye ikna eden yılan yüzünden bozulur (2:17). Çok az detay verilmesine karşın buradaki anlatı söz konusu ağaçtan yemenin erkeği ve kadını kökten değiştirdiğini net bir şekilde gösterir. Sadece bundan sonra kendi çiplaklıklarının farkına varırlar.

Rab Tanrı’nın bahçeyi bir sonraki ziyaretinde erkek ve kadın olan biteni saklamakta başarısız olurlar. Tanrı onların eylemlerinden haberdardır ve her ikisine de cezalarını bildirir. Tanrı’nın kutsaması artık ne erkeğin ne de kadının üzerinde olacaktır; O’nun hoşnutsuzluğunu uyandırmanın sonuçlarına katlanmak zorunda kalacaklardır. Tanrı’yla ilişkilerinin bozulmasının bir sonucu olarak Adem ve Havva Aden’den atılır.

⁴⁵Bu iki kaydın yan yana koyulması suretiyle tanrısal özellikler olan aşkınlık (deneyüstülük) ve içkinliğe (her yerde hazır, yakın olmak) eşit ağırlık verilir ve bunlar arasında bir çelişkiye neden olmadan her ikisinin de önemi vurgulanmış olur.

Tanrı'nın yılanı, kadına ve erkeğe verdiği cezaların içeriği oldukça önemli ve anlamlıdır. Yılanı hitap ederek şunları söyler:

Bu yaptığından ötürü
 Bütün evcil ve yabanıl hayvanların
 En lanetlisi sen olacaksın.
 Karnının üzerinde sürünecek,
 Yaşamın boyunca toprak
 yiyeceksin.
 Seninle kadını, onun soyuyla [tohum]
 senin soyunu [tohum]
 birbirinize düşman edeceğim.
 Onun soyu senin başını ezecek,
 sen onun topuğuna saldıracaksın
 - Yar. 3:14-15 -

Burada özellikle ilginç olan şey, yılanın “soyu” ile kadının “soyu” arasında var olacak olan düşmanlıkla ilgili yorumdur. Ne yazık ki yorumcuların birçoğu burada bahsedilen “soy” ile Yaratılış'ın daha sonraki bölümlerde belirli bir “soyu”(kraliyet soyu) vurgulaması arasındaki bariz bağlantıyı kaçırmış görünüyorlar (bkz. Bölüm 3). Buradan yılanı verilen cezanın tanrısal olarak seçilen ailenin soyu aracılığıyla yerine geleceğini anlıyoruz.⁴⁶

Tanrı'nın kadına verdiği ceza, onun yaşamının iki önemli yönüne yöneliktir: çocuk doğurma yeteneği ve kocası ile olan ilişkisi:

Çocuk doğururken sana
 Çok acı çektireceğim.
 Ağrı çekerek doğum yapacaksın.
 Kocana istek duyacaksın,
 Seni o yönetecek
 - Yar. 3:16 -

⁴⁶Bkz. 9. bölüme.

Gelecekte her doğum ağrı ile gerçekleşeceğine göre buradaki ceza Tanrı'nın insanlığa daha önce verdiği verimli olup sayıca çoğalma kutsamanın kısmen tersine çevrilmesidir (1:28).

Erkeğin cezası da ona oldukça ciddi bir rahatsızlık yaratacaktır:

Karının sözünü dinlediğin
ve sana,
Meyvesini yeme dediğim
ağaçtan yediğin için
Toprak senin yüzünden
lanetlendi.
Yaşam boyu emek vermeden
yiyecek bulamayacaksın.
Toprak sana diken ve çalı
verecek,
Yaban otu yiyeceksin.
Toprağa dönünceye dek
Ekmeğini alın teri dökerek
kazanacaksın.
Çünkü topraksın, topraktan
yaratıldın
Ve yine toprağa döneceksin
- Yar. 3:17-19 -

Tanrı ilk başta insanın çalışmasının sevinç ve tatmin getirmesini istediği halde iş artık alın teri dökmek haline gelmiştir. 2:7'ye baktığımızda Rab Tanrı'nın insan ve toprak arasında yakın ve uyumlu bir ilişki olmasını istediğini açıkça görebiliriz; İbranice'de "adam" ve "toprak" sözcüklerinin karşılıkları olan *ādām* ve *ādāmâ*, birbirine çok benzer sözcüklerdir.⁴⁷ Tanrı, adamın toprak ile ilişkisini bozarak insanlığın artık Yaraticısı gibi işinden dinlenme zevkini yaşamasının önüne geçmiştir.

Günaha düşüşü öyküsü, Tanrı'nın yaratıcı etkinliğine damga vuran uyuma da acı bir biçimde son verir. Özellikle hayvanlarla insanlar, erkek ile kadın, ve en önemlisi Tanrı ile insan arasındaki ilişkilerin parça-

⁴⁷Bir sonraki bölümde "toprak" konusu üzerinde daha çok duracağız.

landığını görürüz. Yaratılış 3 yaratılan dünyada dramatik değişiklikler olduğunu anlatır. İnsanlar artık Tanrı'nın kutsamasını tatmazlar, bunun yerine Tanrı'nın hoşnutsuzluğunu anlayıp kabul etmek durumundadırlar. Cezalarının son kısmı erkeğin ile kadının Aden Bahçesi'nden atılmalarıdır. Sadece yaşam ağacından yemeleri engellenmekle kalmaz (3:22), aynı zamanda Tanrı ile yakın bir ilişkinin tadını çıkardıkları yere girişleri de engellenmiştir. Aşağıda da göreceğimiz gibi Yaratılış 4-11 temel olarak insanlığın ilk itaatsizliğinin korkunç sonuçlarına odaklanır ve Tanrı'nın kutsamalarının olmadığı bir yaşamın neye benzediğini betimler. Sadece İbrahim'in 12:1-3'teki çağrısıyla bazı insanların yaşamlarındaki tanrısal kutsamaları tekrar yaşamaya başladıklarını, biraz daha parlak bir resmi görmeye başlarız.

Aden'in Dışında

Adem ve Havva'nın Aden Bahçesi'nden ayrılmalarının ardından Yaratılış'ın bir sonraki bölümü, Habil'in kardeşi Kayin tarafından katledilmesine odaklanır. Habil Tanrı'nın gözünde lütuf bulduğu için Kayin onu kıskanır ve öldürür. Bunun sonucunda Kayin Tanrı tarafından lanetlenir; bundan sonra işlediği toprak artık ona ürün vermeyecektir ve yeryüzünde aylak aylak dolaşacaktır (4:11-12). Bu, Kayin'in anne ve babasına Aden Bahçesi'nde verilen cezaların daha da genişlediğini gösterir ve doğruluktan uzak her bir eylemin insanlığı topraktan bir adım daha yabancılaştırdığını vurgular. Yiyecek elde etmek için toprağı işlemek, ve bunun sonucunda Tanrı'nın en başta niyet ettiği dinlenmeyi tecrübe etmek gittikçe zorlaşacaktır.

Yaratılış öyküsü Tanrı'nın toprak üzerine getirdiği lanetin insanlığın sıkıntısını daha da arttırdığını gösterir. Lamek, oğlu Nuh ile ilgili bir yorum yaparken bunu özellikle vurgular. Oğluna Nuh adını vermiştir, çünkü "Rab'bin lanetlediği bu toprak yüzünden çektiğimiz bu eziyeti, harcadığımız emeği bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacaktır" (5:29). İlginç bir şekilde, dünya tufandan sonra tekrar yaratıldığında Nuh'un çiftçi olduğu, "toprağın adamı" olduğu söylenir (9:20). Böylece Nuh'un toprakla ilişkisinin kendisinden önce gelen atalarına oranla daha iyi olduğu anlatılır.

Lanet kavramı, tüm tufan öyküsünün temelinde bulunur. Tanrı'nın insanlığı dünyanın üzerinden silme kararının gerisinde “insanların yaptığı kötülüklerin çok, ve aklı fikrinin hep kötülükte olması” (6:5) vardır. Yine de Nuh Tanrı'nın gözünde lütuf bulur ve aile üyelerinden bazılarıyla birlikte yıkımdan kurtarılırlar. Nuh gemiden ayrılıp Tanrı'ya kurbanlar sunduğunda Tanrı ona şöyle der: “İnsanlar yüzünden yeryüzünü bir daha lanetlemeyeceğim. Çünkü insan yüreğindeki eğilimler çocukluğundan beri kötüdür. Şimdi yaptığım gibi bütün canlıları bir daha yok etmeyeceğim” (8:21). Burada sözü edilen lanet, Aden Bahçesi'nde sözü edilen lanet değildir. Burada tufan kastedilmektedir. “Dikenlerin ve çalılıarın” hâlâ var olması ve insanlığın toprağı hâlâ ter dökerek işlemesi, toprak üzerindeki ilk lanetin hâlâ kalkmamış olduğunu gösterir. Tanrı burada yeryüzüne bir daha asla bir tufan göndermeyeceğı sözünü vermektedir.⁴⁸ Daha sonra 9:8-17'de anahatları çizilen antlaşma ile bu gerçek bir defa daha onaylanır.

Burada tufan öyküsünün yaratılış öyküsü ile birçok paralellikler içerdiğine dikkat çekmeliyiz. Suların yükselmesi, yaratılışın başında var olan kaosa geri dönüşü gösterir (7:11-24, karş. 1:9-10). Daha sonra suların içerisinden kuru toprak ortaya çıkar (8:1-14, karş. 1:9-10). En sonunda 9:1'de Tanrı'nın Nuh'u ve oğullarını kutsaması, 1:28'i anımsatır: “Verimli olun ve dünya üzerinde çoğalın.” Tüm bu paralelliklerden, tufan öyküsünün dünyanın yeniden yaratıldığını anlattığının anlaşılması gerekiyorsa da, insan doğasının yenilenmediğı oldukça açıktır. Bunu Tanrı'nın 8:21 ve 9:6'daki yorumlarında açık bir şekilde görürüz. Bu ayetlerin ilkinde insan yüreğinin kötü eğilimlerinden, ikincisinde ise insanların birbirlerini hâlâ öldüreceklerinden söz edilir.

9:20-29 arasında kutsama konusu hakimdir. Burada anlatı Ham ve kardeşleri Sam ile Yafet'in babaları Nuh'a yönelik davranışları üzerinde odaklanır. Ham, babasının “çıplaklığına baktığı halde” Sam ve Yafet babalarının üzerini örtüp ona bakmamak için özen gösterirler. Nuh uyandığı zaman Ham'ın oğlu Kenan'ı lanetler, ancak Sam ve Yafet'i kutsar. Burada önemli olan nokta, Yaratılış'ta ilk defa bir insanın lanet ya da kutsama ifadesinde bulunmuş olmasıdır; oysa daha önce sadece Tanrı

⁴⁸Orijinal İbranice sözdizimi Tanrı burada 3:17'de sözünü ettiği lanete başka bir lanet daha eklemek niyetinde değildir. Bunun da ötesinde 8:21'de “lanet” için kullanılan İbranice sözcük, 3:17'de kullanılan sözcükten farklı bir kökten gelir.

lanet etmiş ya da kutsamıştı. Ancak Nuh'un Kenan'a lanet eden ve Sam ile Yafet'i kutsayan sözleri açık bir tanrısal yetki taşır. Burada, Yaratılış'ta daha sonra tekrarlanacak olan bir şeyi ilk defa görürüz: seçilmiş "tohumun" soy çizgisinde olanlar, başkalarını lanetlemek ya da kutsamak için Tanrı tarafından donatılır ve güçlendirilirler.

Nuh'un konuşmaları, Yaratılış kitabındaki çok önemli bir başka motifi vurgular; bu da Kenan ve Sam'in soyundan gelecek olanlarla ilgilidir. Kenan'ın soyundan gelecek olanları bekleyen şey kölelik olmasına karşın (9:25) Nuh Sam'in soyunun Tanrı ile özel bir ilişkiye sahip olacağını bildirir (9:26-27). Daha sonra Tanrı'nın Sam'in soyundan gelen bir kişi olan İbrahim'e ve onun soyuna, Kenan'ın soyundan gelenlerin yaşadığı toprakları ele geçirme vaadi verdiğini görürüz (15:18-21).⁴⁹ Nuh ayrıca Yafet'in Sam ile yakın bir ilişki içerisinde olması sonucunda kutsanacağını söyler.

Babil kulesi öyküsünde kutsama ve lanet hakkında açık bir şekilde konuşulmasa da farklı dillerin yaratılması ve insanların dünyanın dört bir yanında dağıtılmasının, insanlık üzerinde bir adım daha ileri giden bir laneti temsil ettiği oldukça açıktır. Tanrı'nın verdiği ceza, insanların bundan böyle uyum içinde çalışmalarını önlemeye yöneliktir.

Yaratılış 3-11'de betimlenen, insanlığın Tanrı'nın laneti altında varoluşu resmi, ilk yaratılış anlatısının betimlediği resim ve insanların aldığı kutsamalarla keskin bir zıtlık oluşturur. Yaratılış'ın yazarı, Tanrı'nın hoşnutsuzluğunun keyfi olmadığını ve insanların kötülüklerinin derecesiyle orantılı olduğunu açıkça ortaya koyar. Yine de Yaratılış 3-11 kötü insanların Tanrı tarafından cezalandırılmalarına odaklanmasına karşın kitabın farklı yerlerinde Tanrı'nın hâlâ doğruluktan uzak davranışlara karşı merhametini gösterdiğini anlarız. Bunu Adem ve Havva'nın giydirilmelerinde (3:21), Kayın'e bir işaret konmasında (4:13-15), Nuh ve ailesinin tufandan kurtarılmalarında (6:8-8-19) ve her bir canlıyla yapılan sonsuza dek geçerli antlaşmada görebiliriz (9:1-17). Yaratılış'ın geri kalan bölümleri de insanların bir kez daha

⁴⁹ 15:19-21'deki listede sözü edilen uluslar arasında şu uluslar 10:15-18'de Kenan'ın soyundan gelenler olarak adlandırılır: Hititler, Amorlular, Kenanlılar, Girgaşlılar ve Yevuslular. Ayrıca 10:19 Kenan'ın sınırlarının Sodom ve Gomorra'ya kadar uzandığı gerçeğine dikkat çeker (karş. 14:1-24; 18:16-29).

Tanrı'nın kutsamasını tecrübe edebileceklerini belirgin bir şekilde anlatır.

İbrahim ve Ulusların Kutsanması

11:27'de bulunan tôleđöt başlığı, Yaratılış kitabında 25:11'ye dek sürecek olan yeni bir bölümün başlangıcına işaret eder. Bu bölümlerdeki ana karakter İbrahim'dir ve onun Yaratılış'ın bütünündeki en önemli insan katılımcı olduğunu düşünmemiz için yeterince nedenimiz vardır. 11:27-32'deki birkaç giriş detayının ardından İbrahim'in yaşam öyküsü kısa, ancak Tanrı'nın insanlarla ilişkisinde yeni ve büyük bir döneme girildiğini göstermesi açısından önemli, tanrısal bir konuşmayla başlar. Bu konuşmanın merkezinde Tanrı'nın insanlığı kutsama ve böylece altında yaşadıkları lanetleri tersine çevirme arzusu yer alır. Rab İbrahim'e şunları söyler:

Ülkeni, halkını ve babanın evini bırak ve sana göstereceğim ülkeye git, böylece Ben de seni büyük bir ulus haline getirecek, seni kutsayıp adını büyük yapacağım. Bir kutsama ol ki ben de seni kutsayanları kutsayayım, seni küçük görenleri lanetleyeyim, ve böylece yeryüzünün tüm aileleri senin aracılığıyla kutsansın. (12:1-3, benim çevirim)⁵⁰

Birkaç noktaya dikkat çekmemiz gerekiyor. İlk olarak burada sıralanan vaatlerin yerine gelmesi, İbrahim'in itaatine bağlıdır. Tanrı tarafından İbrahim'e ülkesinin, halkının ve ailesinin sağladığı güvenliği terketmesi ve 'bir kutsama olması' emredilir. Tanrı'nın lanetleri insanın itaatsizliği sonucunda geldiğine göre Tanrı'nın İbrahim'i kutsamadan önce ondan itaat beklemesi pek de şaşırtıcı değildir. İkincisi, İbrahim'in soyunun

⁵⁰Buradaki çevirinin iki yönü üzerinde konuşmak gerekiyor. İlk olarak 12:2d'de bulunan, emir kipindeki *wehyēh* (*vehyēh*), "ol" sözcüğü olduğu gibi korunur; NIV çevirisi "ve bir kutsama olacaksınız" der. İkincisi, "git" ve "kutsama ol" emirlerinin her ikisinin de teşvik ifade eden sözcüklerle tamamlanmaları göz önünde bulundurulmuş olur. Bu gibi bağlamalarda teşvik sözcükleri genellikle amaç ya da hedefi gösterir. Bu sözdizimsel argümanı vurgulamak açısından "git" ve "kutsama ol" emirlerinin ardından, "öyle ki" sözcüğü gelir.

büyük bir ulus olacağı vaadi, İbrahim'in kendi topraklarına sahip çıkacak birçok torunu olacağına işaret eder. Bu vaadin gerçekleşmesi uzak gelecekte yatmasına karşın daha en başta söz konusu olan engelleri göz önünde bulundurmaktır önemlidir: İbrahim'in ne çocuğu ne de toprağı vardır. Üçüncü olarak “büyük bir ad” ifadesi Babil kulesi öyküsüne kadar gider, ve büyük olasılıkla 6:4'te söz edilen “eski çağ kahramanları, ünlü kişilerdi” yapılan bir göndermedir. Babil halkı Tanrı'nın yardımını olmadan kendilerine “ün” sağlama gayretindeyken (11:4), Rab İbrahim'e ün verecektir. Dördüncüsü, Tanrı İbrahim'i “küçük görenlerin” lanetlenenlerini vaat eder. Bu vaadin içerisinde, Tanrı'nın İbrahim'i koruyacağı ve düşmanları karşısında ona zafer vereceği güvencesi de vardır. İbranice orijinal metindeki ifade büyük olasılıkla bazılarının İbrahim'i küçük görmelerine karşın çoğunluğun onu kutsayacaklarını anlatmaktadır. Beşincisi, “senin aracılığınla dünyanın bütün aileleri kutsanacaklar” cümlesinde metnin doruk noktasıdır. Yaratılış'ın geri kalanında oldukça yaygın olan bir fikir burada ilk defa karşımıza çıkar. İbrahim aracılığıyla, ve aşağıda da görebileceğimiz gibi onun “tohumu” aracılığıyla Tanrı'nın kutsaması insanlığa aktarılacaktır. Altıncısı, tüm bu vaatlerin gerçekleşmesinin altında yatan şey, Tanrı ile İbrahim arasında özel bir ilişkinin kurulmasıdır. İbrahim bu ilişki nedeniyle kutsanacaktır.⁵¹ Vaatler, tanrısal kutsamanın bir sonucu olarak gerçekleşecektir.

Kutsama teması, 22:16-18'de İbrahim'le ilginin anlatının sona erdiği bölümdeki tanrısal yeminin de temel konusunu oluşturur.⁵² Burada Rab İbrahim'e şunları söyler:

⁵¹İbrahim daha sonra 2. Tarihler 20:7 ve Yeşaya 41:8'de Tanrı'nın dostu olarak adlandırılır.

⁵²İbrahim anlatısı, 22:20-24'deki kısa bir soy ağacı metni tarafından ikiye ayrılan iki ana bölümden oluşur. Asıl öykü 11:27-22:19 arasındadır, 23:1-25:11 ise bir çeşit ek oluşturur. 12:1-3 ve 22:16-18'de yer alan, ana bölümünün en başında ve sonunda bulunan tanrısal konuşmalar teknik olarak inclusio adı verilen bir biçimdedirler ve anlatının sınırlarını çizerler. 12:1-3'teki vaatler İbrahim'in Tanrı'ya itaat etmesi koşuluna bağlı oldukları halde 22:16-18'deki yemin, İbrahim'in itaati karşılığında bir ödüldür ve daha önceki tanrısal vaatlerin yerine gelmiş olduklarını gösterir. Bu konuda daha ayrıntılı bir tartışma için bkz. İbrahim İmanla... bölüm.

RAB diyor ki, kendi üzerime ant içiyorum. Bunu yaptığın için, biricik oğlunu esirgemediğin için seni fazlasıyla kutsayacağım; soyunu [tohum] göklerin yıldızları, kıyıların kumu kadar çoğaltacağım. Soyun [tohum] düşmanlarının kentlerini mülk edinecek. Soyunun [tohum] aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak. Çünkü sözümü dinledin.
(12:16-18, benim çevirim)

Buradaki ifade 12:1-3'te bulunan ifadeden farklı olmasına rağmen her iki konuşmanın da altında yatan fikir aynıdır. Yine de 12:1-3 İbrahim'in öyküsünün başlangıcını oluşturmasına rağmen 22:16-18'deki tanrısal yemin, metnin doruk noktasında ortaya çıkar ve İbrahim'in ötesinde onun "tohumundan" söz eder. Ne yazık ki bu "tohumun" kimliğini her zaman tespit edilmiyor. Tohum sözcüğünün geçtiği ilk yerde çoğul olarak "soyundan gelenler" kastedilmesine karşın, diğer "tohum" veya "soyundan" referanslar çoğul değil ama tek bir kişiden söz ediyor. Ayrıca tekli anlamı İbrani sözdizimi tarafından desteklenmektedir, aynı zamanda Yaratılış'ın kraliyet soy ağacını vurgulama amacıyla da uyumludur.⁵³

İbrahim öyküsündeki tüm malzemeler şu ya da bu şekilde Yaratılış 12'nin açılış ayetlerinde vurgulanan vaatlerle ve bunun sonucunda kutsama temasıyla ilişkilidir. Bazı bölümler İbrahim'e ve soyundan gelenlerin Kenan topraklarını ele geçirmelerine odaklanmış olmalarına rağmen (örn. 13:1-18; 15:7-21), diğerleri İbrahim'in bir oğlu olmamasına ve İshak'ın meşru bir varis olarak ortaya çıkmasına odaklanmışlardır (örn. 15:1-6; 16:1-18:15; 20:1-21:21). Tanrı'nın İbrahim'i kutsayanları kutsayacağı ve ona karşı harekete geçenlerin Tanrı'nın kızgınlığına hedef olacakları vadinin gerçekleştiğini gösteren metinler de bu bölümlerle ilişki içerisindedir. Bir yandan Firavun ve Avimelek Sara'yı aldıkları için cezalandırılırlar (12:17; 20:18), ve İbrahim'in Lut'u kurtardığı zaman doğudaki krallar yenilgiye uğratılırlar (14:18-20). Öte yandan Melkizadek İbrahim'i kutsar ve karşılığında doğu krallardan getirilen ganimetten ondalığını alır (14:18-20). Çok daha sonra Avimelek'in kendi mallarını koruyabilmek için İbrahim'le bir antlaşma

⁵³Bkz. T. D. Alexander, "Further Observations o the Term 'Seed' in Genesis", *Tyn-Bull* 48 (1997); 363-7.

içerisine girdiğini okuruz (21:22-34). En sonunda – hâlâ hayattayken mümkün olabileceği kadarıyla - İbrahim'e verilen tanrısal vaatlerin gerçekleştiklerinin altını çizmek için Yaratılış 24 şu yorumla başlar: “Rab onu [İbrahim'i] her yönden kutsamıştı” (21:1, karş. 24:35).

Yaratılış'ın Geri Kalanında Kutsama

İbrahim'in öyküsünde çok önemli olan kutsama teması, Yaratılış'ın geri kalan bölümlerinde de çok önemli bir rol oynar. İbrahim'in öyküsünde yer verilen, devam eden ve geliştirilen kutsamaların farklı yönleri arasında aşağıdakileri sayabiliriz:

İlk olarak Tanrı'nın kutsaması refah ile yakından ilgilidir. Bu durum, İbrahim'in öyküsünde özellikle birkaç metinde ön plana çıkar. İbrahim Mısır'dan geri döndüğü zaman İbrahim'in uşakları ile Lut'un uşakları arasında her ikisinin de çok zenginleşmelerinden kaynaklanan bir anlaşmazlık çıktığını okuruz (13:2, karş. 12:16). İbrahim daha sonra Lut'u doğudaki kralların elinden kurtarmasının ardından Sodom Kralı İbrahim'i kendisinin zengin ettiğini iddia etmesin diye Sodom Kralı'ndan bir şey almayı reddeder (14:21-23; karş. 15:1, bu ayet İbrahim'in armağanının Tanrı'dan geldiğini belirtir). Yaratılış 24'de İbrahim'in hizmetkarı Rebeka'ya ve ailesine sadece değerli armağanlar vermekle kalmaz (24:22, 53), aynı zamanda efendisinin zenginliğini doğrudan Tanrı'nın kutsaması ile ilişkilendirir: “Rab efendimi alabilmesine kutsadı. Onu zengin etti. Ona davar, sığır, altın, gümüş, erkek ve kadın köleler, develer, eşekler verdi” (24:35). Aynı bağlamda Lavan'ın da zenginliğini tanrısal kutsama ile ilişkilendirdiğini söyleyebiliriz (24:29-31).

İshak, Yakup ve Yusuf'u anlatan öykülerde de refah Tanrı'nın kutsaması ile ilişkilendirilir. Yazar sadece çok kısa bir şekilde de olsa İshak'ın zenginliğinin Tanrı'nın kutsaması sonucunda geldiğini vurgular (26:12-13). Yakup Padan Aram'a yanına pek az şey alarak kaçtığı halde Tanrı'nın kutsaması sonucunda ve amcası Lavan'ın zenginliğini kısıtlama yolundaki tüm çabalarına rağmen (31:6-9) Kenan'a çok zengin bir adam olarak döner (30:43; 32:3-21). Yusuf'un öyküsü de Yusuf'un Mısır'dayken Tanrı'nın kutsaması sonucunda zenginleştiği fikri etrafında gelişir. Oradaki yaşamına bir köle olarak başlamış olmasına

(39:1-6) ve ardından haksız yere hapse atılmasına karşın (39:6-23) sonunda Firavun'un ardından ülkenin en yüksek yöneticisi haline geldi (41:39-43). Atalar'ın öyküleri boyunca zenginlik Tanrı'nın kutsamasıyla yakından ilişkilendirilmiştir.⁵⁴

İkinci olarak Tanrı'nın kutsaması aynı zamanda doğurganlık ile ilişkilendirilir. Bunu Yaratılış 1'de Tanrı'nın kadını ve erkeği ilk kez kutsamasının hemen ardından gelen buyrukta görebiliriz: "Verimli olun ve çoğalın" (1:28). Kutsama ile doğurganlık arasındaki bu yakın ilişki daha sonra 9:1'de de yankılanır: "Tanrı, Nuh ve oğullarını kutsayarak 'verimli olup çoğalın, yeryüzünü doldurun' dedi". Sırasıyla 28:3 ve 35:11'de önce İshak ve ardından Tanrı Yakup'u kutsarken aynı ifadeler yine kullanılır (karş. 48:4). İbrahim'in öyküsünde doğurganlığın yokluğu, Tanrı'nın İbrahim'e "seni büyük bir ulus yapacağım" vaadinin arkaplanını oluşturur. Bu bölümün ardından da İbrahim'in "tohumunun" dünyanın kumu (13:16; 28:14), göklerdeki yıldızlar (15:5, 22:17, 26:4) ve deniz kıyısındaki kum (22:17; 32:12) kadar çok olacağı sürekli hatırlatılır. Doğurganlık konusu Yakup'un öyküsünde de ön plandadır, burada da Lea ile Rahel arasındaki rekabeti (29:31-30:24) ve bir başka düzlemde de Yakup ile Lavan arasındaki rekabeti (30:25-43) anlatır. Doğurganlık burada da tanrısal kutsamayla ilişkilendirilmiştir (karş. 29:32-33; 30:6; 17-18; 20; 22-24; 27-30). Yaratılış boyunca üreme yeteneği tanrısal kutsamanın bir göstergesi olarak anlaşılır.⁵⁵

Üçüncüsü ve en önemlisi, Tanrı'nın kutsamasını başkalarına aktarma gücü, ataların seçilmiş olan soy çizgilerinde bulunur. Bu, Yaratılış'ta iki şekilde vurgulanır: Tanrı'nın her kuşağın başı ile özel ilişkisini yenilemesi aracılığıyla ve her bir babanın "ilk doğan" oğluna verdiği eşsiz kutsama aracılığıyla.

Atalar'ın öykülerinde Rab seçilmiş ailelerin reisleri ile olan ilişkisini her kuşakta yeniler. 12:1-3'te bulunan ve daha sonra 22:16-18'deki yeminle onaylanan Tanrı'nın İbrahim'i kutsaması ile ilişkili vaatler,

⁵⁴Tanrı'nın doğru kişileri maddi olarak kutsadığı fikri, Eski Antlaşma'da oldukça önemlidir. Yine de Eski Antlaşma'nın bu fikri doğruların sıkıntı çekebileceği (örn. Eyüp'ün öyküsü) ya da kötülerin zenginleşebileceği (örn. Mezmur 49) fikriyle dengelediğini hatırlamamız yerinde olacaktır.

⁵⁵Mısır'dan Çıkış 1:17'de İsraililer'in sayısının hızlı bir şekilde artması, Yaratılış ile Mısır'dan Çıkış kitapları arasında bir bağlantı oluşturur.

İbrahim'in "tohumu"ndan ilk doğan kişiye geçer. İshak Kenan topraklarında kıtlıkla yüz yüze geldiği zaman Rab ona görünür ve şöyle der:

Mısır'a gitme, sana söyleyeceğim ülkeye yerleş. Orada bir süre kal. Ben seninle olacak, seni kutsayacağım: Bütün bu toprakları sana ve soyuna [tohum] vereceğim. Baban İbrahim'e ant içerek verdiğim sözü yerine getireceğim. Soyunu [tohum] gökteki yıldızlar kadar çoğaltacağım. Bu ülkelerin tümünü onlara [tohum] vereceğim. Yeryüzündeki bütün uluslar senin soyun [tohum] aracılığıyla kutsanacak. Çünkü İbrahim sözümü dinledi. Uyarılarıma, buyruklarıma, kurallarıma, yasalarıma bağlı kaldı.
(26:2-5)

Bu konuşmanın büyük bir kısmı İbrahim'in Tanrı'ya itaat etme isteğini vurgulayarak 22:16-18'i hatırlatır. Tanrı bu şekilde İshak'ı kendisine itaat etmeye teşvik eder. 12:1-3'te de olduğu gibi, Tanrı'nın vaatlerin gerçekleşmesi aracılığıyla kutsaması, İshak'ın O'na itaat etmesine ve Kenan'da kalmasına bağlıdır. Neredeyse tamamen İshak'a odaklanmış tek bölüm olan Yaratılış 26 da üç kez Tanrı'nın onu kutsamasından söz eder (26:12, 24, 29).

Yakup'un öyküsü de birçok torundan, topraklarının ele geçirilmesinden ve dünyadaki tüm halkların kutsanmasından söz eden vaatleri içeren bir tanrısal konuşmaya yer verir. Bu konuşma Yakup'un ağabeyi Esav'dan Padan Aram'a kaçışı sırasında gerçekleşir. Tanrı şöyle der:

Atan İbrahim'in, İshak'ın Tanrısı RAB benim. Üzerinde yattığın toprakları sana ve soyuna [tohum] vereceğim. Yeryüzünün tozu kadar sayısız bir soya [tohum] sahip olacaksın. Doğuya, batıya, kuzeye, güneye doğru yayılacaksınız. Yeryüzündeki bütün halklar sen ve soyun [tohum] aracılığıyla kutsanacak. Seninle birlikteyim. Gideceğin her yerde seni koruyacak ve bu topraklara geri getireceğim. Verdiğim sözü yerine getirinceye kadar senden ayrılmayacağım.
(28:13-15)

Burada özel bir biçimde değinilmemesine karşın Tanrı'nın daha önceki ifadelerine çok benzeyen bu konuşmanın içeriği, Tanrı'nın Yakup'u kutsayacağını açık bir şekilde anlatır. Yakup da buna yanıt olarak Tanrı onu

gerçekten koruyacak ve babasının evine geri getirecekse “RAB benim Tanrım olacak. Anıt olarak diktiğim bu taş Tanrı'nın evi olacak. Bana vereceğin her şeyin ondalığını sana vereceğim” der (28:21-22). Yakup yıllar sonra Padan Aram'dan döndüğünde Tanrı ona tekrar görünür ve onu kutsayarak (35:9) şunları söyler:

Ben Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'yım. Verimli ol, çoğal. Senden bir ulus ve uluslar topluluğu doğacak. Kralların atası olacaksın. İbrahim'e, İshak'a verdiğim toprakları sana verecek, senden sonra da soyuna bağışlayacağım.
(35:11-12, karş. 48:3-4)

Tanrı burada Yakup'u daha önce İbrahim ve İshak ile yaptığı antlaşmanın mirasçısı olarak onaylar.

Bu tanrısal konuşmaların ışığında İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un her birinin Tanrı'yla aynı ayrıcalıklı ilişkiyi yaşadıklarını söyleyebiliriz. İbrahim ve İshak'ın başka çocukları olmasına karşın bunlar seçilmiş olan soy çizgisinin bir parçası değildir ve bunun sonucunda Tanrı ile aynı ayrıcalıklı ilişkiyi paylaşmazlar.⁵⁶

Atalar bu özel ilişkinin sonucunda başkaları için Tanrı'nın kutsamalarının aracısı olabilirler. Ancak bu kutsama, insanların Atalar'a ve onların “tohumundan” gelenlere nasıl davrandığıyla doğrudan ilişkilidir. Yukarıda sözü edilen İbrahim öyküsü dışında Yakup ve İshak'ın öykülerinde de bunun daha çok örneği bulunabilir. Lavan fala baktırarak Rab'bin kendisini Yakup yüzünden kutsadığını öğrenir (30:27). Potifar ve ev halkı da Yusuf sayesinde refaha kavuşur (39:2-6), zindan müdürüde Yusuf'tan dolayı zenginleşir (39:20-23). Daha sonra Yusuf'un Mısır yöneticisi olarak atanmasının ardından sadece bu büyük ulusun tamamı yedi yıl süren kıtlıktan kurtulmakla kalmaz (47:13-26), diğer uluslar da Yusuf'un bilge yönetiminden faydalanır (41:56-57). En sonunda Firavun Yusuf'un akrabalarına “ülkenin en güzel yerlerine yerleşmelerini” teklif ettiği zaman (47:6) Yakup onu kutsar (47:7-10).

⁵⁶Bu örneğin Tanrı'nın antlaşmasını İsmail ile değil, İshak ile yapacağını söylediği Yaratılış 17'de açıkça belirtilir (17:19-21). İsmail burada Tanrı tarafından kutsanmasına karşın (17:20), Tanrı karşısında İshak'ın sahip olduğu ayrıcalıklı konuma sahip değildir.

Yaratılış anlatısının, başkalarını kutsama gücünün birbirini izleyen atalarda devam ettiğini gösterme yollarından ikincisi ise ilk doğanın babası tarafından kutsanmasıdır. İlk doğan erkek çocuğun babasından diğer erkek çocukların sahip olmadığı bir ayrıcalığı miras alması, açık bir adetti. Yakup'un ağabeyi Esav'a verilecek olan kutsamayı kendi üzerine alabilmek için babası İshak'ı kandırmasının temelinde bu fikir yatar (27:1-40). Bu kutsama Yakup için o kadar önemlidir ki bunun uğruna hem babasının neler olup bittiğini anlayacak olursa kızgınlık (27:11-12), hem de ağabeyinin adet gereği kendi hakkı olan ayrıcalığı kaybetmesinden doğacak tepkiyi karşılamaya razı (karş. 27:41). İshak Yakup'un kendisini kandırıldığının tamamen farkına varmasına rağmen onu Padan Aram'da bir eş bulmaya göndermeden önce yine de kutsar.⁵⁷ Bu da İshak'ın olup biteni isteyerek kabul ettiği anlamına gelir (28:1-5).

Bazı okurlar Yakup'un babasını kandırarak ve kardeşinin kutsamasını çalarak ahlâğa uygun davranmadığını düşünebilir. Ama anlatıcının hikayede verdiği birçok detay Yakup'un davranışının kısmen de olsa uygun olduğunu gösterir. İlk olarak, onu bu davranışa Rebeka'nın teşvik ettiği vurgulanır (27:5-10). Rebeka eğer bu oyun ortaya çıkarsa tüm sorumluluğu üzerine alacağını da söyler (27:13). İkinci olarak, daha öncesinde, Esav Yakup'a ilk oğulluk hakkını biraz çorba karşılığında satmıştır (25:29-34). Yakup'un kardeşinin açlığından faydalanması her ne kadar hoş olmasa da, anlatıcı Esav'ın ilk oğulluk hakkını hor gördüğünün de altını çizer: "Böylece Esav ilk oğulluk hakkını küçümsemiş oldu" (25:34). Bu kısa hikaye iki kardeşin istediklerine önemli miktarda ışık tutar. Esav'ın ilk oğul olarak sahip olduğu ayrıcalıklı pozisyona ve göksel vaat edilmiş krallık soyunun varisi olmaya pek önem vermez. Yakup bu ayrıcalığa sahip olmayı her şeyden çok istemektedir. İki kardeşin, Tanrı'nın İbrahim'in soyu için olan planına yönelik bu zıt tutumları, onların farklılıklarına gösterir. Yakup bu aşamada kusurlu bir kişi olsa da, Tanrı ile etkileyici bir karşılaşma sonrasında (32:22-32) değişerek ve ismi İsrail'iyeye de Tanrı değiştirecektir (35:9-15). Üçüncü olarak anlatıcı, İshak'ın av etlerine olan iştahının Esav'a olan tavrını etkilemesini eleştiriyor gibi görünmektedir (25:28). İshak Esav'ı daha çok severek, henüz ikiz kardeşler doğmadan önceki Esav'ın Yakup'a hizmet edeceği yönündeki göksel bildiriye görmezden geliyor gibidir

⁵⁷Bu kutsama ilginç bir şekilde Yar. 1:22; 28; 9:1 ve 7'yi anımsatır.

(25:23). Dördüncü olarak, Yaratılış 26'nın sonunda yer alan ve Esav'ın eşlerinin İshak ve Rebeka'nın başına dert olduğunu belirten ifadeler (26:34-35), Esav'ın babasının özel kutsamasına layık olmadığını gösterir. Bu detayların ışığında, tüm aile üyeleri Yakup'un oynadığı oyunun sorumluluğunu paylaşır. Yakup ve Esav düşman olarak yaşadıkları uzun yıllardan sonra barışılır ve Yakup kardeşine bir hediye verir (33:11).⁵⁸ Bu hediye İshak'ın Yakup'a verdiği kutsama gibi olmasa bile, Yakup kardeşi Esav'a ait olan şeyi aldığı için, durumu kısmen de olsa telafi etmek istemektedir.

Babanın kutsaması, Yaratılış 48 ve 49'da da göze çarpan konuların başında gelir. Bunların ilkinde Yakup'un iki oğlunu, Manaşşe ve Efrayim'i nasıl kutsadığını görürüz. Yakup, daha genç olan Efrayim'i bilinçli bir şekilde daha üstün kutsamayla kutsamakla kalmaz (48:17-20), aynı zamanda Efraim babasının ağabeyi Ruben'e gitmesi gereken ilk oğulluk hakkını da almış olur (karş. 1. Tar. 5:1). Bu olay, Tanrı'nın Efrayim oymağı aracılığıyla bir kraliyet soyu oluşturma geleneğini oluşturdu. Bu fikir kuşkusuz daha sonraki gelişmeleri, özellikle Yeşu'nun bir önder olarak seçilmesini ve Şiloam'ın merkezi sunak olarak belirlenmesini etkiledi. Ancak bunların tümü Tanrı'nın daha sonra Efrayimlilerin yaptığı kötülük yüzünde reddedip Davut'u kral olarak ve Yeruslaim'i tapınak-şehri olarak seçmesiyle değişti (Mez. 78:59-72).

Yaratılış 49'da Yakup'un oğulları hakkındaki bildirimlerinden oluşan uzun bir liste okuruz. Yazarın 49:28'de yaptığı yorum bunların Yakup'un oğullarını kutsaması bağlamında yazıya geçirildiklerini, her bir oğulun kendisine uygun olan kutsamayı aldığını anlatır. Bu kutsamaların içeriği açık bir şekilde Yakup'un her bir oğluna tavrını ortaya koyar. Bunları çok detaylı bir şekilde incelemeksizin yaşı daha büyük oğullar olan Ruben, Şimon ve Levi'yle ilgili sözlerin oldukça olumsuz olduklarını, buna karşın Yahuda ve Yusuf'un oldukça olumlu bir şekilde kutsandıklarını söyleyebiliriz. Yaratılış'ın kutsama konusuna verdiği özel önemin ışığında Yakup'un oğlu Yusuf hakkındaki sözleri dikkat çekicidir:

⁵⁸M.A. Fishbane, "Composition and Structure in the Jacob Cycle (Gen. 25:19-35:22)," *JJS* 26 (1975): 15-38, Fishbane "ilk oğulluk hakkı" (İbranice *bêkôrâ*; krş. Yar. 25:31-34; 27:36) ve "hediyeye" (*bêrākâ*; Krş. Yar. 27:12, 35-36, 38, 41; 28:4; 33:11) terimleri kullanarak yapılan kelime oyunu ile nasıl hikayenin zenginleştirildiğinin altını çizer.

Yusuf meyveli bir dal gibidir,
 Kaynak kıyısında verimli bir
 dal gibi,
 Filizleri duvarların üzerinden aşar.
 Okçular acımadan saldırdı ona.
 Düşmanca savurdular oklarını
 üzerine.
 Ama onun yayı sağlam,
 Kolları esnek çıktı;
 Yakup'un güçlü Tanrısı,
 İsrail'in Kayası, Çobanı olan Tanrı
 sayesinde.
 Sana yardım eden babanın
 Tanrısı'dır,
 Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'dır
 seni kutsayan.
 Yukarıdaki göklerin
 Ve aşağıdaki denizlerin
 kutsamasıyla,
 Memelerin, rahimlerin kutsamasıyla
 O'dur seni kutsayan.
 Babanın kutsamaları ebedi
 dağların nimetlerinden,
 Ebedi tepelerin bolluğundan
 daha yücedir;
 Yusuf'un başı üzerinde,
 Kardeşleri arasında önder
 olanın üstünde olacak.
 - Yar. 49:22-26 -

Yaratılış 48'de olduğu gibi burada da kutsamanın Yusuf'un soyundan gelenler aracılığıyla aktarılacağı fikriyle karşılaşırız. Yusuf zengin bir şekilde kutsanmasına karşın Yakup'un Yahuda'yı kutsadığı zaman "kraliyet esasının Yahuda evinden ayrılmayacağını" ve ulusların onun soyundan gelen birine itaat edeceklerini söylemiş olması önemlidir (49:10). Bunun sonucunda ulusların kutsanacağı açık bir şekilde dile ge-

tirilmemiş olsa da Yaratılış'ın bütünü ışığında bunun ima edildiğini söyleyebilmek olasıdır.

Yaratılış, Atalar'ın Tanrı'yla özel ilişkilerini ve oğullarından birine özel bir kutsama aktarma yeteneklerini vurgulayarak seçilmiş soy çizgisinden gelen “tohumun” ayrıcalıklı konumuna dikkat çeker. Sonuç olarak gelecek olan bir kraliyet veliahtı aracılığıyla yeryüzündeki tüm ulusların kutsanacağı beklentisi yaratılmış olur.

Eski Antlaşma Özeti

Yaratılış kitabı bir bütün olarak tanrısal kutsama konusunda üç önemli aşamayı kaydeder. Başlangıçta tüm yaratılış ve özellikle insanlık Tanrı'nın iyiliğini tecrübe eder. Ancak Adem ve Havva'nın itaatsizlikleri sonucunda insanlar ve diğer canlılar arasında her şey tersine döner ve yaratılış Tanrı'nın laneti altına girer. Bunun trajik sonuçları, Yaratılış'ın geri kalan bölümlerinde anlatılır. Ancak İbrahim'in öyküsünün başında Tanrı sadece İbrahim'i kutsama vaadinde bulunmakla kalmaz, aynı zamanda onun aracılığıyla tüm ulusları kutsamayı vaat eder. Atalar hakkındaki öykülerin geri kalan bölümleri bunu İbrahim'in ilk doğan / “kraliyet tohumu” ile ilişkilendirerek işte bu ikinci vaade odaklanırlar. İshak, Yakup ve Yusuf'un hiçbiri biyolojik olarak ilk doğan olmadıkları halde her birine ilk doğan gibi davranılır ve kutsama onlar aracılığıyla başkalarına geçer. Yusuf Yaratılış kitabında Tanrı'nın uluslararası kutsama vaadini yerine getirmeye en çok yaklaşan kişi olarak dikkat çekmesine rağmen Tanrı'nın İbrahim'in “tohumu” aracılığıyla yeryüzündeki tüm ulusları kutsama vaadi hâlâ gelecekte yatmaktadır. Böylece Yaratılış İbrahim'in ilk doğan (kraliyet) torunu aracılığıyla Tanrı'nın kutsamanın uluslara yayılacağı kavramını yerleştirmiş olur.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yeni Antlaşma'da Yaratılış'ın kutsama temasıyla en bariz benzerlik Elçilerin İşleri 3:25-26 ve Galatyalılar 3:14'de bulunur. Bu metinlerin ilkinde Petrus İsa Mesih'in, Tanrı'nın kutsamasının aracılığıyla insanlara geldiği kişi olduğunu söyler:

Sizler peygamberlerin mirasçıları, Tanrı'nın atalarınızla yaptığı antlaşmanın mirasçılarısınız. Nitekim Tanrı İbrahim'e şöyle demişti: 'Senin soyunun aracılığıyla yeryüzünden bütün halklar kutsanacak.' Tanrı, sizleri kötü yollarınızdan döndürüp kutsamak için Kulu'nu ortaya çıkarıp önce size gönderdi.
(Elç. 3:25-26)

Pavlus da Galatyalılar'da aynı noktayı vurgular: "İbrahim'e sağlanan kutsama Mesih İsa aracılığıyla uluslara sağlansın diye..." (Gal. 3:14). Bu bağlamların her ikisinde de İbrahim'in "tohumu" olan İsa Mesih, Tanrı'nın yeryüzündeki tüm insanların kutsanacağı vadinin kendisinde gerçekleştiği kişidir. Aynı fikir Romalılar 15:8-12'de de göze çarpar, ancak burada kutsama kavramına belirgin bir şekilde değinilmez. Romalılar 4:6-9'u da bu metinlere ekleyebiliriz. Pavlus bu ayetlerde Yaratılış metninden doğrudan söz etmemekle birlikte Mezmur 32:1-2'ye dayanarak Tanrı'nın kutsaması hakkında yaptığı kısa yorum, İbrahim'in iman sahibi olan herkesin, hem Yahudiler'in hem de ulusların atası olduğu iddiasının bağlamında bulunur.

Yaratılış'ta vurgulanan kutsama kavramından dolayı bir şekilde söz ettiğini düşünebileceğimiz diğer metinler arasında Luka 1:42-45'te Elizabet'in Meryem'e yanıtı ve Matta 5:3-12 ile Luka 6:20-26'da yer alan İsa'nın "ne mutlu" ifadelerini sayabiliriz.

« 5 »

Cennetin Kaybı

Tanrı'nın ilk insan ile toprak arasında kurduğu – ve 'ādām ile 'ādāmâ sözcüklerinin de yansıttığı– özel ilişkiden dolayı Yaratılış'ta “toprak” motifi önemlidir. Tanrı ile uyum içerisindeyken toprak ve insan birbirine bağımlıdır. Ancak ilk insan çiftinin Tanrı'ya isyan edip yasak meyveden yemelerini izleyen iki ciddi sonuç bulunur. Birincisi, toprakla ilişkileri ciddi bir biçimde etkilenmiştir; artık toprak onların yiyip doymaları için ürününü isteyerek vermeyecektir. İkinci olarak Aden'den kovulurlar ve bunun sonucunda Tanrı ile paydaşlık içinde oldukları eşsiz bir çevreyi kaybetmiş olurlar. Bunu izleyen doğruluktan uzak her eylemle insanlık toprak ile uyum içinden bir adım daha uzaklaşır. Kayin'in Habil'i öldürmesi, Nuh ve tufan, ve Babil kulesi hep insanlık ile toprak arasında gittikçe artan gerilimi yansıtır. Her bölümde tanrısal yargı sürgün ve topraktan uzaklaşma şeklinde gelir. Bu arkaplan içerisinde İbrahim'e Tanrı tarafından verilen toprak armağanı oldukça önemli ve dikkat çekicidir. Bu armağan İbrahim'in RAB ile olumlu ilişkisine işaret eder ve Tanrı'nın İsrail ulusunun ortasında yaşaması beklentisini yaratır.

Giriş

Yaratılış'ı dikkatli bir biçimde okuduğumuzda toprak kavramının yazarın zihninde önemli bir yer tuttuğunu farkederiz. Kuru toprağın ilk yaratılmasından Yusuf'un kemiklerinin Tanrı'nın İbrahim, İshak ve Yakup'a vaat ettiği topraklara gömülmesi arzusuna kadar kitapta şu ya da bu şekilde topraktan söz etmeyen tek bir bölüm yoktur. Toprağa yapılan göndermelerin hepsi eşit derecede önemli olmamakla birlikte insanlar ve toprak arasındaki ilişkinin yazarın ilgilendiği temel konulardan biri olduğu açıktır.

Yaratılış'ta toprak konusuna bakmadan önce İbranice'de “toprak” için kullanılan üç sözcük olduğunu belirtmemiz faydalı olabilir. Bunların içinde en çok kullanılanı, Yaratılış'ta 312 kez

geçen'eres ('erets) sözcüğüdür. 'Eres ('erets) genellikle ya dünyanın tamamını (örn. 1:1, 10, 26) ya da belirli bir ülkeyi ifade eder (örn. 12:1, 5). 'Ādāmâ terimi 43 defa kullanılır ve normalde “yer” ya da “toprak” anlamına gelir (örn. 2:5, 7, 19). Üçüncü terim olan *sādēh* Yaratılış'ta yaklaşık 50 defa kullanılır ve genellikle etrafı açık ve geniş yerleri ifade eder; sık sık “yer” (ya da arazi, Ç.N.) şeklinde tercüme edilir (örn. 2:19, 20). Her bir terimin kavramın farklı yönlerini yansıttığını düşünmek mümkünse de bunlar sık sık aynı şeyi ifade etmek için kullanılırlar.⁵⁹

Dünyanın Yaratılışı

Yaratılış'ın ilk bölümü, yeryüzünün hem Tanrı'yla hem de insanla olan ilişkisinin doğasının temelleri atar. Yeryüzünün Tanrı tarafından, Tanrı'nın “şekilsizliğe ve boşluğa” (1:2) sadece konuşarak doldurup düzen getirmesiyle yaratılmış olması çok büyük bir önem taşır. Tanrı kararı yaratarak birbirinden ayrı üç alan oluşturmuş olur: “gökyüzü,” “kara,” ve “denizler” (1:6-10). Bunların içinde en önemlisi karadır. Tanrı'nın yaratılış etkinliğinde kara, gökyüzü ve denizin aksine, aktif bir rol oynar. Kara, Tanrı tarafından hem bitkileri (1:11-12) hem de tüm canlı varlıkları (1:24) üretmekle görevlendirilir. Tanrı yeryüzünü yaratmasının ardından onu ve içindeki yaratıkları yönetme yetkisini insanlara devreder (krş. 1:28).

2:4-25'te, Yaratılış 1. bölümü tamamlayan kayıt insanlarla yeryüzü arasında bulunan ilişkiyi daha da derin bir şekilde açıklayıp geliştirir. İlk olarak, insan topraktan yaratılmıştır: “RAB Tanrı Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi. Böylece Adem yaşayan varlık oldu” (2:7). İkincisi, İbranice orijinal metinde “adam” ve “toprak” sözcükleri birbirine çok yakın olan *'ādām* ve *'ādāmâ* sözcükleridir. İlk in-

⁵⁹Bunun ilginç bir örneğini İbrahim anlatısında görürüz. Yaratılış 12:3'teki “yeryüzünün tüm halkları” (tam olarak “yerin tüm aileleri”) ifadesi, daha sonra “yeryüzündeki tüm uluslar” (18:18; 22:18) ile değiştirilir. Burada iki ifadenin anlamı arasında bir fark amaçlanmamaktadır. Ancak 12:3 tüm insanların ortak bir kaynağa sahip olduklarını, topraktan geldiklerini, bu nedenle aslında bir olduklarını vurgular. Oysa 18:18 ve 22:18 dünyanın farklı uluslardan gelen insanlardan oluştuğu üzerinde durur. Bir ifade şekline ikincisine geçiş, İsrail'in bir ulus olarak ortaya çıkması ulusların kutsanacağı şeklindeki tanrısal vaadine bağlı olduğu gerçeğinden kaynaklanıyor olabilir.

san ile toprak arasındaki bu benzersiz ilişki, RAB Tanrı'nın adamı Aden Bahçesi'ne yerleştirmesiyle daha da vurgulanır . Burada adam bir tek istisna hariç toprağın tüm ürününden zevk almakta özgürdür (2:16-17). Yaratılış 1-2 böylece Tanrı, insan ve yeryüzü/toprak arasında bulunan eşsiz ilişkinin altını çizer. Tanrı insanlara yeryüzü üzerinde yetki kullanma sorumluluğunu vermiş, yeryüzünü de insanlık için bol bol yiyecek üzere güçlendirmiştir. İnsanlık ve yeryüzü birbirlerine bağımlılık içerisinde Tanrı'ya karşı sorumludurlar.RAB

Aden'den Kovulma

Aden'deki uyum, adam ve kadının bilerek Tanrı'ya itaatsizlik etmeleri ve iyiliyle kötüyü bilme ağacının meyvesinden yemelerinin ardından sona erer (3:1-13; krş. 2:16-17). Bunun toprak konusunda iki önemli sonucu vardır. İlk olarak, Tanrı Adem'in itaatsizliğinden dolayı toprağı lanetler (3:17-19). Bundan böyle toprak insanın yemesi için Tanrı tarafından bol bol ürün vermek üzere güçlendirilmiş değildir. Adam yiyecek elde edebilmek için alın teri dökerek çalışmak zorundadır. Bunun da ötesinde adamın işi daha da zorlaşmıştır çünkü artık toprak "dikenler ve çalılar" yetiştirecektir (3:18). Artık adam içinden alındığı ve yiyecek için bağımlı olduğu toprak ile uyum içerisinde değildir.

İkinci olarak adam ve kadın Aden Bahçesi'nden sürgün edilirler (3:23). Tanrı tıpkı kiracısını mülkünden atan bir mal sahibi gibi onları Aden'den kovar. Yazar, bahçeden atılmalarının nedenini şöyle anlatır: "Artık yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli" (3:22). Yaşam ağacından ayrılmış olan her insan, iyiyi ve kötüyü bilme ağacının meyvesini yemenin cezası olarak ölümü tecrübe edecektir (2:17). Tanrı, insanların Aden Bahçesi'ne geri dönmelerini güvence altına alır ve "yaşam ağacının yolunu denetlemek için Aden Bahçesi'nin doğusuna Keruvlar ve her yana dönen alevli bir kılıç yerleştirir" (3:24). Aden Bahçesi'nden atılan Adem ve Havva, Tanrı'nın varlığının yakınlığını artık tadını çıkarmayacaklar. Bu Tanrı'nın insanla ilişkisinin sonunu getirmese de, büyük ve dramatik bir değişikliğin gerçekleştiğini gösterir. Yaratılışta kurulan özel ilişki artık sadece Tanrı ile kendisini tanıtmayı seçtiği insanlar arasında mümkün olacaktır. Artık insanlık Tanrı ile kendiliğinden bir ilişkiye sahip

olmayacaktır. Böylece insanın isyanının sonucunda Tanrı, insanlık ve toprak arasındaki yaratılıştan gelen uyum bozulur ve toprak yerini yabancılaşmaya bırakır.

Kayin – Yeryüzünde Aylak Aylak Dolaşan Gezgin

Kayin'in kardeşi Habil'i öldürmesinin anlatıldığı öyküde insanlar ile toprak arasındaki ilişki önemlidir. Başlangıçta Kayin toprağı işleyen kişi ("çiftçi", Ç.N.) olarak betimlenir (4:2). Kıskançlığı sonucunda kardeşini öldürdüğü zaman RAB Tanrı işlediği suç konusunda onunla yüzleşir. Kayin'in eylemi ile toprak arasındaki ilişki, Tanrı'nın konuşmasında vurgulanır:

RAB, "Ne yaptın?" dedi, "Kardeşinin kanı topraktan bana sesleniyor. Artık döktüğün kardeş kanını içmek için ağzını açan toprağın laneti altındasın. İşlediğin toprak bundan böyle sana ürün vermeyecek. Yeryüzünde aylak aylak dolaşacaksın" (4:10-12).

Adem'in cezası toprağın işlenmesinin zorlaşmasıyla sonuçlanmışken Kayin "toprağından sürülür" ve aylak aylak dolaşan bir gezgin olmaya zorlanır. Aynı zamanda RAB'bin huzurundan ayrılmalıdır (4:14, 16). Hem Tanrı'dan hem de topraktan uzaklaştırılmış olan Kayin'in cezası, anne ve babasının aldığı cezayı anımsatır.

Kayin'in Habil'i öldürmesinin anlatıldığı öyküde iki önemli noktanın altı çizilmelidir. İlk olarak buradaki anlatı insanlıkla toprak arasındaki ilişkinin devam ettiğini vurgular. Kayin'in eylemlerinin toprak üzerinde doğrudan etkisi vardır; toprak Habil'in kanı ile lekelenmiştir. İkincisi, her bir kötülük eylemi insanlığın topraktan yabancılaşmasını bir adım daha ileri götürür. İnsanlığı besleyecek olan toprak artık Tanrı'nın cezalandırma aracıdır. Doğal çevre artık Tanrı'nın başta niyet ettiği gibi insana fayda sağlamaz ve insanı kayırmaz; toprak artık düşmandır ve bu düşmanlığının derecesi bir nevi insanın kötülüğünün derecesine bağlı.

Tufan Anlatısı

Toprak konusu, Nuh'un tufandan kurtulmasının anlatıldığı öyküde de ön plana çıkar. Bununla ilk olarak babası Lemek'in oğlu Nuh'a adını koymasında karşılaşırız: "Lemek 182 yaşındayken bir oğlu oldu. RAB'bin lanetlediği bu toprak yüzünden çektığımız eziyeti, harcadığımız emeği bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacak" diyerek çocuğa Nuh adını verdi" (5:28-29).⁶⁰

Burada Nuh toprağı işlemenin ciddi yükü altında zaten ezilmekte olan insanlara rahatlık getirecek kişi olarak sunulmaktadır. Bu yorumun ardında, Nuh'un insanlık ile yeryüzü arasında gittikçe bozulmakta olan ilişkinin gidisini tersine çevireceği umudu vardır.

Tanrı'nın yeryüzündeki tüm canlıları yok edecek bir tufan gönderme kararı, açık bir şekilde insanlığın kötülüğü ile ilişkilidir (karş. 6:5).

Tanrı'nın gözünde yeryüzü bozulmuş, zorbalıkla dolmuştu. Tanrı yeryüzüne baktı ve her şeyin ne denli bozulduğunu gördü. Çünkü insanlar yoldan çıkmıştı. Tanrı Nuh'a, "İnsanlığa son vereceğim" dedi, "Çünkü onlar yüzünden yeryüzü zorbalıkla doldu. Onlarla birlikte yeryüzünü de yok edeceğim (6:11-13).

İnsanlığın süregelen zorbalığının yeryüzü üzerinde nasıl doğrudan etkisi olduğunu bir kez daha görüyoruz. Toprak masumların kanının dökülmesi sonucunda kirlenmiş, bunun sonucunda verimliliği azalmıştır. Nuh'un zamanına gelindiğinde toprağı işleme görevi artık neredeyse dayanılmaz bir hal almıştır.

6:9-9:19'daki Tufan anlatısı ile Yaratılış 1 arasında çok yakın benzerlikler bulunur. Sel sularının aşama aşama, dağların dorukları da dahil olmak üzere tüm yeryüzünü kaplaması, yeryüzünün karaların ve denizlerin birbirinden ayrılmadan önceki (karş. 1:9-10) ilk haline dönüşünü anlatır. Sel sularının çekilmesi ve Nuh'un gemiden ayrılması ile

⁶⁰Nuh adı bir olasılıkla etimolojik olarak İbranice "dinlenmek" anlamına gelen *nûah* (*nûakh*) fiili ile ilişki olsa da, aynı zamanda İbranice "rahatlatmak" anlamına gelen *nihām* (*nikhām*) sözcüğünü de çağrıştırır.

dünyanın yeniden yaratıldığını görürüz.⁶¹ Sonuçta gemiden çıkanlar artık kötü eylemlerin kirliliğinden tamamen arınmış bir yeryüzünde yaşamaya başlarlar. Ancak yeryüzü yeniden yaratılmış olmasına rağmen aynı şey insan doğası için geçerli değildir, çünkü Tanrı'nın da söylediği gibi “çünkü insan yüreğindeki eğilimler çocukluğundan beri kötüdür” (8:21). Yine de Tanrı bir tufan göndererek bütün canlıları bir daha asla yok etmeyeceği sözünü verir (8:21).⁶² Bu daha sonra 9:8-17'de anahatları verilen antlaşma ile onaylanır.

Tufandan önce masumların kanının dökülmesi toprağı kirletmiş ve verimliliğini hatırı sayılır bir biçimde azaltmıştı. Tanrı 9:1-7'de yeryüzünün gelecekte kirlenmesinin önüne geçmek için belirli buyruklar verir. Bunlar, hem insanların hem de hayvanların “canı içeren kanını” dökmek konusuna odaklanırlar. İnsanlar ve hayvanların canına saygı gösterilmelidir.

⁶¹G.V. Smith'e göre Tufan anlatısı yaratılış anlatısını aşağıdaki yollardan çağırıştırır:

Yaratılış 1 ve 2 ile 8 ve 9 arasında bir karşılaştırma yapıldığı zaman yazarın bölümler arasında yapısal bir ilişki kurmak için belirli ifadeleri ve fikirleri nasıl tekrarladığı anlaşılır. Aşağıdaki ilişkilerden söz edebiliriz: (a) 1 ve 8. bölümlerde yeryüzünün sularla kaplı olmasından dolayı insanlar yeryüzünde yaşayamadığı için suların çekilmesi ve karanın denizden ayrılması ile kuru toprak ortaya çıkar (1:9-10; 8:1-13); (b) 1:20-21, 24-25 ve 8:17-19'da “kuşlar ve hayvanlar ile toprak üzerinde sürünen her canlı” kaynaşması için yaratılır; (c) Tanrı 1:14-18'de ve 8:22'de günleri ve mevsimleri yaratır; (d) 1:22 ve 8:17'de Tanrı tüm canlıları verimli olup dünyada çoğalmaları için kutsar; (e) 1:28 ve 9:1,7'de insan çıkarılır ve Tanrı tarafından kutlanır: ‘Verimli olun, çoğalın’ (f) 1:28 ve 9:3'de insana hayvanlar alemi üzerinde ege-menlik verilir; (g) Tanrı 1:29 ve 9:3'de insana yemesi için yiyecek sağlar (Tanrı'nın “yeşil bitkiler gibi, hepsini size veriyorum” ifadesi ile 9:3'de anlatılan olayla daha önceki bölüm arasında doğrudan bir bağ kurulmuş olur); (h) Yazar 9:6'da insanın Tanrı suretinde yaratıldığı konusunda 1:26-27'den alıntı yapar. Yazar, yeryüzünün yeniden, taze bir başlangıca kavuştuğunu sürekli vurgular. Ancak Nuh Adem'in cenetine geri dönmez, çünkü aradaki önemli fark, “insanın yüreğinin düşüncelerindeki eğilimlerin kötü olmasıdır” (Yar. 8:21). (‘Structure and Purpose in Genesis 1-11’ JETS 20 [1977], 310-1).

⁶²4. bölümde de değindiğimiz gibi burada tufandan söz edilmektedir.

Toprağı İşleyen Adam: Nuh

Tufanı anlatan öykünün ardından gelen bölüm Nuh'un "toprağı işleyen kişi" (çiftçi, Ç.N.) olarak betimlenmesiyle başlar (9:20) ve kısaca bol bol ürün veren bir bağ dikme becerisi üzerinde durur. Öykünün bu bölümü, açık bir şekilde tufan sonucunda yaşanan dramatik değişikliği gösterme amacını taşır. Tufandan önce toprağın verimliliği oldukça sınırlıyken şimdi bol bol ürün vermektedir. Burada Lemek'in 5:29'da oğlu Nuh hakkında söylediği sözlerin gerçekleştiğini görürüz.

Uluslar Tablosu

Yaratılış 10'da yer verilen Uluslar Tablosu, Nuh'un soyundan gelenlerin zaman içinde nerelere yerleştiklerini gösterir.⁶³ Burada 10:15-18'de Kenan ve oğullarının anlatıldığı ve Kenan'ın soyundan türeyen farklı halkların detaylı bir listesinin verildiği bölüm özellikle önemlidir. 10:19'da ise Kenan'ın sınırları tarif edilir. Bu detaylar, Yaratılış'ta daha sonra gerçekleşecek olan olaylar ışığında - zira İbrahim'e Tanrı tarafından Kenan topraklarının vaat edilmesi (krş. 15:18-21) - düşünüldüklerinde oldukça önemlidirler. Bu gelişme açık bir şekilde Nuh'un Kenan'ı keskin bir şekilde lanetlemesine karşın (9:25-27) Sam'ı kutsaması ile ilişkilidir.

İbrahim Anlatısı

İbrahim anlatısı Yaratılış'ta önemli bir dönüm noktası oluşturur. Bu özellikle toprak konusunda geçerlidir. Yaratılış'ın daha önceki bölüm-

⁶³Bu soyağacı-coğrafyasal bölümde uzun bir zaman periyodu içerisinde Nuh'un soyundan gelenlerin belli bölgelere göç edişleri anlatılır. Oymaklara adlarını veren kimi atalar, adları o bölgelerde yaşamamış olabilir. Bu bölümdeki üç ana başlıktan her birinin altında belli bir oymak, dil ya da ulustan bahsedilir (Yar. 10:5, 20, 31). Yaratılış 10'daki anlatı Nuh'un soyundan gelenlerin her biri farklı bir dil konuşan farklı oymak ve uluslara bölündüklerini gösterdiği için bu bölümün aslında Babil Kulesi (11:1-9) öyküsünden sonra gelmesi gerekir; 10:25 bir olasılıkla farklı diller konuşan farklı ulusların yaratılmasından söz etmektedir. Yaratılış'ın yazarı Uluslar Tablosu'nu 11:1-9 ve 11:20-26 arasına yerleştirmeyi uygun bulmamış olabilir, çünkü böyle yapmak her ikisi de Sam'ın soyunu anlatan ama birbirinden çok farklı türdeki iki soyağacını ardarda koymayı gerektirecekti.

lerinde öne çıkan konu insanların itaatsizlikleri sonucu sürgüne gönderilmeleri iken İbrahim'in öyküsündeki ana temalardan biri Tanrı'nın İbrahim'e ve onun soyundan gelen kişilere toprak armağanıdır.

Tanrı'nın İbrahim'e Kenan topraklarını vaat etmesiyle ilgili birkaç önemli noktaya değinmemiz yerinde olacak. İlk olarak bu vaat İbrahim'in Tanrı'ya itaat etmesi koşuluna bağlıdır. İbrahim daha en başta RAB'bin ülkeden ayrılıp başka bir ülkeye gitme çağrısına itaat etmelidir (12:1). Bu tanrısal buyruk ve bununla ilişkili olan Tanrı'nın İbrahim'i "büyük bir ulus" yapacağı (12:2) vaadi içerisinde Tanrı'nın İbrahim'e yeni bir ülke vereceği fikri vardır. Kısa bir süre içinde bu toprakların Kenan olduğu açıklanır (12:5-7) ve topraklarda halihazırda Kenanlılar yerleşmiş olmasına rağmen (12:6) RAB İbrahim'in soyundan gelenlerin toprakları ele geçirecekleri güvencesini verir. Daha sonra İbrahim'in Lut'tan ayrılmasının anlatıldığı bölümde toprak vaadi daha da detaylı bir şekilde dile getirilir (krş. 13:14-17). Bu ilk vaatler ancak Tanrı'nın 15:7-21'de İbrahim'le yaptığı antlaşma ile bir ağırlık kazanırlar.⁶⁴ Bu koşulsuz antlaşma, İbrahim'in imanı nedeniyle doğru sayılması sonucunda yürürlüğe koyuldu. Yaratılış'ın daha önceki bölümleri insanın itaatsizliğinin bir sonucu olarak toprağın kaybedilmesi üzerinde odaklanırken İbrahim Tanrı'ya olan güveni ve itaatinden dolayı toprağı geri kazanan kişi olarak betimlenir.

İkincisi, Tanrı İbrahim'e onun soyundan gelenlerin Kenan'ı ancak dört yüz yıl geçmesinin ardından işgal edeceklerini bildirir (15:13-14). Bu gecikme bildirisi Pentatuk'un geri kalanı üzerinde ciddi sonuçlar doğurur. Yaratılış kitabı İbrahim ve İshak'ın vaat edilen Kenan topraklarının sınırları içerisinde yaşadıklarını kaydetmesine rağmen kitabın son bölümleri Yakup ve ailesinin Mısır'da yaşamak üzere Kenan'ı terkettiklerini anlatır. Pentatuk'un geri kalan kitapları da İsrail'in gelecekte Mısır'dan çıkışı ve vaat edilen toprakları ele geçirmeden önce yaşanan gelişmelere odaklanırlar.

Üçüncüsü, Kenan toprakları İbrahim'e Tanrı tarafından vaat edilmiş olmasına karşın halihazırda farklı halklar ülkede yaşamaktadır. Bu da doğal olarak Tanrı'nın başka halkların yaşadığı bir ülkeyi nasıl olup da

⁶⁴İbrahim anlatısında toprakla ilgili daha fazla referanslar bulunmasına rağmen (örn. 17:8; 22:17) Yaratılış 15 toprak açısından anlatının doruk noktasına işaret eder.

İbrahim'e verebileceği sorusuna neden olur. Yaratılış'ın yazarı Kenan topraklarında yaşayan halkların bu ülkede oturmaya layık olmadıklarını ima ederek soruyu dolaylı bir şekilde yanıtlamış olur. Bu fikirle ilk defa İbrahim anlatısından da önce, 9:20-29'da karşılaşırız. Burada gözler Ham'ın kötü davranışlarına ve ardından oğlu Kenan'ın üzerine gelen lanete çevrilir. Bu anlayış, Kenan'ın soyundan gelenlerin de dedeleri Ham gibi davranacakları fikrini içerisinde barındırır. Kenan'ın soyundan gelen bu halkların kim oldukları 10:15-18'de açıklanır, burada her halkın hangi topraklarda yaşadığı da anlatılır (10:19).

Kenan ilk oğlu olan Sidon'un babası ve Hititler'in, Yevuslular'ın, Amorlular'ın, Girgaşlılar'ın, Hivliler'in, Arklılar'ın, Sinliler'in, Arvatlılar'ın, Semarlılar'ın, Hamalılar'ın atasıydı. Kenan boyları daha sonra dağıldı. Kenan sınırı Sayda'dan Gerar, Gazze, Sodom, Gomora, Adma ve Sevoyim'e doğru Laşa'ya kadar uzanıyordu (10:15-19).

İbrahim'in öyküsü içerisinde farklı metinler Ham'ın oğullarının kötü doğasına dikkat çeker. 13:13'de yazar "Sodom halkı çok kötüydü, RAB'be karşı büyük günah işliyordu" der. Ve Sodom'da yaşayan Kenanlılar'a bu olumsuz bakış, İbrahim'in Sodom Kralı'na karşı tavrında anlaşılır (14:21-24). Bu tavrın ne kadar olumsuz olduğu özellikle İbrahim'in Salem Kralı Melkisedek'e davranışı ile karşılaştırıldığında göze çarpar (14:18-20) Bu metinlerin ışığında, Sodom ve Gomora'nın Yaratılış 19'da anlatılan yıkım öyküsü hiç de şaşırtıcı değildir; ve aslında 13:10'dan itibaren beklenmektedir. Tanrı'nın 18:20-21'de Sodom ve Gomora'nın günahı hakkındaki sözleri Yaratılış 19'da iki meleğin bu kentleri ziyaret öyküleri etrafında düşünüldüğünde doğrulanmış olur. Sodomlu erkeklerin günahlarının cinsel yönü, dikkat çekici bir biçimde ataları Ham'ın günahını çağrıştırmaktadır. Ham'ın soyundan gelenlerin günahları hakkında bir başka referans da 15:16'da bulunur. Burada Tanrı İbrahim'in torunlarının Kenan'a ancak dördüncü kuşakta gireceklerini bildirir, "çünkü Amorlular'ın yaptığı kötülükler henüz doruğa varmamıştır". Yaratılış'ın daha önceki bölümleri kötülük eylemlerinin topraklardan sürgünle sonuçlanacağı fikrini yerleştirdiğine göre, halihazırda Kenan'da yaşayan ve kötülük eden halkların da ülkeden günahları yüzünden uzaklaştırılacaklarına şüphe yoktur. Bu nedenle

toprakların daha sonra İsrailoğulları tarafından fethi, orada yaşayan halkların üzerine gelmiş bir yargı eylemi olarak değerlendirilmelidir.⁶⁵

Dördüncüsü, Tanrı İbrahim'e torunlarının toprakları ancak birkaç yüzyıl sonra ele geçireceklerini vaat etmiş olmasına rağmen Hevronlu Hititler İbrahim'in Efron'un tarlasında Makpela mağarasını satın almasına izin vererek İbrahim'in Kenan'da yaşama hakkını tanımışlardır (23:1-20). Bunun da ötesinde söz konusu toprağın mezarlık yapılmak üzere satın alınması, İbrahim'in soyundan gelenlerin burada kalıcı bir şekilde hak iddia etmelerine olanak sağladı. Tanrı'nın toprak vaadi gelecekte gerçekleşecek olmasına rağmen İbrahim bu sürecin başlangıcına tanıklık etti.

Yakup Öyküsü

Yakup'un öyküsü, ilk doğan oğul kutsamasını almak için babasını kandırmasının sonucu olarak Padan Aram bölgesindeki geçici sürgünü etrafında gelişir. Yakup, hilekar davranışlarına karşın Kenan toprakları hakkında çeşitli güvenceler alır. Bunlardan ilki 28:4'de babasından gelir. İshak Yakup'u kendisine bir eş bulmak üzere Kenan'dan ayrılmaya teşvik etse de Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'nın onu kutsaması için dua eder: "İbrahim'i kutsadığı gibi seni ve soyunu da kutsasın. Öyle ki, Tanrı'nın İbrahim'e verdiği topraklara -üzerinde yabancı olarak yaşadığın bu topraklara- sahip olasın" (28:4).

Bunun ardından Yakup Kenan'dan ayrılmak üzereyken Tanrı ona Beytel'de bir düş aracılığıyla güvence verir:

RAB yanibaşında durup, "Atan İbrahim'in, İshak'ın Tanrısı RAB benim" dedi, "Üzerinde yattığın toprakları sana ve soyuna vereceğim. Yeryüzünün tozu kadar sayısız bir soya sahip olacaksın. Doğuya, batıya, kuzeye, güneye doğru yayılacaksınız. Yeryüzündeki bütün halklar sen ve soyun aracılığıyla kutsanacak. Seninle birlikteyim. Gideceğin her yerde seni koruyacak ve bu topraklara geri getireceğim. Verdiğim sözü yerine getirinceye kadar senden ayrılmayacağım" (28:13-15).

⁶⁵ Aynı ilke daha sonra farklı olaylarda kuzeydeki İsrail Krallığı ve güneydeki Yahuda krallığına da uygulanmıştır.

Yakup Esav'dan dolayı Kenan'dan kaçmak zorunda olmasına karşın, anlatıya onun gelecekteki dönüşünün beklentisi hakimdir. Çok daha sonra Tanrı'nın toprak vaadi Yakup'a tekrarlanır (35:11-12).

Yakup'un Padan Aram'a sürgününün dönüm noktası, RAB ona "atalarının topraklarına, akrabalarının yanına dön" (31:3) dediği zaman gelir. Yakup bu güvencenin ardından Kenan'a dönmek üzere hazırlık yapmaya başlar. Padan Aram'a ilk geldiğinde tek başınayken şimdi oradan büyük bir aile ve hatırı sayılır bir malvarlığı ile ayrılmaktadır. RAB'bin Padan Aram'da onun için tüm yaptıklarına rağmen Yakup kendisini sürgüne gönderen şeyin ne olduğunun hâlâ farkındadır. Bu nedenle Kenan sınırlarına yaklaştıklarında ağabeyi Esav'la karşılaşma anı için hazırlık yapar (32:1-21). Yakup ilginç bir şekilde Kenan'dan ilk ayrıldığında RAB'bin varlığını nasıl tecrübe ettiyse (28:10-22) şimdi ülkeye yeniden girmek üzereyken RAB'le bir defa daha dramatik bir şekilde karşılaşır (32:22-32). Anlatı, bu teofanileri (RAB'bin görünmesini) Kenan'ın sınırlarına yerleştirerek topraklarının önemine dikkat çeker.

Yakup ile Esav'ın barışması sadece onları uzun yıllar boyunca birbirlerinden ayıran anlaşmazlığa son vermekle kalmaz (33:1-16), aynı zamanda Yakup'un Kenan topraklarında yerleşmesiyle sonuçlanır (33:17-20). Ancak Esav en sonunda Kenan'ın dışındaki Seir topraklarına yerleşir (33:16; 36:6-8). Kardeşlerin birbirlerinden böyle ayrılmaları, yıllar önce İbrahim ile Lut'un ayrılmalarını etkileyici bir biçimde hatırlatır. Toprak her ikisinin de sürülerini otlatabilmelerine olanak sağlayacak kadar büyük olmadığı için Yakup ve Esav farklı ülkelerde yaşamak konusunda anlaşır (36:7-7; karşı. 13:5-18). Bunun sonucunda Kenan topraklarında sadece Yakup kalır.

Yusuf Öyküsü

Yaratılış'ın son çeyreği, Yusuf'un karakteri etrafında gelişir ve İbrahim'in torunlarının Kenan'dan Mısır'a gelmelerinde Yusuf'un oynadığı rolü anlatır. Tanrı'nın İbrahim'e "Şunu iyi bil ki, senin soyun yabancı bir ülkede, gurbette yaşayacak. Dört yüz yıl kölelik edip baskı görecektir" (15:13) şeklindeki sözleri hatırlanacak olursa, Yusuf öyküsü İbrahim ve Yakup anlatıları ile daha sonraki Mısır'dan Çıkış anlatısı

arasında bir bağ oluşturmuş olur. Pentatuk'un genel kurgusu, Kenan'dan Mısır'a doğru bir geçişi öngörmektedir.

Yusuf öyküsünün çeşitli özellikleri toprak konusunda daha önce değinmediğimiz birçok konuyu da gündeme getirir. İlk olarak Yusuf'un kardeşlerini Mısır'da tekrar Yusuf ile bir araya getiren şeyin Kenan'da yaşanan bir kıtlıktır. Yaratılış boyunca kıtlıklar Tanrı'nın toprağı lanetlemesi ile ilişkilendirilir; Tanrı'nın bereketlerinin ve insanlar ile toprak arasında bulunması gereken uyumun ortadan kalktığını vurgular. Yusuf'un yaptığı hazırlıklar olmasaydı bu defaki kıtlığın sonuçlarının çok daha korkunç olurdu.

İkincisi, Yakup'un Kenan'dan Padan Aram'a sürgün deneyimini göz önünde bulundurduğumuzda Kenan'ı bir defa daha terketmekte neden isteksiz olduğunu anlayabiliriz. Ancak Tanrı duruma müdahale edip ona gitmesini buyurduğunda gitmeye razı olur:

Tanrı, "Ben Tanrı'yım, babanın Tanrısı" dedi, "Mısır'a gitmekten çekinme. Soyunu orada büyük bir ulus yapacağım. Seninle birlikte Mısır'a gelecek, soyunu bu ülkeye geri getireceğim. Senin gözlerini Yusuf'un elleri kapayacak" (46:3-4).

Yakup'un Mısır'a gitmek konusundaki isteksizliği, Yaratılış'ın diğer bölümleri akılda tutularak düşünülmelidir. Daha önce Kenan'da yaşanan bir başka kıtlık sırasında İbrahim Mısır'a gitmişti (12:10-20). Ancak İbrahim'in orada yaşadıkları, tanrısal vaatlerin gerçekleşmesini tehlikeye attı. Daha sonra başka bir kıtlık sırasında İshak Mısır'a gitmemesi yolunda özel bir buyruk aldı (26:1-2). Yakup tüm bunları düşünerek Kenan'da kalmayı güçlü bir şekilde istemiş olabilir.

Üçüncüsü, Yusuf öyküsündeki hareket Kenan'dan Mısır'a doğru olmasına karşın, bunun kalıcı bir hareket olmayacağına dair çeşitli göstergeler bulunmaktadır. Bu örneğin Tanrı'nın Yakup'a sözlerinde açık bir şekilde görülür: "Soyunu bu ülkeye geri getireceğim" (46:4). İsraililer'in Kenan'a bağlılıkları aynı zamanda Yakup'un ölümünü çevreleyen olaylarda da ortaya çıkar. Ölümünün ardından Yakup'un mumyalanmış cesedi Makpela'da, İbrahim'in ve İshak'ın mezarlarının yanına gömülmek üzere Kenan'a geri getirilir (49:29-50:14). Daha sonra

Yusuf da kemiklerinin Mısır'dan Kenan'a götürülmesi yolunda benzer bir istekte bulunur (50:24-25). Yusuf bu isteğinin babasının ölümünde olduğu gibi kısa bir süre içinde gerçekleştirilmesini beklememektedir, ancak Tanrı İsrailîler'in yardımına geldiği zaman bunun da gerçekleşeceğini düşünür (krş. 13:19). Böylece Yaratılış kitabı Yusuf'un ölümü ile son bulmasına rağmen ileride gerçekleşecek olayların beklentisi sürmektedir, İsrailîler bir gün vaat edilen topraklara döneceklerdir.

Eski Antlaşma Özeti

Yaratılış kitabı boyunca insanların toprakla sahip oldukları yakın ilişki vurgulanır. Bu karşılıklı bağımlılığın temeli, ilk insan Adem'in ('ādām) topraktan ('ādāmâ) yaratılmış olmasıyla açıklanır. Tanrı ilk başta insanlar ile toprak arasındaki ilişkiyi kutsamış olmasına rağmen, ne yazık ki Adem ve Havva'nın Aden Bahçesi'ndeki itaatsizlikleri bu durumun dramatik bir biçimde tersine dönmesine neden olur. Bunun da ötesinde Adem ve Havva RAB ile yakından ilişki içinde oldukları Aden'den kovulurlar ve o yakın ilişki son bulur. Daha sonra İbrahim'e verilen vaatler aracılığıyla tanrısal kutsamanın insanlara verilmesi tekrar mümkün olur. Ancak bu sadece yeryüzündeki tüm aileler kutsandıkları zaman mümkün olacaktır. Bu arada ulusların kutsanmaları sürecinin bir parçası olarak İbrahim'e onun soyundan gelenlerin Kenan topraklarını ele geçirecekleri vaadi verilir. Onlar için Kenan kısmen Aden Bahçesi'ne benzeyecek; insanlar orada Tanrı'nın toprak üzerindeki bereketinin işaretleriyle çevrilmiş bir halde Tanrı'yla özel paydaşlığın tadını çıkaracaklardır.⁶⁶

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yeni Antlaşma'nın geliştirdiği toprak kavramı Yaratılış'la hem benzerlik gösteren hem de Yaratılış'a pek benzemeyen yönler sergiler. Bunun nedenlerini anlamak için Yaratılış'taki toprak kavramının iki farklı bağlam

⁶⁶Bunun sonuçlarının daha ayrıntılı bir tartışması için bkz. T.D. Alexander, 'Beyond Borders: The Wider Dimension of Land', ed. P. Johnston ve P. Walker, *The Land of Promise: Biblical, Theological and Contemporary Perspectives* (Leicester: Apollon, 2000), 35-50.

içinde yer aldığını hatırlamamız gerekir. Öncelikle tüm insanlığın bağlamı içerisinde kullanılır. Tüm insanlar, Adem ve Havva'yla başlayan ve bugüne kadar devam eden itaatsizlik nedeniyle yeryüzünün Tanrı'nın laneti altında olduğu gerçeğiyle her gün karşı karşıya kalırlar. Yeni Antlaşma tüm imanlılar gibi doğanın da çürümeye teslim olmaksızın kurtarılmayı beklediğini açıkça ifade eder (Rom. 8:19-25). Pavlus'a göre her şeyin Tanrı ile barıştırılması İsa Mesih'in "çarmıhta akıttığı kanı aracılığıyla" gerçekleştirilmiştir (Kol. 1:20; krş. 2. Ko. 5:17-21; Ef. 1:7-10). Pavlus Mesih'i sadece evrenin uyumunu yeniden sağlayacak olan kişi olarak değil, aynı zamanda yaratılmış olan her şeyin ilk yaratıcısı olarak görür (Kol. 1:15-17; krş. 1. Ko. 8:6). Buna benzer düşünceler Yeni Antlaşma'nın başka kısımlarında da görülür (ör. Yu. 1:3; İbr. 1:2).

Yeniden yaratılma sürecinin doruk noktası, Tanrı'nın ve insanların uyum içinde bir arada yaşayacakları yeni bir gökle yeni bir yeryüzünün ortaya çıkmasıdır (Vah. 21:1). Bu Vahiy 21:1-22:5 ayetleri arasında "Tanrı'nın yanından inen Kutsal Kent, yeni Yeruşalim" şeklinde betimlenir (Vah. 21:2), bu kent ilk Aden Bahçesi'na ilişkilendirilmiş bir inşaat projesinin sonu anlamındadır. Bu yorumu destekleyen birkaç etken vardır, bunların içinde en önemlisi "yaşam ağacından" (Vah. 22:2; krş. Yar. 2:9; 3:22, 24) söz edilmesi ve burada "artık hiçbir lanetin kalmayacağına" ifade edilmesidir (Vah. 22:3). Ancak Aden Bahçesi üzerine yatırım yapılarak geliştirilecek bir yer olarak sunulmasına karşın yeni Yeruşalim yapısı tamamen oturmuş bir kenttir.

İbraniler'in yazarı, Tanrı'nın insanlığı kurtarma etkinliğinin amacını, dinlenme şeklinde ifade eder (İbr. 4:1-11). Birbirine bağlı iki fikir ortaya atılır. İlk olarak bu dinlenme Tanrı'nın gökleri ve yeryüzünü yaratmasının ardından dinlenmesini (Yar. 2:2-3) ve insanlığın Adem ve Havva'nın itaatsizlikleriyle yaratılışı bozarak kaybettikleri dinlenmeyi çağırıştırır. İkincisi, İsraililer de Kenan'ı ele geçirdikleri zaman itaatsizlikleri nedeniyle böyle bir dinlenmeye kavuşamadılar. Ancak müjdeye inananlar için Tanrı'nın dinlenmesine girme fırsatı hâlâ mevcuttur.

Toprağın Yaratılış'ta önemli bir biçimde gündeme geldiği ikinci bağlam ise İbrahim'in soyundan gelenlerin Kenan'da bir ulus oluşturmalarıyla ilgilidir. Tüm ulusları kucaklayan yeni bir antlaşmanın sunulmasının ardından Yeni Antlaşma'da İsrail'in bir ulus olmasının pek bir

önem verilmeden geçiştirilmesi pek şaşırtıcı değildir. Bunun sonucunda İsrail'in Tanrı'nın amaçları içerisinde oynadığı rol dramatik bir biçimde değişmiş ve İsrail'in Kenan topraklarını elinde tutup tutmaması eski önemini artık yitirmiştir. Sina'daki antlaşma tek bir ulusa odaklanmışken Yeni Antlaşma'nın kapsamı uluslararasıdır. Yaratılış'ta İbrahim'e verilen ülke vaadi genel olarak Kenan toprakları olarak ifade edilse de (Yar. 12:7; 13:14-17; 15:18-21; 17:8), ulusların kutsanması için İbrahim'in "tohumunun" yeryüzünün tümünde egemenlik süreceğine dair göndermeler vardır (49:10; krş. 22:17; Mez. 2:8; Mik. 5:2-5). Tek bir ulus olarak İsrail'den tüm uluslara doğru bu hareketi düşündüğümüz zaman bir ülkeden tüm ülkelere, tüm yeryüzüne doğru benzer bir genişleme de şaşırtıcı olmayacaktır. Benzer bir durum örneğin Pavlus'un Efesliler 6:2-3'te beşinci buyruk olan babana ve annene saygı göster buyruğunu açıklamasında da görülebilir. Mısır'dan Çıkış 19:12 ve Yasa'nın Tekrarı 5:16'nın orijinal bağlamında bu buyruk Kenan topraklarını ele geçirmenin ardından orada uzun bir yaşama kavuşma ile ilişkilendirilmesine rağmen Pavlus bunu yeryüzünün her yerinde uzun yaşamak şeklinde genişletir.

İbrahim İmanla...

İbrahim öyküsü (Yar. 11:27-25:11) Yaratılış kitabının merkezini oluşturur. Öykünün başında İbrahim büyük tanrısal vaatler alır (12:1-3) ve bu vaatlerin yerine gelmesi İbrahim'in Tanrı'ya itaatine bağlanır. Anlatı geliştikçe İbrahim'in Tanrı'ya imanının ona doğruluk sayıldığı gerçeğine özellikle dikkat çekilir (15:6). Bunun karşılığında Tanrı da karşılıksız olarak İbrahim'in soyundan gelenlere Kenan topraklarını vermeyi antlaşmayla kararlaştırır (15:18-21). Tanrı daha sonra birincisinden iki temel noktada ayrılan ikinci bir antlaşma yapar: (a) bu antlaşma İbrahim'in kendisi ve "tohumu" aracılığıyla kutsanacak birçok ulusun babası olacağını garanti altına alır, ve (b) antlaşmanın geçerli olması için İbrahim Tanrı'ya sadakatini ve itaatini sürdürmelidir. Daha sonra İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban etme kararlılığı içinde Tanrı'ya tam güvenini göstermesiyle bu ikinci antlaşma da tanrısal yemin ile kurulur (22:16-18). Anlatının tümü, kendisine ilk başta verilen tanrısal vaatlerin yerine gelmesini bekleyen İbrahim'in Tanrı'ya imanını vurgular.

Giriş

İbrahim'in, kendisine ayrılan bölümlerin sayısı açısından Yaratılış'taki en önemli karakter olduğu açık bir biçimde görülür. Bunun da ötesinde İbrahim'in yaşamı Tanrı'nın insanlarla ilişkisi bakımından da bir dönüm noktasıdır. Yaratılış 3-11'de Tanrı'nın merhametinin Adem ve Havva'nın Tanrı'ya ihanet etmesinin sonuçları üzerinde zafer kazanacağına dair işaretler bulunsa da, daha net bir resim ancak İbrahim'le birlikte ortaya çıkmaya başlar. Çağırısıyla ilişkilendirilen tanrısal vaatler (12:1-3), insanların Tanrı'yla bozulmuş ilişkisini onarmak için İbrahim'in çok önemli bir rol oynayacağını gösterir.

İbrahim Anlatısının Gözden geçirilmesi

İbrahim anlatısı 22:20-24'de kısa bir soyağacı ile bölünen iki kısımdan oluşur; ana kısım 11:27-22:19 arasındadır, 23:1-25:11 ise bir ek oluşturur. Ana kısımda birbirleriyle yakından ilişkili üç temanın tekrarlandığını görürüz: tohum, toprak ve kutsama.

İbrahim anlatısı içinde tohum teması İbrahim'in soyundan birçok kişinin çıkacağı yolundaki tanrısal vaade dayanır. İbrahim'in "büyük bir ulus" olacağı (12:2) ve "tohumunun" Kenan topraklarını sahipleneceği (12:7) yönündeki ilk vaatler, Sara'nın çocuk sahibi olamamasıyla zıtlık içerisindedir (11:30). Daha sonra RAB'bin İbrahim'e kendi oğlu olacağı ve soyundan birçok kişinin geleceği güvencesini vermesinin ardından (15:1-5) Sara İbrahim'i cariyesi Hacer'den bir çocuk sahibi olmaya ikna eder (16:1-4).⁶⁷ İbrahim bu çocuğa isim vermekle onu kendi oğlu olarak kabul etmiştir (16:15). Ancak bunun ardından Tanrı iki farklı zamanda Sara'nın gerçekten de İbrahim'in gerçek mirasçısı olarak soyunu sürdürececek bir oğul sahibi olacağını gösterir (17:15-21; 18:9-15). En sonunda Sara İshak'ı doğurur (21:1-7) ve İshak, Hacer ile İsmail'in Tanrı tarafından da onaylanan ayrılışlarının ardından (21:8-21) İbrahim'in mirasçısı olur. Böylece İshak'ın doğumu İbrahim'in "büyük bir ulus" olacağı ve soyundan birçoklarının geleceği yolundaki tanrısal vaadin gerçekleşmeye başlamasının ilk adımını oluşturur.

İbrahim anlatısındaki ikinci tema toprak ile ilgilidir. Tanrı ilk önce İbrahim'e kendi ülkesini bırakıp "ona göstereceği ülkeye gitmesini" emreder (12:1). İbrahim'in bu toprakları ele geçireceğinden ilk başta söz edilmemesine rağmen İbrahim'in "büyük bir ulus" olacağı vaadi (12:2) soyundan gelenlerin bu toprakları ele geçireceklerine işaret eder; İbranice *gôy* (ulus) terimi belirli bir coğrafyada yaşayan ve politik bir birim oluşturan insanları anlatır. Böylece İbrahim Kenan'a ilk vardığında RAB "senin soyundan gelenlere (tohumuna) bu toprağı vereceğini" vaat eder (12:7). Daha sonra Lut ve İbrahim'in yollarını ayırmalarının ardından Tanrı bu vaadi tekrarlar ve İbrahim'in soyundan gelenlerin miras alacakları toprakları nerelere kadar uzanacağını özellikle vurgular (13:14-

⁶⁷Kısır bir kadının hizmetçisinin taşıyıcı anne rolünü üstlenmesi Antik Yakın Doğu'daki adetlerden biriydi.

17).⁶⁸ İbrahim'in soyundan gelenlerin Kenan topraklarını ancak başka bir ülkede dört yüz yıl köle olarak yaşadıktan sonra (15:13-14) ele geçirecekleri fikrinin ilk defa dile getirildiği 15:7-21'de toprak teması tekrar ortaya çıkar . Toprakların ele geçirilmesi konusundaki bu gecikmenin açıklanması, büyük olasılıkla toprak vaa-dinin Yaratılış 12-15 arasında oldukça ön planda olmasına rağmen buna İbrahim anlatısının kalan bölümlerinde daha az değinilmesinin nedenlerinden biridir (krş. 17:8; 22:17). Daha sonraki bölümler İbrahim'in Beer-şeva'da bir kuyu ve Hevron'da bir mezar yeri satın aldığını vurgulamasına rağmen bunlar sadece Tanrı'nın İbrahim'e ulus olacağı vaa-dinin gerçekleşme sürecinin başlangıcı olarak görülebilirler.

İbrahim anlatısındaki üçüncü ana tema, önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi İbrahim ve "tohumunun" başkalarına tanrısal bir kutsama ya da bir olasılıkla bir lanet bile olacakları fikridir. Bu hem İbrahim'in ilk kez çağrılmasında hem de 22:16-18'deki son yeminde vurgulanır. Tanrısal vaa-din başkalarını kutsadığı ya da lanetlediği çeşitli bölümlerde kısmen yansıtılmakla birlikte (örn. Mısır ziyareti [12:10-20], Lut'un doğu kralları tarafından kaçırılması [14:1-24], Lut'un Sodom'dan kurtarılması [18:16-19:29], Sara'nın Avimelek tarafından alıkonması [20:1-18] ve Avimelek ile İbrahim arasındaki antlaşma [21:22-34]), Tanrı'nın tıpkı ulus olma vaa-di gibi yeryüzündeki aileleri kutsama vaa-dinin da ancak gelecekte gerçekleşeceği oldukça açıktır (krş. 22:18).

Tohum, toprak ve kutsama temaları üzerindeki bu kısa inceleme Yaratılış 12-25 arasında ne kadar büyük bir yer tuttıklarını gösterir. İbrahim anlatısı içinde nasıl geliştirildiklerini daha derin bir biçimde incelemek için 12:1-3'te İbrahim'in çağrılması, Yaratılış 15 ve 17'deki antlaşmalar ve 22:16-18'deki tanrısal yemin üzerinde duracağız. Bu da anlatının genel olarak nasıl yapılandırıldığı hakkında daha net bir fikir edinmemizi sağlayacak.

⁶⁸Burada toprakları ele geçiren kişinin İbrahim olduğu söylenmesine rağmen, topraklarda halihazırda yaşayanların İbrahim daha hayattayken topraktan çıkarılacakları ima edilmez.

Yaratılış 12:1-3'te İbrahim'in tanrısal çağrısı

12:1-3'teki tanrısal konuşma Yaratılış'ın bağlamı içerisinde oldukça önemli bir yer tutar. Tanrı'nın insanlıkla ilişkisinde yeni bir aşamanın başladığına işaret eder ve izleyen anlatıda daha da geliştirilecek olan konulara giriş yaparak İbrahim öyküsünün ve daha da ötesinin gündemini belirler.

RAB İbrahim'e ülkeni, halkını ve babanın evini bırak ve sana göstereceğim ülkeye git, öyle ki seni büyük bir ulus yapayım, seni kutsayayım ve sana büyük bir ün vereyim der. Bir bereket ol ki seni kutsayanları ben de kutsayayım ve seni hor görenleri lanetleyeyim, böylece yeryüzünün tüm aileleri senin aracılığına kutsansın (12:1-3; benim çevirim).

İçerisinde bulunduğumuz bağlamda bu konuşmanın iki özelliğine değinmemiz gerekir. İlk olarak, tanrısal vaatlerin yerine getirilmesi İbrahim'in itaatine bağlıdır. Tanrı İbrahim'e ülkesini terketmesini ve bir bereket olmasını buyururken toprak, soy ve başkalarının kutsanması vaatlerinin yerine gelmesi için asıl sorumluluğu İbrahim'e yükler.⁶⁹ İkinci olarak, “senin aracılığınla yeryüzünün tüm ulusları kutsanacak” ifadesi konuşmanın havasını yansıtır. İbrahim'in çağrılmasının ardında yatan en önemli güdü Tanrı'nın yeryüzündeki halklara lanet değil kutsama getirme isteğidir. İbrahim'in büyük bir ulus haline geleceği vaa-dinin – tohum ve toprak motifleri de bunu ima eder – olduğunda Tanrı'nın yeryüzündeki tüm halkları kutsama isteğine hizmet ettiği anlaşılmalıdır.⁷⁰

İbrahim'in Tanrı'nın buyruğuna olumlu yanıtı hemen kayda geçirilir ve Kenan topraklarına varması da “bu ülkeyi senin soyundan gelenlere (tohumuna) vereceğim” güvencesiyle ödüllendirilir (12:7). Lut ve İbrahim'in yollarını ayırmalarının ardından Tanrı'nın İbrahim'e onun

⁶⁹Tanrısal konuşma bu haliyle doğal olarak iki yarıdan oluşur, her bir yarı bir buyruk ile başlar. İlk yarı ulus olma vaadi üzerine odaklanırken (örn. toprak ve soy) ikinci yarı başkalarının kutsanması üzerine odaklanır. Aşağıda da göreceğimiz gibi bu ikiye bölünme, Yaratılış 15 ve 17'de bulunan iki antlaşmada da yansıtılır.

⁷⁰Kutsama temasının önemi, 12:2-3'te İbranice'deki 'brk' – kutsamak – kökünün beş defa tekrar edilmesiyle vurgulanır.

soyundan gelenlerin Kenan topraklarını ele geçirecekleri güvencesini bir kez daha tekrarladığı Yaratılış 13'e de toprak konusu hakimdir (krş. 13:14-17). Böylece Yaratılış 15'te Tanrı'nın İbrahim'in soyundan gelenlere "Mısır Irmağı ile büyük Fırat Irmağı arasındaki" toprakları verme antlaşması ile toprak vaadi de doruğuna ulaşır (15:18).

Yaratılış 15'in Koşulsuz Vaat İçeren Antlaşması

Yaratılış 15, ortak noktaları miras olan iki kısma ayrılır. 1-6 arasındaki ayetler İbrahim'in yakın ve gelecekteki mirasçılarından söz ederken 7-21 arasındaki ayetler miras alınacak şeye odaklanırlar. Tanrı İbrahim'e (a) kendi oğlu olacağı ve bu oğlunun soyundan sayısız mirasçılarının geleceği ve (b) birkaç yüzyıl sonra bu mirasçıların Kenan topraklarını ele geçireceği güvencesini verir. Bölümü oluşturan bu iki kısım ilginç bir şekilde yapısal paralellikler içerir. Her ikisi de tanrısal bir ifade ile başlar (15:1, 7) ve ardından İbrahim'in sorusuyla devam eder (15:2, 8). Bunu Tanrı'nın uygun bir işaretten söz eden yanıtı izler (15:4-5; 9-17)⁷¹ ve en sonda anlatıcının sonuç yorumu yer alır (15:6; 18:21).

Bölümdeki iki öğeye özellikle dikkat edilmesi gerekir. İlk olarak 6. ayette "Avram'ın Tanrı'ya iman ettiği ve Tanrı'nın bunu ona doğruluk saydığı" gözlemi yer alır. Yaratılış'ta bu tip anlatıcı yorumlarının nadirliği, bu yorumların büyük önem taşımalarına yol açar. Burada İbrahim Tanrı'nın gözünde doğru biridir çünkü RAB'bin oğul ve sayılamayacak kadar büyük soy konusundaki vaadini gerçekleştireceğine hiçbir çekincesi olmaksızın iman eder. Böylece İbrahim herhangi bir eyleminden dolayı değil, imanını sayesinde doğru sayılır.

İkinci olarak RAB İbrahim ile "tohumunun" Kenan topraklarını ele geçireceğini tasdik eden bir antlaşma yapar. Bu, 12:7 ve 13:14-17'de bu-

⁷¹İlk işaret olan göğün yıldızları İbrahim'in soyundan gelenlerin sayılarının ne kadar çok olacağını anlatır. İkinci işaret biraz daha karmaşıktır. Kurbanlık hayvanlar büyük olasılıkla İbrahim'in soyundan gelenleri ve yırtıcı kuşlar Mısır'ı temsil eder; "dumanlı mangalla alevli meşale" (benim çevirim) ise Tanrı'nın varlığıdır. Böylece bu işaret İsraililer'in Mısır'da kölelikten kurtulacakları ve ardından RAB'bin onların arasında olacağını bildirir. Mısır'dan çıkışın ardından Tanrı'nın varlığı gündüz bulut sütünü, gece ise ateş sütünü ile kendisini göstermişti (Çık. 13:21; 19:18; 20:18).

lunan toprak ve soy ile ilgili daha önceki tanrısal vaatlerin doruk noktasına ulaştığı andır. Antlaşmanın birkaç özelliği önemlidir:

1. Bu antlaşma, RAB'bin İbrahim'e söylediklerini koşulsuz bir biçimde güvence altına alır. Antlaşmanın yerine gelmesinin İbrahim ya da İbrahim'in soyundan gelenlerin itaatine bağlı olacağına hiçbir yerde değinilmez; Tanrı İbrahim'in soyundan gelenlerin Kenan topraklarını ele geçireceklerine hiçbir çekince olmadan ant içer. Söz konusu antlaşma bu nedenle koşulsuz vaat içeren bir antlaşma olarak görülür.
2. Bölümün yapısı, 18-21'de vaat içeren antlaşmanın yapılması ile 6. ayette İbrahim'in Tanrı'ya iman etmesi ile ilgili yorum arasında bir bağ olduğunu düşündürür. Tanrı, İbrahim'e sayılan doğruluktan dolayı soy ve toprak hakkındaki vaatlerinin yerine geleceği güvencesini vererek onu kutsar.
3. Antlaşmanın maddeleri sadece soy ve toprağın ele geçirilmesine değinir; başkalarına sağlanan kutsamadan söz edilmez. Bu kutlamaya yer verilmemesi önemlidir ve buradaki antlaşmanın Yaratılış 17'deki antlaşmadan farkını gösterir. Yaratılış 15'deki antlaşma, 12:1-3'te söz edilen tanrısal vaatlerin sadece bazıları hakkında güvence verir. Vaatlerin geri kalanı için Yaratılış 17'ye bakmamız gerekecektir.

Sonsuz Sünnet Antlaşması

Yaratılış 17'de ikinci bir antlaşmanın ortaya konması bir açıdan şaşırtıcıdır. Tanrı neden İbrahim'le ikinci bir antlaşma yapma gereği duysun? Bunun yanıtını verebilmek için Yaratılış 17'deki antlaşmanın Yaratılış 15'teki antlaşmadan birkaç önemli farkı olduğunu gözlemlemek gerekecektir. İlk olarak bu koşullu bir antlaşmadır. Yaratılış 15'teki vaat içeren antlaşma koşulsuz olduğu halde sünnet antlaşmasının yapılması ya da yürürlüğe girmesi İbrahim'in Tanrı'ya sürekli itaatine bağlıdır. Bu da antlaşmanın girişinde vurgulanır. RAB kendisini El Şad-day (Her Şeye Gücü Yeten Tanrı) olarak adlandırmasının ardından İbrahim'e şunu söyler: “Benim yolumda yürü ve kusursuz ol, öyle ki ben de seninle aramdaki antlaşmayı tasdik edeyim ve soyunu alabildiğince

çoğaltayım (17:1-2; benim çevirim). Bazen çeviriler ne yazık ki asıl İbranice metnin kendine has söz dizimini göstermekte yetersiz kalır ve bunun sonucunda ilk buyruklar – “benim yolumda yürü ve kusursuz ol” – ile antlaşmanın yerine gelmesi için bu buyruklara itaat edilmesi gerektiği arasındaki ilişkiyi yeterince gözler önüne seremez. RAB antlaşmayı ancak İbrahim Tanrı'nın yolunda yürür ve kusursuz olursa geçerli kılacaktır. Antlaşmanın nihayet yerine gelmesi için ise Yaratılış 22'de İbrahim'in denenmesinin sona erdiğini gösteren tanrısal yemine bakmamız gerekecektir.⁷²

İkincisi, sünnet antlaşması sonsuz bir antlaşma olması açısından da Yaratılış 15'in vaat içeren antlaşmasından farklıdır. Yaratılış 15'teki antlaşma İbrahim'e soyundan gelenlerin Kenan topraklarını ele geçirecekleri güvencesi verdiği halde, sünnet antlaşması Tanrı ile İbrahim'in “tohumu”⁷³ arasında sürekli bir özel ilişkiyi beraberinde getirir. Antlaşma İbrahim'in doğal çocukları olmayanları da – ev halkı içerisindeki diğer kişiler, yabancılar da dahil olmak üzere sünnet edilebilir (17:12) - kucaklayacak olmasına rağmen Tanrı antlaşmasının özellikle seçilmiş ailenin soyuna bağlandığını, İsmail'in çizgisinden değil, “vaat edilen tohum” olan İshak'ın çizgisinden devam edeceğini açık bir şekilde ortaya koyar (17:19-21).

Üçüncü olarak Yaratılış 15'in vurgusu sadece soy ve toprak olmasına rağmen Yaratılış 17 öncelikle İbrahim'in birçok ulusun babası olmasına odaklanır. Tanrı şöyle der:

Seninle yaptığım antlaşma şudur: Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil, İbrahim olacak. Çünkü seni birçok ulusun

⁷²Sünnet antlaşması ilk olarak Yaratılış 17'de verilmesine karşın, ancak Yaratılış 22'de sonuçlandırılıp yürürlüğe girer. Antlaşmanın koşullu doğası gereği ortaya konması ile yürürlüğe girmesi arasında belirli bir süre geçmelidir. Antlaşmayı yerine getiren şey sünnetin kendisi değil, Tanrı'ya itaattir.

⁷³Yar. 15:18'de Tanrı İbrahim'le bir “antlaşma yapar” (İbranice *kārat bērit*); sonra 17:7, 19 ve 21'de Tanrı İbrahim ve onun “soyu” ile kalıcı bir antlaşma “yapmak”tan söz eder. (İbranice *hēqīm bērit*). Bu kalıcı antlaşma İshak ile de yapılır ama hem o hem de İbrahim'in evindeki tüm erkekler sünnetli olmalarına rağmen İsmail ile bu antlaşma yapılmaz (17:24-27). Yaratılış boyunca kaydı tutulan ve İbrahim'den başlayarak İshak'tan Yakup'a geçen fakat İbrahim'in tüm torunlarını kapsamayan, özel bir soy ile kalıcı antlaşma yapıldığını düşünmek için yeterli sebebimiz vardır.

babası yapacağım. Seni çok verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak (17:4-6).

Bu sözler Sara için de kısaca tekrarlanır: “Onu kutsayacağım, ulusların anası olacak; halkların kralları onun soyundan çıkacak” (17:16). Bu vaatlerin sadece doğrudan İbrahim ve Sara’nın her ikisinin birden soyundan gelen uluslardan söz ettiğini düşünecek olursak bir sorunla karşı karşıya kalırız çünkü sadece İsraililer ve Edomlular bu kategoriye girerler.⁷⁴ Ancak “baba” kavramının fiziksel soy ile sınırlandırılmadığı olasılığı oldukça güçlüdür. İbrahim, sünnet edilmiş ulusların tümünün “babasıdır”. Tanrı bu nedenle İbrahim’den sadece kendi ailesini değil, “evinde doğmuş ya da soyundan (tohumundan) olmayan bir yabancıdan satın alınmış köleler dahil sekiz günlük her erkek çocuğu” sünnet etmesini ister. Evinde doğan ya da satın alınan her erkek çocuk kesinlikle sünnet edilmelidir (17:12-13).⁷⁵

Tanrı Avram’ın adını İbrahim olarak değiştirmek suretiyle İbrahim’in birçok ulusun babası olacağı gerçeğinin önemini altını çizer. Bu, söz konusu uluslar doğrudan İbrahim’in soyundan geldikleri için değil, İbrahim onlar için tanrısal kutsamanın bir aracı olduğu için gerçekleşir. Yaratılış 45:8’de Yusuf’un “Firavun’un babası” olarak adlandırıldığı alışılmadık yorum, büyük olasılıkla “baba” kavramının bu şekilde anlaşıldığını yansıtır. Buna ek olarak 35:11’de Tanrı İshak’ın daha önce Yakup’u kutsamasını yansıtan bir şekilde Yakup’u kutsadığı zaman (28:3) ondan gelecek bir “ulus” ile “uluslar topluluğu” arasında bir ayrım yapılır. Bunun gösterdiği şeyin şu olduğunu söyleyebiliriz:

⁷⁴İsrailililer Yakup’un, Edomlular ise Esav’ın soyundan gelirler. İsmaililer ve Midyanlılar ise büyük olasılıkla bu listeye dahil edilemezler çünkü Sara’nın soyundan gelmezler.

⁷⁵Sünnet edilmiş olanlar birbirleriyle özel bir ilişki içerisindeydiler. Yaratılış 34’de Yakup’un oğullarının Şekem ve babası Hamor’a eğer sünnet olurlarsa “birbirimize kız verip alabiliriz, sizinle yaşar, bir halk oluruz” demeleri bunu kanıtlar (34:16). Bu arkaplan içerisinde Şimon ve Levi’nin yeni sünnet olmuş bu erkekleri kılıçtan geçirmeleri, babaları Yakup’un özellikle tepkisini çeker (34:24-31). Tanrı tarafından aile dayanışmasının simgesi olarak düşünülen bir şey, başkalarını yok etmek için kötüye kullanılmıştır.

Birçok ulus onunla yakından ilişkili olacağı halde, sadece tek bir ulus doğrudan onun soyundan gelecektir.⁷⁶

12:1-3'te verilen tanrısal vaatler ışığında Yaratılış 15 ve 17'deki antlaşmaların birbirlerini tamamladıkları açık bir şekilde gözler önündedir. Yaratılış 15 soy ve toprak üzerine odaklanmakla birlikte Yaratılış 17'nin odağı Tanrı'nın kutsamasını başkalarına aktaran kişi olan İbrahim'dir; bu anlamda ulusların babasıdır. Sünnet antlaşmasının bu şekilde anlaşılması, daha sonra İbrahim ile antlaşmayı yürürlüğe koyan Yaratılış 22'nin tanrısal yemininde de ortaya konur.

Yaratılış 22:16-18'deki Tanrısal Yemin

Yaratılış 22:16-18'deki tanrısal konuşma İbrahim'in 12:1-3'te çağrılmasıyla birlikte bir çerçeve (*inclusio*) oluşturur ve böylece İbrahim anlatısının ana kısmını sonuca ulaştırır. 12:1-3'te koşula bağlı olarak vaat edilen her şey artık tanrısal bir yeminle güvence altına alınmaktadır:

RAB diyor ki, kendi üzerime ant içiyorum. Bunu yaptığın için, biricik oğlunu esirgemediğin için seni fazlasıyla kutsayacağım; [soyunu] göklerin yıldızları, kıyıların kumu kadar çoğaltacağım. [Soyun] düşmanlarının kentlerini mülk edinecek. [Soyunun] aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak. Çünkü sözümü dinledin.
(22:16-18 kendi çevirim)

Bu yemin sadece İbrahim anlatısının sona erdiğine işaret etmekle kalmaz, aynı zamanda Yaratılış 17'de vaat edilen sünnet antlaşmasının da yürürlüğe girdiğini gösterir. İbrahim, kendi oğlunu bile kurban etmeye hazır olduğunu göstererek Tanrı'ya olan itaatini ortaya koyduğunda 17:1'de sözü edilen koşulları yerine getirmiş olur; Tanrı'nın yolunda ve kusursuz bir biçimde yürüme isteğini hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde gösterir.

⁷⁶Aynı başkalarına kutsama aracı olma fikri Nuh'un Yafet ile Sam arasında bulunan ilişki hakkındaki yorumunun altında yatan fikir olabilir: "Tanrı Yafet'e bolluk versin; Sam'ın çadırlarında yaşasın..." (9:27).

Yaratılış 22'nin Yaratılış 17'deki sünnet antlaşması ile ilişkilendirilmesi gerektiğini savunan fikri destekleyen kanıtlara, Yaratılış 6-9'da Nuh ile yapılan antlaşmanın kaydını göz önünde bulundurarak ulaşılabilir.⁷⁷ Daha erken yapılan bu antlaşmanın analizi, şöyle bir yapıya sahip olduğunu gösterir:

1. Antlaşma vaadi (6:18).
2. Antlaşmanın zorunlulukları (6:14-16; 19-21; 7:1-3).
3. Zorunlulukların yerine getirilmesi (6:22; 7:5).
4. Yakmalık adak sunusu (8:20).
5. Antlaşmanın yürürlüğe girmesi (9:9-17).

Etkileyici bir şekilde aynı yapı Yaratılış 17 ve 22 birlikte ele alındıklarında da ortaya çıkar. Yaratılış 17 İbrahim'ie yapılacak antlaşma vaa-dini kaydeder ve belirli zorunluluklar buna eşlik eder: İbrahim Tanrı'nın

⁷⁷İki antlaşma arasında altı önemli paralellik bulunur:

1. Öncelikle her iki antlaşma da *bērit 'ōlām*, yani sonsuz ya da sonsuza dek sürecek, antlaşmalar olarak nitelendirilir (9:16; 17:7, 13, 19).
2. İkincisi, her iki antlaşmaya da bir işaret eşlik eder. Nuh'un antlaşmasının işareti gökkuşağıdır (9:12-14) ve İbrahim'in antlaşmasının işareti sünnettir (17:11). Gökkuşağı yağmur ile ilişkilidir, bu da insanlara tufanı hatırlatma amacı güder. Sünnet, İbrahim'in soyundan gelenlerin çoğalmalarıyla ilgilidir, bu da 17. bölümdeki antlaşmanın vurgularından biridir.
3. Üçüncü olarak her iki durumda da antlaşmanın yapılmasını anlatmak için kullanılan ifadeler *hēqīm bērit* (9:9, 11, 17; 17:7, 19, 21) ve *nātan bērit*'tir (9:12; 17:2).
4. Dördüncüsü, Tanrı Yaratılış 9 ve 17'deki antlaşmalardan “sizinle aramdaki antlaşma” olarak söz eder (9:12, 15; 17:2, 7). Ancak bu antlaşmalar aynı zamanda Nuh'un ve İbrahim'in soyundan gelenleri de kapsar (9:9, 12; 17:7, 9).
5. Beşincisi, her antlaşmanın taraflarına getirdiği kazanç, yok edilmeyecek olmalarıdır (9:11; 17:14).
6. Altıncı olarak, 17:1'deki tanrısal buyruk - “benim yolumda yürü ve kusursuz ol” - 6:9'da Nuh'un tarif edilmesini hatırlatır: “Nuh doğru bir insandı, çağdaşları arasında kusursuzdu ve Tanrı yolunda yürüdü”. Kusursuz anlamına gelen *tāmīm* sözcüğü tüm Yaratılış içerisinde sadece bu iki ayette bulunur. Bu benzerlikler listesi, iki antlaşma arasındaki yakın paralellikleri açık bir şekilde gözler önüne serer (Alexander, “Genesis 22 and the Covenant of Circumcision”, *JSOT* 25 (1983); 19-20).

yolunda yürümeli ve kusursuz olmalıdır. Bunlar Nuh'a verilenlerden daha genel olmalarına karşın Tanrı İbrahim'in itaatini daha sonra özel bir şekilde dener; İbrahim'den tek oğlu İshak'ı yakmalık adak olarak sunmasını ister (22:2). İbrahim, mirasçısını öldürmenin korkunç sonuçları bulunmasına karşın tanrısal buyrukların yerine getirilmesi en güç olanını bile yerine getirmeye kararlıdır. Tanrı'nın müdahalesi ve İshak'ın kurtulmasının ardından İbrajim kendisine beklenmedik bir şekilde sağlanan koçu kurban edip yakmalık sunu olarak sunar.⁷⁸ Tanrı en sonunda yemin ederek İbrahim ile antlaşmasını yürürlüğe sokar (22:16-18).

Yaratılış 17 ve 22'yi birbirine bağlamak, birkaç konuya birden ışık tutabilir. İlk olarak İbrahim'in Tanrı tarafından denenmesi açıklanmış olur. İbrahim, Yaratılış 22'deki itaati aracılığıyla antlaşmanın 17:1'de yer verilen koşullarını tutma kararlılığını göstermiş olur. İkinci olarak, Yaratılış 22'deki olayların koşullu bir antlaşmanın parçası olması, 22:16-18 ve 26:2-5'te İbrahim'in tohum, toprak ve başkalarını kutsama vaatlerini itaati sonucunda nasıl hak ettiğini gösterir. Üçüncü olarak 22:16-18'deki yemin İbrahim anlatısının ana kısmı için çok uygun bir sonuç bölüm, oluşturur. Bazı araştırmacı, 15-18 arasındaki ayetlerin İbrahim'in denenmesi öyküsüne sonradan eklendiklerini düşünmelerine karşın, antlaşmanın yapısı, Tanrı'nın daha önceki vaatleri bir yeminle onaylayabilmesinden önce bir yakmalık sununun kurban edilmesini gerektirir. 15-18 arasındaki ayetler sadece Yaratılış 22'nin değil, tüm İbrahim anlatısının vazgeçilmez ve ayrılmaz bir parçasıdır.⁷⁹

22:16-18'deki tanrısal yemin sadece daha önceki vaat içeren antlaşmanın birçok soy ve topraktan söz eden içeriğini kucaklamakla kalmaz, aynı zamanda tüm ulusların İbrahim'in "tohumu" aracılığıyla kutsanmalarını da içerir. "Tohum" sözcüğüne değinilmesi önemlidir. Ne yazık ki bu "tohumun" kimliğini belirlemek o kadar kolay değildir. Söz edilen

⁷⁸Yaratılış kitabı içerisinde bir kurbanı anlatmak için "yakmalık sunu" teriminin sadece bu bölümde ve 8:20'de geçmesi oldukça dikkat çekicidir.

⁷⁹Bazı yorumcular tarafından dile getirilen, orijinal metinde 1-14 arasındaki ayetlerde İshak'ın canının kurtulmasının İbrahim'in itaatinin bir sonucu olduğu görüşü kesinlikle yeterli bir açıklama olmaktan uzaktır. Eğer İbrahim Tanrı'nın buyruğuna karşı gelip evde oturmayı seçseydi İshak'ın yaşamı zaten tehlikeye atılmış olmayacaktı. İshak'ın canının kurtarılması, İbrahim'in itaati karşılığında bir ödül gibi görünmüyor.

ilk tohum çoğul anlamda “soyundan gelen kişileri” anlatmakla birlikte geri kalan ifadeler kesinlikten uzaktır; soyundan gelen birçok kişi ya da tek bir kişiden söz ediyor olabilirler. Buradaki ikinci olasılık dört nedenden dolayı özel olarak üzerinde durmamızı gerektirir. İlk olarak İbranice söz dizimi 17b-18’de sözü edilen tohumun “tekil” olduğu fikrini güçlü bir şekilde destekler.⁸⁰ İkincisi, Yaratılış kitabı bir bütün olarak Adem’den başlayıp Yahuda ile biten ve Davut hanedanının ilk kuşağını da oluşturan bir “tohum” çizgisini takip etmeye oldukça ciddi bir önem verir. Tarihçiler ne yazık ki bu tek soy ağacı çizgisinin önemini göz ardı etme eğilimindedirler. Üçüncüsü, Yakup ve Yusuf öyküleri, ataların bu soy çizgisinin üyeleri olarak başkalarına bağışlayabileceği kutsamayı ön plana çıkarırlar. Hem Esav hem de Yakup İshak’ın “tohumu” olmalarına karşın babasının kutsamasını alanın diğerinden daha çok gözetildiği oldukça açıktır. Böylece Tanrı’nın kutsamasını alıp bunu başkalarına da aktarabilecek olan oğul Yakup’tur. Aynı şekilde Yusuf da babasının kayırdığı oğludur; babası bunu en sonunda Yusuf’un oğlu Efrayim’i ilk-doğan kutsaması ile kutsayarak gösterir (48:1-22). Yaratılış dikkat çekici bir şekilde başkalarının Yakup ve Yusuf aracılığıyla aldıkları kutsamaya odaklanır. Sadece bu ikisi başkalarını kutsayabilecek kişiler olarak betimlenirler. Diğer “tohum” da var olmasına karşın, Yaratılış anlatısı kutsama gücünü genellikle ilk doğan kutsamasını almış olanlarla ilişkilendirir. Dördüncüsü, Tanrı İbrahim ile sünnet antlaşmasını ilan ederek İshak’ın eşsiz rolünü vurgular; antlaşma İsmail ile değil, İshak ile yapılacaktır (17:19, 21). Yaratılış’ın İsmail’in soyundan gelenlere ne kadar sınırlı bir ilgi gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda 22:18’de sözü edilen İbrahim’in “tohumunun” İsmail’i ve soyundan gelenleri içerisine almadığına karar vermek oldukça mantıklıdır. Bu nedenlerle 22:18’de “tohum” sözcüğü son kez kullanıldığında bunun tek bir soydan söz ediyor olma olasılığı bulunmaktadır. Bu soyun düşmanlarını yenerek yetkisini kullandığı anlaşılır.

⁸⁰Bkz. Alexander, “Further Observations of the Term ‘Seed’ in Genesis,” *TynBull* 48 (1997); 363-7.

Yaratılış 15 ve 17'deki antlaşmalar arasında ciddi farklar vardır.⁸¹ Yaratılış 15, İbrahim'in soyundan gelenler ile Tanrı arasında sürekli bir ilişki şartını beraberinde getirmeyen koşulsuz ve vaat içeren bir antlaşma olmasına karşın sünnet antlaşması hem koşullar içerir hem de sonsuzdur. Bunun da ötesinde Yaratılış 15'te İbrahim'in imanının kendisine doğruluk sayıldığı ima edilmekle birlikte, bu sadece vaat içeren antlaşmanın yapılmasına önayak olur, sünnet antlaşmasının yürürlüğe girmesi ise İbrahim'in Tanrı'ya imanına bağlıdır. 26:2-5'te de görüldüğü gibi İbrahim'in itaati bu sonsuz antlaşmanın yürürlüğe girmesinde önemli bir faktördür.

Eski Antlaşma Özeti

İbrahim anlatısı bir bütün olarak ele alındığında tanrısal söz ile insan imanını ve itaati arasındaki ilişkilerin ilginç bir resmini çizer. İlk olarak RAB bir dizi vaatte bulunur ve bu vaatlerin yerine gelmesi İbrahim'in itaatine bağlıdır (12:1-3). İbrahim imanla itaat edip Kenan'a yolculuk yaptığında Tanrı onun hem toprak sahibi olacağını hem de soyunun sayısız olacağını ilan eder (12:7; 13:14-17). Bu vaatler zaman içerisinde vaat içeren bir antlaşma ile pekiştirilir (15:18-21), söz konusu antlaşma ise İbrahim'in imanının ona doğruluk sayılması ile ilişkilendirilir (15:6). Ancak anlatı burada son bulmaz; İbrahim'in devam eden imanını ve Tanrı'ya itaatini vurgulayarak devam eder. Bu iman ve itaat, İbrahim ve "tohumu" aracılığıyla tüm ulusların alacağı tanrısal kutsamaya odaklanan sünnet antlaşmasında görülebilir (17:1-27; 22:1-19).

Yine de İbrahim'in imanını aşağıdaki tüm faktörler göz önünde bulundurulduğunda çok daha etkileyici görünür. İlk olarak ulus olmakla ilgili tanrısal vaatlerin (örn. tohum ve toprak) ve yeryüzünün tüm ailelerinin kutsanması İbrahim'in yaşamı boyunca asla gerçekleşmeyeceği oldukça açıktır; İbrahim en iyi ihtimalle sadece bu vaatlerin gerçekleşmelerinin ilk ürünlerine tanık olacaktır. İkinci olarak, bu vaatlerin gerçekleşmelerini engelleyen ya da bunlara karşı çalışan koşullar vardır ya da

⁸¹Yaratılış 15 ile 17 arasındaki ilişkinin detaylı bir tartışmasını Williamson'un *Abraham, Israel and the Nations: The Patriarchal Promise and its Covenantal Development in Genesis*, JSOTSup 315 (Sheffield: Sheffield Academic Press, 2000) adlı kitabında bulabilirsiniz.

ortaya çıkacaktır. Anlatının büyük bir kısmında Sara'nın kısırlığı ciddi bir engeldir, ve İshak'ın doğumuyla her şey yoluna girmiş gibi görünse de Tanrı İbrahim'den İshak'ı kurban etmesini isteyerek vaatlerin gelecekte gerçekleşmelerini tehlikeye atar. Ancak tüm bu faktörlere rağmen İbrahim Tanrı'ya imanını gösterir; buna benzer bir iman Yaratılış kitabında sadece Nuh'ta görülür.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yeni Antlaşma Mektupları'nda İbrahim'in yaşamının en dikkat çekici yönünün imanı olduğu konusunda şüphe yoktur. İmanları nedeniyle övülen ataların detaylı bir listesini veren İbraniler 11'de bunu açıkça görürüz. Bu bölümün yaklaşık üçte biri İbrahim'e ayrılmıştır, bu da İbrahim'i listedeki en önemli kişi yapar.⁸² İbraniler'in yazarı buna uygun bir biçimde İbrahim'in imanını "umut edilenlere güvenmek, görünmeyen şeylerin varlığından emin olmanın" örneği olarak sunar (İbr. 11:1).

Pavlus'un İbrahim'i nasıl gördüğüne gelince, Romalılar 4 ve Galatyalılar 3'te vurgu İbrahim'in sünnet olmakla ya da yasayı tutmakla değil, Yaratılış 15:6'ya göre imanı sayesinde amlandığı ya da doğru sayıldığı üzerindedir.⁸³ İbrahim anlatısındaki olayların sıralaması Pavlus için çok önemlidir. İbrahim daha sünnet olmadan önce doğru sayıldığına göre sünnet bir kişinin Tanrı'nın gözünde doğru sayılması için gerekli değildir. Pavlus şunları yazar:

Bu mutluluk yalnız sünnetliler için mi, yoksa aynı zamanda sünnetsizler için midir? Diyoruz ki, "İbrahim, imanı sayesinde aklanmış sayıldı." Hangi durumda aklanmış sayıldı? Sünnet olduktan sonra mı, sünnetsizken mi? Sünnetliyken değil, sünnetsizken. İbrahim daha sünnetsizken imanla aklandığının kanıtı olarak sünnet işaretini aldı. Öyle ki, sünnetsiz oldukları halde iman edenlerin hepsinin babası olsun, böylece onlar da aklanmış sayılsın. Böylelikle atamız İbrahim, yalnız sünnetli olmakla kalmayan, ama ken-

⁸²İkinci önemli sırada Musa'ya verilen yer, İbrahim'e ayrılan yerin yarısı kadardır (krş. İbr. 11:23-28).

⁸³Romalılar 4:3 ve Galatyalılar 3:6, Yaratılış 15:6'dan alıntı yapar.

disi sünnetsizken sahip olduğu imanın izinden yürüyen sünnetlilerin de babası oldu (Rom. 4:9-12).

Pavlus burada İbrahim'in, kendi soyundan gelse de gelme de iman eden herkesin babası olduğunu vurgular (krş. Rom. 9:6-8). Böylece Yahudiler'in de ulusların da sadece imanla aklanabilecekleri sonucuna varır.

Pavlus İbrahim'in çocukları ve böylece ona verilen vaatlerin mirasçısı olabilmek için sünnet olmak gerektiğini savunanlara yanıt verirken Galatyalılar 2:5-29 arasında buna benzeyen, ancak tam olarak aynı olmayan bir argüman geliştirir. Şöyle yazıyor, "Örneğin, 'İbrahim Tanrı'ya iman etti, böylece aklanmış sayıldı.' Öyleyse şunu bilin ki, İbrahim'in gerçek oğulları iman edenlerdir" (Gal. 3:6-7). Pavlus sünnet karşısında imanın önemini vurgulayarak kişinin İbrahim'in çocuğu olması için sünnet olmasının gerekli olmadığı sonucuna varır.

Ancak Pavlus Galatyalılar'daki argümanını burada bitirmez. Uluslardan gelenlerin de Tanrı'nın kutsamasını alabilecekleri fikrini tam olarak anlatabilmek için İbrahim anlatısındaki üç noktaya daha odaklanır. Öncelikle ulusların aklanmasında İbrahim'e verilen tüm ulusların kendisi aracılığıyla kutsanacakları vaadini görür.

Kutsal Yazı, Tanrı'nın öteki ulusları imanlarına göre aklayacağını önceden görerek İbrahim'e, "Bütün uluslar senin aracılığınla kutsanacak" müjdesini önceden verdi. Böylece iman edenler, iman etmiş olan İbrahim'le birlikte kutsanırlar (Gal. 3:8-9).

Pavlus, yaratılış anlatısının tüm ulusların İbrahim aracılığıyla kutsanmalarına verdiği önemi vurgulayarak muhaliflerinin Tanrı'nın kutsamasının sadece İbrahim'in fiziksel mirasçıları için olduğu görüşüne meydan okur.

Pavlus ikinci olarak İbrahim'e verilen tanrısal vaatlerin nihai tamamlanmalarının İsa Mesih'te olduğunu savunur. Bu sonuca varmak için "tohum" (Gal 3:16, Grekçe *sperma*) kavramı üzerinde odaklanır. Vaatlerin İbrahim'e ve onun "tohumuna" verildiğini; tohumun tek bir kişiye işaret ettiğini ve bu kişinin İsa Mesih olduğunu savunur. Bazı

araştırmacılar Pavlus'un burada çağdaşı olan Yahudi hahamların metin incelemesi yöntemlerini benimsemekle birlikte bu yöntemlerin günümüzün modern eleştirel metin incelemesi yöntemleriyle uyumlu olmadığını düşünürler. Bu araştırmacılar ne yazık ki Yaratılış'ta "tohum" teriminin nasıl kullanıldığını yeterince detaylı bir şekilde incelemedikleri için Pavlus'un yorumunu biraz çabuk göz ardı etmiş olabilirler. Daha önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi (3. bölüm) İbranice "zera" – tohum – sözcüğü Yaratılış'ta açık bir şekilde anahtar sözcüklerden biridir ve bazen bir grubu anlatmak için kullanılmakla birlikte tek bir kişiye de işaret ediyor olabilir (Yar. 4:25; 21:13). Özellikle bütün Yaratılış kitabının Tanrı ile özel bir ilişki içerisindeki belirli bir soyun çizgisine yaptığı vurguyu düşündüğümüz zaman buradaki ikinci olasılık da ön plana çıkar. Yaratılış kitabı özellikle atalar ile ilgili anlatılarda bu soy çizgisinin tohumunu tanımlamaya dikkat çeken bir derecede önem verir. Bunun da ötesinde bu tohum çizgisinin Davut hanedanının ilk atalarını oluşturduğu açık bir şekilde gösterilir. İbrahim'in soyundan krallar çıkacağına dair referansların da ötesinde (17:6) 49:8-12'de Yakup'un Yahuda'yı kutsaması, hanedanın Yahuda çizgisinden çıkacağını gösterir. Eğer Yaratılış bir bütün olarak Tanrı'nın İbrahim'e olan vaatlerini aracılığıyla gerçekleştireceği bir tohumun hanedan çizgisine odaklanıyorsa, Pavlus'un zera' terimini İsa Mesih olarak yorumlaması Yeni Antlaşma'nın İsa'yı Davut'un soyundan gelen Mesih olarak görme anlayışına uygundur. Böylece Pavlus Yahudiler'in ve uluslardan gelenlerin İbrahim'e verilen kutsamayı alıp Tanrı'nın çocukları olmalarının sadece İbrahim'in "tohumu" İsa Mesih'e iman aracılığıyla mümkün olduğunu bir kez daha onaylar.

Son olarak Pavlus Galatyalılar'da İbrahim'le yapılan tanrısal antlaşmanın birkaç yüzyıl sonra Sina Dağı'nda verilen yasadan önce geldiğini savunur. Muhafızları bir kişinin doğru sayılabilmesi için yasa'yı tutması gerektiğini savunurken Pavlus onlara Mesih gelene dek geçici bir rol üstlenmek üzere sonradan verilmiş olan yasanın kimseyi doğru yapmayacağını anlatır. Çünkü yasa sadece Tanrı'nın istediği doğruluğa işaret etmektedir, bu doğruluğu elde etmek için yeterli değildir. Böylece yasa iman aracılığıyla doğruluğa kavuşmaya olan ihtiyacı gözler önüne serer.

Pavlus, muhaliflerinin uluslardan gelenlerin kurtulmak için sünnet olmaları ve Musa'nın yasasına uymaları gerektiği görüşlerine karşı Galatyalılar'da İbrahim anlatısını dört ayrı şekilde kullandığına göre Pavlus'un müjde anlayışının Yaratılış 12-25 tarafından güçlü bir şekilde biçimlendirildiği apaçıktır.

İbrahim'in imanı, Yakup 2:20-24'te de tartışılır. Ancak buradaki bağlam Romalılar ve Galatyalılar'ın bağlamından oldukça farklıdır. Pavlus imanının sünnetten daha önemli olduğunu göstermeye çalışıyor-orken, Yakup kurtuluş sağlayan imanın doğasını açıklamaya çalışmaktadır: "Kardeşlerim, bir kimse iyi eylemleri yokken imanı olduğunu söylerse, bu neye yarar? Böylesi bir iman onu kurtarabilir mi?" (Yak. 2:14) Yakup'un tartışmasının merkezinde Tanrı'ya gerçek imanın kendisini doğru eylemlerle belli edeceğini gösterme isteği yer alır. Bu nedenle İbrahim'e ve özellikle İbrahim'in oğlu İshak'ı sunakta Tanrı'ya sunma eylemi üzerine odaklanır:

Atamız İbrahim, oğlu İshak'ı sunağın üzerinde Tanrı'ya adama eylemiyle aklanmadı mı? Görüyorsun, onun imanı eylemleriyle birlikte etkindi; imanı eylemleriyle tamamlandı. Böylelikle, 'İbrahim Tanrı'ya iman etti, böylece aklanmış sayıldı' diyen Kutsal Yazı yerine gelmiş oldu. İbrahim'e de Tanrı'nın dostu dendi. Görüyorsunuz, insan yalnız imanla değil, eylemle de aklanır" (Yak. 2:21-24).

Yakup burada Tanrı'ya imanın ve itaatin birbirinden ayıramayacağını gösterir. Yaratılış 15:6'da açıklandığı gibi İbrahim'in imanla aklandığını kabul etmekle birlikte, İbrahim'in daha sonraki eylemlerini bu içsel imanın görünür ifadeleri olarak kabul eder. Yaratılış 22'ye odaklanma nedeni de şüphesiz İbrahim'in burada İshak'ı kurban etmeye hazır olmasından dolayı ödüllendirilmiş olmasıdır. Yakup'a göre iman ile eylemler arasında bir ayırım yapılamaz. İbrahim'in Yaratılış 22'deki eylemlerini, Yaratılış 15:6'da ifade edilmiş olanın yerine gelmesi ya da doruk noktası olarak görür.

Yakup kişinin "yalnız imanla değil, eylemle de aklandığını" yazmakla birlikte (Yak. 2:24) bunu söylerken Pavlus'un Romalılar ve Galatyalılar'da yazdıklarıyla çelişmediği bağlamdan açık bir şekilde anlaşılır. Yakup ve Pavlus farklı konulara değiniyorlardı ve bunun sonu-

cunda İbrahim'in imanının farklı yönlerini vurguladılar. Pavlus Yaratılış 15:6 üzerinde durdu çünkü doğrudan ya da dolaylı olarak kurtuluş için sünnetin gerekli olduğunu vurgulamak isteyenlere yanıt veriyordu. Öte yandan Yakup İbrahim'in aklanmasını sağlayan imanının doğru eylemler doğurduğunu göstermeye çalışıyordu. Bu nedenle "eylemsiz iman ölüdür" dedi (Yak. 2:26). Pavlus ve Yakup'un karşı karşıya kaldıkları farklı sorunlara göre bir diğeri'nin söylediğine tüm yüreğiyle katılacağından şüphemiz yoktur.

Kısaca üzerinde duracağımız son Yeni Antlaşma metni ise İbraniler 6:13-18'dir. Burada yer almasının nedeni İbrahim'in imanına odaklanması değil, Tanrı'nın İbrahim'e verdiği vaadi hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde yerine getireceğine dair ettiği yemine odaklanmasıdır:

Tanrı da amacının değişmezliğini vaadin mirasçılarına daha açıkça belirtmek istediği için vaadini antla pekiştirdi. Öyle ki, önümüze konan umuda tutunmak için Tanrı'ya sığınan bizler, Tanrı'nın yalan söylemesi olanaksız olan bu iki değişmez şey aracılığıyla büyük cesaret bulalım (İbr. 6:17-18).

Burada sözü edilen ant açık bir şekilde Yaratılış 22:16-18'e işaret etmektedir. İbrahim'in soyundan gelecek ve Tanrı'nın kutsamasını uluslara aktaracak olan mirasçıyı bekleyen bu ant, Yeni Antlaşma'nın İsa Mesih'in görevini algılayışı açısından oldukça önemlidir.

RAB Kimdir?

Mısır'dan Çıkış, özünde Tanrı'yı kişisel deneyim yoluyla tanımakla ilgili bir kitaptır. Kitabın kurgusu, RAB'bin Musa ile yanan çalının olduğu yerde dramatik bir şekilde buluşmasından (3:1-4.17) RAB'bin görkeminin buluşma çadırını doldurmasına kadar (40:34-38) RAB Tanrı ile İsraililer arasında gelişen ilişkiye odaklanır. Mısır'dan Çıkış boyunca ilk adımı hep Tanrı atar, kendisini sadece sözcüklerle değil, aynı zamanda mucizeler ve harikalar aracılığıyla açıklar. En çok göze çarpan ve en önemli niteliklerini farklı yollarla gösterir: mutlak yetkinliğini, heybetini, kutsallığını, mucizeler ve harikalar yapma gücünü, hayranlık uyandıran görkemini, doğruluğunu, şefaatin.

Mısır'dan Çıkış'a Genel Bir Bakış

Mısır'dan Çıkış, Yakup'un çocuklarının yazgısını takip ederek Yaratılış öyküsünü devam ettirir. Mısır'dan Çıkış kendi içinde tam bir akışa sahip olmasına karşın her biri Tanrı'yı tanımaya odaklanan iki farklı bölüme ayrılabilir. Kitabın ilk yarısı, Tanrı'yı kişisel bir biçimde tanıma konusu üzerinde odaklanmıştır. Başlangıçta Musa yanan çalıda Tanrı ile karşılaşır ve ardından aralarında geçen konuşmada Tanrı'nın özel adı da dahil olmak üzere – RAB – doğası hakkında birçok şey öğrenir (3:1-4:17)⁸⁴. Firavun, RAB hakkında hiçbir şey bilmediğini gösterdiği zaman bu konu tekrar gündeme gelir: “RAB kim oluyor ki, O'nun sözünü dinleyip İsrail halkını salıvereyim? RAB'bi tanımıyorum. İsraililer'in gitmesine izin vermeyeceğim” (5:2). Farklı mucizeler ve harikalar ortaya çıktıkça Mısırlılar yavaş yavaş RAB'bin mutlak (yetkin) gücünü kabul etmeye başladılar. En sonunda RAB Firavun'u ve ordusunu Kamışlar

⁸⁴Çoğu çeviride Tanrı'nın özel adı 'Yahve', 'RAB' olarak çevrilir. Bkz. 88 numaralı dipnot. Bu bölümdeki ayetler TCLO2 çevirisinden alınmakta olsa da bazen 'RAB' yerine 'Yahve' de kullanılacaktır.

Denizi'nde ölümlerine doğru götürürken,⁸⁵ bunu yapmaktaki asıl amacının “Mısırlılar'ın kendisinin RAB olduğunu bilmeleri” olduğunu söyler (14:4, 18). İsraililer, Mısır'dan kurtarılımlarını kutlarken Tanrı'ya O'nun hakkında bildiklerini vurgulayan canlı bir ezgi söylerler: “Var mı senin gibisi ilahlar arasında, ya RAB? Senin gibi kutsallıkta görkemli, heybetiyle övgüye değer, harikalar yaratan var mı?” (15:11).

Mısır'dan Çıkış'ın ikinci yarısı ise Tanrı'yı tanıma konusunu RAB ile İsraililer arasında özel bir ilişki kurulmasına odaklanarak geliştirir. Bu amaçla anlatı iki konu üzerinde oldukça geniş bir şekilde durur: bir antlaşma yapılması ve buluşma çadırının inşa edilmesi.⁸⁶ Bunların ilki, tıpkı bir kontrat imzalarken ya da evlilik antlarında bulunurken olduğu gibi İsraililer'in Tanrı'yla sürekli bir ilişki içerisinde olabilmeleri için bağlı olmaları gereken koşulları ortaya koyar. Bu koşullar Dekalog'da (20:3-17) ve Antlaşma Kitabı içerisinde (20:22-23:33) yer alır. Tanrı'nın sürekli bereketini ve varlığını tecrübe etmek istiyorlarsa halktan Tanrı'nın doğruluğunu ve şefkatli doğasını yansıtmaları istenir. Mısır'dan Çıkış sadece ilk anlaşmanın oluşturulmasını kaydetmekle kalmaz (Çık. 19-24), aynı zamanda altın buzağının yapılması etrafında gelişen ve antlaşma ilişkisini neredeyse erken ve ani bir şekilde sona erme tehlikesiyle karşı karşıya bırakan olaylara da yer verir (Çık. 32-34). Buluşma çadırının inşa edilmesi, antlaşmanın doğal bir sonucunu oluşturur. Tanrı'nın buyruklarına göre inşa edilen buluşma çadırı, RAB'bin

⁸⁵İbranice *yam-sûp* “kamuşlu göl/deniz” veya “kamuş gölü/denizi” anlamına gelir (A.g.e. “Kamuş Denizi,” 10:19 ; 13:18; 15:4, 22; 23:31). Bu sun alanını tanımlarken çeşitli unsurlar hesaba katılmalıdır:

1. Öncelikle, İbranice *yām* ve onun Grekçe karşılığı *θαλασσα* (*thallasa*) göl anlamı taşıyabilmektedir. Eski Antlaşma'nın İbrancesinde göl anlamında başka bir kelime kullanılmaz (krş. [Yas. 33:23 -TCL02'de batı olarak çevrilmiştir]; Eyü. 14:11). Say. 34:11 ve Yşu. 13:27'deki Celile Gölü (Kinneret Gölü) de *yām* kelimesini içerir (Grekçe Septuaginta'da *yām* *θαλασσα*).
2. İkinci olarak, Mısırdan Çıkış'ın ilk Grekçe çevirilerinde *yum-sûp* “Kızıl Deniz” olarak çevrilmiştir ve bu birçok İngilizce çeviriye de bu şekilde geçmiştir (krş. KJV, RSV, NIV, ESV, NET). Fakat muhtemelen *yam-sûp* el-Balah gölünün bölgesine atfen kullanılmış olup bugünkü Kızıl Deniz ile ilgisi yoktur (J. K. Hoffmeier, *Ancient Israel in Sinai: The Evidence for the Authenticity of the Wilderness Tradition* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2005), 75-109; a.g.y., “Out of Egypt: The Archaeological Context of the Exodus,” *BAR* 33 (2007); 30, 41, 77).

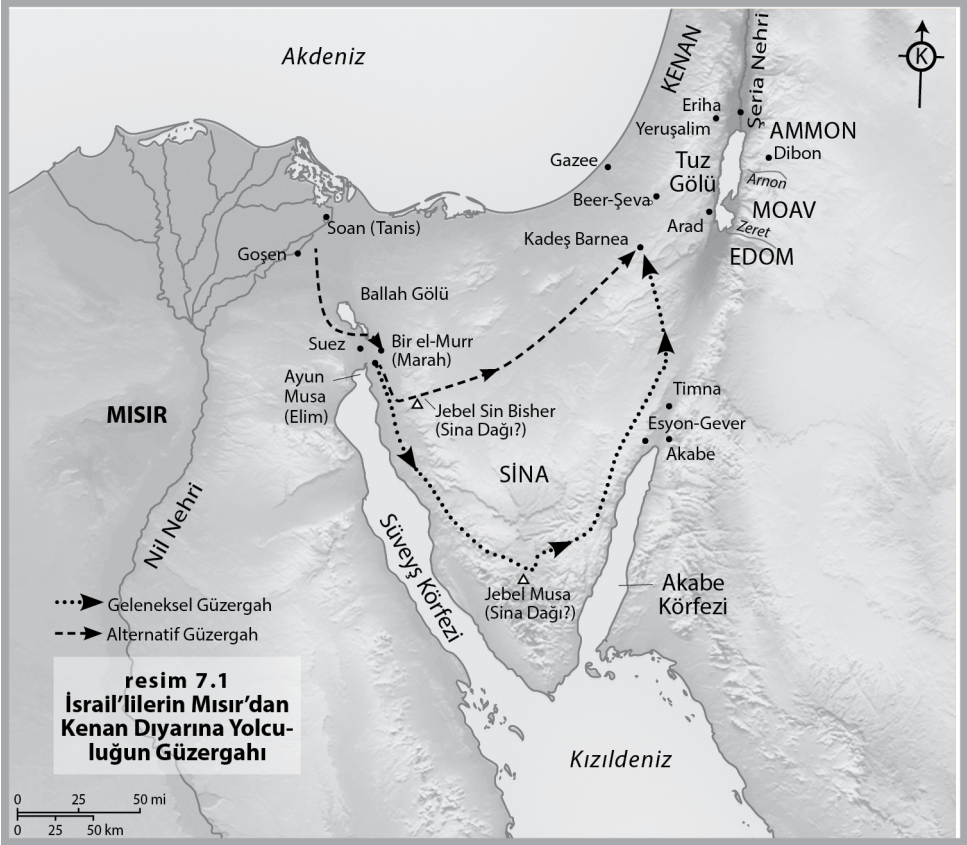
⁸⁶Bu konular hakkında daha detaylı bilgi için 9. ve 10. bölümlere bakınız.

halkının arasındaki varlığının odak noktası haline gelir ve gerek kullanılan malzemeler, gerek yapısı aracılığıyla insanlara Tanrı'nın mutlak yetkin, kutsal doğasını anımsatır. Buluşma çadırının dikilmesinin ardından RAB halkının arasında konut kurularak (40:34-38) Mısır'dan Çıkış kitabı uygun bir şekilde son bulmuş olur.

İsrailliler Mısır'dayken

Mısır'dan Çıkış'ın ilk iki bölümü, birkaç yüzyıllık bir dönemi kapsar ve Yusuf'un yaşamını anlatan Yaratılış 37-50 ile İsrailliler'in Mısır'dan özgür olmalarını anlatan Mısır'dan Çıkış 3-15 arasında bir köprü oluşturur. 1 ve 2. bölümler, okuyucunun Yaratılış kitabı ile zaten haşır neşir olduğunu varsaymakla kalmaz, aynı zamanda Tanrı'nın betimlenme biçimini konusunda Yaratılış'ın önemli eğilimini devam ettirir. Yaratılış, öykünün merkezine Tanrı'yı yerleştirerek başlangıç yaparken kitabın ilerleyen bölümlerinde bir değişiklik meydana gelir ve Tanrı yavaş yavaş öykünün merkezinden ayrılarak öyküyü sahnenin dışından yöneten bir konuma yerleşir. Bunun en iyi örneğini atalarının aksine RAB ile doğrudan karşılaşmamış olan Yusuf'un öyküsünde görürüz. Bunun yerine RAB kendisini Yusuf'a ve geniş ailesine doğrudan açıklamadan hem Yusuf'un hem de ailesinin kaderlerini yönlendirir.

Mısır'dan Çıkış'ın ilk iki bölümü aynı zamanda Tanrı'nın artık kendisini insanlara doğrudan açıklamadığı fikrini ortaya koyar. Anlatı O'nun insanlar için sağlayarak ilgilendiğini vurgular, bunun örneğini iki ebinin öyküsünde ve İsrailliler'in nüfusunun etkileyici bir biçimde artmasında görebiliriz. Bu arkaplan ışığında yazarın 2:23-25'teki sözleri dikkat çekicidir. İsrailliler Tanrı'nın artık kendileriyle ilgilenmediğini düşünmüş olsalar da, doğru zaman geldiğinde Tanrı onları baskıdan kurtarmak için dramatik bir biçimde harekete geçecektir.

Mısırdan Çıkış'ın ilk ayetleri Yaratılış 1'e önemli bir gönderme içerir. İsrail halkının verimli bir şekilde çoğalarak tüm ülkeyi kaplaması, Tanrı'nın insanlığa Yaratılış 1:28'de verdiği ve Nuh'a tekrar ettiği (Yar. 9:1) buyruğunu yerine getirmektedir. Mısırdan Çıkış, bundan dolayı İbrahim'in torunlarını yaratılış buyruğunu yerine getiren soy olarak be-timlese de, kısa bir süre sonra Mısır kralı karşlarına çıkar, onları köleleştirip diğer işleri için kullanmasının yanısıra kendisi için ambar şehirleri de inşa ettirir. Bu şehir inşa etme işi Tanrı'nın yeryüzünde kur-mak istediği tapınak-şehrin inşasına ters düşer. Firavunun kontrolün-den kurtulduktan sonra İsrailîliler kendilerini buluşma çadırını kurmaya adarlar. Bu gezici yapı Tanrı için konut, Tanrı'nın tapınak-şehrinin ku-rulmasına yönelik ilk adımdır. Firavunun İsrailîlilere olan davranışları, Tanrı'nın yaratılışın iyiliğine planının gerçekleşmesine karşıtlığını gö-

zler önüne serer. Bu olaylar Firavun ile RAB'bin karşı karşıya geleceği Mısırdan Çıkış 1-15'e zemin hazırlar.

Mısır'dan Çıkış'ın 2. bölümünde Musa'nın yaşamının ilk dönemine ve daha sonra Midyan'daki sürgününe özel bir önem verilir. Doğumunun ardından hayatının etkileyici bir şekilde kurtulmasında ve ironik bir şekilde Firavun'un sarayında büyümesinde anlatıya Musa'nın kitabın geri kalanında oynayacağı önemli rolün beklentisi hakimdir. Bunun da ötesinde, başkalarından zulüm görenler adına yaptığı şeyler (baskı görmüş İsraili kölelere gösterdiği ilgi; Yitro'nun kızların uğruna müdahalesi), Musa'nın gelecek rolü konusunda ipucu verirler. Musa'nın Midyan'a kaçışıyla sahne artık Tanrı'nın kendisini çok etkileyici bir biçimde açıklaması için hazırdır.

RAB Kendisini Musa'ya Açıklıyor

Okuyucular Tanrı ile Musa'nın karşılaşma anı için kısmen hazırlanmış olsalar da bu karşılaşma Musa için bir sürpriz olmalıydı. Karşılaşmanın birkaç unsuruna kısaca değinmemiz iyi olacaktır. İlk olarak Musa'nın karşılaştığı Tanrı bir yanan çalı içindedir. Mısır'dan Çıkış kitabı boyunca Tanrı'nın varlığı sık sık duman, bulut ve ateşle simgelenir (13:21-22; 14:24; 19:18; 24:17; 40:38; krş. Lev. 9:24; 10:2; Say. 9:15-16; 11:1-3; 14:14; Yas. 1:33; 4:11-12, 15, 24, 33, 36; 5:4-5, 22-26; 9:3, 10, 15; 10:4; 18:16). İkincisi, Musa çarıklarını çıkararak Tanrı'nın kutsallığını kabul eder; Tanrı'ya yaklaşırken dikkatli ve özenli olmak gerekir. Tanrısal kutsallık kavramı Mısır'dan Çıkış (ve özellikle Levililer) kitabında temel bir konu olarak tekrar ortaya çıkar.⁸⁷ Üçüncüsü, kayınpederinin sürüsünü çölden geçirerek Horev'e götürmüş olan Musa (ayet 1), daha sonra İsraililer'e de aynı yolda önderlik edecek ve onları da aynı yere götürecektir (krş. 3:12; 19:1-2). Orada İsraililer de Tanrı'nın ateşle açıklanan kutsal varlığına tanıklık edecekler.

Tanrı Musa'ya kendisini ilk başta “[Senin] babanın Tanrısı, İbrahim'in Tanrısı, İshak'ın Tanrısı ve Yakup'un Tanrısıyım” şeklinde tanıtır (3:6) ve Tanrı'nın kimliği konusu 13-15'te Musanın O'nun adını sormasıyla tekrar gündeme gelir. Bu soru önemlidir, çünkü İsraililer bir bireyin adının o bireyin doğasını yansıttığına inanırlardı. Yaratılış'ta

⁸⁷Bkz. Bölüm 11.

Tanrı'ya yakıştırılan farklı adlar O'nun doğasının farklı yönlerini yansıtır: *El Elyon* ("En Yüce Tanrı"; Yar. 14:18-20), *El Roi* ("Beni gören Tanrı"; Yar. 16:13), *El Şaday* ("Kadir Tanrı"; Yar. 17:1), *El Olam* ("Sonsuz Tanrı", Yar. 21:33). Burada Tanrı kendisini kişisel adı olan "Yahve" olarak tanıtır. Bu, ad Türkçe'ye "RAB" şeklinde çevrilir (3:15)⁸⁸.

İbranice 'Yahve' adı, 'olmak' fiilinden gelir ve 'olan' ya da 'olacak' anlamını taşır. Tanrı'nın kişisel ismi olarak "Yahve", 14. ayette bulunan ve farklı şekillerde tercüme edilebilecek bir ifade ile yakından ilişkilidir: "Ben Ben Olan'ım". Bu ifade biçiminin kısaltılmış bir şeklini "beni size Ben Ben'im diyen gönderdi" cümlesinde görürüz (3:14). 'Ben varım', İbranice *'ehyeh'*in karşılığıdır ve 'Ben olacağım' şeklinde de çevrilebilir. Ama *'ehyeh* Tanrı tarafından kendisini kastederek kullanıldığında 'Ben' anlamını taşır çünkü Tanrı hep vardır ve burada konuşan bizzat kendisidir. Eğer Tanrı kendisinden 'Ben varım' diye bahsediyorsa, diğerleri ondan 'O var' diye bahsedecektir. Bu durum göksel isim 'Yahve'nin kökenini açıklayabilir çünkü bu kelime 'olmak' kökünden gelmektedir. Yahve 'Olacak' anlamını taşısa da, *'ehyeh* gibi gelecek zamandan ziyade şimdiki zamanda düşünülmelidir.

Daha önceki kendisine verilen adların aksine, Yahve adı Tanrı'nın doğasını belirli bir özelliğine sınırlamaz: O, O OLANDIR. Bunun da ötesinde doğası değişmez. Daha önceki kuşakların tapındığı Tanrıdır ("İbrahim'in Tanrısı, İshak'ın, Tanrısı ve Yakup'un Tanrısı") ve gelecek kuşaklar da O'na tapınacaklardır ("sonsuz dek adım bu olacak, kuşaklar boyunca böyle anılacağım"(3:15).

Tanrı Musa'ya Mısır'a dönüp İsrail'in önde gelenlerini bir araya getireceğini söyler. Hep birlikte İsraililer'in çöle doğru üç günlük kısa bir yolculuk yapıp Tanrı'ya tapınabilmeleri için Fıravun'dan izin isteyeceklerdir (3:18). Fıravun'un aslında pek de önemli olmayan bu ricaya karşı tepkisi, İsraililer'e karşı düşmanlığını güçlü bir şekilde gözler önüne

⁸⁸Türkçe çeviri, İbranice'deki *Yahve* adının kişisel bir ad olduğunu göstermekte yetersiz kalır. Tanrı'nın adı olan *Yahve'nin* yüceltilmesinden dolayı Yahudiler bu adın yerine İbranice "Rab" anlamına gelen "*ādōnāy*" sözcüğünü kullanmaya başladılar; böylece diğer dillere çevirilerde de aynı sözcük kullanılır. İbrani Kutsal Kitabı'nın sessiz harflerden oluşan metnine ortaçağda sesli harfler eklendiği zaman, "*ādōnāy*" sözcüğündeki sesli harfler "*YHVH*" sözcüğündeki sessiz harflerin arasına aynen yerleştirilir. Bu da büyük olasılıkla *Yahve* adının yanlış bir şekilde "Yehova" olarak okunmasına yol açmıştır.

serer. Onların isteklerini kabul etmeyi reddeder, ve bunun nedeni isteklerinin aşırılığı değil, onlardan nefretidir. Mısır'dan Çıkış 7-15 arasındaki anlatı, bu gözlemi daha da pekiştirir. “Güçlü bir el zorlamadıkça” Firavun kararını değiştirmeyecektir (3:19). Tanrı'nın eli Mısırlılar üzerinde öyle bir etki yaratır ki İsraililer'in Mısır'dan ayrıldığını görmek uğruna mallarını onlara vermeye razıdırlar. Bu armağanlar, İsraililer'in o güne değin katlandıkları sıkıntıların karşılığı olacaktır.

Tanrı'nın varlığının verdiği güvenceye rağmen Musa bir sorun olduğunu öne sürer. Ya İsraililer ona inanmazlarsa? Onları Tanrı'nın kendisine gerçekten görüldüğü konusunda nasıl ikna edecektir? Tanrı buna yanıt olarak mucizevi dönüşümlerden oluşan üç işaret verir: Musa'nın asası bir yılanla dönüşecektir (4:2-4); eli bir deri hastalığına yakalanıp kar gibi bembeyaz olacaktır (4:6-7) ve Nil'in suları kana dönüşecektir (4:9). Musa bu mucizelerden ilk ikisine kişisel olarak tanıklık eder. Üçüncüsü ise bu aşamada imanla kabul edilmelidir. Ve bunların üçü bir arada İsraililer'e gösterildiği zaman Musa'nın Tanrı tarafından gönderildiği konusunda ikna olurlar (4:30-31).

Musa Firavun'un karşısına ilk defa çıktığında Mısır'ın kralı onu, Harun'u ve özellikle RAB'bi ne kadar küçük gördüğünü açık bir şekilde ortaya koyar: “RAB kim oluyor ki O'nun sözünü dinleyip İsrail halkını salıvereyim? RAB'bi tanımıyorum, İsraililer'in gitmesine izin vermeyeceğim (5:2).⁸⁹ Firavun'un RAB hakkında hiçbir bilgisi olmamasına rağmen bu çok kısa bir sürede ve dramatik bir biçimde değişecektir. RAB'bi tanıma motifi izleyen bölümlerde sık sık karşımıza çıkar (krş. 6:7; 7:5, 17; 8:10, 22; 9:14, 16, 29; 10:2; 14:4, 18). Kendisini Musa'ya, Harun'a ve İsrail'in önderlerine zaten açıklamış olan Tanrı, şimdi kendisini Firavun'a ve Mısırlılar'a güçlü bir şekilde gösterecektir.

6:28-7:7'de Musa'ya hitap eden bir başka konuşma, “mucizeler ve harikaların” (7:3) Mısır'dan Çıkış 7-14 bölümler arasında yine yaygın olacağı beklentisini yaratır. Burada dikkatler Firavun'un yüreğinin katılaştırılmasına ve Tanrı'nın İsrail'i Mısır'dan çıkarma sürecinde gerçekleşen “güçlü yargı eylemlerine”(7:4) çekilir. Tanrı, bunun sonucunda “Mısırlılar'ın O'nun Tanrı olduğunu bileceklerini” ilan eder (7:5). Böylece 7:8 ile 14:31 arasındaki bölümler için sahne hazırlanmış olur.

⁸⁹İlginç bir şekilde, Firavun'un kendi adından hiç söz edilmez. Okuyucular için “tanınmamış” olan biri Tanrı değil *Firavun'dur*.

Mısır'daki Mucizeler ve Harikalar

Mısır'dan Çıkış anlatısı, Mısır'da gerçekleşen mucizeler ve harikalara oldukça hatırı sayılır bir yer verir. Bunlar sık sık “on belâ” olarak adlandırılmasına karşın, bu yakıştırma aslında yeterince tatmin edici değildir. İlk olarak, Kutsal Kitap metni bunların birkaçından “belâlar”⁹⁰ olarak söz etse de (9:3, 14, 15; 11:1; karş. 8:2), bir bütün olarak bakıldıklarında bunların daha çok “belirtiler” (7:3; 8:23; 10:1, 2) ya da “şaşılası işleri” (4:21; 7:3; 11:9, 10; krş. 7:9'da ‘mucize’) olarak adlandırıldıklarını görürüz. İkincisi, Mısır'dan Çıkış 7-12'de aslında on bir mucize bulunur. Bunların ilki olan asanın yılanı (ya da timsaha) dönüşmesi (7:8-13) genellikle “belâlar” listesine dahil edilmez.⁹¹ Bu aynı zamanda İsraililer'in Musa'ya görünenin Tanrı olduğuna ikna olmaları için Tanrı'nın Musa'ya verdiği ilk doğüstü belirtisi (4:2-5). Musa'nın Firavun'un önünde gerçekleştirdiği bir sonraki mucize olan suyu kana dönüştürmek (7:14-25), daha önce de İsraililer'i Musa'nın tanrısal çağrısı konusunda ikna etmek için kullanılmıştır (4:8-9). Ancak bu mucizeler üzerine İsraililer'in ikna olmasına karşın (4:38-31) Firavun bunlara pek rağbet etmez (7:13, 22); kendi büyücüleri de aynı harikaları gerçekleştirebilmişlerdir (7:11, 22).

Doğüstü belirtilerin her birine yer verilirken aynı kalıp takip edilir, ancak monotonluktan uzak durmak için küçük değişiklikler yapılır.⁹²

⁹⁰İngilizce NIV tercümesindeki “belâ” sözcüğü İbranice'de birkaç farklı sözcüğe karşılık gelir ve bunlardan birkaçı “vurma” veya “darbe” olarak da çevrilebilir. Yahudi geleneğinde Mısır'daki mucizevi olaylara ‘on darbe’ denir.

⁹¹Çık. 4:3'te Musa'nın asasının “yılan”a (nâhâš) dönüşürken, Çık. 7:9-10'da “timsah”a (tannîn [büyük ihtimalle timsah]) dönüşür.

⁹²Mısır'dan Çıkış'ta anlatılan belâların antik Mısır'da gerçekleşmiş bir doğal olaylar serisi ile ilişkili olabilecekleri öne sürülmüştür. Örneğin Nil Nehri'nin kana dönüşmesi, nehir sularının Temmuz ve Ağustos aylarında aşırı yükselmesinin sonucu olabilirdi. Nehir suları, Mavi Nil ve Atbara ırmaklarının taşıdıkları kırmızı toprağın Nil'e karışması sonucunda “kan rengini” alırdı. Ancak bu açıklama, Mısır'ın dört bir yanında tahta kovalar ve çömlekler içerisindeki suların da kan rengine bürünmüş olmasını açıklamakta yetersiz kalır (Çık. 7:19). Ne de Musa'nın daha önce İsraililer önünde (4:30) ya da Mısırlı büyücüler önünde (7:22) gerçekleştirdiği mucizeleri açıklayabilir. Metin, bu olayların Tanrı'nın işi olduğunun sürekli altını çizer. Örneğin Musa'nın ya da Harun'un çeşitli mucize ya da harikaları gerçekleştirmek için ellerini ya da asalarını öne doğru uzatmalarının kaydedilmesiyle anlatılmak istenen budur. Bunların bazıları doğal olaylar olarak açıklanabilmelerine karşın, or-

On bir mucizenin hepsinin ortak özellikleri vardır. Her bir mucizenin anlatılması “RAB Musa’ya dedi ki” ifadesiyle başlar (7:8, 14; 8:1, 16, 20; 9:1, 8, 13; 10:1, 21; 11:1). Her bir mucizede ilk adımı atan Tanrı’dır, Musa ile Firavun arasında geçen şeylerin her adımı Tanrı’nın kontrolü altındadır. Her bölüm 4:21 ve 7:3-4’de söylenenleri hatırlatarak en sonunda Firavun’un yüreğinin katılaştığını – ya da daha iyi ‘pekiştiğini’ -- tekrarlar (7:13, 22; 8:15, 19, 32; 9:7, 12, 35; 10:20, 27; 11:10). Firavun’un yüreğinin katılaşmasını ifade eden birçok cümle, bu motifin önemini altını çizer. Anlatı, Firavun’un yüreğinin katılaşmasının iki şekilde gerçekleştiğini söyler. İlk başlarda Firavun’un kendi yüreğini inat ettiğini anlatılırken (7:13; 14, 22; 8:15, 19, 32; 9:34, 35), sonraki aşamalarda anlatıda Firavun’un yüreğini artık Tanrı’nın katılaştırdığı açıklanır (9:12; 10:20, 27; 11:10; 14:4, 8, 17).

Ne yazık ki Tanrı’nın Firavun’un yüreğini “katılaştırması” genellikle yanlış yorumlanır. Birçok okuyucu Tanrı’nın Firavun’un özgür iradesine müdahale ettiğini düşünmektedir. Bu bakış açısına göre Firavun İsrailileri serbest bırakmak istediği halde Tanrı onun bunu yapmasına engel olmuştur. Ama metin dikkatli bir biçimde okunduğunda Tanrı Firavun’un yüreğini katılaşması onun kendi kanaatine sadık kalmasını sağlamıştır. Bunun ışığında şuna dikkat etmemiz önemli: Firavun’un yüreğinin katılaştırılması, bir zorluğun ortadan kaldırılmasından sonra gelir, artık İsrailileri serbest bırakması için ona yapılan baskı söz konusu değildir. Firavun’un yüreğinin katılaştırılması motifinde Tanrı, Firavun’un İsrailileri üzerinde bir baskı olmadan, kendi isteğiyle bırakmasını ister.

Firavun’un yüreğinin katılaşması, anlatıda gerçekleşen diğer gelişmelerle bir zıtlık oluşturur. Mısırlı büyücüler ilk başlarda Musa’nın ve Harun’un mucizelerini taklit etmekte başarılı olsalar da kısa bir süre içinde güçlerinin sınırlarına ulaşır ve Firavun’a “bu işte Tanrı’nın parmağı var” derler (8:19). Daha sonra da “çıbandan ötürü Musa’nın karşısında duramaz oldukları” özellikle belirtilir (9:11). Firavun’un kendi yetkilileri de zamanla RAB’bin gücü konusunda ikna olurlar. Musa, Tanrı’nın “Mısır’ın tarihinde görülmemiş ağır bir dolu yağdıracağını söyleyince” (9:18) bazıları bu tehdit karşısında önlem almaya girer (9:20). Musa bir dahaki sefer çekirge sürüsü belâsından söz ettiğinde

ise yetkililer Firavun'u İsrail'e ayrılma izni vermesi konusunda teşvik ederler (10:7; krş. 11:3).

Firavun'un etrafındakiler zaman içinde RAB'bin gücü konusunda ikna olmalarına rağmen Firavun inatla direnmeye devam eder. Ancak Tanrı'dan gelen mucizeler ve işaretler sonucunda o da en sonunda geri adım atmaya mecbur olur. İlk başta, eğer Musa kurbağaların ortadan kalkması için dua ederse halkın ayrılmasına izin vereceğini söyler (8:8). Bunun ardından İsrailîliler'in Mısır içerisinde kalmalarını arzulamasına rağmen bir süre için çöle gitmelerine izin vermek konusunda ikna olur (8:25-28). Dolunun ardından ilk önce halkın gidebileceklerini söylemesine rağmen (9:28), bu hiçbir zaman gerçekleşmez. Musa çekirgelerin istilasıyla tehdit ettiğinde Firavun İsrailî erkeklerin RAB'be kurbanlar sunmak için ayrılmalarına izin vermeye hazırdır, ancak kadınlara ve çocuklara izin vermez (10:8-11). En sonunda erkeklerin, kadınların ve çocukların gitmelerine razı olur, bu defa da sürülerini yanlarında almalarına izin vermez (10:24). Art arda gelen mucize ve harikalar karşısında Musa ve Harun'a izin vermeye istekliymiş gibi görünmesine rağmen, Firavun halkın Mısır'dan ayrılmasına ısrarla karşı durur.

Tanrı'nın gücünün Firavun ve Mısırlılar'a son kez gösterilmesi, ilk doğan erkek çocukların öldürülmesiyle olur. Bu noktada anlatı genişleyerek İsrailîliler'in Mısır'dan ayrıldıkları gece gerçekleşen olayları detaylı bir şekilde verir. Fısıh bayramı İsrailîlilerin Firavun'un tutsaklığından kurtulduklarını belirtmesinin yanısıra, İsrailîlilerin ilk doğan erkek çocuklarının Tanrı'nın gözünde kutsal olarak takdis edilir.⁹³ Mısır'daki bütün ilk doğan erkek çocukların öldürülmelerinin sonucunda Firavun RAB'bin gücünü kabul edip geri adım atmak zorunda kalır. Varlığını Mısırlılar'ın şimdiye kadar hiç tanık olmadıkları mucizeler ve harikalarla kanıtlamış olan Tanrı hakkında hiçbir bilgisi olmadığını söylemesi artık mümkün olmayacaktır.

Firavun ilk doğan oğulların ölümünün ardından İsrailîliler'in Mısır'ı terketmelerine izin vermesine karşın, RAB'bin gücü bir kez daha gösterilecektir. Tanrı bunu gerçekleştirebilmek için İsrailîliler'in Kenan'a gitmek üzere Mısır'dan ayrılmalarını geciktirir ve Kamış Deniz'in batı yakasında, Mısır sınırları içerisinde kalırlar (krş. 13:18; 15:4). Firavun ve ordusu eski köleleri olan İsrailîliler'in peşinden gidince İsrailîliler köşeye

⁹³ 8. bölüme bakınız.

sıkıştırıldıklarını düşünüp korkuya kapılırlar (14:10-12). Ancak Musa asasını ileriye doğru uzatarak halka denizin ikiye ayrılmış suları arasından güvenli bir geçiş yolu açar. Mısırlılar yine halkın peşinde ilerlediklerinde ise Musa elini tekrar uzatır ve bunun Firavun ve ordusu için sonucu oldukça trajik olur: “onlardan bir kişi bile sağ kalmaz” (14:28). 4 ve 18. ayetler, tekrarlama yoluyla RAB’bin Mısır ordusunu yok etmekteki asıl amacına dikkat çeker: “Mısırlılar bilecek ki, ben RAB’bim.” Daha önce Firavun kendisinden izin isteyen Musa’ya “RAB kim oluyor ki, O’nun sözünü dinleyip İsrail halkını salıvereyim?” diye cevap vermişti (5:2). En sonunda neden RAB’bin sözünü dinlemesi gerektiğini keşfetti. Anlatı, İsraililer’in Mısır tehditi karşısında hissettikleri inançsızlık ve korkuyu üzerlerinden atıp (14:10-12) RAB’bin kurtarışıyla O’na inanç ve güven duyduklarını vurgular (14:31).

Köle edilmiş İsraililer’in Tanrı sayesinde Mısır egemenliğinden kurtuluşlarını anlatan öykü, yine uygun bir biçimde Musa ve tüm halkın RAB’bin görkemi ve gücünü ilan ettikleri kutlama ezgisi ile sona erer (15:1-18).⁹⁴ Burada anlatı düzyazıdan şiire döner. Şiirin coşkulu dili, İsraililer’in kendilerine acıyan ve kendilerini zorbaların elinden kurtarana karşı hissettikleri düşünceleri ve duyguları düzyazıdan çok daha iyi bir şekilde aktarır. Düzyazıda zaten kaydedilmiş olan olayları bir kez daha hatırlayan okuyucu da İsrail halkının kutlamasına katılmak için teşvik edilir. Halk Tanrı’ya şimdiye kadar yaptıklarından ötürü tapınma ve övgü ile yaklaşırken, aynı zamanda geleceğe de özgüvenle bakarlar. Böylece ezgileri Tanrı’nın kendileri için yapacağı şeylere odaklanarak son bulur (15:17-18). Geçmişte yaşanan olayların ve gelecekle ilgili beklenti göz önünde bulundurulduğunda, bu bölümün sonunda Miryam’ın ve bütün kadınların tef çalıp sevinçle dans etmeleri de pek şaşırtıcı değildir.

Sina Antlaşması

İsraililer Mısır’dan Tanrı tarafından kurtarılmalarının ardından Tanrı’nın Musa’ya daha önce bildirdikleri yerine getirecek şekilde yavaş yavaş Sina Dağı’na doğru ilerlediler (krş. 3:12). Oraya vardıklarında

⁹⁴Çık. 15:1’in İbranicesindeki ilk kelime bu ezginin Musa ve İsraililer tarafından düzenli olarak söylendiğini, yalnızca bu olaya özel olmadığını ima eder.

Tanrı'ya ilişkilerinde yeni gelişmeler yaşandı. Tanrı ile İsraililer arasında, tüm halkın Tanrı'ya itaat etmesi halinde O'nun değerli hazinesi olacakları ilkesine dayanan bir sözleşme ya da antlaşma yapıldı. İsrail ordugahının tam ortasına RAB'bin halkının arasında yaşamasına uygun olacak bir mekan inşa edilmesi için buyruk verildi. Bu, Tanrı'nın halkı için görünür bir şekilde erişilebilir olmasını sağlayacaktı. Bu gelişmelerin sonucunda insanlar Tanrı'yı daha yakından tanıyabileceklerdi. O artık yalnızca göklerde yaşayan halkından uzak bir Tanrı olmayacak, kurulacak tapınak-şehri için yeryüzünde yaşamaya gelecekti.

Tanrı Sina'da kendisini İsraililer'e yeni bir biçimde açıkladı. Bu açıklamanın üç önemli yönü vardır: İlk olarak Tanrı'nın doğasının kutsallığına dikkat çekilir. Bunu Musa'ya verilen buyruklarda görebiliriz. İnsanlar kendilerini arındırmalı, giysilerini yıkamalı ve üç gün boyunca cinsel ilişkiden kaçınmalıydılar (19:14-15). Buna ek olarak Musa insanların Tanrı'yla doğrudan karşı karşıya kalmamaları için dağın etrafında bir sınır çizmelidir, kâhinler bile bu sınırlamalara uyacaktır. Yanan çalının etrafındaki toprak Tanrı'nın varlığı nedeniyle kutsal olduğu için (3:5) Sina Dağı da kutsaldır (19:23). İkincisi, gök gürlemelerinin ve şimşeklerin, ateş ve dumanın, ve dağın kendisinin sert bir şekilde sarsılmasının (19:16-19) eşlik ettiği Tanrı'nın varlığı, insanlarca görülebiliyor, işitilebiliyor ve hissedilebiliyordu. Bu teofani Tanrı'nın dağa gelmesini işaretler. Bazı bilgilerin görüşünün tersine Tanrı'nın Sina Dağı'nda yaşadığı algılanmamıştır. Üçüncüsü, Tanrı dağın eteklerinde toplananların hepsine doğrudan konuşarak antlaşma ilişkisinin kurulabilmesi için uymaları gereken tüm temel ilkeleri ve zorunlulukları onlara ilan etti (20:1-17). Tüm bunların insanlar üzerindeki etkisi, Musa'dan Tanrı'nın karşısında kendilerinin aracısı olmasını istemek oldu. Musa bunun ardından Tanrı'dan antlaşmayla ilgili birçok zorunluluk daha aldı (20:22-23:33). Bu koşulların tümü Tanrı'nın doğasını, özellikle tanrısal niteliklerinden olan doğruluğunu ve şefkatini yansıtıyorlardı.⁹⁵

Sina Antlaşması'nın onaylanıp yürürlüğe girmesinin ardından (24:3-8) Musa Tanrı'nın yeryüzündeki konutu olacak bir buluşma çadırının inşası ile ilgili buyrukları almak üzere Tanrı'nın huzuruna çağrıldı. Bu çadırın özel doğası, Tanrı'nın karakterinin belirli yönlerini,

⁹⁵Sina Antlaşması üzerinde detaylı bir tartışma için bkz. 9. bölüm

özellikle mutlak yetkisi ile kutsallığını yansıtır. İnşasında kullanılan değerli metaller ve mavimsi kumaşlar kraliyetin göstergesidir, kâhinlerin atanması ve çadırda kullanılacak tüm eşyaların takdis edilmesi ile Tanrı'nın kutsallığını vurgular.⁹⁶

Musa Tanrı'dan Buluşma Çadırı'nın inşası ile ilgili buyrukları alırken Sina Dağı'nın eteklerinde kalan halk Tanrı'nın varlığını simgeleyen bir şeye sahip olmak istediler. Bu da ironik bir şekilde altın buzağının yapılması ile sonuçlandı. Buluşma Çadırı altın eşyaları ile RAB'bi bir Kral olarak betimlerken, altın buzağı, bunun tam tersine onu sırf bir hayvandan ibaret olarak betimledi. İnsanlar kurbanlar sunmalarına rağmen altın buzağıya tapınmış olmaları, kendilerini Mısır'dan kurtaran Tanrı'yı aşağıladı. Tapınmanın doğru olabilmesi için Tanrı hakkında doğru bir kavrayışta temellenmesi gerekir. Mısır'dan Çıkış kitabı, Tanrı'yı bizim hayal ettiğimiz gibi değil, olduğu gibi bilmenin önemini vurgular.

Altın buzağı olayının ardından Musa Tanrı'nın yüceliğini görmek istedi (33:18). Musa'ya yanıtından anlıyoruz ki RAB yüceliğini 'bütün iyiliği' ile bir tuttu (33:19). Musa'ya kim olduğu konusunda güvence vermek için Tanrı Musa'ya kendi kişisel adı olan RAB'bi ilan edecektir. İlginç bir şekilde Tanrı Musa'ya adını daha önce açıkladığında "Musa yüzünü kapamıştı, çünkü Tanrı'ya bakmaya korkuyordu" (3:6). Şimdi daha büyük bir cesaret sergiledi. Ancak Musa'ya Tanrı'yı daha önce hiçbir kimsenin görmediği şekilde görme izni verilmesine rağmen, o bile Tanrı'nın yüzüne bakıp sağ kalamazdı (33:20).

Tanrı kendisini dağın tepesinde Musa'ya açıkladığı zaman sadece "suçları, isyanları, günahları bağışlayan" şefkatini ve merhametini vurgulamakla kalmadı (34:7; krş. 33:19), aynı zamanda "hiçbir suçu cezasız bırakmayan" adaletini de açıkladı (34:7; krş. 32:34). Musa'ya bu tanrısal niteliklerin açıklanması o kadar önemliydi ki Eski Antlaşma'nın bir kaç yerinde bu metne gönderme yapılır (Say. 14:18; Neh. 9:17; Mez. 86:15; 103:8; 145:8; Yoe. 2:13; Yun. 4:2). Bu dramatik sahnede Tanrı'nın doğasının en önemli niteliklerinden ikisini dile getirdik: İsraililer'i Mısır'dan kurtararak zaten göstermiş olduğu adalet ve merhamet...

Musa, Tanrı ile dağdaki bu benzersiz karşılaşması dışında ana ordugahın biraz dışında kurulmuş olan bir çadıra girerek Tanrı'yla düzenli

⁹⁶Buluşma Çadırı üzerinde daha detaylı bir tartışma için bkz. 10. bölüm

bir şekilde iletişim kurdu.⁹⁷ Bu çadır, özel işlevinden dolayı “buluşma çadırı” olarak bilinirdi (33:7).⁹⁸ Musa burada Tanrı’yla eşsiz ve kişisel bir ilişki içerisindeydi: “RAB Musa’yla iki arkadaş gibi yüz yüze konuşurdu” (33:11). Birbirlerine oldukça yakın dursalar da Tanrı’nın sadık hizmetkarı Musa’nın bile O’na bakmaya izni yoktu; 33:9 çadırın perdesinin, çadırın içindeki Musa’ya, çadırın dışındaki Tanrı’dan koruduğunu ima eder. Etkileyici bir şekilde, Musa Tanrı’yla buluşmaya her gittiğinde yüzü parlar ve bir süre böyle kalırdı (34:29-35).⁹⁹

Buluşma Çadırı nihayet kurulduğunda bir bulutla kaplandı ve RAB’bin yüceliği onu doldurdu (40:34). Tanrı artık halkının arasında yaşıyordu. Buluşma Çadırı, Musa’nın daha önceden kullandığı çadırın yerini alarak (krş. 33:7-11) “buluşma çadırı” haline geldi (40:35). Daha önceleri Musa çadırın içine girer ve Tanrı çadırın dışarısında kalırken (33:9), artık Tanrı çadırın içinde ve Musa dışında kalıyordu (40:35). Tanrı’nın varlığı, çadırın üzerindeki bulut ve duman aracılığıyla İsrail’deki herkese görünürdü. Yolculukları süresince onlara buradan önderlik etti (40:36-38). Mısır’dan Çıkış, mutlak yetkili Tanrı’nın halkı İsrail’in arasında görkemli bir şekilde konut kurmaya gelişini kaydederek dramatik bir şekilde son bulur.

Eski Antlaşma Özeti

Mısır’dan Çıkış kitabına hakim olan en önemli konunun Tanrı’yı tanımak olduğu hakkında en ufak bir şüphe yoktur. Metin sadece Tanrı’nın kendisini açıkladığı farklı yolları vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda Tanrı’nın doğasının tam merkezinde bulunan nitelikleri üzerine odaklanır: mutlak yetkili heybeti, kutsallığı, hayranlık uyandıran görkemi,

⁹⁷33:7-11 ve 34:33-35’te kullanılan İbranice sözcüklerin zaman çekimleri, bu metinlerin düzenli bir biçimde gerçekleşen olaylardan söz ettiğini gösterir.

⁹⁸Bu buluşma çadırı, aynı zamanda “Buluşma Çadırı” olarak da adlandırılan ve çok sonraları (36:8-38), üstelik İsrail ordugahının tam ortasında (Say. 1:53; 2:2, 17) inşa edilen Buluşma Çadırı ile karıştırılmamalıdır (örn. 40:2, 6).Bkz. [Bölüm 10](#).

⁹⁹Musa’nın parlayan yüzü, onu Tanrı’nın peygamberi olarak halkın geri kalanından ayırdı. İnsanlara Tanrı’nın Sözü’nü ilettiği zaman yüzündeki örtü olmadan konuştu. Diğer tüm zamanlarda ise yüzünü bir peçe ile kapatırdı. Böylece İsraililer Musa’nın ne zamna tanrısal yetkiyle konuştuğunu, ne zaman kendi adına konuştuğunu ayırt edebilirlerdi.

mucizeler yapma gücü, doğruluğu ve şefkati. Mısırdan Çıkış'ta anlatılanlara göre, Tanrı yalnızca insanlara kendisini eylem ve sözlerle açıklamaya değil, göksel kral olarak İsrail ordugahının tam ortasında yaşamaya gelmiştir. Bunun sonucunda İsraililer Tanrı'yı eşsiz bir yolla tanıma fırsatına sahip olmuşlardır.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Mısır'dan Çıkış kitabında vurgulanan teolojik fikirlerin birçoğu aynı zamanda Yeni Antlaşma'da da bulunur. Fısıh, Sina Antlaşması ve Buluşma Çadırı ile ilgili benzerlikleri önümüzdeki üç bölüm içinde yer vereceğiz. Halkın çölde denenmesi ve Tanrı'nın halkına kayda değer sağlayışına ise 15. bölümde değineceğiz. Burada Mısır'dan Çıkış öyküsünün Yeni Antlaşma'daki diğer yansımaları üzerinde kısaca duracağız.

Yeni Antlaşma yazarları Tanrı'yı genellikle Mısır'dan Çıkış'ta açıklandığı biçimde betimlerler. Pavlus Tanrı'nın “çağların Kralı” (1. Ti. 1:17) ve “mübarek ve tek Hükümdar, kralların Kralı, Rablerin RABbi, ölümsüzlüğün tek sahibi, yaklaşılmaz ışıktaki yaşayan, hiçbir insanın görmediği ve göremeyeceği Tanrı” (1. Ti. 6:15-16) olduğunu söylerken Tanrı'nın mutlak yetkili heybetini vurgulamaktadır. İbraniler'in yazarı da benzer bir şekilde Yasa'nın Tekrarı'ndan 4:24'tan alıntı yaparken “Tanrı'yı hoşnut edecek biçimde saygı ve korkuyla tapınalım, çünkü Tanrımız yakıp yok eden bir ateştir” der (12:28-29).

Yeni Antlaşma yazıları içinde Mısır'dan Çıkış öyküsüne en çok gönderme yapılan bölüm, büyük olasılıkla Yuhanna'nın Müjdesi'dir. Aşağıdakiler bunların içinde en bariz olanlarıdır. İlk olarak hem Mısır'dan Çıkış, hem de Yuhanna'nın Müjdesi “mucizeler” üzerinde özel bir şekilde durur.¹⁰⁰ Yuhanna'da diriliş dışında yedi “işaret” İsa'nın eşsizliğine dikkat çeker:

- suyun şaraba çevrilmesi 2:2-11
- memurun oğlunun iyileştirilmesi 4:46-54
- felçli adamın iyileştirilmesi 5:1-15

¹⁰⁰Grekçe'deki *sêmeion*, “işaret” veya “belirti” sözcüğü, bazen dilimize “mucize” veya “doğüstü belirtisi” şeklinde çevrilmiştir.

- 5000 kişinin doyurulması 6:1-14
- su üstünde yürümek 6:16-21
- kör adamın iyileştirilmesi 9:1-41
- Lazarus'un diriltilmesi 11:1-44

Müjde yazarına göre bu işaretler İsa'nın tanrısal doğasına tanıklık ederler.

İsa, öğrencilerinin önünde, bu kitapta yazılı olmayan başka birçok doğaüstü belirti gerçekleştirdi. Ne var ki yazılanlar, İsa'nın, Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğuna iman edesiniz ve iman ederek O'nun adıyla yaşama kavuşasınız diye yazılmıştır (Yu. 20:30-31).

İsa tarafından gerçekleştirilen “işaretler” doğaları gereği tamamen olumlu olmaları açısından Mısır'da Çıkış'taki “yargı” bildiren “işaretler” ile taban tabana zıtlık içerisinde olmalarına rağmen, her iki kitaptaki işaretlerin birçok ortak yöne sahip olması dikkat çekicidir. Mısır'dan Çıkış'ta suyun kana dönüşmesi ve ilk doğan oğulun ölmesi, Yuhanna'nın Müjdesi'nde “umut” işaretleri ile değiştirilir: suyun şaraba dönüşmesi ve ilk doğanın ölümden dirilmesi.

İkincisi, Yuhanna'nın Müjdesi, Sinoptik İnciller ile zıtlık oluşturan bir şekilde İsa'nın Yeruşalim'e yaptığı çeşitli ziyaretlere özel bir biçimde odaklanır. Eğer elimizde sadece Yuhanna'nın müjdesi olsaydı, İsa'nın hizmetinin büyük bir bölümünün Yeruşalim'de geçtiğini düşünecektir. İsa'nın Yeruşalim ziyaretleri anlamlı bir şekilde Mısır'dan Çıkış'ı kutlayan çeşitli Yahudi bayramlarına denk gelir: Fısıh (2:13; 11:55); Çardak Bayramı (7:2); ve bir bayram (5:1). Buna ek olarak Yuhanna'nın Müjdesi'nde Vaftizci Yahya İsa'yı “Tanrı Kuzusu” olarak betimler (1:29; 1:36) ve belki de en önemlisi İsa Fısıh Bayramı sırasında çarmıha gerilir.¹⁰¹

Üçüncü olarak, Yuhanna Müjdesi'nin ayırt edici bir diğer özelliği de İsa'nın “Ben...” ifadeleridir.

¹⁰¹Yuhanna'nın Müjdesi ile Fısıh arasındaki bağlantı hakkında daha fazla okumak için bkz. [Bölüm 8](#)

- Ben yaşam ekmeğiyim (6:35)
- Ben dünyanın ışığıyım (8:12)
- Ben kapıyım (10:7, 9)
- Ben iyi çobanıyım (10:11)
- Ben diriliş ve yaşamım (11:25)
- Ben yol, gerçek ve yaşamım (14:6)
- Ben gerçek asmayım (15:1)

İsa, “ben...” ifadesini arkasına bir yüklem eklemeden bir sürü defa kullanır (8:24; 28, 58; 13:19). Bu “ben...” ifadeleri ile Mısır'dan Çıkış'taki “Ben” ifadeleri arasındaki bağlantı tartışmaya açık olmasına rağmen Yuhanna Müjdesi'nin yazarının burada Mısır'dan Çıkış 3:14'e gönderme yapıyor olma olasılığı yüksektir: “Tanrı, ‘BEN BEN’İM’ dedi, ‘İsraililer’e de ki, ‘Beni size BEN BEN’İM diyen gönderdi.’” (Çık. 3:14).¹⁰²

Yuhanna'nın Müjdesi ile Mısır'dan Çıkış arasında bağlantı kuran diğer noktaları göz önünde bulundurduğumuzda İsa'nın “Ben dünyanın ışığıyım. Benim ardımdan gelen, asla karanlıkta yürümez, yaşam ışığına sahip olur” (Yu. 8:12) ifadesini İsraililer'e çölde rehberlik eden ateş bulutuna bir referans olarak görme eğilimimiz artar (Çık. 13:21-22; 14:19; 40:38). Başka bir yerde ise İsa “gökten inmiş olan ekme Ben'im” (Yu. 6:41) derken açık bir şekilde İsrail'in çölde yediği manmayı hatırlatmaktadır. Gerçekten de kitabımızın 16. bölümünde de göreceğimiz gibi özellikle Yuhanna 6, İsraililer'in Mısır'dan Çıkış tecrübesine göndermelerle doludur.

Yuhanna Müjdesi'ni bir kenara bırakalım. Yeni Antlaşma'nın geri kalanında da Mısır'dan Çıkış'a göndermeler olduğunu söyleyebiliriz. Pavlus Romalılar'a mektubunda Mısır'dan Çıkış öyküsünün Firavun'un

¹⁰²Bazı yazarlar İsa'nın ‘benim’ deyimini kullanımı Tanrı'nın Çık 3:14'te aynı kelimelerini kullanımı arasında bir bağlantı kursalar da, Yuhanna'nın Müjdesi'nde kullanılan ‘benim’ ifadeleri bir olasılıkla Yeşaya'da bazı ifadelerini yansıtır (özellikle 41:4; 43:10,13, 25; 46:4; 48:12). Madem Yeşaya'daki ‘benim’ ifade Çık 3:14'ten gönderme yapıyor İsa'nın Yuhanna'nın Müjdesi'nde kullanımı ve Çık 3:14'te Tanrı'nın adı olarak kullanımı arasında bağlantı kurmak uygundur.

yüreğinin katılaşmasından nasıl söz ettiğine kısaca değinir (Rom. 9:17). Romalılar 9 boyunca Tanrı'nın egemenliğine odaklanan Pavlus Tanrı'nın amaçlarını gerçekleştirebilmek için bireyleri farklı şekillerde kullanma özgürlüğünü anlatır.

İbraniler'in yazarı da canlı bir dil kullanarak Sina Dağı'nı Siyon Dağı ile, yani göksel Yeruşalim ile karşılaştırır (krş. İbr. 12:22).

Sizler dokunulabilen, alev alev yanan dağa, karanlığa, koyu karanlık ve kasırgaya, gürleyen çağrı borusuna, tanrısal sözleri ileten sese yaklaşmış değilsiniz. O sesi işitenler, kendilerine bir sözcük daha söylenmesin diye yalvardılar. "Dağa bir hayvan bile dokunsa taşlanacak" buyruğuna dayanamadılar. Görünüm öyle korkunçtu ki, Musa, "Çok korkuyorum, titriyorum" dedi. Oysa sizler Siyon Dağı'na, yaşayan Tanrı'nın kenti olan göksel Yeruşalim'e, bir bayram şenliği içindeki onbinlerce meleğe, adları göklerde yazılmış ilk doğanların topluluğuna yaklaştınız. Herkesin yargıcı olan Tanrı'ya, yetkinliğe erdirilmiş doğru kişilerin ruhlarına, yeni antlaşmanın aracısı olan İsa'ya ve Habil'in kanından daha üstün bir anlam taşıyan serpmelik kana yaklaştınız (İbr. 12:18-24).

Eski İsraililer Tanrı ile yeryüzündeki bir dağda karşılaştılar, oysa yeni antlaşmanın kucakladığı kişiler "sarsılmaz bir egemenliği" miras alırlar (İbr. 12:28).

« 8 »

Fısıh Bayramı

Fısıh, Tanrı'nın İsrailileri Mısır'dan kurtuluşunun kalbinde yer alır. Onları Mısırlılardan ayırt etmek için, Tanrı İsraililerden kendisine farklı bir kurban etini sunmalarını emreder. Sonuçta RAB Mısır'daki tüm ilk doğanları öldürürken İsraililerin evlerini atlayacağını sözünü verir (Çık. 12:13, 27). Bu olay o kadar önemli ki İsraililerin sonraki nesillerinin de atalarını Mısır'daki kölelikten nasıl kurtardığını hatırlaması gerekliydi. İsrail tarihindeki en büyük kurtuluş olayı Fısıh'tır. Bu hem onları Mısır'daki ağır baskıdan kurtaran ilahi kurtuluş, hem de kutsal bir ulus olmaları yönündeki ilk adımdı.

Giriş

Mısırdan Çıkış 12-13'teki Fısıh anlatısı, Tanrı'nın Firavun ve Mısırlılara gücünü gösterdiği olaylar serisinin finalini oluşturur (7:8-11:10). "Mısır'daki bütün ilk doğanlar ölecek" (11:5) şeklindeki ilahi bildirin ışığında, 12:1-13:16'da birbirini izleyen olayları açıklar. İsraili ilk doğanların ölümden korunması, bu olağanüstü olaya "Fısıh Bayramı" adını verir (krş. 12:11, 13, 23, 27).

İlk Fısıh'ta yaşananların ustaca bir diyalogla aktarılmasının yanı sıra, İsrailin sonraki kuşaklarının Fısıh'ı nasıl anacakları da aynı teknikle açıklanır. Gelecek kuşaklar her yıl yedi gün Mayasız Ekmek Bayramı'nı kutlayacaklardır (12:14-20; 13:3-10). Fısıh ve mayasız ekmeğin arasındaki ilişkiyi vurgulayan başka ifadeler de vardır (12:34, 39). Mısır'dan hızlı bir şekilde ayrıldıkları için, Mısırdan Çıkış'ın ilk yıldönümüne kadar bu bayramı kutlamaları mümkün olmadı (krş. Say. 9:1-14). Mayasız Ekmek Bayramıyla bağlantılı olarak, İsraililer Fısıh'ı kuzu ya da oğlak yiyerek anacaklardı (12:24-27, 42-50).¹⁰³ İlk ayın on dördüncü gecesinde kutlanan Fısıh, ayın on beşinci günü başlayan ve yirmi birinci gününe

¹⁰³İbranice *şeh* (Çık. 12:3-5) kuzu ya da oğlak anlamına gelir. 1 Kor 5:7'deki 'Fısıh kuzumuz' belki daha iyi sadece 'Fısıh' şeklinde terceme olması gerekir.

kadar devam eden Mayasız Ekmek Bayramı'nın hemen öncesine denk gelir (krş: 12:18). Ayrıca, ilk doğanlarının canlarının bağıflanmasını anlamaları için, RAB İsraililer'e gelecekteki tüm ilk doğan erkek çocuklarını ve erkek hayvanlarını RAB'be adanmalarını buyurmuştur (13:11-16). Onlar ölümden kurtarıldıkları için özel bir yolla RAB'be ait oldular. Tüm bu yaşananlar RAB'bin güçlü eliyle onları sadece Mısır'dan çıkartmakla kalmadığını (krş. 13: 3, 9, 16), aynı zamanda onlara kutsal ulus konumunu da vermeye yönelik ilk adımını attığını gösterir.

Fıfıf Anlatısı

Mısırdan Çıkış 12:1-28'da, Fıfıf Bayramı'nın nasıl kutlanacağına ilişkin talimatları içeren iki ayrı konuşma yer alır. Art arda yazılı olsa da, bu iki konuşma birkaç gün arayla yapılmış olabilir. İlk konuşmayı (12:1-20) Tanrı Musa'ya Fıfıf töreninin ilk gecesinden günler önce yapmıştır; 3. ayette Fıfıf kuzusu ya da oğlağının nasıl seçileceğiyle ilgili talimatlar Fıfıf töreninden dört gün önce verilir. İkinci konuşmada (12:21-27) Musa İsrail halkının büyüklerine Fıfıf'ın nasıl kutlanacağını anlatır. İkinci konuşma, Fıfıf törenine ilişkin çeşitli detaylar içerdiğinden dolayı, ilk konuşmayı tamamlar. Bu iki konuşma ile yazar, ayın on dördüncü gecesi gece yarısı Mısırlıların ilk doğanlarını öldüren olayları da tarif eder (12:29). İki konuşma birbirlerine paraleldir, ikisi de gelecekte (12:14-20, 24-27) Fıfıf'ın nasıl kutlanacağı ile ilgili talimatlarla son bulur. Okuyucunun bu iki konuşmanın ışığında yaşanan olayları gözünde canlandırması mümkün kılındığı için, yazar talimatların yerine getirilmesini açıklamaz, yalnızca şöyle der: “Sonra gidip RAB'bin Musa'yla Harun'a verdiği buyruğu eksiksiz uyguladılar” (12:28).

11:1-10'da öngörülen olaylar 12:29-36'da gerçekleşir. Gece yarısı RAB tüm Mısırlı ilk doğanları öldürür ve insanlar feryat eder (12:29-30; krş. 11:4-6).¹⁰⁴ Musa ve Harun'u son kez çağdırdıktan sonra Firavun sonunda İsraililerin koşulsuz olarak gitmelerine izin verecektir (12:31-32; krş. 11:1). 11:2'de belirtildiği gibi, İsraililer Mısırlılardan altın, gümüş eşya ve giysi istediler (12:35). Bu istedikleri onlara karşılıksız olarak ver-

¹⁰⁴“Ölüm Saçan”ın (12:23) kimliği Mısırdan Çıkış'ta açıklanmamıştır. Bu yüzden bu ifadenin daha iyi bir çevirisi “Tanrı ölümün evlerinize girmesine izin vermeyecek” şeklinde olabilir.

ildi çünkü “RAB İsraililer'in Mısırlılar'ın gözünde lütuf bulmasını sağladı” (3:21-22; 12:36; krş. 11:3). Mısırlılar İsrailileri köle olarak çalıştırdığı için, bu hediyeler kısmen de olsa tazminattır (krş. Yar. 15:14).

Firavun'un izin vermesiyle, İsraililer Ramses'ten Sukkot'a doğru özgürlük yolculuğa çıktılar (12:37-41). 430 yıl sonra, RAB'bin yaptığı güçlü mucizeler sayesinde Mısır'ı terk etmeleri mümkün olmuştu.¹⁰⁵

İsraililerin yolculuk anlatısı 12:42-50 arasında “Fısıh Kuralları” ile bölünür. Bu kurallar hem ilk Fısıh Bayramı, hem de sonraki anmalar içindir (krş. 12:42). Bu bölüm İsraililerin RAB'bin buyruklarına uyduğu bilgisi ile biter. 50. ayet 12:28 ile büyük benzerlik gösterir, bu da talimat 12:28'de yerleştirilmesi gerektiğini gösterir. Malzemeyi belli bir şekilde düzenleyen yazar, İsraililerin Mısır'dan çıkışının kutlanması üç yolla vurguladı. Anlatıcının 12:42'den 13:16'ya kadar açıkladığı bu törenler Fısıh Bayramı (12:43-49), Mayasız Ekmek Bayramı (13:3-10) ve her ilk doğan erkek çocuklarını RAB'be adamalarıdır (13:11-16).

41. ayette yarım bırakılan yolculuk detaylarına 12:51'de devam edilir (ör: “O gün,” “ordular halinde”; 41. ve 51. ayet arasındaki benzerlik İbranice metinde daha açıktır). Mısırlı ilk doğan erkeklerin öldüğü günden bir gün sonra, Tanrı Musa'ya “insan ya da hayvan olsun...her rahmin ilk ürününü bana adayın” dedi (13:2). Musa bu talimatları genişleterek halka bildirdi (13:11-16). Bundan önce ise Mayasız Ekmek Bayramı'nın nasıl kutlanılacağıyla ilgili talimatları bildirmişti (13:3-10). Musa ve Harun bu bayram hakkında daha önceden Tanrı tarafından bilgilendirilmişti (12:14-20) ama halk şimdi öğreniyordu. Musa'nın 13:3-16'da insanlara yaptığı konuşma birbirine paralel olan iki kısımdan oluşur. Bunlardan ikisi de insanların Kenan topraklarına girişleri ve böylelikle RAB'bin atalarına verdiği sözün yerine gelişle ilgili gönder-

¹⁰⁵Çık. 12:40-41 İsraililerin Mısırdaki 430 yıl boyunca yaşadıklarını belirtirken (krş. Gal. 3:17), Yar. 15:13 İbrahim'in torunlarının 400 yıl baskı altında kaldıklarını ima eder (krş. Elç. 7:6). Daha uzun olan 430 yıllık süreç, Yusuf zamanında Mısır'a ilk varıldığında yaşanan barış dönemini de kapsadığı yönünde yorumlanabilir. Ama bu yorum Yusuf'un ailesi ile Mısır'da bir araya geldikten sonra 71 yıl yaşadığı gerçeği ile çakışır. Bu gerçeği temel alırsak kölelik döneminin 359 yıldan daha fazla sürmemesi de gerekir (430-71=359). Tüm bunların arasını bulmak adına, Yar. 15:13'teki 400 yıl ifadesinin sadece yuvarlak bir rakam, bir de önceki cümleye atfen söylendiğini düşünebiliriz: “senin soyun yabancı bir ülkede, gurbette yaşayacak.” Belki de 400 ile kastedilen baskı dönemi değil, orada yaşadıkları zamanın tamamıdır.

melerle başlar (13:5, 11). Sonra İsraililerin Mısır'dan kurtuluşlarını anmak için yapılacak şeyler (13:6-7, 12-13) ve bunların çocuklara açıklanması (13:8, 14-15) gelir. İki kısım da benzer bir kapanışla, "RAB güçlü eliyle sizi Mısır'dan çıkardı" mesajını verir (13:9; krş. 13:16).

Fısıh Töreninin Amacı

Fısıh Töreni'nin özü bir kuzu ya da oğlağın boğazlanması, kanının kapı üstlerine sürülmesini ve etinin yenmesini içerir (12:6-11, 21-22). Törenin şekli daha önceki kurban sunularıyla paralellik gösterir ve bu durum 12:27'de şöyle dile getirilmiştir: 'Bu RAB'bin Fısıh kurbanıdır'. Daha önceki kurban sunularına şekil olarak benzese de, Fısıh töreni kendine özgüdür ve kendi tarihsel koşullarını yansıtır. Harun'un kâhin olarak atanmasından önce (Lev. 8:1-9:24), Musa İsrail'in önde gelenlerine Fısıh kurbanlarını sunmalarını emreder (12:21). Tarihsel bağlamından ötürü, Buluşma Çadırı ile ilgili bir gönderme yoktur. Buluşma Çadırı Mısırdan çıktıktan sonra ilk kez Sina'da söz konusu olacaktı (20:24-26; 24:4; 27:1-8). Diğer kurbanlar normalde gündüz vakti sunulurken, Mısırlıların baskılarından dolayı Fısıh kurbanı en uygun zaman olan gece vaktinde sunulmuştur. Sonuç olarak, Fısıh'ın ayın on dördüncü günü olarak belirlenmesi, onu dolunay vaktiyle eşleştirir. Dolunay, Mısırdan çıkışla ilgili eylemlerin en kolay şekilde yapılmasına imkan tanır.

Hayvan kanının kullanılmasına özel olarak dikkat çekilir: Ev kapılarının yan ve üst sövelerine sürülecektir (12:7, 22). Bazı uzmanlar bu eylemin amacını kötülükten korunmak olarak vurgulayıp, evin içindekileri kötü güçlerden koruma amacı taşıdığını söylese de (krş. 12:13, 23), diğerleri kanın İsraililerin evlerini arındırmak için kullanıldığını söylemiştir. Mercanköşkotundan söz edilmesi, bu ikinci iddiayı destekler (12:22) çünkü bu ot başka yerlerde törensel arındırma amacıyla kullanılmıştır (ör: Lev. 14:4, 6, 49, 51, 52; Say. 19:6, 18).

Fısıh töreninin bir başka önemli kısmı, kurban edilen hayvanın etinin yenmesidir. İsrail topluluğundaki herkes bu törene katılır (12:47) ve kesilen her bir hayvanın etini yiyecek yeterli sayıda insan olmalıdır. Etin pişirilmesiyle ilgili özel talimatlar verilmiştir. Hayvanın tamamı kızırtılacak, haşlanmayacaktır (12:9). Et yalnızca evin içinde yenecek,

kemikleri kırılmayacaktır (12:46). Artan tüm etler sabah yakılmalıdır (12:10).

Fısıh'ın teolojik olarak ne kadar önemli olduğunu gösteren birçok unsur vardır. Tanrı bu olayda İsrailileri Mısırlılardan ayırmak için neden özel bir törene ihtiyaç duymuştur? Tanrı herhangi bir tören yapılmadığı halde daha önce gönderdiği belâlardan İsraililerin etkilenmeyeceğini garanti etmişti. Bu kez neden İsraililerin evlerinin kanla işaretlenmesi gerekiyordu? Ayrıca eğer Mısırlıların ilk doğan erkeklerinin öldürülmesi onlara İsraililer'e olan tavırlarından dolayı verilmiş bir ceza ise, bu durum İsraililer için neden tehdit oluştuyordu? İkinci soru, ilk doğan erkeklerin öldürülmesinin Mısırlılara verilen bir cezadan fazlası olabileceğini işaret eder. Ölüm tehdidi konusunda İsraililer ile Mısırlılar arasında bir ayırım yapılmamıştı, her iki halkın da ilk doğan erkekleri ölümle karşı karşıyaydı. İsrailileri kurtaran Fısıh'tı. İsraililerin Fısıh anlayışlarının özünde, bu törenin onları ölümden kurtarması fikri vardır.

Tüm ilk doğan erkek çocukların ve hayvanların ölmesi düşünülünce, Fısıh yemeğinin, Harun'un Mısırdan Çıkış 29 ve Levililer 8'deki kâhin olarak adanma töreni ile benzerlik gösterdiğini fark edebiliriz. Harun ve oğullarının yakında kurulacak Buluşma Çadırı'nda kâhin olarak hizmet etmeleri için diğer İsraililerden ayrıldığı tören, çeşitli farklı unsurlar içeriyordu.¹⁰⁶ Bu unsurlardan birkaçı Fısıh ile yakından benzerlik gösterir. Öncelikle, günahlarının kefareti için bir koç kurban edilir. İkinci olarak, günahlarının kirinden arınmaları için ellerinin ve ayaklarının üzerine hayvanın kanından serpiştirilir. Üçüncü olarak, kurban edilen hayvanın etinden yerler. "Kutsal" eti yiyerek kendileri de kutsal kılınırlar ve bu Buluşma Çadırı'nın kutsal sınırları içinde hizmet edebilmeleri için gerekli bir koşuldur. Dördüncüsü, kurban yemeğinin bir parçası olarak mayasız ekmek yenir. Bu dört unsur bir bütün olarak Harun ve oğullarının kâhin olarak adanmaları ya da kutsal kılınmalarını sağlar.

Detaylarında farklılıklar olsa da, Fısıh törenindeki birçok unsur benzerlik gösterir. Buda bu bir adama veya kutsal kılınma töreni olarak işlev akla getirir. Hayvanın kurban edilmesi insanların günahlarının kefareti içindir ve kapılarının üstlerine sürdükleri kan o evin içindekileri arındırır. Kurban etinin ve mayasız ekmeğin yenmesi de onu yiyenleri

¹⁰⁶Harun ve oğullarının kâhin olarak adanmasıyla ilgili daha geniş bilgi için bkz.

kutsal kılar. Fısıh törenine katılarak İsraililer kutsal bir mevkiye kavuşur (krş. 19:6). Böylece Kutsal Olan RAB gelip onların arasında yaşayabilecektir.

Fısıh törenine katılan her İsraili bu kutsal statüye erişse de, ilk doğan erkeklerin daha da kutsal bir statüde olması dikkate değerdir. Sadece onlar ölümden kurtarıldıkları için artık kurtarıcıları olan Tanrı'ya özel bir yolla adanmışlardır. 13:11-16'da Tanrı Musa'ya gelecekteki ilk doğacak erkek çocuk ve hayvanların Tanrı'ya adanmasıyla ilgili talimatlar verir. Sonra Çölde Sayım 3'te Tanrı bu talimatlarda düzenleme yaparak, her ilk doğan erkek yerine bütünüyle Levilileri seçer. RAB şöyle diyor: "İşte İsraili kadınların doğurduğu ilk erkek çocukların yerine İsraililer arasından Levililer'i seçtim. Onlar benim olacaktır. Çünkü bütün ilk doğanlar benimdir" (Say. 3:12-13a; krş. 18:15-17). İlk doğanların özel bir şekilde kendisine ait olduğunu belirten RAB, ardından şöyle devam eder: "Mısır'da ilk doğanların hepsini yok ettiğim gün, İsrail'de insan olsun hayvan olsun bütün ilk doğanları kendime ayırdım. Onlar benim olacak. Ben RAB'bim" (Say. 3:13). Tüm bunlar İsraili ilk doğan erkeklerin özel bir yolla RAB'be ait olduklarını bildirmesinin yanında, Tanrı tarafından kutsal kılındıklarını da gösterir. Bu nedenle, ilk doğan erkeklerin yerine bu kez Levililer, diğer İsraililerden üstün olarak kutsal bir konuma sahip olmuştur. Böylelikle diğer tüm İsraililer arasından Levililer ayrılmış ve onlara Tanrı'nın yaşayacağı yer olan Buluşma Çadırı ile ilgili özel sorumluluklar verilmişti (krş. Say. 3:40-51; 8:5-26).

İlk doğan erkeklerin sahip olduğu özel statü, Tanrı'nın onları ölümden fidyeyle kurtarmasından kaynaklanır. Mısırdan Çıkış metni onların ölümden kurtarıldığından açıkça söz etmese de, bu 13:11-16'da ima edilmiş gibi görünmektedir. Her ilk doğan erkek, insan ya da hayvan ayrımı olmadan Tanrı'ya aittir çünkü Tanrı onları ölümden kurtarmıştır. Bunun ışığında, Yaratılış 3'teki Adem ve Havva'nın Aden Bahçesi'nden kovulma anlatısını hatırlayabiliriz. Cennetten kovulma olayı hem ölüm cezası (Tanrı'dan ayrılma) hem de kraliyet ve kâhinsel bir makamın kaybıyla ilişkilidir. Fısıh'ın sonucunda olarak ölüm alt edilmiş ve kutsallık İsraililere verilmiştir.

Eski Antlaşma Değerlendirmesi

İsraililerin Mısır'dan ilahi kurtulmalarının doruk noktası Fısıh ve onunla ilgili olaylardır. Gelecek nesiller bu eşi benzeri olmayan olayı unutmayacaklardı. Bu olay RAB'bin İsrail halkını seçilmiş kutsal halk olarak belirleme sürecinin başlangıcıydı. Sonraki nesiller için Fısıh ile ilişkili olaylar ve fikirler, Tanrı'nın kurtuluşunun paradigması olarak anılacaktı: Baskıcı ve zorba bir otoritenin alt edilişi, ölümden fidyeyle kurtuluş ve kutsal makamın iadesi....

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yeni Antlaşma'daki en temel kurtarıcı olay olan İsa'nın çarmıha gerilişi, çeşitli yollardan Eski Antlaşma döneminin en büyük kurtuluş olayı olan Fısıh ile bağlantılıdır. İlk olarak dört Müjde'nin her birini, Yeruşalim'de Yahudiler Mayasız Ekmek Bayramını kutlar ve Fısıh'ı anarken, İsa'nın nasıl çarmıha gerildiğini anlatır. İkinci olarak, Yeni Antlaşma'nın ilk üç bölümü (Matta, Markos ve Luka, yani "synoptik müjdeler") son akşam yemeğini bir Fısıh yemeği olarak tarif eder (Mat. 26:17; Mar. 14:12; Luk. 22:7-8) ve İsa'nın sözleri ile yaptıklarının özel önemini vurgular. İsa'nın öğrencileriyle birlikte yediği bu son yemeği daha sonra RAB'bin Sofrası olarak anılacaktır (1. Kor. 11:23-33). Üçüncü olarak, İsa'nın ölümü Fısıh kurbanı olarak benzetilecektir. Yuhanna'da İsa'nın kemiklerinin kırılmadığı için Fısıh kurbanına benzediği ima edilir (Yu. 19:36; krş. Çık. 12:46). Bu bağlantı 1. Korintliler 5:7'de daha açık bir şekilde gösterilir: "Çünkü Fısıh kuzumuz Mesih kurban edildi." Dördüncü olarak, kefare, arınma (temizlenme) ve kutsal kılınma kavramlarının hepsi Yuhanna'da "Dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı kuzusu" olan İsa'nın ölümüyle ilişkilendirilir (Yu. 1:29; krş. 1:36). Ayrıca Yuhanna ölümden fidyeyle kurtulma ile günahın ve şeytanın köleliğinden özgür kalma temalarına da dikkat çeker. Tüm bunlar İsa Mesih'in merkezinde olduğu yeni bir Mısırdan Çıkış temsili ile güçlü Fısıh'ın tipoloji yansıtır.¹⁰⁷ Son olarak, her ne kadar başka yorumlar mümkün olsa da, 1.

¹⁰⁷Krş. P. M. Hoskins, "Deliverance from Death by the True Passover Lamb: A Significant Aspect of the Fulfillment of the Passover in the Gospel of John," JETS 52 (2009): 285-99; a.g.e. "Freedom from Slavery to Sin and the Devil: John 8:31-47 and the Passover Theme of the Gospel of John," TJ 31 (2010): 47-63.

Petrus 1:18-19 da muhtemelen İsa'nın ölümünü Fısıh kurbanı ile ilişkilendirmektedir.

Yeni Antlaşma'da açıklanan İsa'nın ölümü ile Fısıh arasındaki ilişkiye yönelik zorlayıcı bir nokta fark etmeliyiz. Eski Antlaşma'da Fısıh kurbanı her zaman Fısıh yemeğinin yenmesinden önce sunulurdu. Ama Yeni Antlaşma'da bunun tam tersi yapılmıştır. Fısıh yemeği İsa o akşam çarمیha gerilmeden önce yenmiştir. Bununla ilgili bir açıklama Son Akşam Yemeğinin yalnızca bir hazırlık yemeği olduğu ve gerçek Fısıh töreninden önce yendiği şeklindedir. Bu akla yatkın bir açıklama olsa da, Yeni Antlaşmanın ilk üç bölümünün bu yemeğin hazırlığıyla ilgili betimlemelerini göz önüne alırsak, bunun Fısıh yemeğinden başka bir yemek olduğunu düşünmek oldukça zorlaşır.

Yuhanna Fısıh kurbanlarının kesildiği ve İsa'nın çarمیha gerildiği zamanların aynı olduğunu tam olarak söylemez. Bunu alternatif bir çözüm yolu olarak görebiliriz. Belki de Yuhanna İsa'nın Fısıh kurbanlarının sunulduğu günün ertesinde çarمیha gerilişinde bir sorun görmemiştir. Yuhanna için önemli olan şey zamandan ziyade onun ölüm şekli ve amacıdır.¹⁰⁸

¹⁰⁸Yuhanna İsa'nın ölümünün zamanlamasının gerçekten Eski Antlaşma'daki Fısıh kurbanının düzenlemelerini yerine getirdiğini inandırıcı olabilir. Bu gözlem Yeni Antlaşma dönemindeki Fısıh kutlamasının zamanının Eski Antlaşma'da geçen talimatlara göre farklı olduğuna dayalıdır; bu da günün başlangıcının nasıl sayıldığı konusunda bir değişikliğe dayanıyordu. Eski Antlaşma'daki orjinal Fısıh talimatları günün güneşin *doğmasıyla* başladığını söyler ama M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren Yahudiler günün güneşin *batışıyla* başladığı Babil sistemini kullanıyorlardı. Bu değişiklik Fısıh kurbanının zamanı ile ilgili önemli bir farklılık yaratmış olabilir.

Yuhanna İsa'nın çarمیha gerilişinin "Fısıh'a hazırlık yapılan gün" gerçekleştiğini söyler (19:14; krş. 19:31) ve sonraki gün "özel bir şabat" olacaktır (19:31). Bu özel Şabat açıkça Mayasız Ekmek Bayramının ilk gününü işaret eder. Bu özel Şabat'ın normal Şabat ile aynı güne denk geldiğini düşünürsek (ör: cumartesi günü), o zaman İsa'nın Cuma günü Mayasız Ekmek Bayramı'nın başlangıcından hemen önce çarمیha gerildiği sonucuna varabiliriz. Yeni Antlaşma zamanında gün güneşin batışıyla başladığı için, Cuma günü güneşin batmasıyla birlikte Mayasız Ekmek Bayramının ilk günü başlar (ayın on beşinci günü). Eğer Fısıh yemeği ayın on dördüncü gününün akşamında yenseydi bu Perşembe akşamı olacaktı (Yeni Antlaşma'nın ilk üç kitabında ima edildiği gibi). İsa ve öğrencilerinin yaşadıkları zamanın geleneğini uyguladıklarını ve Fısıh yemeğini Perşembe akşam yediklerini varsayabiliriz.

İsa'nın çarmıha gerilişi ve Fısıh arasında bağlantı kurarak ilk Mesih İmanlıları, İsa'nın ölümünün kurtarıcı doğasına dikkat çeker. Esas Fısıh kurbanı gibi, onun ölümü ile insanların günahlarının bedeli ödenmiş, kanı iman edenleri arındırıp paklamış, bedeni Rab'bin Sofrasında onu yiyenleri kutsal kılmıştır. Pavlus bunu 1. Korintliler 10:14-22'de üstü kapalı olarak belirtir. İmanlıların yediği ekmeğin ve içtiği şarabın İsa Mesih'in bedenini ve kanını temsil ettiğini söyleyerek, onun kurbanına katıldığımızı vurgular (krş. Yuhanna 6:53-56). İsa'nın günahlarımızın bedeli olarak ölmesinin bir sonucu olarak, onu izleyenler kutsal kılar ve yetkinleştirilirler (krş. İbr. 10:1, 10, 14; 13:12).

Eğer Fısıh yemeğinin zamanı Eski Antlaşma kurallarına göre belirlenseydi, o kurallara göre gün güneşin doğumuyla başladığı için şöyle bir senaryo oluşacaktı: Gün güneşin doğuşuyla başladığı için Mayısız Ekmek Bayramı'nın ilk günü (ayın on beşinci günü) Cumartesi gününe denk gelecekti, Cuma akşamına değil. Fısıh kurbanı Cuma öğleden sonra sunulacak ve Cuma akşamı yenilen yemekle birlikte yenilecekti (ayın on dördüncü gününün akşamı). Yuhanna belki İsa'nın Cuma günkü ölümünün, Mısırdan Çıkış'taki Fısıh talimatlarına tamamen uygun olduğunu görmüştü.

« 9 »

Sina'daki Antlaşma

Mısır'dan mucizevi bir şekilde kurtarıldıktan sonra İsrail halkının RAB ile ilişkisi, kısa bir süre sonra gerçekleşen özel bir antlaşma aracılığıyla resmîyet kazandı. Bu antlaşma ya da sözleşme, kutsal bir ulus olabilmek için insanların nasıl yaşaması gerektiğini bildirdi. Onları bağlayan iki grup hüküm vardı. Antlaşmanın temel yükümlülüklerini belirten On Emir, kişinin Tanrı'ya ve komşusunu sevmesinin önemini vurguluyordu. Antlaşma Kitabı ise farklı şekillerde ve daha detaylı hükümler içeriyordu. Bunlardan bazıları insanların kendi mahkemeleri ile yürürlüğe koyabileceği yasalar iken, bazıları özellikle toplumun zayıf üyelerine yönelik örnek davranışları öğreten ahlaki kurallardı. Ayrıca dinsel sorumluluklara odaklanan hükümler de vardı. Temel ve detaylı bu hükümler birbirlerini tamamlayarak, RAB'in insanlardan nasıl yaşamalarını beklediğini bildiriyordu. Bu hükümlere uymak Tanrı'nın kutsamasına, baş kaldırmak ise cezaya götürecekti.

Giriş

Mısır'dan Çıkış'ın merkezinde RAB ile İsrail halkı arasında kurulan özel bir antlaşma ilişkisi yer alır. Bu antlaşmanın en basit hali Çık. 19:4-6 arasında görülebilir. Eğer İsrail, Mısır'dan kurtuluşunun ışığında RAB'be itaat ederse, bu onu "RAB'in öz halkı, kâhinler krallığı, kutsal ulus" yapacaktı. Bu antlaşma ile ilgili dört unsur dikkate değerdir.

İlk olarak, başından sonuna kadar Tanrı bu antlaşmanın inisiyatifini eline almıştır. İsrailileri Mısır'dan kurtarıp Sina Dağı'na götüren O'dur (krş. Çık. 19:4; 20:2). Orada Musa'ya insanların kendilerini nasıl hazırlamaları gerektiğini buyurur (Çık. 19:10-13, 21-22). Sina Dağı'na dramatik bir şekilde vardıktan hemen sonra Tanrı insanlara antlaşmanın temel hükümlerini doğrudan bildirir. İsraililer ile müzakere yapmaz. Bu olaylar boyunca Tanrı ilk adımı atan olurken insanlar O'na karşılık vermeye davet ediliyorlardı.

Tanrı onları bu antlaşma ilişkisine girmeye zorlamaz. Onlara lütfedip Tanrı'nın seçilmiş halkı olma fırsatını sunar.

İkinci olarak, Tanrı İsrail'in özel konumuna vurgu yapar: “Bütün uluslar içinde öz halkım olursunuz” (Çık. 19:5). Dahası, onlar “kâhinler krallığı, kutsal ulus” (Çık. 19:6) olacaktır. “Kâhinler krallığı” ifadesi “kâhinsel krallar” veya “kraliyet kâhinleri” olarak da çevirilebilir olup, İsraililerin hem kraliyet mensubu, hem de kâhinlik ayrıcalığına sahip olduğunu belirtir. Tüm bu gelişmeler, insanlığın Adem ve Havva'nın Aden Bahçesi'nde Tanrı'ya ihanet etmesiyle (Yar. 3) kaybettiği konumunu tekrar bir kazanmasına süreci işaret etmektedir. “Kâhinler krallığı” olarak İsraililer, yakında Tanrı'nın ikamet edeceği yerin inşasına katılacaktır. Bu aynı zamanda RAB'bin bu dünya için olan yaratılış planını da kısmen gerçekleştirecektir.¹⁰⁹ Kutsal bir ulus olacak, Kutsal Olan RAB gelip onların arasında yaşadığında.¹¹⁰ Bu durum İsraililerin günlük hayatlarını nasıl yaşayacağına ilişkin önemli sonuçlar doğuracaktır. RAB'bin insanlara yüklediği sorumluluklar, onların yaptıkları her işte Tanrı'nın doğruluğunu ve sevgi dolu doğasını yansıtılmalarını gerektirecektir.

Üçüncü olarak, antlaşma ilişkisinin kurulması İsrail'in Tanrı'ya itaate şartlanır. Mısır boyunduruğundan kurtulduktan sonra İsraililer şimdi yeni bir egemene itaat etmelidir. Tanrı'ya itaat etmek antlaşma ilişkisinin kalbinde yer alır (krş. Çık. 19:8; 24:3, 7). Ama yine de itaat tek başına antlaşma ilişkisi yaratamaz. İtaat daha çok, Tanrı'nın lütfu ile atıldığı ilk adıma sevgi ile verilen bir karşılıktır (krş. 20:6, “beni seven, buyruklarıma uyan”).

Dördüncü olarak, İsraililer için iki grup yükümlülük getirildi. İlk grup On Emir'den oluşuyordu (Çık. 20:3-17) ve Tanrı tarafından tüm halka doğrudan bildirildi. Bu insanların kabul etmeleri gereken temel antlaşma yükümlülükleriydi. Daha sonradan Musa aracılığıyla Tanrı başka yükümlülükler de getirdi. Sonradan gelen bu yükümlülükler Antlaşma Kitabı olarak bilinir (Çık. 20:22-23:33). Bu kitapta yer alanlar, On Emir'den daha farklı türde ve daha detaylı yükümlülüklerdir. Ama her

¹⁰⁹Bkz. 2. bölüm.

¹¹⁰Kutsallık kavramı daha detaylı bir şekilde ele alındığı için bkz. 11. bölüm.

iki grup da İsraililerin Tanrı ile olan antlaşma ilişkilerini sürdürebilmek için nasıl yaşamaları gerektiğini açıklar.

Temel Antlaşma Hükümleri: On Emir (Çık. 20:1-17)

İnsanlar Sina Dağı'nda hayranlık içinde Tanrı'nın sesini işitirken, Tanrı onlara kendisini tanıttı: "Seni Mısır'dan, köle olduğun topraklardan çıkaran Tanrın RAB benim" (Çık. 20:2; krş. Yas. 4:12-13; 5:4). Bunun ardından İsrail'in Tanrı ile olan antlaşma ilişkilerinin temelini oluşturan bir dizi koşul açıkladı (Çık. 20:3-17). Bunlara sonradan "On Söz" dendi (Çık. 34:28; Yas. 4:13; 10:4) ve böylece "On Emir" ifadesini kullanmaya başladık. Daha sonra Tanrı onları iki taş tablete yazarak ne kadar önemli olduklarını bir kez daha vurgulamış oldu (Çık. 24:12; 31:18; 34:1, 28).

Aslında 'On Emir' bir grup yasa değildir. Bazı unsurlar onu Pentatuk'taki diğer yasal hükümlerden ayırır. Öncelikle, Tanrı onu insanlara doğrudan söyler; Musa bu aşamada aracılık yapmaz (Çık. 20:1, 19; krş. Yas. 4:12-13; 5:4-5, 22-27). İkinci olarak, Tanrı sadece 'On Emir'i "kendi eliyle" taş tabletler üzerine yazdı (Çık. 31:18; krş. 24:12; 32:15-16; 34:1, 28b; Yas. 5:22). Diğer tüm buyruk ve kuralları Musa kendisi yazmıştı (Çık. 24:4; 34:27). Üçüncüsü, On Emir 'yasa' değildir çünkü onlarla ilgili herhangi bir ceza belirtilmemiştir. İkinci ve beşinci buyruk, ihlal edildikleri takdirde bazı cezaları içeriyor gibi görünse de, bunlar esasında ilahi talimatlara uyulmasını teşvik etme amacıyla tasarlanmış yönlendirici hükümlerdir. Dördüncüsü, On Emirde kullanılan dil geniş kavramları işaret eder ve hukuki belgelerde görebileceğimiz türden bir kesinlik barındırmaz.¹¹¹ Son olarak, bir dünyasal mahkeme onuncu emirde tarif edilen 'göz koyma'ya karşı nasıl bir yasak uygulayabilir?

RAB tarafından ana hatları çizilen bu koşullar İsrail'in RAB Tanrısı ile olan ilişkisini yönetmek içindir. İsrail halkının ilahi/insani antlaşma ilişkisini kurabilmesi ve sürdürebilmesi için Tanrı'nın onlara verdiği ana

¹¹¹Bu nedenle On Emir'in çizdiği yasal sınırları ince bir biçimde tarif etme girişimleri çoğu zaman başarısız olur. Örneğin 'anne babaya saygı göstermek' ile tam olarak neyin kast edildiğine ve neyin kast edilmediğine karar vermeye çalışan birisi, On Emir'de kullanılan dile dayanarak hiçbir tatmin edici sonuca ulaşamaz. Burada gördüğümüz şeyler geniş kapsamlı ilkelere, yargı amacıyla tasarlanmış yasalar değildir.

yükümlülüklerdir. Mısırdan Çıkış 20'deki antlaşma hükümleri önem sıralamasına göre dizilmiştir. İsraililerin önce RAB ile ilişkisine, sonra başkalarıyla olan ilişkilerine odaklanır. İnsanlar onları Mısır'dan kurtaran RAB'be adanma konusunda tam anlamıyla kararlı olmalı, yalnızca Yahve'ye tapınmalıdır (20:3). Ayrıca bireylerin yaşam, evlilik ve mülk hakkına önem veren bir sosyal davranış kalıbı edindiler. Bu buyruklara Tanrı'ya olan sevgilerinden dolayı uymaları gerekiyordu, böylece Tanrı'nın "beni bilen ve buyruklarıma uyan" diyerek tarif ettiği insanlar olacaklardı (Çık. 20:6).

İlk Emir (20:3)

Benden başka tanrın olmayacak. Yalnız RAB'be olan sadakat antlaşma ilişkisinin tam kalbinde yer alır. Diğer her şey bu temele dayanır. İnsanlar hayatta yalnızca tek bir tanrıya, sadece RAB'be tapınacak ve hizmet edecektir. Pentatuk'un başka bir yerinde de ifade edildiği gibi, diğer ilahlara tapınmak ölüm cezası ile cezalandırılır (Say. 25:1-18; Yas. 13:1-18).

İkinci Emir (20:4-6)

Kendine bir put yapmayacaksın. Çevredeki halklarının davranışların aksine İsraililer için Tanrı'nın görsel temsillerini yapmak ve onlara tapınmak yasaktı. Hem Mısır hem de Kenan topraklarında insan ya da hayvan şekillerinin bir ilahın niteliklerini görselleştirmede önemli bir yeri vardı. Ama İsraililerin RAB'bi bu tür şekillerle tasvir etme girişimleri, Tanrı'nın gerçek doğasının çarpıtılmış bir resmini oluşturacaktı. Kadim dünyada putlar bir ilahı sadece temsil etmiyordu; daha önemli bir role sahiptiler. Tanrıyı temsil eden görseller ya da putlar, ilahın kendisini gösterdiği yer olarak görülüyordu. Oysa Mısırdan Çıkış'ta RAB'bin kendisini açıklama yolları 'insana görünme', sözel iletişim, "işaretler ve şaşılmalı işler," çoğu zaman da hepsinin bir kombinasyonu olarak belirtiliyor. Ayrıca, Tanrı'nın İsraililer arasındaki varlığı buluşma çadırı ya da tapınma çadırı ile ilişkilendirilmiştir. RAB burada 'ilahi belirme' ve konuşma ile kendisini insanlara açıklar. RAB'bin kendisini açıklamak için kullandığı bu alternatif yollar nedeniyle putlar ve görseller yapmak hem gereksiz hem de uygunsuzdu. Mısırdan Çıkış 32'deki altın buzağı olayı, insanların RAB'bin görsel bir temsilini yapma konusundaki is-

teğinin gözler önüne sererek bu yasaklamanın hem gerekliliğini hem de ihlalinde doğabilecek ciddi sonuçları açıklamaktadır.

Üçüncü Emir (20:7)

Tanrın RAB'bin adını boş yere ağzına almayacaksın. İkinci emir Tanrı'nın görsel temsillerini yasaklarken, üçüncüsü sözel temsillere odaklanır. RAB'be olan saygının bir işareti olarak insanlar RAB hakkında konuşur ve onun adını ağızlarına alırken son derece dikkatli olacaklardır. O'nun gerçek doğası ve kimliğinin gerçek takdirini düşürebilecek şeyler söylemeyeceklerdir.

Dördüncü Emir (20:8-11)

Şabat Günü'nü kutsal sayarak anımsa. İnsanlar yedinci gün, yani Şabat Gününde çalışmaktan kaçınacaktı. Çık. 31:12-18'e göre Şabat Günü Sina'da başlayan antlaşma ilişkisinin simgesiydi. Tıpkı bir önceki antlaşmanın simgesi olan sünnet gibi bir işlevi vardı (Yar. 17:9-14). Şabat Günü'nü kutsal saymayan herkes RAB ile İsrail arasında kurulan özel ilişkiyi önemsemediğini gösteriyordu. Dinlenmeye yaptığı vurgu ile bu emir, RAB'bin tapınak-şehrinde dinlendiği zaman tüm yer yüzünde mutlak bir hakimiyet kurmuş olacağını öngörür (krş. Yar. 2:1-3).

Beşinci Emir (20:12)

Annene babana saygı göster. Saygı gösterme kavramı sıklıkla RAB ya da onun temsilcileri olan kâhinler ve krallar ile ilişkilendirilmişti. Anne babalar da çocukları için Tanrı'nın temsilcisi olarak görülmüş, aile küçük bir ulus gibi düşünülmüştü. Kadim İsrail'de geniş aileler önemliydi ve aile reisleri toplumsal meselelerde önemli roller oynuyordu. Anne babaların otoritelerine baltalayacak her girişim, yerel topluluğun içindeki temel otorite yapısına karşı bir saldırıydı. Kasten anne babasına saygısızlık eden çocuklara ölüm cezasının verildiği gerçeği, bu emrin ne kadar ciddi olduğunun bir göstergesidir (Çık. 21:15,17). Eğer çocuklar anne babalarına aile içindeki otorite figürleri olarak saygı gösterirlerse, toplum içindeki otoriteli kişilere de aynı saygıyı gösterirlerdi.

Altıncı Emir (20:13)

Adam öldürmeyeceksin. Bu emir insanın insanı öldürmesini¹¹² yasaklayarak, RAB'bin insan yaşamına verdiği yüksek önemi gösterir. Hiçbir insan bir başkasının canını alma hakkına sahip değildir, çünkü herkes Tanrı'nın benzerinde yaratılmıştır (krş. Yar. 1:27; 9:6). Pentatuk'ta bir başkasının canını almanın cezası normalde ölümdür ama cezayı tam olarak belirleyebilmek için birden fazla unsur göz önünde tutulur. Eski Antlaşma yasaları kasti ölümler ile kaza eseri meydana gelen ölümler arasında dikkatli bir ayırım yapar (bkz. aşağıda "Yaşamın Kutsallığı"). Bu emir her ne kadar İsraili bireylerin birbirlerinin canlarını almasını yasaklasa da, Tanrı tarafından onaylanan savaşlardaki ölümler ve büyük suçlar nedeniyle gerçekleştirilen ölüm cezaları bu kapsamın dışındadır.

Yedinci Emir (20:14)

Zina etmeyeceksin. RAB'bin öncelik sıralamasında insan yaşamının ardından evlilik ilişkisinin önemi gelir. Zina burada evli bir kişinin kendi eşi dışında birisiyle yaşadığı cinsel ilişki anlamına gelir. Zina ederken yakalananlar idam edilebilirler (Lev. 20:10; Yas. 22:22). Boşanmaya izin vardır ancak bu teşvik edilmez (krş. Yas. 24:1). Bir bütün olarak Kutsal Kitap'tan anlayabileceğimiz şey, Tanrı'nın uyumlu ve eşlerin evliliklerini baltalayacak her hangi bir şeyi yapmadığı ilişkilerin kurulmasını istediğidir.

Sekizinci Emir (20:15)

Çalmayacaksın. İsrailiilerin RAB ile olan ilişkilerini düzenleyen bir sonraki prensip başkalarının mülküne saygı göstermektir. Bir başkasının malını el koyduğu için suçlu bulunan birisi çalınan malın değerine uygun olarak cezalandırılır ve mağdur olan tarafın zararı telafi edilir. Diğer Yakın Doğu kültürleri bazen hırsızlık için idam cezası uygulasa da, Eski

¹¹²Bu anlamda kullanılan İbranice kelime *rāṣaḥ* (*rātsakh*), hayvan olmayan birini öldürmek anlamına gelir. Eski Antlaşma'daki kullanımı göz önünde bulundurulursa bu anlamı sadece kasıtlı cinayete indirgemek mümkün değildir, kasıtsız cinayeti de kapsıyor.

Antlaşma böyle bir uygulamayı hep reddetmiştir çünkü RAB insan yaşamına ve evlilik ilişkisine maldan daha fazla önem vermektedir.

Dokuzuncu Emir (20:16)

Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin. Son iki emirde, hareketlere getirilen kısıtlamalardan sırasıyla sözcüklere ve düşüncelere getirilen kısıtlamalara doğru ilerliyoruz. Dokuzuncu emir dürüstlüğün önemini vurgular. Yalan yere tanıklık etmenin yasaklanması ilk önce mahkemeler için düşünülmüştü ama bu kapsam gerçek dışı sözlerin bir başka bireye zarar verdiği her durum ölçüğünde genişletilebilir.

Onuncu Emir (20:17)

Komşunun evine göz dikmeyeceksin. Son emir bir kişinin başka birine ait olana göz dikmesini yasaklar. Diğer tüm emirlerden farklı olarak bu da kıskançlık ya da aç gözlülük gibi belli içsel hisleri işaret eder. Eğer İsrailîliler RAB ile uyum içinde bir antlaşma ilişkisi yaşayacaklarsa, yaşamlarının her alanı bu isteğe uygun olmalıydı. Yalnızca dıştan uyum sağlamak yeterli değildi, iç dünyaları da On Emir'deki ilahi ahlak ilkelerine uyum göstermeliydi.

Detaylı Antlaşma Yükümlülükleri

On Emir'deki temel yükümlülüklerin yanında, Tanrı Musa aracılığıyla yerine getirilmesi gereken başka yükümlülükler de bildirdi. Musa RAB'bin söylediği her şeyi tek tek kaydetti ve bu kayda sonradan Antlaşma Kitabı denildi (Çık. 24:7; krş. 24:4). Bu eserin çoğu, belki de tamamını, Çık. 20:23-23:33 arasında yer alır. Buradaki hali beş kısma ayrılabilir. Açılış kısmı Tanrı'nın ilahi varlığı ve İsrailîlilerin Tanrı ile karşılaşmasına yönelik konulara odaklanır (Çık. 20:23-26). İkincisi, sosyal yaşamın çeşitli yönleriyle ilgili yasalardan oluşan uzun bir listedir (Çık. 21:1-22:20). Sonraki kısmı oluşturan ahlaki kural ve gereklilikler, Tanrı'nın halkından özellikle zayıf ve imkanı olmayan insanlara karşı hangi örnek davranışları beklediğini bildirir (Çık 22:21-23:9). Ardından Şabat Günü ve dini bayramların nasıl kutlanacağı ile ilgili tali-

matlar verilir (Çık 23:10-19). En son kısımda ise Tanrı'nın İsraililerin yanında yer alarak onlara Kenan Topraklarını nasıl teslim edeceği ana hatlarıyla anlatılır (Çık 23:20-33).

Tanrı'nın İsrailileri Mısır'dan kurtararak adaletin sağlanmasını ne kadar tutkulu önemseydiğini gösteren bir kitapta, İsraililer ile yaptığı antlaşmada da benzer şekilde adaleti gözetmesi şaşırtıcı değildir. Bu durum Antlaşma Kitabının ikinci ve üçüncü bölümlerini oluşturan yasalar ve ahlaki kurallarda açıkça görülür.

Antlaşma Kitabı'nın Yasal İçeriği (Çık. 21:1-22:20)

Bu içerik Kadim İsrail yasalarının bir kısmını oluşturan mevzuatın herhalde yalnız bir parçasıdır. Bu talimatlar herhalde yalnızca örnek oluşturması içindir, çeşitli suçların nasıl cezalandırılacağına yönelik rehberlik sunar. Burada ele alınmak üzere seçilmiş olanları ise, Tanrı'nın İsrailileri Mısır boyunduruğundan kurtarıırken yaptıklarına paralellik gösterir. İlk olarak kölelerin belli bir süre çalıştıktan sonra özgür kalma hakları olduğunu belirten bir ilke bildirilmiştir (Çık. 21:1-4); bu durum Mısırlıların İsrailileri uzun bir süre boyunca köle olarak çalıştırarak kanunsuzca davrandıklarını gösterir. Bunun aksine efendisini seven köle (Çık. 21:5-6) ve cariye (Çık. 21:7-11) ile ilgili düzenleme, İsrail'in RAB ile olan antlaşma ilişkisinin çeşitli yönlerine ışık tutar: İsraililer RAB'bi sevdikleri için O'na hizmet ederler ve RAB de İsrail'i seçmiş olduğu için onlara sadık kalacaktır. Bir başka yasa grubu fiziksel olarak zarar görenlerin mağduriyetlerinin giderilmesi gerekliliğine dikkat çeker (Çık. 21:18-27). Efendisi tarafından ciddi bir biçimde yaralanan kölenin derhal serbest bırakılması gerektiği özellikle belirtilir (Çık. 21:26-27). İsrail'in Mısır'da gördüğü kötü muamele göz önünde bulundurulduğunda (krş. Çık. 2:11; 5:14-16) bu yasalar RAB'in İsrailileri serbest bırakışına dolaylı bir yoldan hukuksal dayanak oluşturur. Başka bir grup yasa ise tazminat kavramına odaklanmıştır (Çık. 22:1-15). Burada İsraililerin Mısırlılardan altın ve gümüş eşyalar talep ettikleri önceki olaylar ile bir bağlantı görmek de mümkündür (Çık. 3:21-22; 11:2; 12:35-36). Bu eşyalar İsraililerin Mısır'da maruz kaldıkları sömürüyü kısmen telafi etmiştir.

Mısırdan Çıkış'taki önceki olayları haklı çıkarmasının dışında, bu yasalar içerdikleri değerler ve idealler sebebiyle de önemlidir. Model yasalar olarak sunulmuşlardır ve doğrudan kapsamadıkları durumlar için de rehberlik ederler.¹¹³ En çok göze çarpan konseptler aşağıdakilerdir.

Ahlaki Uyum

Kutsal Kitap yasaları suça uygun ceza ilkesine dayalıdır. Bu durum en açık haliyle herkesçe bilinen fakat genellikle yanlış anlaşılan “kısasa kısas” yasasında belirtilir: “cana karşılık can, göze karşılık göz, diş karşılık diş, ele karşılık el, ayağa karşılık ayak, yanığa karşılık yanık, yaraya karşılık yara, bereye karşılık bere” (Çık. 21:23-25; krş. Lev. 24:17-21; Yas. 19:21). İlk bakışta kısasa kısas yasası adaleti sağlamak için biraz barbar bir yasa gibi görünebilir. Fakat antik Yakın Doğu hukukunda önemli bir ilerleme kaydettirmiştir. Bilinen en eski mevzuatlarda saldırı ve fiziksel yaralama durumlarında para cezası uygulanırdı. Bu tür cezaların zayıf yönü, kişinin para ödeyebilecek durumda olup olmasını hesaba katmayışydı. (İşsiz biri için üç bin liralık bir para cezası büyük zorluğa yol açacakken, bir milyoner için bu çok önemsiz olur.) Kısasa kısas yasası, cezanın suçun karşılığından ne eksik ne de fazla olmasını sağlayarak bu tutarsızlıkları ortadan kaldırır.

Fakat kısasa kısas yasasının harfi harfine uygulanmamıştır. Antlaşma Kitabı'nda önce bir yaralama suçunun cezasının, yaralının tedavi masraflarını ve kaybolan zamanının karşılığını ödemek olduğu belirtilir (Çık. 21:18-19). Bunun hemen ardından ise telafi olarak dişini ya da gözünü kaybeden kölenin serbest bırakılacağı yazar (Çık. 21:26-27). Yani kısasa kısas yasasının harfi harfine uygulanmadığı açıkça görülmektedir.

¹¹³Bu durum J. M. Sprinkle'ın kapsamlı çalışmasında daha yakından incelenmiştir, *“The Book of the Covenant”: A Literary Approach*, JSOTSup 174 (Sheffield: JSOT Press, 1994).

Yaşamın Kutsallığı

Kutsal Kitap'taki yasaları bugün okuyan birçok kişi cinayet, insan kaçırmaya, anne babaya karşı fiziksel ya da sözlü saldırı, büyüçülük, hayvanla cinsel ilişki ve putperestlik gibi çeşitli suçlar için idam cezası uygulanmasından rahatsızlık duyabilir (Çık. 21:12-17; 22:18-20).¹¹⁴ Modern adalet standartlarına göre bu ceza oldukça ağır görünmektedir. Fakat bu Tanrı'nın İsraililerden insan yaşamına, aile içindeki hiyerarşik yapıya ve tapınmadaki paklığa önem vermelerini beklediğini gösterir. Kasıtlı cinayet vakalarında uygulanan idam cezası insan yaşamının önemsizliği sebebiyle değil, her insanın yaşamının son derece önemli olduğu içindir (krş. Yar. 9:6). Cana karşı can ilkesi intikamcılık değildir; insan canını almanın karşılığında ödenebilecek tek bedelin yine insan canı olduğunu ifade eder. Bu insanın ölümüne yol açan hayvanlara bile uygulanmıştır (Çık. 21:28).¹¹⁵

Kutsal Kitap yasalarının farklılığı, onu diğer antik Yakın Doğu yasalarıyla karşılaştırdığımızda belirginleşir. Daha önceki Hammurabi Kanunları'nda (M.Ö. 1750 civarı), cinayet işleyen kişinin sadece kurbanın ailesine tazminat ödemesi gerekliydi. Bu durum Kutsal Kitap'ın "cana karşı can" vurgusu ile açıkça çakışır. Kutsal Kitap kaynaklı olmayan yasalar ölüm cezasını hırsızlık, yangında yağmacılık ve gasp gibi suçlar için uygulayabiliyorlardı. Bu örnekler farklı kültürlerde maddi kaybın bazen insanın canından daha fazla ciddiye alındığını göstermek-

¹¹⁴İnfazın taşlama ile gerçekleştirilmesi yaygın bir metoddu çünkü bu, istisnasız olarak topluluğun her üyesinin suçlunun mahkeme kararı ile öldürülmesinden sorumlu olduğunu vurguluyordu. Tanıklıklarının idam cezası gibi ciddi bir hüküm ile sonuçlanması nedeniyle şahitlerden ilk taşı atmaları istenirdi (Yas. 17:7).

¹¹⁵Bu gözlemlerin ışığında, Hristiyanların cinayet gibi suçlar için idam cezasını desteklemeleri gerektiği anlaşılabilir. Fakat göz önünde bulundurulması gereken başka unsurlar da vardır. Öncelikle eski İsraililer bir katili ömür boyu hapis cezasına mahkum etme seçeneğine sahip değildi; birini uzun bir süre hapiste tutmak için gerekli kurumları yoktu. Bir suçu cezalandırmak amacıyla hapis çok nadiren kullanılırdı. Bu durum onların cezalandırma seçeneklerini kısıtlıyordu. İkinci olarak, idam cezaları da çok sık uygulanmıyordu. Bu nedenle muhtemelen idam cezası insan yaşamının değersizleşmesine yol açmadı. Ölüm cezasını sıklıkla uygulamak insan yaşamının çok da önemli olmadığını ima edebilir ve bu cezanın asıl sebebine ters düşerdi. Hangi cezayı uygun bulursak bulalım, Hristiyanlar olarak her zaman onun insan canının kutsallığını baltalamadığından emin olmalıyız.

tedir. Kutsal Kitap yasaları insanın canının maddi varlıklardan daha büyük bir değere sahip olduğunu devamlı olarak vurgulamıştır.

Ahlaki Buyruklar (Çık. 22:21-23:9)

Bu bölümün içeriği detaylı kaideler düzenlemelerden genellikle anlaşıl-maktadır. Buna rağmen bir takım unsurlar onun 21:1 ve 22:20 arasın-daki model yasalardan ayrılması gerektiğini göstermektedir:

1. Bu bölüm 22:21 ve 23:9 ayetleriyle çizilen parantez ile kendisin-den önceki ve sonraki içerikten ayrılır. İki ayet de yalnızca ya-bancılara haksızlık etmeyi yasaklamakla kalmaz, İsraililer'e kendilerinin de bir zamanlar Mısır'da yabancı olduklarını hatırla-tır.
2. 21:1-22:20 arasındaki kısım içeriğin genel sunum şekli ile uyuş-maz;¹¹⁶ içeriğin genelinde On Emir'den uyarlanmış benzer bir dil kullanılmıştır.
3. 22:24'teki "Sizi kılıçtan geçirtirim" ifadesi dışında, buradaki yasaların ihlali halinde uygulanacak cezalar, insanların da uygu-layabileceği cezalar değil.
4. Bu bölümün ana konusu ilginç ve özeldir, o çağda başka yerde bulunmazdı. Bir yandan toplumdaki zayıf ve korumasız kişilere yönelik (yabancılar, dullar, öksüzler, ihtiyaç sahipleri, yoksullar) sorumlu davranışları teşvik ederken diğer yandan hukuki sis-temin tamamıyla tarafsız olmasına özen gösterir. Duruşmalarda ne yoksullar (Çık. 23:3) ne de rüşvet alma yolu ile zenginler (Çık. 23:8) kayırılamayacaktır. Hangi sınıftan olursa olsun herkese eşit muamele gösterilecektir (Çık. 23:6, 9). Tanıklık edenler çoğun-luğun baskısı ile etkilenmeyecektir (23:2) ve tanıklıklarının doğru olduğu temin edilmelidir (23:1, 7).

Buradaki emirler, kanun hükümlerinin kapsamı dışında kalan davranış standartlarını öğretmeyi amaçlar. İnsanların mahkemesi düşmanının kaybolan hayvanını ona teslim etmeyen birisi hakkında bir hüküm ver-

¹¹⁶Bu ayetlerdeki yasalar "Eğer..., öyleyse..." ya da "... yapmayacaksın" şeklinde sunulmamıştır.

mez. Ama Tanrı insanlarından kötülüğe iyilikle karşılık vermelerini talep eder (Çık. 23:4-5; krş. Mat. 5:43-48; Rom. 12.19-21). Tanrı ile halkı arasında kurulmakta olan özel ilişkinin ışığında, bu bölümün ortasında yer alan “Benim kutsal halkım olacaksınız” buyruğu (Çık. 22:31) özel bir önem kazanır. Burada Tanrı'nın kutsal halkının nasıl yaşaması gerektiğini görürüz.

Şabat ve Dini Bayramlar ile ilgili Yönergeler (Çık. 23:10-19)

Antlaşma Kitabı'nın dördüncü bölümünde İsraililere yalnız RAB'be tapınmaları gerektiği hatırlatılır: “Söylediğim her şeyi yerine getirin. Başka ilahların adını anmayın, ağzınıza almayın” (23:13).¹¹⁷ Bu tapınma her yıl kutlanılacak üç bayramın kalbinde yer alır. Böylelikle Şabat ve RAB'bin İsraililere yaptığı iyilik ve yardım kutlanılacaktır. Şabat'ın kutsal olarak tutulması özellikle önemlidir çünkü bu Tanrı ile İsrail arasındaki antlaşmanın işaretidir (Çık. 31:12-17). Şabat'ı bayağalaştıran her bir kişi Tanrı ile olan özel ilişkiyi reddetmekle suçlanır ve bunun cezası ölümdür (Çık. 31:14-15).

Antlaşmanın Karşılıklı Doğası (Çık. 23:20-33)

Antlaşma Kitabı'nın son bölümü (Çık. 23:20-33) Tanrı ile İsrail arasında yapılan antlaşmanın müşterek yapısına ışık tutar. Eğer İsraililer Tanrıları olan RAB'be itaat ederlerse, Kenan Topraklarına sahip olacaklardı (Çık. 23:22-23). Ayrıca Tanrı'nın kutsayışı onları gelecekte rahat ettirecek (Çık. 23:25-26) ve koruyacaktı (Çık. 23:27-28). RAB ile ilişkilerinin bir sonucu olarak İsraililer diğer tanrılara tapınmaktan uzak duracak, tüm pagan putlarını ve ibadet yerlerini yıkacaklardı (Çık. 23:24). Benzer sebeplerden dolayı Kenan topraklarında yaşayanlarla antlaşma yapmayacaklardı; çünkü bu sadece RAB'be olan bağlılıklarından taviz vermelerine yol açabilirdi (Çık. 23:32-33). Böyle bir uyarı gerekliydi. Tanrı orada

¹¹⁷Mısırdan Çıkış 23:10-19'daki içerik özenle tasarlanmıştır. Her biri kendi içinde ikiye ayrılan iki bölümden oluşur ve bunların ortasında 13. ayet yer alır. İlk yarısı yedinci yıl (10. ve 11. ayetler) ve yedinci gün (12. ayet) ile ilgilidir. 14 ve 19. ayetler arasında İsraililerin her yıl kutlayacağı üç bayramdan söz edilir: Mayasız Ekmek, Hasat ve Ürün Devşirme Bayramı. 17-19. ayetlerdeki yönergeler 14-16'da belirtilen kutlamalarla ilgilidir. Özellikle 17. ayet ile 14. ayet arasındaki paralellik dikkat çeker.

yaşayan ulusları oradan çıkartacağıının sözünü vermiş olsa da, bu süreç aşama aşama ilerleyecekti çünkü topraklarının ıssız kalmaması da gerekliydi (Çık. 23:29-30).

Antlaşmanın Onaylanması

Dağdan indikten sonra Musa Tanrı'nın sözlerini insanlara bildirdi. İnsanlar bir kez daha Tanrı'nın buyurduğu her şeyi yerine getirmeye istekli olduklarını ifade ettiler (Çık. 24:3; krş. 19:8). Bunu takip eden bir tören ile RAB ile İsrail arasındaki antlaşma onaylandı (Çık. 24:4-11). Burada kabaca anlatılan etkinlikler RAB'bin Musa'yla konuşmasının üç ana bölümünü yansıtır (Çık 20:24-24:2). Bir sunağın yapılıp sunuların sunulması, 20:24-26'daki talimatlar ile paralellik gösterir. Sonra Musa insanlara "Antlaşma Kitabı"nı okur (Çık 24:7); bu Tanrı'nın ilahi konuşmasının ikinci kısmıdır (Çık. 21:1-23:33). İsraililer Tanrı'ya itaat edeceklerini tekrar dile getirdikten sonra (Çık. 24:7) insanların üzerlerine serpilmiş kan ile antlaşma mühürlendi (Çık 24:8). Son olarak Tanrı'nın Musa ve ileri gelenleri dağa çıkmaya davet etmesi (Çık 24:9-11) ilahi konuşmanın üçüncü kısmına karşılık gelir (Çık. 24:1-2).

İsraililerin Başkaldırısı

Antlaşma başarılı bir biçimde onaylandıktan sonra Musa Buluşma Çadırını nasıl inşa edeceğine ilişkin bilgileri almak için Sina Dağı'na çıktı (Çık 25.1-31:18). Fakat "kırk gün kırk gece" orada kalması (Çık 24:18), İsraililer arasında bir belirsizlik havası yarattı. Belki de Tanrı'nın Musa'ya ne yapmış olabileceğinden korktukları için (krş. Çık. 20:19) İsraililer RAB'bin varlığının aralarında olmasını temsilen bir put yaparak güvende hissetmek istediler. İnsanlar Harun'dan onlara öncülük etmesi için başka bir "ilah" yapmasını istediler (Çık. 32:1).¹¹⁸ İsraililer tanrılarının RAB olduğunu bilinçli bir şekilde reddetmeseler bile, onu altın

¹¹⁸Çeşitli detaylar altın buzağının RAB'bi temsil etmesi için yapıldığını gösteriyor. Çık. 32:4'e göre buzağı İsrailileri Mısır'dan çıkararak Tanrıyı temsil ediyor; yani yeni bir ilah değil. İkinci olarak, İsraililer tarafından coşkuyla kutlanan bayram için (32:6) Harun "RAB'bin onuruna" (32:5) denmiştir. Ayrıca bayram ritüelleri Çık. 24'te RAB ile İsraililer arasındaki antlaşmanın onaylandığı aktivitelerle benzerlik gösterir.

buzacağı olarak putlaştırılmaları sebebiyle daha önceden kabul ettikleri antlaşma hükümlerini doğrudan ihlal etmişlerdi (krş. Çık. 20:4-6; 20:23).¹¹⁹ RAB'bin buyruklarını böyle ağır bir biçimde ihlal etmek şiddetli bir cezaya davetiye çıkartacaktı (krş. Çık. 32:7-10).

Tüm bu olanlar nedeniyle dehşet duyan RAB Musa'ya aşağıya inmesini emretti (Çık. 32:7). İsraililerin bu kadar çabuk onun buyurduklarından dönmesi yüzünden Tanrı'nın öfkesi alevlendi. Oysa RAB'bin tüm söylediklerini yerine getireceklerini tekrar tekrar onaylamışlardı (Çık. 19:8; 24:3, 7). Tanrı'ya yapılan bu saygısızlık karşılığında en ağır cezayı bulacaktı: ölüm. Tanrı İbrahim'e daha önceden verdiği sözü tekrarlayarak yalnız Musa'dan "büyük bir ulus" yapacağını söyler (Yar. 12:3). Ama ilginç bir şekilde Musa araya girer ve halkı adına bağışlanma diler. Tanrı'nın Mısır'dan onları nasıl kurtardığını, İbrahim, İshak ve Yakup ile yaptığı önceki antlaşmalarını anımsatır (Çık. 32:11-13). Af dileyişi başından sonuna kadar Tanrı'nın karakteri ve onuruna dayalıdır. Ayrıca halkının günahlı davranışları için mazeret sunmaya kalkışmaz. Ricası ikna edicidir ve Tanrı merhamet edip onları yok etmekten vazgeçer (Çık. 32:14). Bununla birlikte, anlatıcının sonradan ifade ettiği gibi, insanlar cezasız da kalmayacaktır (Çık. 32:28, 35).

Musa aşağıya indiğinde orada neler olduğunu gördü ve kendisi de öfkelenildi. İlahi olarak yazılmış ve antlaşma hükümlerini içeren taş tabletleri kasten kırıp parçalayarak Tanrı ile İsraililer arasındaki antlaşma ilişkisinin artık sona erdiğini belirtir.

Mısırdan Çıkış 32'nin ana teması İsraililerin başkaldırısı ve Tanrı'nın onları cezalandırmasıdır. Ama Mısırdan Çıkış 33'te odak RAB'bin sadık hizmetçisi Musa'ya ve RAB ile olan muhteşem dostluğuna kayar. Musa'nın Tanrı ile olan benzersiz ilişkisi, ona halkı adına arabuluculuk yapma fırsatı vermiş ve bunun sonucunda da antlaşma yenilenmiştir. Bunun sebebi İsrail halkının yüreğinde meydana gelen ciddi bir değişim değil, RAB'bin şefkat ve merhametidir. Sonunda Musa'ya kırdığı tabletlerin yerine iki yeni taş levha dağın üstüne getirilmesi emredilir (Çık. 34:1). Musa antlaşma hükümlerini detaylı olarak bir kez daha yazar

¹¹⁹Anlatıcı Çık. 32:1, 4 ve 8'de İbranice "ilah" ya da "ilahlar" anlamına gelen *elohim* sözcüğünü kullanarak bu durumu ima eder. Çoğul haldeki fiillerle kullanıldığında *elohim* normalde pagan tanrılarını ifade eder ama bu ayetlerde olduğu gibi tekil halde kullanıldığında RAB'bi ifade eder.

(Çık. 34:27; krş. 24:4),¹²⁰ ve Tanrı yeni taş tabletlere “On Emir”i yazar (Çık. 34:28; krş. 20:3-17).¹²¹

Eski Antlaşma Özeti

Sina'daki antlaşma Tanrı'nın İsraililer ile olan ilişkisinde önemli bir aşamadır. Tanrı'nın halkı için olan planının merkezinde olan şey, insanların tüm yaptıkları, söyledikleri ve düşündüklerinde kusursuz varlıklar olmaları ve böylece Tanrı'nın kutsal doğasını yansıtmalarıdır. Malesef insanlar kısa bir süre sonra altından buzağı yaparak onlara verilen sorumlulukları yerine getirmedeki yetersizliklerini göstermişlerdir. Bunun sonucu olarak büyük bereket kaynağı olacağı vaat edildiği halde Tanrı ile olan antlaşma ilişkileri, itaatsizlikleri nedeniyle onlara ilahi lanet kaynağı olmuştur.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yeni Antlaşma dönemindeki dindar Yahudiler için Musa'nın yasasını yerine getirmek son derece önemliydi. Kutsal yaşam için Tanrı'nın isteklerinin özünün bu olduğuna inanılıyordu. Yasanın gerektirdikleri hakkında beklenebileceği üzere çok sayıda tartışma ve münazara oldu. Farklı öğretilere sahip okullar Musa'nın yasasının yorumlanması ve o günün koşullarına uyarlanması ile ilgili farklı görüşlere sahipti. Böyle bir geçmişten sonra elbette yasa hem İsa'nın öğretilerinde hem de ilk kiliselerinin ele aldığı konularda kendini gösterecekti.

İsa ve Yasa

İncil'in dört Müjde'de İsa'nın yasaya olan yaklaşımı nedeniyle sık sık o günün din önderleriyle anlaşmazlığa düştüğü görülür. Bu durum en çok

¹²⁰Çık. 34:11-26'da ana hatlarıyla verilen (toprak, bayramlar) antlaşma hükümleri, Antlaşma Kitabı'nın son iki bölümünde bulunan hükümlerle oldukça paraleldir (Çık. 23:14-33; bayramlar, toprak). Tek farkları sıralamanın ters çevrilmiş olmasıdır.

¹²¹Çık. 34:28b'deki eylemin öznesi tam olarak belirtilmemiştir ama tabletleri yazanın yine RAB olduğunu 34:1'den anlayabiliyoruz (krş. 32:16). İbranice anlatılarda eylemin öznesinin açıkça belirtilmeden değiştirilmesi görülmeyen bir durum değildir.

Şabat ile ilgili hükümlerde gözlenmiştir; müjdede anlatıldığı üzere Ferisiler ve din bilginleri İsa'nın Şabat günü yaptığı işleri hep kınıyorlardı, özellikle de Şabat günü insanları iyileştirmesini (Mat. 12:9-14; Mar. 3:1-6; Luk. 6:6-11; 13:10-17; 14:1-6; Yu. 5:1-15; 7:21-24). İsa'nın dinsel temizlik ile ilgili yaklaşımına yönelik de gerilim vardı (Mat. 15:10-20; Mark 7:1-8). Ferisiler İsa'nın "günahkarlar" ile birlikte yemek yemesini hemen kınamışlardı (Mat. 9:10-11; 11:19; Mar. 2:15-16; Luk. 5:29-30; 7:34; 15:2). O halde İsa'nın Eski Antlaşma yasasına bakışı nasıldı?

İki adet gözlem yapmak mümkündür. İlk olarak, İsa yasaya büyük bir saygı göstermiştir. Musa yasasını çağdaşlarının uyguladığı şekilde uygulamasa da, devamlı olarak yasanın önemini ifade etmiştir.

Size doğrusunu söyleyeyim, yer ve gök ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile yok olmayacak. Bu nedenle, bu buyrukların en küçüğünden birini kim çiğner ve başkalarına öyle öğretirse, Göklerin Egemenliği'nde en küçük sayılacak. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliği'nde büyük sayılacak. Size şunu söyleyeyim: Doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisiler'inkini aşmadıkça, Göklerin Egemenliği'ne asla giremezsiniz!" (Mat. 5:18-20)

Dahası, ona "Kutsal Yasa'da en önemli buyruk hangisidir?" diye sorulduğunda, İsa Tanrı'yı ve komşuyu sevmenin önemini vurgulayarak cevap vermiştir (Mat. 22:37-39; Mar. 12:29-31). Verdiği cevap On Emir'deki iki ana temayı özetlemiştir. Tanrı'yı sevmek daha önce gelmelidir, ama komşuyu sevmekten asla ayrılmamalıdır; ilkini yapmak kişiyi otomatik olarak ikincisini de yapmaya yönlendirir.

İkinci olarak, İsa Kutsal Yasa'nın gerçek amacının altını çizer. İsa özellikle Kutsal Yasa'nın doğası ve işlevi konusunda yaşadığı dönemdeki bir çok din önderinden ayrılır. Çağdaşlarının çoğu yasayı doğru davranışı yanlış olandan ayıran bir sınır olarak görüyordu. Bu nedenle hangi davranışların yasanın sınırları içinde, hangilerinin dışında olduğunu belirlemeye çalışıyordu; Kutsal Yasa tarafından çizilen sınırların içinde kaldığı sürece kişi her zaman doğru sayılıyordu. Ama bu

yaklaşım insanların yasanın en düşük gerekliliklerine odaklanmalarına yol açıyor ve insan davranışına yönelik çok yasacı bir tutum teşvik ediyordu. Dahası, İsa'nın belirttiği gibi, her türlü yozlaşmaya zemin hazırlıyor ve yasanın kötü niyetlerle kullanılmasına neden oluyordu.¹²² İsa bunun yerine yasayı Tanrı'nın arzu ettiği davranış biçimini gösteren bir levha olarak görüyordu. İsa birisinin yasayı tamamıyla yerine getirebilmesi için Tanrı kadar kusursuz olması gerektiği fikrindeydi (krş. Mat. 5:48). Bu yüzden öğrencilerinin doğruluklarının Ferisiler ve din bilginlerinkini aşmasını istemiştir (krş. Mat. 5:20). Kutsal Yasa'nın buyruklarını sadece dışarıya yönelik uyulması gereken sorumluluklar olarak görmenin, yasanın amacını yanlış anlamak olduğunu onu takip edenlere hatırlatmıştır (Mat. 5:17-48). İsa'nın yaklaşım tarzı "öldürmeyeceksin" ve "zina etmeyeceksin" buyruklarına ilişkin anlayışında açıkça görülür. İsa bunları "Öldürmeye ya da zina etmeye yönlendiren hiçbir şey yapma, söyleme, düşünme" şeklinde yorumlamıştır. Ayrıca Eski Antlaşma yasasının bazı eylemlere izin verme sebebinin (ör: boşanma) Tanrı'nın isteğinin böyle olması değil, Tanrı'nın insan yüreğinin sertliğine bir uyarılama getirmek istemesi olduğunu belirtmiştir (Mat. 19:3-9). Ferisiler ve din bilginleri bu ilahi uyarlamayı istismar ederlerken, İsa her bireyin Tanrı'nın insan yaşamına yönelik tasarısını kendi hayatında uygulaması gerektiğini vurgulamıştır.

Pavlus ve Yasa

Pavlus'un Eski Antlaşma yasası ile ilgili görüşlerine ilişkin birçok şey yazılmıştır. Bu yüzden burada sadece birkaç kısa gözlem yapmamız mümkündür. İsa gibi Pavlus da yasanın gerçek amacını hor gören yasacı anlayışı kınamıştır. Galatyalılar 3:15-25'te İbrahim ile yapılan ilahi antlaşmanın, bundan birkaç yüzyıl sonra Sina Dağı'nda yazılan yasadan daha öncelikli olduğunu söyler. Onunla aynı fikirde olmayanlar İsa'ya inananların doğru bir şekilde yaşayabilmek için Kutsal Yasa'yı yerine getirmeleri gerektiğini savunurlarken, Pavlus buna yasanın sonradan geldiğini, Mesih gelene kadar geçici bir rolü üstlendiğini ve kimseyi doğru kişi yapamayacağını belirterek karşılık verir. Yasa ona göre sadece Tanrı'nın arzu ettiği doğruluğu işaret eder, kimsenin öyle yaşamasını

¹²²Bunu İsa ant içmek (Mat. 5:33-37) ve töreler (Mat. 15:3-9; Mar. 7:9-13) ile ilgili konuşurken görüyoruz

sağlamaz. Bu nedenle Pavlus doğruluğa iman ile ulaşılabileceğinin altını çizer.

Yeni bir Antlaşma

İlk Hristiyanlar arasında yaygın bir kanı, İsa Mesih aracılığıyla Tanrı'nın yüzyıllar önce Sina'da yaptığı antlaşmayı geçersiz kılan yeni bir antlaşma yaptığıdır. Beklenebileceği gibi bu görüş dinsel bakış açısının merkezinde Sina'da yapılan antlaşma yer alan Yahudiler'den ciddi bir düşmanlık yarattı. Bu yeni antlaşma İsa tarafından Son Akşam Yemeği'nde tanıtıldı (Mat. 26:28; Mar. 14:24; Luk. 22:20; 1Ko. 11:25) ve kurban olarak ölümüyle mühürlendi (İbr. 9:11-28). Sina'da yapılan eski antlaşmaya olan üstünlüğü ile ilgili İbraniler'in yazarı Yeremya 31:31-34'ü alıntılanarak birkaç önemli noktaya işaret eder. Yeni antlaşma Sina'da yapılan gibi değildir (İbr. 8:9). Sina'daki antlaşma Tanrı ile İsrailliler arasında kalıcı bir ilişki sağlama niyetiyle yapılmış olsa da bu amaca ulaşamamıştı, çünkü insanlar onlara yüklenen ilahi sorumlulukları yerine getirememişlerdi. İmansızlıkları nedeniyle Tanrı onlardan yüz çevirmişti (İbr. 8:9). Yeni Antlaşma'nın başarısı, insanların kendilerinin yapamadıkları şeyi Tanrı'nın bizzat onların yerine yapması nedeniyle garanti altına alınmıştı. Eski Antlaşma'nın yasaları taş levhalara yazılmıştı; yeni antlaşmada ise Tanrı buyruklarını imanlıların yüreklerine ve zihinlerine yerleştirdi (krş. 2 Ko. 3:6). Kutsal Ruh'un içinde yaşaması gerçekleştirilen bu içsel dönüşüm aracılığıyla Tanrı halkının en baştan tasarladığı gibi yaşayabilmesini mümkün kıldı. Yeni Antlaşma'nın bir başka sonucu ise Tanrı'yı daha yakından tanımak oldu: "Hiç kimse yurttaşını, kardeşini, RAB'bi tanı diye eğitmeyecek. Çünkü küçük büyük hepsi tanıyacak beni" (İbr. 8:11). Son olarak yeni antlaşma insanın günahına ve kötülüğüne yönelik ilahi bağışlamayı getirir (İbr. 8:12). Eski Antlaşma hükümlerinin altında Tanrı'nın merhameti, Günahların Bağışlanma Günü'nde başkâhinin yerine getirdiği kefarete görevlerine bağlıydı. Bu tören yılda bir kez düzenlendiği için insanlara yalnızca kısıtlı bir bağışlanma sunuyordu. Mesih'in baş kâhin olarak üstlendiği aracı rol Harun dönemindeki baş kâhinlerin yaptıklarını alabildiğine aştığı için yeni antlaşma bağışlanmaya yönelik çok daha

büyük bir güvence sağlar.¹²³ Mesih'te iman ile aklananların geçmişteki, mevcut ve gelecekteki tüm günahları ilahi bir şekilde bağışlanır.

Mesih tarafından sağlanan yeni antlaşmanın ilk kilise üzerinde farklı bir etkisi oldu. Eski Antlaşma'ya bağlı kalanlardan bu bağlılıklarını haftanın yedinci günü Şabat'ı yerine getirerek göstermeleri isteniyordu; Şabat Sina'daki antlaşmanın simgesiydi (Çık. 31:13-17). Yeni Antlaşma'nın gelmesiyle Şabat uygulamasına yönelik baskı, tıpkı sünnet gibi Hristiyanlar'ın üzerinden kalktı. Bunun yerine, Mesih'in dirilişini anmak için ilk kilise haftanın ilk günü ibadet için bir araya geldi (krş. Elç. 20:7; 1Ko. 16:2). Şabat'ın yerine RAB'bin Günü geldi.

Sina'daki antlaşmanın kalbinde Tanrı'nın İsrail'in "kâhinler krallığı ve kutsal ulus" olmasını istemesi vardır (Çık. 19:6). Bu düşünce 1. Petrus 2:9-10'da tekrar edilir: "Ama siz seçilmiş soy, Kral'ın kâhinleri, kutsal ulus, Tanrı'nın öz halkısınız. Sizi karanlıktan şaşılasi ışığına çağıran Tanrı'nın erdemlerini duyurmak için seçildiniz. Bir zamanlar halk değildiniz, ama şimdi Tanrı'nın halkısınız. Bir zamanlar merhamete erişmemiştiniz, şimdiyse merhamete eriştiniz" (krş. Va. 1:6; 5:10; 20:6). Sina'daki antlaşmanın insanın itaatsizliği sebebiyle başaramadığı her şey şimdi İsa Mesih'in ölümü, dirilişi ve göğe yükselişi ile sağlanan yeni antlaşma aracılığıyla başarmıştı.

¹²³Bu konu 12. bölümde daha detaylı olarak ele alınmıştır.

« 10 »

Buluşma Çadırı

Mısır'dan Çıkış'ın son üçte birlik kısmı neredeyse tamamen Buluşma Çadırı'nın inşası ve kurulumuna odaklanır. Bu bölümün içeriği Tanrı'nın yaşayacağı yerin önemini vurgular niteliktedir. Dikdörtgen biçiminde bir çadır olsa da altının ve mavi kumaşın bolca kullanılması, burasının kraliyet mülkü oluşunu simgeler. Taşınabilirliği ise tanrısal kralın halkı nereye giderse gitsin onlarla birlikte olduğunun güvencesini verir. Çadırın tasarımı ve dekoru ile ilgili detaylar Tanrı'nın kutsal doğasını yansıtmaya açısından önemli bir role sahiptir. Dış perde, günahlı insanları kutsal Tanrı'dan ayırır ve tunç sunak, yalnızca günahlarının ve dinsel açıdan kirliliğinin kefareti ödemiş kişilerin Tanrı'ya yaklaşabileceğini açıkça hatırlatır. Son olarak, Buluşma Çadırı'nın bir 'buluşma yeri' olma özelliği, ilahi kutsiyetin ve insanlığın bir araya gelişini simgeler.

Giriş

Buluşma Çadırı'nın önemini, Tanrı'nın hem çadırın ve içindekilerin nasıl üretileceğiyle (Çık. 25:1-31:11) hem de kurulumuyla ilgili açıklamalarından anlayabiliriz (35:1-40:33). Kâhinlerin kutsal kılınmasının detayları da dahil olmak üzere Buluşma Çadırı'nın yapılmasıyla ilgili açıklamaların tamamı, Mısır'dan Çıkış'ın yaklaşık dörtte birini oluşturur. 25-31 bölümleri oluşturan oldukça uzun Tanrı'nın konuşmaları, bu özel çadırın inşası için gereken hazırlıkları ve kâhinlerin atanmasını özetler. 36:8-39:31 arasındaki içeriğin büyük bir kısmında RAB'in Musa'ya verdiği talimatların neredeyse kelimesi kelimesine uygulanması yer alır (bkz. Tablo 10.1). Böyle bir tekrarlama, metnin orijinal yazarının Buluşma Çadırı'nın önemini vurguladığını gösterir.¹²⁴

¹²⁴İlginç bir şekilde, Buluşma Çadırı'nın yapılmasına ayrılan böylesine geniş bir alana rağmen, çadırın inşasıyla ilgili gereken tüm bilgiler burada yer almaz.

Tablo 10.1
Mısırdan Çıkış 25-30 ve 36-39'daki Talimatlar ve Uygulanışları

Eşyalar	Talimatlar	Uygulanışları
Buluşma Çadırı	26:1-11, 14-29, 31-32, 36-37	36:8-38
Antlaşma Sandığı	25:10-14, 17-20	37:1-9
Masa	25:23-29	37:10-16
Kandillik	25:31-39	37:17-24
Buhur sunağı	30:1-5	37:25-28
Mesh yağı	30:25	37:29
Yakmalık Sunu sunağı	27:1-8	38:1-7
Yıkanma kazanı	30:18	38:8
Konut avlusu	27:9-19	38:9-20
Efod	28:6-12	39:2-7
Gögüslük	28:15-28	39:8-21
Kaftan	28:31-34	39:22-26
Sarık, başlık, kuşak	28:39	39:27-29
Altın levha	28:36-37	39:30-31

Tanrı'nın Musa'ya verdiği talimatlar, en önemli eşyalardan ilk önce bahseder. Çadır kurulduktan sonra eşyaların yerleştirilme düzeni de onların yapım sırasına paraleldir (krş. 40:2-8, 12-14; 40:17-33). Bu düzen Buluşma Çadırı'ndaki eşyalardan bahsedilen diğer bölümlere de uygundur (krş. 31:7-9; 35:11-18; 39:33-40; bkz. Tablo 10.2). Tanrı'nın verdiği talimatlar verildikleri sırada sıklıkla, uygulama sırasında ise nadiren belli bir eşyanın kullanımıyla ilgili başka eşyalardan da söz edilir (ör: 30:6-10; 30:18-21). Talimatlar ve uygulanışları arasındaki yakın benzerlik insanların RAB'bi harfi harfine dinlediklerini gösterir. Her şey aynen Musa'ya söylendiği gibi yapılmıştır. Mısırdan Çıkış Tanrı'nın Buluşma Çadırı'nı 'ikinci yılın ilk ayının ilk günü' nasıl görkemle doldurduğunu etkileyici bir şekilde anlatarak biter (40:17). Bu tam da halkın Mısır'dan kurtuluşun ilk yıldönümünü kutladığı zamana denk gelmektedir (krş. Say. 9:1-5).

Tablo 10.2
Mısırdan Çıkış 25-30 ve 36-39'daki Sunuş Sırası

Talimatlar		Uygulanışları	
Sandık	25:10-22	Buluşma çadırı	36:8-38
Masa	25:23-30	Sandık	37:1-9
Kandillik	25:31-39	Masa	37:10-16
Buluşma Çadırı	26:1-37	Kandillik	37:17-24
Tunç sunak	27:1-8	Buhur sunağı	37:25-28
Konut avlusu	27:9-19	Mesh yağı	37:29
Efod	28:6-14	Buhur	37:29
Göğüslük	28:15-30	Tunç sunak	38:1-7
Kaftan	28:31-35	Yıkanma kazanı	38:8
Altın levha	28:36-38	Konut avlusu	38:9-20
Sarık,başlık, kuşak	28:39	Efod	39:2-7
Buhur sunağı	30:1-10	Göğüslük	39:8-21
Yıkanma kazanı	30:18-21	Kaftan	39:22-26
Mesh yağı	30:23-25	Sarık,başlık,kuşak	39:27-29
Buhur	30:34-36	Altın levha	39:30-31

Kraliyet Çadırı

Mısır'dan Çıkış'ın son kısmında yer alan önemli bir tema Tanrı'nın halkı arasında yaşama niyetidir (25:8; krş. 29:45-46). Onları Firavun'un boyunduruğundan kurtarıp onlarla özel bir antlaşma ilişkisi kurarak, RAB vaat ettiği topraklara kadar onlara eşlik etmek istemektedir. Bu yüzden Musa'dan taşınabilir bir konut yapmasını ister. Halkı gibi mutlak yetkili RAB çadırda oturacaktır. Ama bu konut, inşasında kullanılan malzemeler nedeniyle farklı bir konut olacaktır. Adları sıralanan değerli metallere ve mavimtırak renklerdeki kumaşlardan anlaşılmaktadır ki bu sıradan bir çadır değildir; kraliyete ait bir çadır olacaktır (25:3-7; krş.

35:5-9, 22-27). Bu yalnızca kullanılacak maddelerin özelliklerinde değil (altın, gümüş, tunç; mavi, mor, kırmızı iplik ve keten), miktarında da vurgulanmıştır. 38:21-31'e göre çadırın yapımı ve eşyaları için toplam yaklaşık bir ton altın, dört ton gümüş, 2 buçuk ton tunç kullanılacaktır.

125

İlk önce Musa'ya çadırın içine konulacak üç eşyayı yapması talimatı verilir. Bunlardan ilki tahtadan dikdörtgen bir sandıktır ve onun içi de dışı da saf altınla kaplanacaktır (25:10-11). Sandığın taşınmasını kolaylaştırmak için altın halkalar ve sııklar yapılacaktır (25:12-15). Sandığın içine Musa daha sonradan taş levhaları koyacaktır. Bu levhalarda Tanrı ile İsrail halkı arasındaki antlaşmanın şartları yer alacaktır (Çık. 25: 16, 21 ve Yas. 10:8 bu sandıktan Tanrı'nın 'antlaşma sandığı' olarak bahsetmektedir). Sandığın kapağı saf altından yapılacak ve adı 'bağışlanma kapağı' olacaktır (Çık: 25:17; krş. İbr. 9:5). Levililer 16:1-34 (özellikle 11-17 ayetler) başkâhinin sandığın kapağına kan serpiştirdiği yıllık bir törenden bahseder. Bu tören ile günahları ne olursa olsun İsraililerin dinsel açıdan kirlilikleri ve isyanları bağışlanacaktır (Lev. 16:16).¹²⁶ Kapağın uçlarına iki tane altından keruv yapılmıştır ve keruvlar birbirlerine kanatlarını açmış halde durmaktadırlar.¹²⁷ Keruvların arasında Tanrı sonra Musa ile buluşacak ve insanlara verdiği buyrukları bildirecekti (Çık. 25:22; 30:36; krş. Lev. 16:2). Sandık içindekileri muhafaza etmesinin yanısıra koruyucu keruv tarafından korunan tahtın önünde bir ayak taburesi görevi de görüyordu (krş. 1 Sa. 4:4; 2 Sa. 6:2; 2 Kr. 19:15; 1 Ta. 28:2; Mez. 80:1 [2]; 99:1, 5; 132:7; Yşa. 37:16). RAB'in tahtının bir parçası olmasının önemi nedeniyle sandığın yapım talimatları ilk önce verilmiştir.

İkinci eşya tahta bir masadır; altınla kaplanmıştır ve yine altından halkalara ve sııklara sahiptir (Çık. 25:23-28). Tabaklar, sahanlar ve diğer sofraya eşyaları hep altındandır ve ekmekler sürekli olarak Tanrı'nın huzurunda kalacaktır (25:29-30).

¹²⁵Miktar çok yüksek gibi görünse de, antik çağlardaki benzer uygulamalarla karşılaştırıldığında olağanüstü bir durum yoktur.

¹²⁶Bağışlanma Günü töreni 12. bölümde daha detaylı olarak ele alınmıştır.

¹²⁷Antik Yakın Doğu'da bu keruvlar kutsal yerlerin geleneksel koruyucu figürleriydi. Burada tarif edilen iki tanesinin yanısıra, buluşma çadırını çevreleyen perdeler dokunmuş başka keruvlar da vardı. Onlar En Kutsal Yer'i, Kutsal Yer'den ayırıyordu (Çık. 26:1, 31).

Üçüncü eşya, yine altından yapılma ve yedi kandilden oluşan kandilliktir (25:31-40). Kandillik büyümekte olan bir ağaç şeklinde yapılacak, çanak, tomurcuk ve çiçek motifleriyle süslenecektir (25:31). Ana gövdenin her iki yanından üç kol uzanacak, bu kollar kandilleri tutacak şekilde tasarlanacaktır. Kandilliğin neden bir ağaca benzediği ile ilgili bir açıklama yapılmıyor. Muhtemelen Yaratılış 3:22'deki yaşam ağacına benzetilmekte ve Tanrı'nın yaşam veren gücünü simgelemektedir.

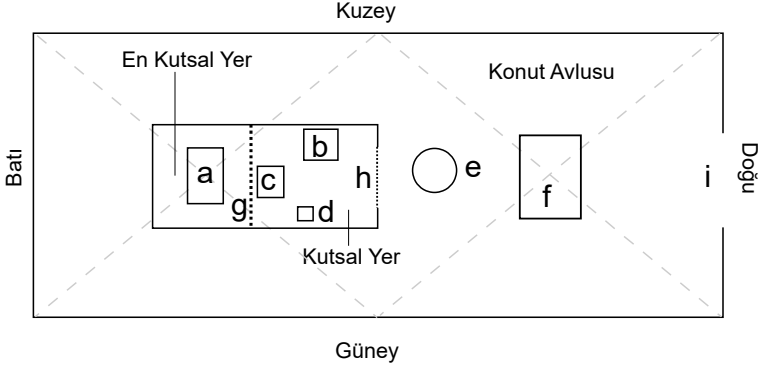
Masa ve kandillik, sandık ile birlikte antik bir evdeki demirbaş mobilyaları oluşturur. Bu nedenle Tanrı'nın çadırın içinde yaşadığını ima eder. Altının bolca kullanılması orada yaşayanın önemini gösterir. Ekmeğin (Çık. 25:30) ve ışığın sunulması (27:21) Tanrı'nın gece gündüz her zaman orada olduğunu sembolik olarak hatırlatır.

Bundan sonra çadırın kendisinin yapımıyla ilgili detaylı talimatlar verilir (26:1-37). Bazı perdelerin ve ahşap çerçevelerin nasıl bir araya getirildiğiyle ilgili bazı belirsiz noktalar vardır. Tüm yapı taşınabilir bir şekilde tasarlandığı için yapılışı da muhtemelen diğer çadırlara benziyordu. Mavimsi kumaşlar ve altın döşemeler kraliyetin göstergesidir. Dikdörtgen yapı bir perde ile ikiye ayrılır ve bir oda diğerinin yaklaşık olarak iki katıdır (26:31-33). Antlaşma sandığı (NIV 1984 çevirisine göre 'şahitlik sandığı') çadırın batısında bulunan daha küçük odaya yerleştirilmiştir. Tanrı orada iki meleğin arasında oturacağı için bu bölüme 'En Kutsal Yer' denmiştir (26:34). Doğudaki daha büyük olan oda ise 'Kutsal Yer' olarak adlandırılmış olup altın masa ve kandillik ile döşenmiştir (26:35). İki odayı birbirinden ayıran perdeye koruyucu keruv figürleri işlenmiştir; bu Tanrı'nın huzurunun günahlı insanlardan ayrıldığını hatırlatır (krş. Yar. 3:24).¹²⁸

¹²⁸Buluşma çadırının tekrar yapılmasıyla ilgili geniş çaplı bir değerlendirme için bkz. 'Buluşma Çadırı', IBD, 1506-11.

resim 10.1

Buluşma Çadırının Şematik Yerleşim Planı

- a: Antlaşma Sandığı b: Ekmek Masası c: Buhur Sunağı
d: Kandillik e: Yıkama Kazanı f: Sunu Sunağı
g: Perde h: Örtü i: Giriş

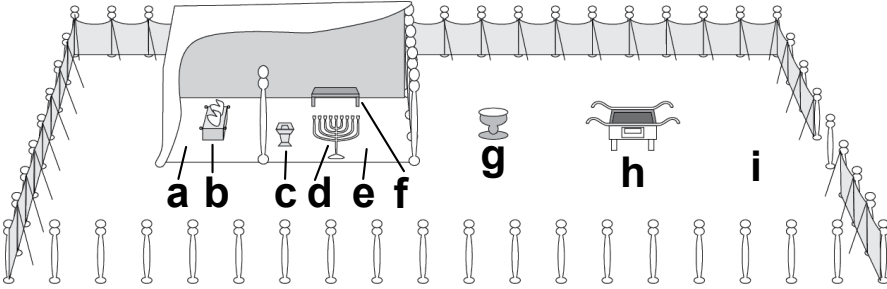
Kraliyet çadırının içine konulmak üzere yapılan eşyalardan biri de Buhur Sunağıydı (Çık. 30:1-10). Akasya ağacından yapılan ve saf altınla kaplanan bu eşya, Kutsal Yer'de altın masa ve kandilliğin yanına konulmuştu. Harun günde iki defa onun üzerinde buhur yakar (30.7-8) ve yılda bir kez –muhtelemem Bağışlanma Günü'nde (krş. Lev. 16:15-19) sunağın boynuzlarını arındırırdı (Çık. 30:10).¹²⁹

¹²⁹Sunağın her köşesinde bir tane olmak üzere dört boynuzu vardı.

Kutsal bir Çadır

En Kutsal Yer ve Kutsal Yer'in bulunduğu kısmın etrafında Musa orayı perde ile ayırarak bir konut avlusu yapacaktı. Konut avlusu, boyu eninin iki katı oranda dikdörtgen biçimindeydi; ölçüleri 50 metreye 25 metreydi. 2 buçuk metre yüksekliğinde bir perde ile çevrelenmişti. Eni doğuya ve batıya bakarken, tek girişi doğu kısmında bulunuyordu.

resim 10.2
Buluşma Çadırının Temsili Grafijî

a) En Kutsal Yer b) Antlaşma Sandığı c) Buhur Sunağı d) Kandillik

e) Kutsal Yer f) Ekmek Masası g) Yıkanma Kazanı h) Sunu Sunağı i) Konut Avlusu

İçeriye giren bu kapıdan geçtiğinde önce büyük tunç sunakla karşılaşırdu. Kutsal yerler avlunun batı kısmındaydı.

Konut Avlusu'nu çevreleyen çit, giriş üzerinde asılı olan perde ile birlikte, dışarıdakilerin avlunun içini görmesine engel oluyordu. İsrail yerleşkesinin geri kalanından ayrılarak Konut Avlusu kutsal bir alan olarak ayrılıyordu.¹³⁰ Avlunun içindeki Buluşma Çadırı ise içinde Tanrı yaşadığı için daha kutsal sayılıyordu. Konut Avlusu'nun ve Buluşma Çadırı'nın kutsallığıyla ilgili farklılık, bu kısımların inşası sırasında kullanılan malzemelerde de kendini gösterir. Buluşma Çadırı'nda en çok kullanılan madde altın iken, Konut Avlusu'nda kullanılan ana maddeler gümüş ve tunçtu. Tıpkı Musa'nın Sina Dağı'nda insanların ilahi huzura gelmelerine engel olduğu gibi (Çık. 19:12-13, 21-24), Konut Avlusu'nun çitleri de onları Tanrı'ya kazara yaklaşmaktan alıkoyuyordu. Mısırdan Çıkış'ta

¹³⁰Buluşma Çadırı'nın iki odası da kendi içinde farklı kutsal değere sahipti. En Kutsal Yer'de Tanrı'nın tahtı bulunurdu ve buraya sadece başkâhin tarafından Bağışlanma Günü'nde girilebilirdi. Kutsal Yer'e ise orada hizmet eden kâhinler tarafından günlük olarak girilebiliyordu.

düzenli olarak vurgulandığı üzere, yalnızca kutsal olanlar Tanrı'nın huzuruna yaklaşabilirdi; diğer hallerde Tanrı'ya yaklaşmak ölümcül sonuçlar doğurabilirdi. Konut Avlusu'nun tampon bölge işlevi olmadan İsraililer'in RAB'be bu yakınlıkta güven içinde yaşamaları mümkün olmazdı.

Konut Avlusu'nun içerdiği bölge de kutsal bir bölge olduğundan, orada hizmet etmekle görevlendirilen kâhinler -Harun ve oğulları- da kutsal olmalıydı. Bunu göstermesi için 'kutsal elbiseler' giyineceklerdi. Bu elbiselerin yapımında 'altın sırma, lacivert, mor, kırmızı iplik ve ince keten' kullanılacaktı (28:5). Bu yalnızca Harun ve oğullarına bağışlanan onur ve saygınlığı vurgulamıyor, aynı zamanda onları aynı malzemelerden yapılan çadır ile ilişkilendiriyordu. Başkâhin Harun 'Göğüslük, efod, kaftan, nakışlı mintan, sarık ve kuşak' giyecekti (28:4). Oğullarına da 'mintan, kuşak ve başlıklar' verilecekti (28:40).¹³¹ En çok detay başkâhinin giyeceği özel aksesuarlar, özellikle de 'efod' (28:6-14) ve 'göğüslük' (28:15-30) ile ilgiliydi.

Başkâhinin giyeceği giysilerden ilki 'efod'du. Uzmanlar onu İbranice aslı olan 'ēpôd ('ēphôd)'dan esinlenerek adlandırmışlardır çünkü Kutsal Yazılar bu giysinin nasıl yapılacağıyla ilgili kapsamlı bir bilgi vermiyor. İsrail'in on iki oymağının isimlerinin üzerine kazındığı iki değerli taştan söz ediliyor. Bu taşlar 'altın yuvalar içine konulacak' ve İsraililerin anılması için efodun omuzluklarına takılacaktı (Çık. 28:11-12). Bunlar Harun'un Tanrı'ya başkâhin olarak yalnız kendi çıkarı için değil, tüm İsraililer adına hizmet ettiğinin bir hatırlatıcısı olacaktı.

Bir sonraki eşya bir 'göğüslük' olarak tasarlanmıştı. Açıklamasından anlaşıldığı üzere başkâhinin göğsüne taktığı kare şeklinde bir keseydi. Bu kese efod ile benzer malzemelerden yapılmıştı ve ona takılıyordu. Kesenin dış kısmında dört sıra değerli taş vardı. Her bir sırada üç tane taş vardı ve her birinin üzerinde bir İsrail oymağının adı yazılıydı. Harun Levililer oymağından geldiği halde, başkâhin olarak göğsünde tüm oymakların adını taşıyordu. Bu tüm halka hizmet ettiğinin göstergesiydi. Değerli taşların kullanılması Tanrı'nın İsrail halkına yüklediği değeri gösteriyordu. Son olarak 'Urim ile Tummim'in bu keseye yerleştirilme-

¹³¹Ayağa giyileceklerle ilgili bir şey söylenmemesi kâhinlerin çıplak ayakla hizmet edeceğini gösteriyor olabilir. Tanrı yanan çalıda karşısında görüldüğünde Musa'ya ayakta durmasını emretmişti çünkü o yer kutsaldı (Çık. 3-5).

siyle ilgili talimatlar verilmiştir (28:30). Urim ile Tummim'in şekilleri açık olarak tarif edilmiyor. Ama muhtelemem Tanrı'nın yargısını göstermesi için kullanılacaktır (krş. 22:8,9).¹³²

Başkâhin tarafından giyilen diğer giysilerden Mısırdan Çıkış 28:31-43'te bahsedilmektedir. Burada efod ve göğüslüğün altına giyilecek olan, kenarları nar motifleriyle ve altın çingiraklarla bezenmiş lacivert bir kaftan tarif edilmektedir. Altın çingiraklar çınladıkça birisinin En Kutsal Yer'e girdiğini ya da çıktığını haber veriyordu. Böylece başkâhin Tanrı'ya güven içinde yaklaşabiliyordu; çünkü başkaları Tanrı'nın huzuruna girmek isterse ölecekti (krş. 19:12-13, 21-22, 24). Kâhinlik hizmetinin kutsal doğasını hatırlatan bir başka detay, Harun'un sarığında bulunan ve üzerinde 'RAB'BE ADANMIŞTIR' yazan altın levhadır (28:36). Kutsal olarak adandığı için Harun başkâhin ünvanıyla İsraililer için arabuluculuk yapabiliyor, kurbanlarının Tanrı tarafından kabul edilmesini sağlıyordu (28:38). Bahsi geçen giysilerin dışında Harun bir mintan, bir sarık ve bir kuşak da kullanacaktı (28:39). Anlaşıldığı üzere mintan efodun altına giyilen kaftanın altına giyiliyor (krş. 29:5). Kâhinlerin görkem ve saygınlıklarıyla doğrudan bağlantılı olmadıkları için (28:2), iç çamaşırlar hakkındaki talimatlar ayrıca veriliyor. Kâhinlerin keten içlikler giymeleri gerekiyordu; bu Kutsal Yer'de kazara erkek organlarının görünmelerine engel olacaktı (krş. 20:26). Çıplaklık Tanrı'nın huzurunda açıkça uygunsuz görülmüştür (krş. Yar. 3:7, 10, 21). Ayrıca, sadece kâhinler buluşma çadırına girebildikleri için, onların içlik giymelerini buyuran talimat sayesinde dışarıdaki insanlara çadırın içinde uygunsuz hiçbir şey olmadığını güvencesi veriliyordu.

Tanrı'nın kutsal huzurunda hizmet etmek için kâhinlerin de kutsal kılınmaları gerekliydi. 29:1-46'da verilen talimatlar onların kutsal kılınmaları için gerekli olan aşamaları açıklıyordu (28:41'de bir arada verilmiştir): giydir, meshet, ata, kutsal kıl. Gerekli şeylerin getirilmesinin ardından (29:1-3) Musa Harun ve oğullarını yıkayıp¹³³ kâhin giysilerini giydirecektir (29:4-9). Sonra da onları yağla meshedecektir.¹³⁴ Bundan

¹³²Göğüslük ve onun modern dönemdeki yapılışıyla ilgili daha geniş bir açıklama için bkz. 'Başkâhinin Göğüslüğü', IBD. 207.

¹³³Saflık ve temizlik kutsal olmakla yakından ilişkilidir (krş. Çık. 19:10, 14).

¹³⁴Buluşma Çadırı'nı, içindeki eşyaları ve orada hizmet edecek kâhinleri meshedecek olan yağ özel olarak hazırlanacaktır (Çık. 30:22-30). Bu özel yağın değdiği her şey kutsal sayılacağı için onun ürettiğini ve kullanımına sınırlamalar getirilmiştir

sonra üç ayrı kurban sunacaktır; bunlardan biri boğa, diğer ikisi koçtur. İlk olarak sunulan boğa (29:10-14) bir arınma sunusu gibi görünmektedir ve Levililer 4:3-12'de verilen meshedilmiş kâhinlerin istemeden işledikleri günahlarla ilgili talimatlara uymaktadır. Bu sunuda boğanın kanı Buluşma Çadırı'nın içindeki altın buhur sunağı yerine Konut Avlusundaki büyük tunç sunağının boynuzlarına sürülecektir (Çık. 29:12; krş. Lev. 4:7). Kan sunağı arındıracaktır, çünkü sunak temiz sayılmayan kişilerin teması nedeniyle dinsel açıdan kirlenmektedir. Bir sonraki kurban bir yakmalık sunudur (29:15-18) ve Levililer 1:10-13'teki koç sunusuyla ilgili talimatlara uygun olarak sunulur. Yakmalık sunusu Harun ve oğullarının günahlarını arındırmak içindir. Hayvanın tamamen yakılması, günahlı insanların kutsal Tanrı'nın huzuruna yaklaşırsa orada yaşayamayacağını açık bir hatırlatmasıdır. Hayvanın başına ellerini uzatan insanların yerine hayvan ölmektedir. Üçüncü kurban (29:19-34) bir teşekkür ifadesi olarak paydaşlık ve esenliği sunusuna yakında benzer (krş. Lev. 3:6-11; 7:12-15). Burada tarif edilen törenin sadece bu duruma özgü nitelikleri vardır. Öncelikle Harun, oğulları ve giydikleri giysiler kurban kanı ile arındırılır (29:19-21). Kanın değdiği her şey insan kötülüğün dinsel açıdan kirinden arındırmaktadır. Bacakları ve kollarının meshedilmesiyle kâhinlerin tüm vücutları bu tören aracılığıyla arındırılır. İkinci olarak, 22-35 ayetler Harun ve oğullarının kâhinler olarak alacakları mükafatlara odaklanır. İngilizce NIV çevirisi burada yanlış bir şekilde 'atanma için sunulan koç' ifadesini kullanır (29:22; krş. 29:26, 27, 31, 34) ama aslında kâhinler öncesinde çeşitli kurbanlar sundukları için burada kendilerine kurban etinden paylar verilir (krş. Lev. 6:14-18, 25-29; 7:1-38). Musa daha sonradan gerçekleştireceği tören ile sağ but ve döşü kâhinlerin kullanması için kutsal kılar. Burada göze çarpan bir fark 'döş' sallanırken, 'but'un sunulmasıdır (29:27). Döş Musa'ya kurban sunmasından dolayı ödül olarak verilirken (29:26), but sunakta ekmeklerle birlikte yakılacaktır (29:25). Gelecekteki törenlerde kâhinler kutsal kılındıktan sonra, paydaşlık sunusunun döşü tüm kâhinlere verilirken but töreni yöneten kâhine verilecek (Lev. 7:28-36). Döş, çeşitli yağlı bölümler ve buttan ayrı olarak koçun geriye kalan kısmı, geriye kalan ekmeklerle birlikte buluşma çadırının girişinde pişir-

(30:31-33). Buluşma Çadırı'nın içinde yakılan buhurun kullanımıyla ilgili de benzer sınırlamalar getirilmiştir (30:34-38).

ilip yenilecekti. Kurban etini yiyerek kâhinler kutsal kılınmış olacaktı. Bu nedenle yalnızca kâhinler bu kutsal yiyeceği yiyebiliyordu.

Mısırdan Çıkış 29:1-34'te ana hatları verilen tören, kâhinlerin ayırt edilmesi için gerekli bir törendi. 35. ayete dayanarak birçok yorumcu bu törenin yedi günde her gün tekrarlandığını düşünmüştü. Farklı bir bakış açısıyla bakacak olursak 36-41 ayetlerde tarif edilen sunular, Harun ve oğullarının sıkı talimatlar nedeniyle Konut Avlusu'nun içinde kaldığı sonraki altı gün sırasında sunulmuş da olabilirler (krş. Lev. 8:33-35). Her iki durumda da ayırt edilme ya da kutsal kılınma işlemleri zaman gerektiriyor. Harun ve oğullarının adanmalarıyla ilgili talimatların nasıl gerçekleştirildiği Levililer 8:1-36'da kaydedilmiştir.

Kâhinlerin yıkanması için Musa'ya tunç bir yıkanma kazanı yapması da söylenmişti (Çık. 30:17-21). Bu kazan Buluşma Çadırı ve tunç sunağın arasına yerleştirilecekti. Böylece Harun ve oğulları ellerini ve ayaklarını Buluşma Çadırı ve Konut Avlusunda hizmet ederken yıkayabileceklerdi (30:17-21). Kâhinlerin yıkanma gerekliliği onların kutsal ve pak kalmaları gerektiğini gösteriyordu (krş. 19:14; 29:4).

Mısırdan Çıkış'taki anlatı böylelikle Buluşma Çadırı'nın ve orada görev yapanların kutsal doğalarını özel bir biçimde vurgular.

Bir Buluşma Çadırı

Buluşma Çadırı sadece kutsal bir çadır ya da bir kraliyet çadırı değil, gerçek anlamda da bir buluşma çadırıydı. Çadırın bu özelliği Tanrı'nın Mısırdan Çıkış 29:43'teki buyruğunda vurgulanmıştır: 'İsraililer'le buluşurken çadır görkemimle kutsal kılınacak' (29:43). Aden Bahçesi gibi Buluşma Çadırı da Tanrısallığın ve insanlığın bir arada olabildiği bir yerdi. Ama günahlı insanların kutsal Tanrı ile buluşabilmeleri için günahlarından ve dinsel kirliliklerinden arınmaları gerekiyordu. Bu yüzden Tanrı Musa'ya taşınabilir tunç kaplı bir yakmalık sunu sunağı yapmasını söylemişti. Bu sunak Konut Avlusuna, Buluşma Çadırının yanına konulacaktı (27:1-8). Boyutlarından anladığımız kadarıyla bu sunağın Buluşma Çadırının önündeki alanı doldurduğunu söyleyebiliriz. İki buçuk metre genişliğinde (Buluşma Çadırının genişliğinin yarısı) ve bir buçuk metre yüksekliğindeydi. Sunak kare biçiminde kesilmiş ve akasya

ağacından yapılmış sırıklardan ve tunç kaplamadan oluşuyordu. Sunu kurbanları yakılırken hava akımı oluşturmak için alt kısmın her iki tarafında tunçtan yapılmış ızgaralar vardı. Sunağın, Konut Avlusu girişi ve Buluşma Çadırı arasındaki konumu tapınacak kişinin Tanrı'ya ancak günahlarının telafisi için kurban sunduktan sonra yaklaşılabileceğinin göstergesiydi.¹³⁵

Buluşma Çadırı kurulduktan sonra bir bulut onun üzerini kapladı ve RAB'in görkemi konutu doldurdu (40:34). Tanrı artık insanların arasında yaşıyordu ve Musa'nın daha önceden kullandığı çadırın (krş. 33:7-11)¹³⁶ yerini alan Buluşma Çadırı, Tanrı ile insanın buluştuğu yerdi (40:35; krş. 27:21). Yeni çadır öncekinden farklıydı çünkü Tanrı içeride yaşarken Musa dışarıda kalıyordu (40:35). Oysa önceki çadırda Musa çadırın içine girerdi ve Tanrı dışarıda olurdu (33:9). Tanrı'nın varlığını çadırı kaplayan bulut ve ateş ile herkes görebiliyordu. Tanrı buradan İsraililere yolculuklarında rehberlik ediyordu (40:36-38). Mısırdan Çıkış mutlak yetkili Tanrı'nın İsraililer arasındaki görkemli varlığını ifade ederek sona erer.¹³⁷

¹³⁵Sunağı kutsal kılmakla ilgili talimatlar Çık. 29:36-37'de verilmiştir. Levililer 1:1-7:38'de insanların sunmaları istenilen çeşitli sunular hakkında detaylar bulunmaktadır.

¹³⁶Çık. 33:7-11'de anlatıldığı üzere, Musa Buluşma Çadırı kurulmadan önce Tanrı ile buluşmak için insanlardan belli bir uzaklıkta bir çadır kuruyordu. İşlevi nedeniyle bu çadır da 'buluşma çadırı' olarak biliniyordu (33:7). Musa burada Tanrı ile eşsiz ve kişisel bir ilişki içindeydi: 'RAB Musa'yla iki arkadaş gibi yüz yüze konuşurdu' (33:11). Birbirlerine bu denli yakın olsalar bile sadık hizmetkar Musa'nın bile Tanrı'ya doğrudan bakmaya izni yoktu; 33:9 çadırın dışında bulunan RAB ile içerideki bulunan Musa arasında bir perde bulunduğunu ima eder. Bu buluşma çadırı Konut Avlusu'nda bulunan aynı isimdeki Buluşma Çadırı (ör. 40:2, 6) ile karıştırılmamalıdır çünkü o sonradan yapılmış (36:8-38) ve ordugahın içinde kurulmuştu (Say. 1:53; 2:2, 17). İlk çadır ise 'ordugahın dışında biraz öteye' kurulmuştu (33:7).

¹³⁷Mısırdan Çıkış anlatısı RAB'bi Buluşma Çadırı'na gelip oradan yaşayan biri olarak gösterse de Buluşma Çadırı'nın O'nun asıl yaşadığı yer olmadığını ima eden bazı işaretler vardır. Jacob Milgrom şunu gözlemlemiştir: "Musa'ya Buluşma Çadırı'nı ve aksesuarlarını nasıl yapacağı Sina Dağı'nda gösterildiği için (Çık. 26:30; krş. Çık. 25:9, 40; 27:8; Say. 8:4), orada gördüğü şeyin yeryüzündeki tapınağın göksel karşılığı olduğu düşünülebilir." Bkz. J. Milgrom, *Leviticus 1-16: A New Translation with Introduction and Commentary*, AB3 (New York: Doubleday, 1991), 141. Musa'nın Yas. 26:15'teki ifadesiyle karşılaştırma yapınız: "Kutsal konutundan, göklerden aşağıya bak! Halkın İsrail'i kutla."

Malzemelerin ve Yetenekli Zanaatkarların Sağlanması

Buluşma Çadırının yapılma kaydında çadırın yapımıyla ilgili iki pratik konuya da odaklanılmıştır. Bunlardan ilki, Musa'nın insanlardan RAB'be bir bağış sunmalarını istemesidir. Bu bağış Buluşma Çadırı ve aksesuarlarının yapımında gerekli olacak malzemeleri sağlaması amacıyla sunulmuştur (25:1-7). Musa insanlardan bunu istediğinde (35:4-9) onlar da cömertçe karşılık verdiler (35:20-27). Hatta o kadar cömerttiler ki sonradan daha fazla vermemeleri istendi (36:3-7). Kendi istekleriyle verdikleri bu armağanlar, onları Mısır'dan çıkarttığı için Tanrı'ya duydukları derin minnettarlığı yansıtmaktaydı.

İkinci olarak, Tanrı Musa'ya bazı adamları seçtiğini ve Buluşma Çadırı ile aksesuarlarını yapmaları için onları gerekli yeteneklerle donattığını bildirdi (31:1-11). Özel olarak adı geçenler Besalel ve Oholiav'dı. Tanrı onları her türlü ustalığa sahip olmaları için kendi 'ruhuyla doldurdu' (31:3). Sonra işe koyuldukları zaman (35:30-36:2), yetkinliklerini başkalarına öğreterek de gösterdiler (35:34). Bir başka yerde doğal yeteneklerini ve becerilerini çeşitli ipler ve giysiler eğirmek için kullanan kadınlara dikkat çekilmektedir (35:25-26).

Buluşma Çadırı'nın yapımına liderlik eden Besalel'den bahsedilirken kullanılan terimler, bazı uzmanlar tarafından dünyanın yaratılışı anlatılırken kullanılan terimlerle ilişkilendirilmiştir.

RAB Musa'ya şöyle dedi: “Bak, Yahuda oymağından özellikle Hur oğlu Uri oğlu Besalel'i seçtim. Beceri, anlayış, bilgi ve her türlü ustalık vermek için onu ruhumla doldurdum. (Çık. 31:1-3)

Bu ayetler ve başka birkaç Kutsal Kitap ayeti arasındaki sözcüksel bağlantılara vurgu yapan J. R. Middleton şöyle yazar:

Buluşma Çadırı'nın yapımına liderlik eden Besalel 'beceri' (*hokmâ*), 'anlayış' (*tēbûnâ*) ve 'bilgi' (*da'at*) ile dolmuştu (Mısırdan Çıkış 31:3). Süleyman'ın Özdeyişleri 3:19-20'de Tanrı'nın dünyayı nasıl yarattığı ifade edilirken de bu üçleme kullanılmıştır. Besalel'e 'her türlü ustalık' (kol-mēlâ'kâ) verilmiştir ve aynı ifade Yaratılış 2:2-3'te Tanrı'nın yaratılıştta tamamladığı işler için kullanılmıştır. Bu

yüzden Buluşma Çadırı sadece yaratılmış büyük düzenin küçük bir temsili olmakla kalmaz, Besalel'in Buluşma Çadırı'nı yaparken kullandığı akıllıca becerilerini ifade eden sözcükler de Tanrı'nın evreni yaratırkenki yetkinliklerini andırır.¹³⁸

Middleton'un fark ettiği bağlantılara Yaratılış'ın başında (1:2) bahsi geçen "Tanrı'nın Ruhu"nu da ekleyebiliriz.

Mısırdan Çıkış'ta Buluşma Çadırı'nın yapılışıyla ilgili ayetler ile dünyanın yaratılışını anlatan bölümler arasındaki bağlantılar muhtemelen şu fikri vermek içindi: Buluşma Çadırı'nın kendisi dünyanın bir modeli olarak görülüyordu. Bu bakımdan tüm dünyanın Tanrı'nın görkemli varlığı ile dolacağı zamanı da öngörmekteydi.¹³⁹

Eski Antlaşma Özeti

Mısırdan Çıkış 25-30 Buluşma Çadırı'nın üç özelliğini vurgular: Bu çadır (1) bir kraliyet çadırıdır, (2) kutsal bir çadırıdır ve (3) bir buluşma yeridir. İlk iki özellik açıkça Tanrı'nın doğasıyla bağlantılıdır çünkü O mutlak yetkili ve kutsal Tanrı'dır. Üçüncü özellik ise Tanrı'nın İsrail halkıyla Sina'daki antlaşma aracılığıyla kurduğu özel ilişkisine odaklıdır. Buluşma Çadırı'nın yapılması insanların Tanrı'ları ile daha dolaysız bir şekilde buluşmasını sağlayacak ve Tanrı'nın onların arasında olduğunun güvencesini verecekti. Ayrıca, İsraililerin arasında yaşamak için çadıra gelen Tanrı, yaratılış planını bir adım daha öteye taşımış oluyordu. Bir çadırın içinde yaşayarak, Tanrı İsraililer'e vaat edilmiş topraklarına olan yolculuklarında eşlik edebilecekti. Oraya vardıklarında ise kalıcı bir tapınağın yapılması bekleniyordu.¹⁴⁰

¹³⁸J. R. Middleton, *The Liberating Image: The Imago Dei in Genesis 1* (Grand Rapids: Brazos, 2005), 87. Buluşma Çadırı'nın yapılması ile ilgili benzer bağlantılar Çık. 39 ve Yar. 2:1-3 arasında da kurulabilir. Bkz. R. P. Gordon, "The Week That Made the World: Reflections on the FirstPages of the Bible," *Reading the Law: Studies in Honour of Gordon J. Wenham*, ed. J. G. McConville ve K. Möller, LHB/OTS 461 (Edinburgh: T&T Clark, 2007), 234-37.

¹³⁹Dünyanın Tanrı'nın yaşayacağı yer olması için yaratılması görüşü 2. bölümde kapsamlı olarak ele alınmıştır.

¹⁴⁰Buluşma Çadırı ile ilgili tarihsel değerlendirmeler için bkz. K. A. Kitchen, "The Tabernacle—A Bronze Age Artefact," *ErIsr* 24 (1993): 119-29; R. E. Averbeck, "Taber-

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Buluşma Çadırı'nın yerine sonradan bir tapınak yapıldı. Bu tapınak ilk kez Süleyman tarafından çadıra benzer biçimde tasarlanmış ve inşa edilmişti. Babilliler tarafından yıkıldıktan sonra ise M.S. 6. yüzyıl sonlarında yeniden yapıldı. Buna rağmen Buluşma Çadırı'ndan Yeni Antlaşma'nın birkaç bölümünde bahsedilmektedir.

Yeni Antlaşma İsa ve Buluşma Çadırı/Tapınak arasında yakın benzerlikler kurar. Öncesinde Tanrı Buluşma Çadırında ve Tapınakta yaşadığı gibi, İsa'nın vasıtasıyla da insan bedeninde yaşamıştı. Yuhanna "Söz, insan olup aramızda yaşadı. O'nun yüceliğini gördük" (Yu. 1:14) derken bundan bahsetmiştir. Aynı düşünce İsa'nın Yuhanna 2:19'daki kendi ifadesinde de yer bulur: "Bu tapınağı yıkın, üç günde onu yeniden kuraçağım." Yuhanna bunun ne anlama geldiğini şu şekilde açıklar: "İsa'nın sözünü ettiği tapınak kendi bedeniydi" (Yu. 2:21; krş. Mar. 14:58).

Tanrı'nın beden almasıyla, İsa Yeni Antlaşma'da gerçekleşen önemli bir gelişmeye yol açmıştı. Tanrı Yeruşalim'deki tapınağın içindeki yaşadığı yerden çıkıp Pentikost sonrası İsa'ya iman edenlerin içinde yaşamaya başlamıştı. Bu önemli bir geçişti. Pavlus'a göre inanlıların içinde Kutsal Ruh yaşıyordu ve onlar böylelikle Tanrı'nın yeni tapınağı olmuşlardı:

Böylece artık yabancı ve garip değil, kutsallarla birlikte yurttaş ve Tanrı'nın ev halkısınız. Elçilerle peygamberlerden oluşan temel üzerine inşa edildiniz. Köşe taşı Mesih İsa'nın kendisidir. Bütün yapı Tanrı'ya ait kutsal bir tapınak olmak üzere O'nda kenetlenip yükseliyor. Siz de Ruh aracılığıyla Tanrı'nın konutu olmak üzere hep birlikte Mesih'te inşa ediliyorsunuz. (Ef. 2:19-22; krş. 1Ko. 3:16-17; 6:19; 2Ko. 6:16)

Bu doğrultuda Kutsal Ruh'un varlığı, İsa'ya iman edenlerin hayatlarına Tanrı'nın görkeminin yansımaları sağladı: "Ve biz hepimiz peçesiz yüzle Tanrı'nın yüceliğini görerek yücelik üstüne yücelikle O'na benzer olmak üzere değiştiriliyoruz. Bu da Ruh olan Rab sayesinde oluyor"

nacle," *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch*, ed. T. D. Alexander ve D. W. Baker (Downers Grove, IL: InterVarsity; Leicester: Inter-Varsity, 2003), 818-19.

(2Ko. 3:18). Topluluğun Tanrı'nın yeni tapınağı olması tasviri, Pavlus'un ilk kiliselerdeki rolüyle ilgili kullandığı ifadelerde de yer alıyordu. O kendi elçiliğinden bahsederken 'bilge bir mimar gibi' ifadesini kullanarak (1Ko. 3:10) Besalel'in Mısırdan Çıkış'ta yaptığı işe benzer bir iş yaptığını belirtmiştir.

Yeruşalim'deki tapınak yerine imanlı topluluğunun Tanrı'nın tapınağı olarak vurgulanışı, İsa'nın Samiriyeli kadınla yaptığı 'tapınılması gereken yer'le ilgili konuşmasında da geçer:

İsa ona şöyle dedi: "Kadın, bana inan, öyle bir saat geliyor ki, Baba'ya ne bu dağda, ne de Yeruşalim'de tapınacaksınız! Siz bilmediğinize tapıyorsunuz, biz bildiğimize tapıyoruz. Çünkü kurtuluş Yahudiler'dendir. Ama içtenlikle tapınanların Baba'ya ruhta ve gerçekte tapınacakları saat geliyor. İşte, o saat şimdidir. Baba da kendisine böyle tapınanları arıyor. Tanrı ruhtur, O'na tapınanlar da ruhta ve gerçekte tapınmalıdırlar. (Yuhanna 4:21-24)

Burada İsa tapınmanın hiçbir dünyasal yer ile sınırlanmayacağı zamanı öngörmektedir.

Farklı bir bakış açısıyla bakacak olursak, ilk Hristiyanlar yeryüzündeki Buluşma Çadırı/Tapınağın ikincil doğasını da vurguluyorlardı. Çadır yalnızca 'göktekinin örneği ve gölgesi'ydi (İbr. 8:5; krş. 9:11, 24). Sonuç olarak Yeni Antlaşma Yeruşalim'deki tapınağın önemini düşürüyor, hatta onun yıkılışını öngörüyordu (Mar. 13:1-2). Bunun yerine dikkatini verdiği yer gökteki tapınaktı. Yeruşalim tapınağından vazgeçilmesi, ilk kilisenin sahip olduğu İsa Mesih'in ölümü ve yeniden dirilişi anlayışıyla bağlantılıdır. İlk olarak Matta 27:51'de İsa'nın öldüğü sırada tapınakta 'En Kutsal Yer' ile 'Kutsal Yer'i ayıran perdenin baştan aşağıya yırtıldığını yazar. Bu perdenin yırtılması İsa'nın kurban olarak ölümünü temsil eder. Mesih Tanrı ile insan arasındaki engeli ortadan kaldırmıştır (krş. İbr. 9:1-8). İkinci olarak, İsa başkâhin olarak hizmet etmek için yeryüzündeki tapınak yerine gökteki tapınağa girerken görülmüştü: 'Çünkü Mesih, asıl kutsal yerin örneği olup insan eliyle yapılan kutsal yere değil, ama şimdi bizim için Tanrı'nın önünde görünmek üzere asıl göğe girdi' (İbr. 9:24; krş. 9:11-28).¹⁴¹

¹⁴¹Mesih'in göksel tapınaktaki başkâhin rolüyle ilgili bkz. [12. bölüm](#)

Yeni Antlaşma, kilisenin (imanlılar topluluğunun) Yerusalim'deki tapınağın yerini alarak Tanrı'nın yeryüzündeki konutu olmasına tanıklık ederken, bu Tanrı'nın amacının gerçekleşmesi yolunda bir sonraki önemli aşamaydı. En sonunda İsa'nın dönüşünün ardından yeni Yerusalim yaratılacaktır. Yuhanna'nın Vahiy 21-22'deki yeni bir gökyüzü ve yeni bir yeryüzü ile ilgili görüşü Tanrı'nın insanlık için olan planlarının doruk noktasıdır. Devasa ve altın bir küp olarak yeni Yerusalim'in tamamı, buluşma çadırı ve önceki tapınaklardaki En Kutsal Yerin işaret ettiği gerçektir. En önemlisi de şehrin içinde hiç tapınak olmayacaktır 'çünkü Her Şeye Gücü Yeten Rab Tanrı ve Kuzu, kentın tapınağıdır' (Va. 21:22).

« 11 »

Kutsal Olmak

Levililerde kutsallık teması baskındır. Bunun sebebi Tanrı'nın kutsal olduğu gerçeğidir. Levililer hem Tanrı'nın diğer insanları veya eşyaları kutsal kılma gücünü vurgular, hem de insan davranışıyla ilgili ahlaki ya da törenselsel dinsel açıdan kirliliğin yol açabileceği tehlikelere ışık tutar. Kutsallık ve dinsel açıdan kirlilik birbirini dışlayan iki kavramdır. Bunun sonucu olarak İsraililer Tanrı ile anlamlı ve yakın bir ilişki sürdürebilmeleri için O'nun kutsallığını günlük hayatlarına yansıtılmalıdırlar. Kutsallığın ve dinsel açıdan kirliliğin farklı dereceleri olduğundan dolayı İsraililer Tanrı tarafından şöyle tembihlenir: 'Kutsal olun, çünkü ben Tanrınız RAB kutsalım' (19:2; krş. 11:44-45; 20:26).

Giriş

Levililer'de Mısırdan Çıkış öyküsüne devam edilir. Bu Tanrı İsrailileri Mısır'dan çıkardıktan sonraki on üçüncü ayda neler olduğu anlatılarak yapılır (krş. Çık. 40:17; Say. 1:1). Bu yüzden Mısırdan Çıkış, Levililer ve daha sonra ele alacağımız Çölde Sayım birbiriyle yakından bağlantılıdır. Levililer hem Mısırdan Çıkış'ın en önemli olayı olan Buluşma Çadırının kurulmasını varsayan (40:1-38) hem de Harun ve oğullarının kâhin olarak kutsal kılınıp atanmasıyla Musa'ya Mısırdan Çıkış 29:1-46'da RAB tarafından verilen talimatların yerine getirilişini anlatır. Levililer bu yüzden Mısırdan Çıkış ile birlikte ele alınmalıdır çünkü ikisi de Pentatuk'un birbiriyle bağlantılar kurularak, süregelen ve özenle düzenlenen anlatısını oluştururlar.

Levililer'de İsraililerin Mısır'dan Kenan'a olan yolculuk öyküsünün bir parçası devam edilse de, içeriğin yüzde doksanı Tanrı'nın çeşitli konularda yaptığı konuşmalardan oluşur. Bu yüzden söz konusu meselelere giriş niteliğindeki kısa cümleler dışında (krş. 1:1; 4:1; 5:14; 6:1; 6:8; vs.) anlatıcının yaşanan olayları anlattığı yalnızca iki bölüm vardır; geri kalanında Tanrı'nın sözleri

aktarılmıştır. Olayların anlatıldığı iki bölümün ilkinde kâhinlerin adanmasına ve Nadav ile Avihu'nun günahına odaklanılmıştır (8:1-10:20). Daha kısa olan ikincisinde ise Tanrı'ya lanet eden bir adamdan bahsedilir (24:10-23). Bu kısa öyküde bile ayetlerin yarısından fazlası RAB'bin Musa'ya söylediklerinden oluşur (24:13-22). Böylelikle Levililer'in neredeyse tamamı Tanrı'nın konuşmalarını içermektedir. Bu açıdan da Mısırdan Çıkış 20:22-24:2 ve 25:1-31:17'ye oldukça benzetilmektedir.

Levililer'de Musa Tanrı ve İsraililer arasındaki aracı rolüne devam eder. RAB hemen hemen her seferinde doğrudan Musa'ya konuşsa bile (bazı durumlarda Harun da dahil edilmiştir: 11:1; 13:1; 14:33; 15:1) sözleri genellikle ya İsraililer'e (ör: 1:2; 4:2; 7:23, 29; 11:2) ya da kâhinlere yöneliktir (6:9, 20, 25; 21:1; 22:2). Tanrı tarafından seçilip kâhin olarak atanmışlar ile geriye kalan İsraililer arasında yapılan ayırım Levililer'in önemli bir özelliğidir. Bu ayırım Tanrı'nın konuşmalarından anlaşılacaktır ama daha da önemlisi, Levililer 8-9'da geçen Harun ve oğullarının kâhin olarak kutsal kılınıp adanması anlatısının merkezinde bu özellik vardır. Burada anlatı Harun ve oğullarının diğer İsraililerden ayrıldığı üç aşamaya vurgu yapar. İlk olarak topluluğun arasından kâhin olarak kutsal kılınıp atanmak üzere çıkarılırlar (8:6). Bu özel ritüel – yıkama, giysi ve meshetme – öteki İsraililerden daha kutsal kılar (8:6-30).¹⁴² Hatta Harun oğullarından daha ayrı bir muamele gördüğü için daha da kutsal sayılır. İkinci olarak, kâhinlere yedi gün boyunca Buluşma Çadırının girişinden ayrılmamaları buyrulur (8:31-36). Bu buyruk onların diğer insanlardan ayrıldıklarını vurgulamasının yanında, onların kutsal mevkilerini de belirtir; çünkü topluluğun diğer üyelerinden farklı olarak, Tanrı'ya daha yakın bir konumda bulunacaklardır. Üçüncü olarak, sekizinci gün gerçekleşen bir törende kâhinler topluluğun geri kalanıyla bir kez daha bir araya gelirler (9:1-24). Musa talimatları bildiren kişi olsa da yeni atanmış kâhinler topluluk adına sunuları sunar ve baş kâhin Harun ana görevleri üstlenir. 'Ateş sunağın üzerindeki yakmalık sunuyu, yağları yakıp küle çevirdi' (9:24) ifadesinin bulunduğu ayetle sona eren kâhinlerin kutsal kılınıp adanma öyküsü, Tanrı'nın Harun ve oğullarını topluluğun törensel temsilcileri olarak kabul et-

¹⁴²Kâhinlerin kutsal kılınıp atanma törenlerini oluşturan farklı unsurların daha kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. 10. bölüm.

tiğini vurgulamaktadır.¹⁴³ Levililer böylelikle Tanrı'nın kâhinler ve diğer İsrailîler arasında yaptığı önemli ayrımı açığa vurur.

Kâhinler ve diğer İsrailîler arasındaki kutsallık derecesinin farklılığını vurgulayan Levililer, özellikle 11-15. bölümler arasında sıradan İsrailîlerin de kendi aralarında iki gruba ayrıldığına dikkat çeker: dinsel açıdan temiz ve kirli. Bazı yiyecekleri yiyip yememeleri, bazı deri hastalıklarına tutulup tutulmamalar,¹⁴⁴ veya vücutlarından bazı akıntuların olması gibi durumlar nedeniyle, bu insanlar ve hatta onlara dokunanlar bile dinsel açıdan kirli sayılmıştır. Dinsel açıdan kirli sayılan bir kişinin topluluğun dini yaşamına tekrar katılabilmesi için arınma işleminden geçmesi gerekecektir.

Kutsal, Dinsel açıdan temiz ve kirli

Önceki paragraflarda kısaca değinilen bu nitelikler, Levililer'in neredeyse tamamında kullanılan üç kategoriyle ilişkilidir. Bunlar kutsal, dinsel açıdan temiz/saf ve dinsel açıdan kirli. Bu üç kategorinin önemi hem kendilerinin, hem de onlarla bağlantılı başka sözcüklerin Levililer boyunca sıklıkla kullanılmasıyla vurgulanır. İbranice *qādaš* (*qādash*) kökünden gelen sözcükler (ör: kutsal, kutsallık ve kutsal kılınma) Levililer'de 152 kez görülür. Eski Antlaşma boyunca görüldüğü tüm alanların beşte biri bu kitaptadır. Dinsel açıdan temiz anlamındaki *tāhōr* sıfatı ve onunla ilişkili sözcükler 74 defa görülmüştür. Bu sayı Eski Antlaşma boyuncaki kullanılma sayısının üçte birinden fazladır. Dinsel açıdan kirli anlamındaki *tāmē*' ve kökteş sözcükler 132 defa görülmüştür ve bu da Eski Antlaşma boyunca kullanıldığı sayının yarısından fazlasını oluşturur. Bu istatistikler kutsal, dinsel açıdan temiz/saf ve kirli/pis kategorilerinin Levililer'deki önemini göstermektedir.

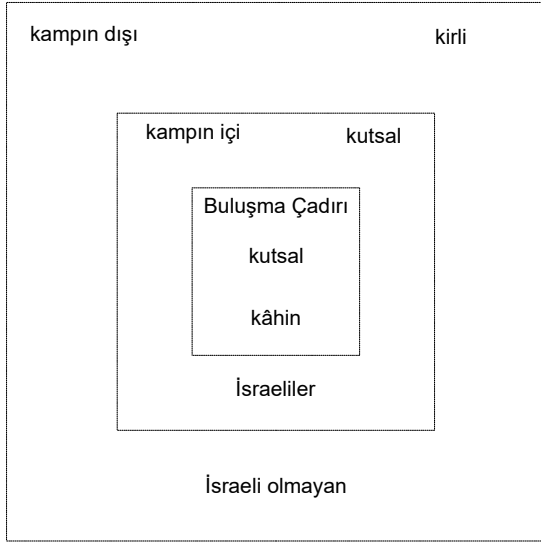
¹⁴³Lev. 9:23'te RAB'bin yüceliğinin tüm halka görünmesi, Buluşma Çadırı kurulduktan hemen sonra gerçekleşen olayla benzerlik gösterir (Çık. 40:34-35). İki olayda da Tanrı orada gerçekleşen şeyi onayladığını ve kabul ettiğini, görkemini insanlara göstererek ifade eder.

¹⁴⁴Bu deri hastalığının önceden beri hep bir tür 'cüzam' olduğu düşünülmüşse de, bu düşük bir ihtimaldir.

Bu üç kategori, İsrail ordugahının düzeninde de yansıtılmaktadır. Ordugahın merkezinde kutsal bir alan, yani Konut Avlusu ve Buluşma Çadırı vardır. Ordugah dinsel açıdan temiz sıfatına sahipken, onun dışındaki her yer dinsel açıdan kirli kabul edilmiştir.¹⁴⁵ Aynı üçlü ayırım insanlar arasında da görülmektedir; kâhinler kutsal, İsraililer dinsel açıdan temiz, diğer insanlar dinsel açıdan kirli sayılmıştır. Hatta insanlar ve mekanlar birbirleriyle doğrudan karşılıklıdır; kâhinler Buluşma Çadırıyla, İsraililer ordugahla, diğer insanlar da ordugahın dışıyla ilişkilendirilmiştir (bkz. resim 11.1)

resim 11.1

İsrail Ordugahındaki Kutsallık ve Temizlik Düzeni

Bu ana kategoriler kendi içlerinde de alt kategorilere ayrılır. Mesela kutsallık ile ilgili birkaç farklı kategori mevcuttur. İlk olarak farklı derecelere sahip kâhinler ve farklı derecelere sahip kâhin olmayanlar diğer insanlar vardır. Başkâhin diğer kâhinlerden de farklı yönlerden ayrılır. Başkâhinin kutsal kılınıp adanmasıyla ilgili törenin farklı olmasının yanı sıra, onun kıyafetleri de farklıdır ve 'başkâhin' sıfatı yalnızca ona aittir. Belli bir zamanda yalnızca tek bir tane 'başkâhin' olabilir ve adanacak her aday özel bir kutsal kılınıp adanma töreninden geçmek zorundadır. Diğer tüm kâhinlerin arasında yalnızca başkâhin Buluşma Çadırının en kutsal bölümü olan En Kutsal Yer'e girebilir. Başkâhinin tabii olduğu evlilik, saflık ve yaşla ilgili kurallar da daha sıkıdır.

¹⁴⁵Ordugâhın dışındaki tüm bölge dinsel açıdan kirli sayılırken, bazı seçilmiş yerler dinsel açıdan temiz olarak ayrılmış ve oraya Konut Avlusundaki Buluşma Çadırının sunağından küller boşaltılmıştır (Lev. 4:12, 21; 6:11; krş. Günahları Bağışlatma sunusu için boğanın yakılması [16:27]).

Kâhinler arasında ikinci kategoride bulunanlar bir tür fiziksel bozukluğa sahip olanlardı. Onların sunu sunmalarına izin verilmese de, kâhinlere ayrılan sunu etinden yemelerine izin vardı. Kutsallık derecelendirmesinde kâhinlerden sonra Levililer gelmektedir. Onların sunu sunmalarına izin verilmese de Buluşma Çadırıyla ilgili diğer görevlerde kâhinlere yardım etmişlerdir; özellikle de çadırın taşınması ve kurulmasında görev almışlardır (Say. 4:1-49).¹⁴⁶ Soyları ve Tanrı tarafından atanmaları nedeniyle kâhinler ve Levililer kutsallık statüsüne doğrudan sahip oluyordular ama kâhin olmayan İsraililere de daha kutsal bir mevki olan 'adanmışlık' derecesine sahip olma fırsatı verilmişti. Bu daha kutsal mevkiye erişmek için kişinin 'Rab'be adanma andı' içmesi gerekliydi. Bu ant (1) üzüm mamüllerinden kaçınmayı ve (2) saçını uzatmayı gerekli görüyordu (Say. 6:1-21). İnsanlar arasındaki bu alt kategoriler Levililer eseri boyunca farklı bağlamlarda kendini gösterir. Örneğin sıradan İsraililer ölüye dokunabiliyorken atanmış kâhinler yalnızca yakın bir akrabasının cesedine dokunabiliyordu (Lev. 21:1-4). Baş kâhinin herhangi bir ölüye dokunması yasaktı (10:1-7).

İkinci olarak, Buluşma Çadırı en az üç ayrı bölgeye ayrılmıştı ve her biri farklı bir kutsallık derecesine sahipti. Çadırın kendisi iki odadan oluşmaktaydı: En Kutsal Yer ve Kutsal Yer. İlkinde antlaşma sandığı vardı ve içinde kandilliğin, ekmek masasının ve buhur sunağının bulunduğu diğer odadan, yani Kutsal Yer'den daha kutsal sayılmaktaydı.¹⁴⁷ Buluşma Çadırının Avlusu, çadırın kendisinden daha az kutsaldı ama perde ile ayrıldığı ordugâhtan daha kutsaldı. Buluşma Çadırının içindeki bu farklı kutsallık dereceleri, insanların oralara erişme yetkisini de belirliyordu. En Kutsal Yer'e yalnızca baş kâhin girebiliyordu ki o bile yılda bir kez, Günahları Bağışlatma Günü'nde buraya giremiyordu (Lev.16). Kutsal Yer'e tüm kâhinler girebilse de, sıradan İsraililer giremiyordu; onların yalnızca Konut Avlusu'na girmesine izin vardı.

Üçüncü olarak, Buluşma Çadırındaki eşyalar da Buluşma Çadırının farklı bölgelerinde bulunan üçlü ayrıma paralellik gösteriyordu. Bu

¹⁴⁶Levililer de kâhinler de Yakup'un üçüncü en büyük oğlu olan Levi'nin soyundan geliyorlardı ama yalnızca Harun ve oğulları kâhin olarak seçilmişlerdi. Kâhinler ve Levililer arasındaki ilişkiyle ilgili daha geniş kapsamlı bir inceleme için bkz. [14. bölüm](#).

¹⁴⁷Buluşma Çadırının düzeniyle ilgili daha geniş kapsamlı bir inceleme için bkz. [10. bölüm](#).

ayırım eşyaların (1) konumları, (2) yapımlarında kullanılan malzemeler, (3) insanların onlara erişme izinleri ve (4) dini törenlerdeki kullanımlarına göre farklı şekillerle sağlanıyordu. En kutsal eşya saf altından yapılmış ve çadırın içine yerleştirilmişti. Sunak ve yıkanma kazanı tunçtan yapılmış ve Konut Avlusuna yerleştirilmişti. Kutsal Yer'deki altından eşyaları görme ayrıcalığı sadece kâhinlere aitti (Say. 4:18-20). Çadırın içindeki antlaşma sandığı, Kutsal Yer'de bulunan diğer eşyalardan ayrılmıştı. O kadar kutsaldı ki ona yalnızca baş kâhin yaklaşabilirdi. O bile bu sırada sandığın kapağını gözlerinden gizlemek için buhur dumanı kullanırdı (Lev. 16:12-13).¹⁴⁸

Dördüncü olarak, haftanın ve yılın belli günleri de farklı kutsallık derecelerine sahipti. Haftalık Şabat ve yıllık Günahları Bağışlatma Günü özel olarak ayrılmıştı ve bu günlerde hiçbir iş yapılmasına izin verilmiyordu (Lev. 23:3, 28). Hamursuz Ekmek bayramı, Hasat bayramı, Çardak Bayramı ve diğer özel günler daha az kutsaldı; onlarda sadece gündelik işlerin yapılması yasaktı (23:7, 21, 25, 35). Bir de İsraililerin her ayın ilk günü özel bir sunu sunmaları isteniyordu. Bu günlerde çalışmalarına izin vardı ve bu yüzden bu günler diğer benzer günler arasında en az kutsal olanıydı.

Bu dört unsurun ışığında Levililer'in tasvir ettiği dünyada insanların, mekanların, eşyaların ve hatta zaman dilimlerinin bile farklı kutsallık derecelerine sahip olduklarını görüyoruz.

Kutsallıkta olduğu gibi, dinsel açıdan kirlilikte de farklı dereceler söz konusudur.

1. Bir dinsel açıdan kirliliğin derecesinin yüksekliği ya da düşüklüğü onun diğer insanları ya da eşyaları etkileyebilme gücüne göre belirlenmiştir. Yalnızca çok ciddi dinsel açıdan kirlilikler diğer insanları ya da eşyaları kirletebilir. Örneğin bir adam adet dönemindeki bir kadınla yatarsa adam yedi gün boyunca dinsel açıdan kirli sayılır; yattığı tüm yataklar da dinsel açıdan kirli sayılır (15:24). Bu yatağa dokunanlar bile kirlenirler ama bu şekilde kirlenenler sadece bir gün boyunca dinsel açıdan kirli sayılır-

¹⁴⁸Eşyalar arasındaki bu farklılıklar Say. 4-5:33'te çadır taşınırken kâhinlere yardım eden Kehatoğulları, Gerşonoğulları ve Merarioğulları'nın işleriyle ilgili verilen talimatlarda da gözlemlenebilir.

lar ve bu dinsel açıdan kirlilik başka insanlara ya da eşyalara geçmez.

2. Dinsel açıdan kirliliğin dereceleri tapınağı kirletme şekillerine göre de değişir. Dinsel açıdan kirliliğin olduğu yer neresiyse günahları bağışlatma sunusu orada sunulur. Kasti ya da bilerek işlenen günahlar En Kutsal Yer'deki antlaşma sandığını kirletirken (krş. 16:16), baş kâhin veya topluluk tarafından yanlışlıkla, kast olmadan işlenen günahlar Kutsal Yer'deki buhur sunağını kirletir (4:2-21); daha önemsiz günahlar ya da dinsel açıdan kirlilikler ise Konut Avlusundaki sunağı kirletmiş sayılır (4:22-35).
3. Levililer kitabı paklanabilir dinsel açıdan kirliliklerle paklanamayanları birbirinden ayırır. İlkine ilişkin olarak, 12-15. bölümlerde cilt hastalıklarından ve çeşitli vücut atıklarından doğan dinsel açıdan kirliliklerin paklanmasına dikkat çekilmiştir. Paklanması mümkün olmayan dinsel açıdan kirlilikler arasında ise cinsel günahlar (18:20, 23-25, 27-30), putperestlik (20:2-5), adam öldürme (Say. 35:16-21, 31) ve kutsalı bayağılaştırma (ör. Lev. 7:19-21; 22:3, 9) vardır. Bu vakalarda yalnızca suçlunun ölümü günahın yol açtığı dinsel açıdan kirliliği ortadan kaldıracaktır.

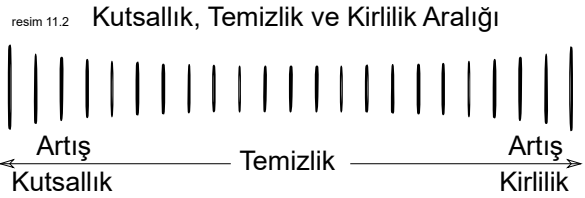
Paklama mümkün olduğunda, söz konusu dinsel açıdan kirliliğin paklanma işlemi onun ciddiyetine göre değişir. Normalde bir insan ya da bir eşyanın paklanması, (1) belli bir zaman geçmesiyle, (2) yıkanabilir şeylerin yıkanmasıyla, yıkanamayan şeylerin de gömülmesi, yakılması veya benzer bir metodla ortadan kaldırılması aracılığıyla olur. Küçük boyuttaki dinsel açıdan kirliliklerin paklanması için gereken süre bir gündür (ör. ölü bir hayvana dokunmak; Lev. 11:39). Daha ciddi dinsel açıdan kirlilikler için yedi gün geçmesi gereklidir (ör. insan cesedine dokunmak; Say. 19:11). Kırk ya da seksen gün gibi daha uzun zaman dilimleri sırasıyla erkek ya da kız çocuğu doğuran bir kadının paklanması için gereklidir (Lev. 12:2-5). Bedenlerin ve giysilerin yıkanmasıyla ilgili gereklilikler de dinsel açıdan kirliliğin derecesine göre farklılık gösterir. Örneğin ölü bir hayvana *dokunan* kişi bir gün boyunca dinsel açıdan kirli sayılır; ölü hayvanın bedenini *taşıyan* kişi ise daha dinsel açıdan

kirlidir ve bu yüzden giysilerinin de yıkanması gerekir (11:24-25, 27-28).¹⁴⁹

Kutsallık ve dinsel açıdan kirlilik/pislik ile ilgili bu gözlemlerden anlaşılacağı üzere, birbirleriyle yakından ilişkili kategorilerden oluşan bir tayf ortaya çıkmaktadır. Bu tayfin bir ucunda kutsallık, ortasında dinsel açıdan temizlik, diğer ucunda ise dinsel açıdan kirlilik/pislik yer almaktadır (bkz. resim 11.2). Ortasından başlanıp herhangi bir uca doğru ilerlendikçe kutsallık ya da dinsel açıdan kirliliğin yoğunluğu artar. Antik İsrail'deki her insan, eşya, mekan ya da zaman dilimi bu aralığın bir noktasına yerleştirilebilir.

Buraya kadar kutsallık ve dinsel açıdan kirlilik

kavramlarını onları tanımlamaya çalışmadan ele aldık. Bu yüzden bu terimlerin ne anlama geldiğini Levililer bağlamına göre netleştirmek gereklidir. Kutsallık nedir? Dinsel açıdan kirlilik nedir?

Kutsallık

Levililer'de kutsallık her zaman Tanrı ile ilişkilendirilir. Kutsallığın dört özelliği çok önemlidir:

1. Rab kendi doğası itibariyle kutsaldır; Tanrı kutsallığın en üstün ifadesidir. Kutsal olmak demek Tanrı gibi olmak demektir.
2. Kutsallık Tanrı'dan gelir; kutsallığın tek kaynağı O'dur. Diğer insanlara, eşyalara ya da mekanlara yalnızca O kutsallık verebilir. Tanrı'ya sunulan ya da O'na ait olan herşey kutsaldır. Tanrı kutsallığını ona yakın olan herkese ve her şeye aktardığı için, O'nun tahtının taburesi işlevini gören antlaşma sandığı, Buluşma Çadırındaki en kutsal eşyadır. Aynı nedenden ötürü En Kutsal Yer

¹⁴⁹J. Milgrom, *Cult and Conscience: The Asham and the Priestly Doctrine of Repentance* (Leiden: Brill, 1976), 108-21'e göre bir kişi kasti olarak işlediği günahtan dolayı pişmanlık duyarsa bu günahın yol açtığı dinsel açıdan kirliliği azaltabilir ve bunun sonucunda gerekli paklanma miktarı da düşebilir.

de Buluşma Çadırının en kutsal bölgesidir; hatta Tanrı'nın varlığı nedeniyle orası yeryüzünün en kutsal alanıdır.

3. Kutsallık Tanrı'nın doğasının manevi kusursuzluğunu ve saflığını ifade eder. Bu nedenle Tanrı'nın İsraililere verdiği 'Kutsal olun, çünkü ben Tanrınız RAB kutsalım' (Lev. 19:2) buyruğu insanların davranışlarına getirilen hükümler bağlamında sunulmuştur. İnsanların davranışları ve tavırları Tanrı'nın kusursuz doğasını yansıtmalıdır.
4. Kutsal kılınma, bir kişinin ya da bir şeyin kutsal olması demektir ve Tanrı'nın işinin bir ürünüdür. Yani kutsal kılan Tanrı'dır. Bu 'Sizi kutsal kılan Rab benim' ifadesinin tekrar edilmesiyle de vurgulanır (20:8; 21:8, 15, 23; 22:9, 16, 32). Levililer kutsal kılmanın Tanrısal tarafını sunarken, insani yönünü de vurgular. Tanrı tarafından kutsal kılınanların bu özel statülerini bozacak şeylerden kaçınarak kutsal kalmaları gerekmektedir. Örneğin Şabat gününde bu hüküm uygulanır. Tanrı bu günü kutsal kıldığı için İsraililerin de o gün tüm işlerini bırakarak bu kutsallığı muhafaza etmeleri beklenir (Çık. 20:8-11).

Tanrı'nın kutsal olduğu inancının doğal bir uzantısı da kutsallığın tamamlanmışlık veya mükemmellik anlamına geldiği fikridir. Kutsal olmak demek kusursuzluk ve bozulmamışlık demektir. Tanrı'nın en başta tasarladığı gibi, hayatı eksiksiz bir şekilde yaşamak demektir. Bu hem kâhinler hem de sunularla ilgili Tanrısal gerekliliklerde belli bir açıdan ifade edilmiştir. Fiziksel bozuklukları olan kâhinlerin sunu sunmalarına izin verilmemiştir (Lev. 21:17-23). Benzer biçimde sunulan sunuların da kusursuz olmaları gerektiği devamlı olarak belirtilmiştir (1:3, 10; 3:1, 6; 4:3, 23, 28, 32; 5:15, 18; 6:6; 9:2-3; 14:10; 22:19-25; 23:12, 18; krş. Çık. 12:5); bu konuda tek istisna gönülce verilen adaktır (Lev. 22:23).¹⁵⁰ Bir başka açıdan ise kutsallık kusursuz ahlaki davranışlarla ilişkilendirilmiştir (krş. 20:7; 22:32-33). Bu özellikle 19. bölümde açığa vurulmuştur (ayrıca krş. Lev. 18 ve 20); bu bölüm kişisel davranışları düzenleyen buyruklardan oluşan uzun bir liste içermektedir. Bu bölümdeki buyruklar büyük ölçüde On Emir'i (Çık. 20:2-17) ve Antlaşma Kitabı'nda yer alan ahlaki talimatları (Çık. 22:21-23:9) anımsat-

¹⁵⁰Kâhinlerde ve sunu sunulacak hayvanlarda bulunmaması gereken kusurlar birbirlerine oldukça benzerler (krş. Lev. 21:18-20; 22:22-24).

maktadır. Kutsal olmak demek, hayatını Tanrı'nın ahlaki mükemmelliğini yansıtacak şekilde yaşamak demektir. Sevgi, paklık ve doğruluk ile damgalanmış bir hayat yaşamak demektir; bu üç şey kusursuz davranışın en önemli üç karakteristik özelliğidir.

Dinsel açıdan kirlilik

En basit ifadesiyle dinsel açıdan kirlilik kutsallığın karşıtıdır. Tanrısal olmayan her şey demektir. Levililer dinsel açıdan kirliliğin esas kaynağından hiç bahsetmemiş olsa da, bunun Tanrı'nın karşıtıdan kaynaklandığını tahmin edebiliyoruz. Dinsel açıdan kirlilik insanlarla iki yoldan ilişkilidir. Birincisi, dinsel açıdan kirliliğin ya da pisliğin bazı türleri insan olmanın doğal sonucudur. Bu dinsel açıdan kirlilikler belli bir cilt hastalığına sahip olmakla ya da vücut akıntılarıyla ilgilidir. Bunlar ve buna benzer dinsel açıdan kirlilik türleri bir şekilde ölümle de bağlantılıdır. Levililer'deki düzenlemeler bazı bedensel hastalıklar ve durumları ölümle ilişkilendirerek, ölümün insan varlığı üzerindeki egemenliğini ifade eder. Bir insan yalnızca kutsal olma yoluyla ölümün egemenliğinden kurtulabilir ve Tanrı'nın yaşam veren gücünü deneyimleyebilir.

İkinci olarak, insanların kontrolünde olan bazı dinsel açıdan kirlilikler de vardır. Bu tür kirlilik insanların eylemleri Tanrı tarafından çizilmiş sınırları aştığı zaman meydana gelir Tanrı'nın buyruklarını ve yasalarını kasten çiğneyen insanlar dinsel açıdan kirlilik kaynağıdır ve dokundukları her şeyi kirletirler. Bu davranışları onları hem Tanrı'dan uzaklaştırır hem de ölümün egemenliğine girmeye yaklaştırır.

Kutsallık ve Dinsel açıdan kirlilik Arasındaki İlişki

Levililer'de kutsallık ve dinsel açıdan kirlilik arasındaki ilişkiye yönelik iki önemli unsuru ön plandadır. İlki kutsallık ve dinsel açıdan kirliliğin tamamıyla uyumsuz olduğudur. Hiçkimse ya da hiçbirşey aynı anda kutsal ve dinsel açıdan kirli olamaz. Dahası, kutsal olan hiçkimse ya da hiçbir şey dinsel açıdan kirli olanla temas edemez.¹⁵¹ Kutsallık ve dinsel

¹⁵¹Böyle bir temas olursa, özel şartlara bağlı olarak bunun ya paklayıcı ya da kirlitici bir etkisi olur.

açından kirlilik arasındaki bu uyumsuzluk Levililer’de yer alan birçok düzenlemenin var olma nedenidir. 1-7. bölümler arasında ana hatlarıyla anlatılan detaylı sunu düzenlemeleri bu yüzden gereklidir; bu sayede dinsel açıdan kirli olanların paklanması ve kutsal olması sağlanır. Sunu sunuları olmadan İsraililer’in Rab Tanrıları’na bu yakınlıkta yaşamaları mümkün değildir.¹⁵²

İkinci olarak, antik İsrail halkı hem kutsallığı hem de dinsel açıdan kirliliği canlı şeyler olarak görüyorlardı. Yani ikisinin de doğası başka insanlara ya da eşyalara aktarılabilirdi. Bu yönden dinsel açıdan temizlik/paklık durumundan çok farklı bir şey söz konusuydu çünkü ‘dinsel açıdan temiz’ bir şey doğası itibariyle sadece dinsel açıdan temizdi; başka bir şeyi dinsel açıdan temiz yapamaz ya da paklayamazdı. Bunun bir sonucu olarak, dinsel açıdan temiz bir kişi ya da eşya sürekli olarak kutsallığın ve dinsel açıdan kirliliğin güçleri arasında mücadele vermek durumundaydı.¹⁵³ Bir kişinin ya da bir şeyin durumu değişmeye açık olduğu için, Levililer sürekli olarak kutsal ya da pak olanlara yönelik ‘kirlenme’ tehlikesini vurgular. Bu tehlike kâhinler için en yüksek boyuttadır çünkü onlar Buluşma Çadırının içinde, kutsal bir bölgede çalışırlar ve Buluşma Çadırının içindeki kutsal eşyalarla temas halindedirler. Bir kâhin Buluşma Çadırında hizmet edebilmek için devamlı olarak kutsal kalmalıdır. Eğer kirlenirse, görevlerini artık yerine getiremez çünkü bunu yaparsa sonu ölüm olur.¹⁵⁴

Eski Antlaşma Özeti

Yaratılış ve Mısırdan Çıkış’taki öykü İsrail’in ‘kutsal bir ulus’a dönüşmesine doğru ilerlediği için, Levililer’de İsraililer’in kutsal olmasının ne anlama geldiğinin detaylı bir biçimde tarif edilmesi son derece normaldir. Kutsallığa ayrılan bu özel ilgi, Buluşma Çadırının kurulup

¹⁵²Sunuyla ilgili daha geniş kapsamlı bir değerlendirmeye için bkz. 12. bölüm.

¹⁵³Eski Antlaşma’nın başka bir bölümünde bu çatışma Yahve’nin ölüm ile olan çatışması şeklinde sunulur.

¹⁵⁴Buluşma Çadırının kutsal eşyalarının dinsel açıdan kirli bir kişi için doğurduğu tehlike, yanlışlıkla başka birini öldüren kişiler hakkındaki düzenlemelerle benzerlik gösterir. İki durumda da söz konusu kişilerin sunağı boynuzlarından tutmaları buyurulmuştur. Yalnızca manevi açıdan dinsel açıdan temiz olanlar sunağa rahatça yaklaşabilir.

Tanrı'nın buraya yerleşmesinden sonra doğal bir şekilde artmıştır. Yaratılış'ta kutsallık kavramından yalnızca kısaca söz edilmişti çünkü Tanrı henüz yeryüzünde yaşamıyordu. Ama Buluşma Çadırının kurulmasıyla her şey değiştirildi. Kutsal Olan Tanrı'nın insanların arasında yaşamaya başlamasıyla birlikte O'ndan gelen kutsallık insanların gündelik yaşamlarına da yeni bir düzen getirmişti. Tanrıları kutsal olduğu için insanların da kutsal olması gerekiyordu. Tabii ki bu durum Tanrı'ya direnen içsel ve dışsal güçler nedeniyle sürekli bir çaba gerektirecekti. Levililer'deki hakim tema olan 'kutsallık', Pentatuk'un da tam kalbinde yer alır.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Kutsallık ve dinsel açıdan kirlilik kavramları Yeni Antlaşma'da sıklıkla görülür ve Levililer'dekine yakından benzer. Dinsel açıdan kirlilikle ilgili olarak, İsa bir kişiyi kirleten davranışlara ve tavırlara dikkat çekmiştir: 'İnsanı kirleten, insanın içinden çıkmadır. Çünkü kötü düşünceler, fuhuş, hırsızlık, cinayet, zina, açgözlülük, kötülük, hile, sefahat, kıskançlık, iftira, kibir ve akılsızlık içten, insanın yüreğinden kaynaklanır. Bu kötülüklerin hepsi içten kaynaklanır ve insanı kirletir' (Mar. 7:20-23; krş. Mat. 15:17-20). Bunu belirterek İsa Ferisileri ve din bilginlerini ciddi bir biçimde eleştirir çünkü onlar törensel dinsel açıdan temizliğin yalnızca küçük yönlerine odaklanıyor ve dinsel açıdan kirliliğin asıl sebeplerini ihmal ediyorlardı (krş. Mat. 23:23-28; Luk. 11:37-41). Pavlus da benzer bir biçimde kirliliği kötülük ve ahlaksızlıkla ilişkilendirmiştir (ör. Rom. 1:24; 6:19; 2 Ko. 12:21; Ef. 4:19; 5:3, 5). Pavlus'a göre inanlıların bu tür günahlı davranışlardan kaçınması gerekiyordu 'çünkü Tanrı bizi ahlaksızlığa değil, kutsal bir yaşam sürmeye çağırdı' (1 Se. 4:7; krş. 1 Ko. 1:2; 1 Ti. 2:8). Kutsallık doğrudan manevi olarak örnek davranışlarla ilişkilendirilmiştir. Bu İsa'nın onu izleyenlere neden şöyle buyurduğunu açıklar: 'Size şunu söyleyeyim: Doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisiler'inkini aşmadıkça, Göklerin Egemenliği'ne asla giremezsiniz... Bu nedenle, göksel Babanız yetkin olduğu gibi, siz de yetkin olun' (Mat. 5:20, 48).

Yeni Antlaşma'daki paklanmaya yönelik ifadeler, paklanmanın birbirini tamamlayan iki yönünü belirtir. Öncelikle dinsel açıdan kirli olan-

ları paklayanın Tanrı olduğunun altı çizilir (krş. Elç. 15:9). Yani paklanmanın İsa Mesih'in sunu olarak ölümü aracılığıyla gerçekleştiği vurgulanır: 'Ama O ışıktaki olduğu gibi biz de ışıktaki yürürsek, birbirimizle paydaşlığımız olur ve Oğlu İsa'nın kanı bizi her günahattan arındırır' (1Yu. 1:7; krş. Yu. 15:3; Tit. 2:14; İbr. 1:3; 1Yu. 1:9). Bir diğer yandan ise inanlıların kendilerini paklamaları teşvik edilir: 'Sevgili kardeşler, bu vaatlere sahip olduğumuza göre, bedeni ve ruhu lekeleyen her şeyden kendimizi arındıralım; Tanrı korkusuyla kutsallıkta yetkinleşelim. (2Ko. 7:1; krş. Yak. 4:8). Dikkat çekicidir ki Yeni Antlaşma'da (Vahiy hariç) inanlılar otuz üç kez 'kutsallar' ya da 'kutsal olanlar' şeklinde anılmıştır (ör. Elç. 9:13, 32; 26:10; Rom. 1:7; 8:27; 15:25, 26, 31; 16:2, 15).

Kutsallık kavramı devamlı olarak tüm Yeni Antlaşma mektuplarında görülür. Yaşamın kutsallığı her imanlının amacı olmalıdır. Petrus bunu en açık haliyle Levililer'den alıntı yaparak ifade eder: 'Sizi çağıran Tanrı kutsal olduğuna göre, siz de her davranışınızda kutsal olun. Nitekim şöyle yazılmıştır: "Kutsal olun, çünkü ben kutsalıyım."' (1Pe. 1:15-16; krş. Rom. 6:19, 22; 2Ko. 1:12; Ef. 4:24; Kol. 3:12; 1Se. 2:10; 3:13; 1Ti. 2:15; Tit. 1:8; İbr. 12:14; 2Pe. 3:11). İbraniler yazarı kutsallığın önemini şöyle altını çizer: 'Herkesle barış içinde yaşamaya, kutsal olmaya gayret edin. Kutsallığa sahip olmadan kimse Rab'bi göremeyecek' (İbr. 12:14).

İnanlılar sürekli olarak kutsal olmaya teşvik edilirken, Tanrı'nın kutsal kılma eylemindeki rolünden de bahsedilmektedir (1Se. 5:23). İbraniler Tanrı'yı çocuklarını kutsal karakterli olmaları için terbiye eden bir baba olarak tasvir eder: 'Tanrı, kutsallığına ortak olalım diye bizi kendi yararımıza terbiye ediyor' (İbr. 12:10). Tüm bunların yanı sıra en çok vurgu İsa Mesih ve Kutsal Ruh'un oynadığı role yapılmıştır. İnanlıların kutsal kılınmasıyla ilgili olarak üç yerde hem İsa Mesih hem de Kutsal Ruh'tan birlikte bahsedilmiştir (1Ko. 6:11; İbr. 10:29; 1Pe. 1:2). İkinci Selanikliler 2:13 özel olarak 'Ruh'un kutsal kılması'ndan söz eder (krş. Rom. 15:16). Bu açık bir biçimde Kutsal Ruh'un imanlıların içinde yaşadığı inancıyla bağlantılıdır: 'Bedeninizin, Tanrı'dan aldığınız ve içinizdeki Kutsal Ruh'un tapınağı olduğunu bilmiyor musunuz? Kendinize ait değilsiniz' (1Ko. 6:19). Tanrı'nın varlığı Buluşma Çadırını kutsal kıldığı gibi, Kutsal Ruh'un varlığı da inanlıları kutsal kılmıştır. Başka bir yerde İsa Mesih'in kutsal kılma eylemine vurgu yapılır; 'kutsal kılan da kutsal kılınanlar da aynı Babadandır' (İbr. 2:11; krş. Elç. 26:18; 1Ko. 1:2).

Tüm bunlar özel olarak Mesih'in ölümüyle bağlantılıdır: 'Tanrı'nın bu isteği uyarınca, İsa Mesih'in bedeninin ilk ve son kez sunulmasıyla kutsal kıldık' (İbr. 10:10; krş. Kol. 1:22; İbr. 10:14; 13:12).¹⁵⁵

Müjdeler'de anlatılan çok sayıda olay kutsal ve dinsel açıdan kirli olan arasındaki ilişkiye odaklanır. İsa cilt hastalığına sahip dinsel açıdan kirli insanlara dokunduğunda hem iyileştirme hem de paklama gücünü sergiler (Mat. 8:1-4; Mar. 1:40-44; Luk. 5:12-14). On iki yıldır kanaması olan kadın İsa'ya dokunduğu zaman olan şey de aynıdır (Mat. 9:20-22; Mar. 5:24-34; Luk. 8:42-48). Benzer şekilde İsa ölüyü dirilttiğinde gücünü dinsel açıdan kirliliğin başlıca kaynağı olan ölüm üzerinde gösterir (Mat. 9:18-26; Mar. 5:35-43; Luk. 7:11-17; 8:49-56). İsa'nın kutsal doğası hem öğrencileri tarafından (Yu. 6:69; krş. Elç. 3:14; 4:27, 30; İbr. 7:26) hem de ona 'Tanrı'nın Kutsalı' diye seslenen dinsel açıdan kirli ruhlar ve cinler tarafından tanınmaktadır (Mar. 1:24; Luk. 4:34).

¹⁵⁵Kutsal kılma konsepti Fısıh'ın tam kalbinde yer alır. Bkz. 8. bölüm.

« 12 »

Sunu Sunma Sistemi

Musa ve İsraililer Buluşma Çadırının inşasını tamamladıktan sonra Tanrı'nın onların arasında yaşaması da mümkün olmuştu. İnsanların İsrail'in Kutsal Olan'ına bu denli yakın bir mesafede yaşayabilmeleri için günahlarının kefaretinin ödenmesi gerekiyordu ve bu yüzden de Tanrı Musa aracılığıyla bir sunu sunma düzeni oluşturdu. İnsanların yanlış davranışlarının farklı özelliklerini yansıtarak birbirini tamamlayan farklı sunular, bu düzenin merkezini oluşturur. Örneğin arınma/günah sunusu Buluşma Çadırını günahın sebep olduğu kirlilikten arındırır. Yıl boyunca sunulan tüm sunuların arasında Günahları Bağışlatma gününde sunulanlar en önemlileridir. Yılda bir kez başkâhin tüm ulusun günahlarının kefaretilmesi ve Buluşma Çadırının en kutsal bölgesini arındırması için En Kutsal Yer'e girer. Bu ve diğer törenler olmadan insanların Rab Tanrıları ile uyum içinde yaşamaları mümkün olamazdı.

Giriş

Levililerin ilk yedi bölümü sunuların nasıl sunulacağıyla ilgili düzenlemelerden oluşur. Bu düzenlemeler Mısırdan Çıkış 40'taki Buluşma Çadırının kurulma süreci ve Levililer 8-9'daki kâhinlerin adanmasıyla ilgili kısımların arasında yer alır. Buluşma Çadırının kurulması ve kâhinlerin adanmasıyla ilgili talimatlar Mısırdan Çıkış 25:1-31:17'de birlikte verildikleri için, onların uygulanışlarının da birbirini izleyeceğini beklemek doğaldır. Elbette sunuyla ilgili düzenlemelerin farklılığı nedeniyle bu talimatlar birbirlerinden ayrılmışlardır. Ama sunu sunulmasıyla ilgili talimatların verildiği yer oldukça uygundur. İlk olarak Levililer'in başında yer almaları nedeniyle, ne kadar önemli oldukları açıktır; İsrail'in Tanrı ile olan ilişkisinde merkezi bir role sahiptirler. Sunuların sunulması kâhinlerin en önemli görevidir. Bu yüzden bu

talimatların Lev 8-9'daki kâhinlerin adanmasının hemen öncesine yerleştirmesi oldukça uygundur.

Levililer'deki malzemenin birkaç özelliği dikkate değer. İlkin, sunularla ilgili bilgi talimat ya da düzenlenme biçiminde sunulmaktadır. Bunlar iki kısımda toplanır. 1:2-6:7'deki ve 7:22-34'deki talimatlar İsrail halkının kâhin olmayanlarına hitap eder: 6:8-7:21'dekiler kâhinlere hitap eder. İki grup talimat verilmiştir çünkü sıradan İsraililer ve kâhinlerin sunu sunulmasıyla ilgili farklı görevleri vardır.

İkinci olarak, talimatların beş tür sunuyla ilgili olduğu görülür. Standart çeviride bu sunular yakmalık sunu, tahıl sunusu, esenlik sunusu, günah sunusu ve suç sunusu olarak geçer. Ama bazı uzmanlar son ikisinin yerine günahlardan arındırma ve suçların telafisi için sunulan sunular demeyi uygun görmüşlerdir. Aşağıda göreceğimiz üzere, bu adlandırma sunuların kendilerine özgü işlevlerini yansıtması açısından daha isabetlidir. Çeşitli sunu türleri arasındaki farklar daha sonra ele alınacaktır.

Üçüncü olarak, kâhinler ve kâhin olmayanların sunacağı sunular, her bir kısımda birbirlerinden farklı sırayla sunulmuşlardır. Bu fark esenlik sunusu ile ilgili talimatların iki listede birbirinden farklı yerlerde olmasından kaynaklanır (bkz. Tablo 12.1). Kâhin olmayanlarla ilgili düzenlemelerin tam ortasında yer alan esenlik sunusu ile ilgili talimatlar, kâhinler için olan listenin sonundadır. İlk listede esenlik sunusu yakmalık ve tahıl sunularıyla birlikte gruplandırılmıştır çünkü üçü de 'yiyecek sunusu'dur ve 'Rab'bi hoşnut eden koku'yu verirler (Lev. 1:9). Günah ve suç (arındırma ve telafi) sunuları ise farklı işlevleri nedeniyle ayrı bir grupta ele alınır. İkinci bölümde ise sunuların sırası sununun etinin kutsallığına göre belirlenmiştir. Esenlik sunusu listenin en sonunda yer alır çünkü tüm İsraililer bu etten yiyebilirler. İki bölümde de yakmalık sunu en başta gelir çünkü sunular arasında en önemlisi olarak o görülmektedir.

Tablo 12.1

Levililer'de Sunularla İlgili Talimatlar

Kâhin olmayanlar için Düzenlemeler	Kâhinler için Düzenlemeler
Yakmalık Sunu 1:2-17	Yakmalık Sunu 6:8-13
Tahıl Sunusu 2:1-16	Tahıl Sunusu 6:14-23
Esenlik Sunusu 3:1-17	Günah Sunusu 6:24-30
Günah Sunusu 4:1-5:13	Suç Sunusu 7:1-10
Suç Sunusu 5:14-6:7	Esenlik Sunusu 7:11-21

Dördüncü olarak, iki listede de sunuların sırası sunulma sıralarına göre yapılmamıştır. Yakmalık sunu en önemli sunu olmasına ve en başta listelenmesine rağmen, genelde günah sunusunun ardından sunulur. Bu Rab'be adanmışların adanma dönemlerinin sonunda sundukları sunularda açık olarak görülür. Çölde Sayım 6:14-15'te ilk olarak yakmalık sunudan bahsedilse de uygulamada yine arındırma sunusunun ardından sunulmuştur (6:16-17). Benzer bir durum cildinde hastalık bulunan bir kişinin günahlarından arındırma töreninde de gözlemlenebilir. Sunular listesinde yakmalık sunudan sonra gelse de ilk önce arındırma sunusu sunulur (Lev. 14:19-20). 14:10'da önce yakmalık sunu olarak sunulan erkek kuzudan, sonra da günah sunusu olarak sunulan dişi kuzudan söz edilmiştir.¹⁵⁶ Arındırma sunusunun diğer sunulardan daha önce sunulması, diğer antik Yakın Doğu topluluklarının sunu/kurban törenlerinde de görülen bir şeydir.

Sunu Hayvanlar için Genel Şablon

Levililerin ilk bölümlerinde listelenen beş tür sununun arasından biri hariç hepsi hayvan sunusudur. Bu sunu hayvanların sunulmasıyla ilgili detaylarda önemli farklılıklar olsa da (aşağıda onları ele alacağız) her sunuda bulunan ortak bir şablon da vardır. Bu şablon iki kısma ayrılır: ilki tapınacak olan İsraili ile ilgili, diğeri kâhin görevleriyle ilgilidir. Bir sunu sunmak isteyen herkes hayvanı Buluşma Çadırının avlusuna getirecektir (1:3; 4:4, 14). Burada sunu sunacak kişi boğazlamadan önce

¹⁵⁶Bu durumda suç sunusu (Lev. 14:12-18) hem günah sunusundan hem de yakmalık sunudan öncedir.

hayvanın başına elini koyar (ör: 1:4, 5, 11; 3:2, 8, 13). Hayvandan akan kan kâhin tarafından toplanıp sunu tunç sunağın yanlarına serpilir (1:5, 11, 15; 3:2, 8, 13) ve eğer günah sunusu sunuluyorsa kanın bir kısmı özel olarak kullanılmak üzere ayrılır (4:7-8, 16-18, 25, 30, 34). Sonra hayvanın bütün gövdesi ya da seçilmiş parçaları sunağın üzerine yerleştirilir ve orada yakılır (ör. 1:6-9, 12-13, 16-17; 3:3-5, 9-11, 14-16; 4:8-10, 19-20, 26, 31, 35). Son olarak kâhinler ya da İsraililer sunakta yakılmayan tüm eti tüketirler (ör. 6:26-29; 7:6, 15-21).

Bu şablonun iki yönü daha detaylı bir şekilde ele alınmayı gerektirir:

1. Hayvanın başına el koyma çeşitli biçimlerde algılanmıştır. Muhtemelen bu hareket el koyanın hayvanın sahibi olduğunu gösteriyordu. Hayvanın başına elini koyarak kişi kendi sunuyu Tanrı'ya sunduğunu belirtiyordu. Bu fikrin bir uzantısı da özdeşlikle ilgilidir. Sunuyu sunacak kişi kendisini hayvanın başına gelen şey ile özdeşleştiriyordu. Hayvanın ölümü sunuyu sunanın günahının kefareti anlamına geldiği için, hayvana dokunarak sunuyu sunan da gerçekte kendisinin ölmesi gerektiğini onaylıyordu. Bu anlayış, sununun onu sunan kişinin yerine geçtiği inancını doğurabilir.¹⁵⁷ Bazı uzmanlar hayvanın başına el koymanın sunuyu sunanın günahlarını hayvana yüklediğini savunmuşlardır. Ancak hayvanın başına tek bir eli koyma ile iki eli birden koyma arasında net bir ayrım yapılması gerekir. İki el konulduğu zaman bu şüphesiz olarak yükleme anlamına gelir. Günahların tekeye aktarıldığı ve çöle yollandığı Günahları Bağışlatma gününde bu durum açıkça gözlenir (16:20-22). Başkâhine 'İki elini tekenin başına koyacak, İsrail halkının bütün suçlarını, isyanlarını, günahlarını açıklayarak bunları tekenin başına aktaracak' talimatı verilmiştir (16:21). Metin açık bir şekilde belirtmektedir: 'Teke İsrail halkının bütün suçlarını yüklenerek ıssız bir ülkeye taşıyacak' (16:22). Hayvanın başına tek el konulduğunda ise günahların aktarıldığını belirten hiçbir ayet yoktur.
2. Sunu hayvanlar için, hayvanın kanının kullanımı ve ortadan kaldırılmasıyla ilgili özel talimatlar verilmiştir. Aşağıda daha de-

¹⁵⁷Bu yerine geçme fikrine karşın bazı sunuların etleri kâhinler ve hatta sunuyu sunan tarafından tüketilmekteydi.

taylı olarak da göreceğimiz üzere, arındırma sunusunda sununun kanı, insan günahı ya da kirliliği nedeniyle kirlenmiş olan tapınaktaki kutsal eşyaları arındırmak için kullanılmıştır. Diğer sunu türlerinde kan toplanmış ve sunu sunağının yanlarına serpiştirilmiştir (1:5, 11, 15; 3:2, 8, 13; 7:2). Bu törensel hareketler antik İsraililer'in kanı yaşamın sembolü olarak gördüklerini yansıtmaya açısından önemlidir. Bu nedenle sunu kanı günahın ve kirliliğin ölümcül sonuçlarının etkili bir panzehiridir.¹⁵⁸

Beş Sunu Türü

Levililer'in ilk bölümleri başlıca beş tür sununun sunulmasıyla ilgili talimatlar içermektedir. Bu sunular ortak özellikler içerse de, her birinin kendisine özgü unsurları vardır. Beş tür sununun olması, doğal olarak, onlardan her birinin kendi işlevi olduğunu gösterir. Arındırma ve telafi sunuları için bu farklı amaçları kesin bir biçimde görebilmek mümkündür. Diğer sunular içinse kesin olmayan tahminlerde bulunabiliriz.

Yakmalık Sunu (Lev. 1:2-17; 6:8-13)

Yakmalık Sunu diğer tüm sunulardan kolaylıkla ayırt edilebilir çünkü hayvanın tamamı sunakta yakılmaktadır. Diğer tüm sunularda sununun sadece seçilmiş parçaları sunağa yerleştirilir, geriye kalan kısmı kâhinler ve/veya diğer sunu sunanlar tarafından yenilirdi.¹⁵⁹ Diğer sunular arasında yakmalık sunu en önemli olarak görülürdü. İki talimat listesinde de ilk olarak ondan söz edilir ve bu sunuyu sunacak olanların en iyi hayvanlarını sunmaları istenirdi. Bu sunu 'kusursuz ve erkek olmalı' ifadesinde açıkça belirtilmiştir (1:3, 10). Yakmalık sunu maliyetliydi ama yoksulların yalnızca 'kumru ya da güvercin' sunmasına izin verilmiştir (1:14).

¹⁵⁸Kanın özel önemi yemekle ilgili düzenlemelerde de öne çıkmıştır; bkz. 13. bölüm.

¹⁵⁹Bu nedenle yakmalık sunu bazen 'tamamı yakmalık sunu' ya da 'tamamen yakılmış sunu' olarak da tarif edilir.

Yakmalık sununun özel işlevine yönelik az detaylar bulunmaktadır. 'Rab'bi hoşnut eden koku' ifadesinin tekrar edilmesinin (1:9, 13, 17) Tanrısal bir onay alma amacı taşıdığı düşünülmüştür (krş. Yar. 8:20-21). Bu sunu anlayışı muhtemelen 1:4'teki şu ifade ile bağlantılıdır: 'Sunu kişinin günahlarının bağışlanması için kabul edilecektir'. İbranice *kip-per* fiili genellikle 'bağışlatma' olarak çevrilir ve 'kefaret ödeme' ya da 'arındırma/paklama' gibi anlamlar taşır.¹⁶⁰

Antik İsrail ve komşularının hukuk sistemlerine göre bazen suçlunun ölüm cezasına çarptırılmak yerine fidyeye ödemesi mümkündür (krş. Çık. 21:30). Yakmalık sunu olarak sunulan hayvan da Tanrı'nın insan günahına yönelik verdiği ölüm cezasına bir alternatif oluşturmaktadır. Bu fidyenin ödenmesiyle sunuyu sunan kişi, işlediği günaha ya da sahip olduğu kirliliğe yönelik Tanrı'nın adil öfkelerini dindirmiş oluyordu. Tanrı'nın adaleti, sunu sunan kişinin ölüm cezasına çarptırılması yerine bir hayvanın öldürülmesini talep ediyordu. Yakmalık sunular Tanrı ile insanlar arasındaki bozulan ilişkiyi onarmak için kullanılıyordu. Bu yüzden bu tür sunuların Tanrı-insan arasındaki antlaşmaların onaylanmasında hep sunulmuş olması şaşırtıcı değildir (ör. Yar. 8:20-9:17; 22:1-9; Çık. 24:3-11).

Tahıl Sunusu (Lev. 2:1-16; 6:14-23)

Tahıl sunusu beş sunu arasında hayvan içermeyen tek sunudur. İnce undan yapılan bir sunudur ve 'fırında pişirilmiş' olarak da (2:4-7) 'pişirilmeden' de sunulabilir (2:1-2). Bun sunu sunulduktan sonra bir kısmı tunç sunağının üzerinde yakılır ve geri kalanı da buna günlük yiyecekleri olarak bağlı olan kâhinlere sunulur.

Yakmalık sunu gibi tahıl sunusu da açıkça Tanrı'yı hoşnut etmeyi amaçlar (krş. 2:2-9). Ama yakmalık sununun tamamı ateşte yakılırken, tahıl sunusunun yalnızca bir kısmı sunakta yakılır. Büyük bir kısmı halka olan hizmetlerinin takdiri mahiyetinde kâhinlere armağan edilir (krş. 8:22-31). İbranice 'tahıl sunusu' anlamındaki (*minhâ*, *minkhâ*) sözcükleri farklı bağlamlarda 'armağan' ya da 'hediye' olarak da çevrilmiştir. Taşıdığı anlam bazı yerlerde 'kendisinden hoşnut olması

¹⁶⁰J. Sklar, *Sin, Impurity, Sacrifice, Atonement: The Priestly Conceptions*, HBM 2 (Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2005).

için birine verilen şey'dir (ör. Yar. 32:13-21; 2Kr. 8:7-8). Başka bir yerde ise anlamı 'daha zayıf bir kralın daha güçlü bir krala barış ilişkisi sürdürmek için ödediği para'dır (ör. Hak. 3:15-18; 1Kr. 4:21; 10:23-25; 2Kr. 17:3-4). Bu yüzden muhtemelen tahıl sunusu Tanrı'nın mutlak yetkisini tanıma mahiyetinde sunulan bir armağan ya da hediyedir. Bu bağlamda kâhinler Tanrı'nın temsilcileri olarak bunları alıyorlardı.

Esenlik Sunusu (Lev. 3:1-17; 7:11-21)

Esenlik sunusunu diğer sunulardan ayıran şey, sunu edilen hayvanın etinin çoğu sunuyu sunan kişiye bayram yemeği olarak kalmasıdır. Yine de belli kısımları Tanrı ve kâhinler için ayrılmıştır: Böbrek ve ciğer gibi yağlı parçalar sunakta yakılarak 'Tanrı'yı hoşnut eden bir koku' üretilir (3:5, 16). Sağ but töreni yöneten kâhine verilirken, dös diğer kâhinler arasında paylaştırılır (7:28-34). Yakmalık sunu, sunu edilecek büyükbaş hayvanların erkek olmasını şart koşar ama esenlik sunusunda dişi hayvanlar da sunulabilir. Yemek bu sununun önemli bir parçası olduğu için, kumrular ve güvercinler sunu edilmek için uygun değildir. Esenlik sunusu başlık altında başka bölmeler ayrılır. Levililer 7. bölüme göre esenlik sunusu minnetarlık ifade edebilir (12-15. ayetler), bir adak için adanabilir ya da gönüllü olarak sunulabilir (16-21. ayetler). Bunlardan ilki için hayvanların etinin sunu edildikleri gün tüketilmesi gerekir. İkinci ve üçüncü durumlarda et ikinci gün de yenebilir ama üçüncü güne kalanlar yakılmalıdır.

Esenlik sunusunun paydaşlık ile ilişkili doğası nedeniyle adına 'paydaşlık sunusu' denmiştir (3:1, 3, 6). İbranice adı şelâmîm (shêlâmîm) sözcüğü geleneksel olarak esenlik konseptiyle bağlantılıdır (krş. İbranice şâlôm [shâlôm]). İbranice'de esenlik düşüncesi genel iyi bir halini ifade ettiği için, esenlik sunusunun önemli bir unsuru da Tanrı'nın gerçek esenliğin kaynağı olduğunu ikrar etmektir.

Arındırma Sunusu (Lev. 4:1-5:13; 6:24-30)

Arındırma sunusunun kendisine özgü doğası, sunu hayvanın kanının Buluşma Çadırının içindeki kutsal eşyaları arındırmak için kullanılmasıyla vurgulanır. Levililer 4 farklı arındırma sunusuna odaklansa da

her durumda kâhinin sunu kanını Buluşma Çadırındaki bazı eşyalara nasıl serpiştirdiğine dikkat çekilir. Levililer 4'teki örnekler en ciddi günahlardan başlanarak azalan bir önem sıralamasına göre listelenmiştir. Eğer başkâhin ya da tüm İsrail topluluğu günah işlemişse kan Kutsal Yerdeki altın buhur sunağının boynuzlarına sürülür (4:7, 18). Eğer bir önder günah işlerse kan Konut Avlusundaki tunç sunağın boynuzlarına sürülür (4:30, 34).

Geleneksel olarak Arındırma sunusu 'günah sunusu' olarak da bilinir çünkü sunu anlamına gelen İbranice *ḥaṭṭā't* (*khaṭṭā't*) sözcüğü sıklıkla 'günah' anlamını da karşılar. Ancak 'arınma/arındırma sunusu' ifadesi tercih edilmeli çünkü sununun işlevini ya da amacını açıklar. 11. bölümde açıkça belirtildiği gibi günah ve kirliliğin kutsal eşyaları kirletme ya da lekeleme gücü bulunmaktadır; günah ne kadar ciddi ise leke de o kadar büyüktür. Bunun sonucu olarak eğer özellikle kutsal ve günahsız olması beklenen (meshedilmiş) başkâhin¹⁶¹ istemeden bir günah işlerse, bu günah Kutsal Yer'deki altın buhur sunağını kirletir. Ama topluluk önderlerinin günahları tunç sunağını kirletir. Levililer 4:1-5:13'te ana hatları verilen günah/arındırma sunuları için kan kutsal eşyalara sürülür, günahı işleyen kişilere sürülmez. Bu günahkarın kendisinin değil, onun sebep olduğu kirliliğin temizlendiğini gösterir. Diğer durumlarda kan insanları arındırmak ve onları kutsal kılmak için kullanılırdı (ör. Sina'da antlaşma yapılırken ve kâhinler adanırken).

Telafi Sunusu (Lev. 5:14-6:7; 7:1-10)

Telafi sunusu töreniyle ilgili az sayıda detay verilmiştir. Daha çok bu sunuyu gerekli kılan koşullara odaklanılmıştır. Sununun kendisiyle ilgili olarak şunların altı çizilir: 'RAB'be küçükbaş hayvanlardan kusursuz bir koç getirmeli. Değeri gümüş şekelle, kutsal yerin şekeliyle ölçülmeli' (5:15; krş. 5:18; 6:6). Hayvan kesilir ve kanı sunağa serpiştirilir. Böbrek ve ciğer gibi yağlı parçalar sunakta yakılır (7:2-5). Hayvanın geri kalan kısmı ise kâhinlere verilir; yalnızca onların etten yemelerine izin verilmiştir (7:6).

¹⁶¹Meshedilmiş kâhin' ünvanı sadece Lev. 4:3, 5, 16; 6:22'de kullanılmıştır. Tüm kâhinlerin meshedilmiş olmalarına karşın birçok yorumcu bu ismin başkâhini işaret ettiğini kabul etmiştir çünkü başkâhine özel bir meshediş verildiği düşünülmüştür (krş. Say. 35:25).

Telafi sunusu bazı çevirilerde ‘suç sunusu’ olarak da geçer. İbranice ‘āšām (‘āshām) ‘suç’ anlamına gelebilir. Ancak ‘telafi’ ya da ‘özür’ anlamlarını da taşıyabilir. Bu sununun işlevi ışığında bu son anlamı daha uygun görülür. Koçun değerine yapılan vurgu ve karşılık ödenirkenki ‘değerinin beşte biri’ni eklemeyeyle ilgili ifadeler, sununun Tanrı’ya karşı işlenen suçları telafi amaçlı sunulduğunu gösterir (krş. 5:16; 6:5). Bu açıdan telafi sunusu kısmen Levililer 27’de tarif edilen satın alma uygulamasına benzemektedir.

Daha önce Levililer 1-7’de bahsi geçen beş ana sunu türünden anlaşıldığı üzere, her sununun ayrı bir işlevi olduğu açıktır. Bu işlevler Tanrı-insan ilişkisinin, insanın günahı ve kirliliği tarafından nasıl etkilendiğini yansıtır niteliktedir. Tüm bu farklı türdeki sunular insanın Tanrı ile tekrar uyumlu bir ilişki kurmasını amaçlamaktadır.

Günahları Bağışlatma Günü (Lev. 16:1-34)

Günahları Bağışlatma Günü töreni de Tanrı ile İsrail halkı arasındaki uyumlu ilişkinin sürmesi için önemlidir. Bu tören üç ana bölümden oluşur: (1) tapınağın arındırılması, (2) günah sunusu olarak tekenin gönderilmesi ve (3) iki yakmalık sununun sunulması. İlk bölüm yukarıda arındırma sunusu başlığı altında tarif edilen törenle oldukça benzerdir. İkinci bölüm Günahları Bağışlatma Günü’ne özgüdür. Son bölümden ise yalnızca kısa bir şekilde bahsedilmiştir çünkü daha fazla detay verilmesi zaten 1:2-17 ve 6:8-13’teki bilgiler nedeniyle gereksiz görülmüştür. Günahları Bağışlatma Günü töreninin önemli bir yönü başkâhin (burada başkâhin Harun’dur) merkezli olmasıdır. Başkâhin tek başına törenin sorumluluğunu yüklenir ve tüm insanların kefareti sağlama sorumluluğu ona aittir.

Tapınağın Arındırılması

Yılda bir kez Günahları Bağışlatma Günü’nde başkâhin özel kâhin kıyafetini giyer (16:4) ve Kutsal Yer’i En Kutsal Yer’den ayıran perdenin arasından geçer. En Kutsal Yer’in içindeki antlaşma sandığının kapısının önüne ve üzerine kan serpiştirerek onu ve En Kutsal Yer’i günahın sebep olduğu kirlilikten arındırır. Bu işlem iki kez tekrarlanır. İlk

seferinde günah sunusu olarak bir boğa sunularak kanı başkâhinin ve ailesinin günahlarının kefareti ödenir. Sonra iki erkek keçiden biri sunularak edinilen kanı başkâhin tarafından En Kutsal Yer'e getirilir ve tüm İsrail topluluğunun günahlarının kefareti için kullanılır (16:15-16). Başkâhin En Kutsal Yer'e ikinci kez girer ve keçinin kanının bir kısmını antlaşma sandığının kapağına sürer, ardından daha büyük bir kısmını yedi defa antlaşma sandığının önüne serpiştirir. Sonra Kutsal Yer'deki altından buhur sunağının önünde benzer bir tören yapar.¹⁶² Başkâhin daha sonra boğanın ve keçinin kanının bir kısmını Konut Avlusundaki tunç sunağın boynuzlarına sürer (16:18). Son olarak bu kanın bir kısmı daha yedi defa sunağı arındırmak için serpiştirir (16:19). Sonra boğanın ve keçinin geriye kalan parçalarını ordugahın dışına çıkartıp yakar (16:27). Bunu yapmakla görevlendirilen kişi ordugaha dönmeden önce kendisini yıkamalıdır (16:28).

Günah Sunusu Olarak Teke Sunulması

Günahları Bağışlatma Günü töreninin ön safhasında iki teke başkâhinin önüne getirilir. Günah sunusu olarak ikisinden hangisinin sunulacağına kura ile karar verilir. Başkâhin Buluşma Çadırını ilk tekenin kanıyla arındırdıktan sonra ikinci tekeyi alacak ve 'iki elini tekenin başına koyacak, İsrail halkının bütün suçlarını, isyanlarını, günahlarını açıklayarak bunları tekenin başına aktaracak'tır (16:21). Sonra günahların aktarıldığı bu teke çölde ıssız bir yere götürülecek ve salınacaktır (16:8-10). Son olarak, tekeyi çöle götürmekle görevlendirilen kişi ordugaha dönmeden önce kendisini ve elbiselerini yıkayacaktır (16:26).

Yakmalık Sunular

Arındırma sunusu olarak listelenen hayvanların dışında, iki koç da yakmalık sunu olarak sunulur. İlki başkâhin tarafından (16:3), ikinci ise İsraililer tarafından sunulacaktır (16:5). Tapınağın arındırılmasından ve tekenin çöle gönderilmesinden sonra başkâhin özel elbiselerini çıkartır ve yıkanır. Sonra iki koçu da hem kendisi hem de insanların kefareti için sunar (16:23-24).

¹⁶²Bu Lev. 16:16-17'de dolaylı olarak anlatılmıştır.

Günahları Bağışlatma Günü muhtemelen antik İsrail'in dini takvimindeki en önemli etkinlikti. Çünkü yılın geri kalan kısmında sunulan sunuların karşılayamadığı günahları kefarete taşıyordu. Bu günahların sebep olduğu kirliliğin ciddiyeti başkâhinin arındırma sunusunun kanıyla Buluşma Çadırının en kutsal bölgesi olan En Kutsal Yer'i arındırma gerekliliğinden anlaşılmaktadır. İnsanların günahını ordugahtan çıkartan tekenin çöle salınması da bu önemli tören ile gerçekleştirilen özel bir arınmanın gözle görülebilir sembolüydü.

Eski Antlaşma Özeti

Levililer'in ilk bölümlerinde sunu sunma sisteminin bu konuda detaylı bilgiler verilmesi sistemin önemini altını çizer. İnsanlığın Tanrı'ya karşı günah işleme doğası ve eğiliminin ve Tanrı'nın buna karşı sağladığı kefarete sağlama yolları, Tanrı'nın lütfunu gözler önüne serer. Levililer'de bahsedilen sunuları ve ilgili törenlerin yapılmasıyla RAB İsraililer'e Tanrıları ile tekrar uyumlu bir ilişki kurma ve bunu devam ettirme fırsatı vermiştir.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Eski Antlaşma'daki sunu sunma törenleriyle ilgili konseptler Yeni Antlaşma yazarlarının İsa Mesih'in ölümüne bakış açısını güçlü bir şekilde etkilemiştir. Yazarlar özel bir başkâhin tarafından sunulan özel bir sunu aracılığıyla Tanrı-insan ilişkisinin tekrar tam bir uyuma kavuştuğuna inanmışlardır. Bu ilk Hristiyanların inancında merkezi bir konuma sahip olsa da, İbraniler'in yazarının net bir şekilde belirttiği üzere, sunu sunulmasının Tanrı'nın isteği olmadığını gözden kaçırmamalıyız. Sunu sunma gerekliliği insanın Tanrı buyruklarına uymamasından doğmuştur (İbr. 10:5-9).

Bir Kurban/Sunu Olarak İsa Mesih

Yeni Antlaşma yazarları sık sık İsa Mesih'in ölümünü kurban/sunu konsepti içerisinde görmüşlerdir. İsa'dan 'Dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı kuzusu' (Yu. 1:29; krş. 1Pe. 1:19) olarak bahsedilerek bu

durum vurgulanmıştır. İsa Mesih'in kanına ilişkin ifadelerde de bu görülebilir (ör. Elç. 20:28; Rom. 5:9; Ef. 2:13; Kol. 1:20; 1Pe. 1:2; Va. 7:14; 12:11). Benzer şekilde Pavlus İsa'nın ölümünden 'kanıyla günahları bağışlatan kurban' diye bahsetmiştir (Rom. 3:25). Aynı gerçek İbraniler 9:26'daki 'Mesih, kendisini bir kez kurban ederek günahı ortadan kaldırmak için çağların sonunda ortaya çıkmıştır' ifadesinde de belirtilmiştir.

İbraniler'in yazarına göre Mesih'in ölümü en mükemmel kurbandı ve Eski Antlaşma'daki sunular sadece bunun gölgeleri idi (9:9-10; 10:1). Eski Antlaşma sunularının yetersizliği onların tekrar edilmeleri gerekliliğinden de anlaşılabilir; bu sunular asla onları sunanları yetkinliğe erdiremezdi (10:1). Oysa Mesih mükemmel kurbandı. Bu yüzden de onun kurban olarak ölümü tamamıyla yetkindi; artık kurban olarak hayvan sunmak gereksizdi. Bu nedenle ilk Hıristiyanlar Yeruşalim'deki tapınakta kurban sunulmasını yersiz ve gereksiz olarak görüyordu. Yine de sunuyla ilgili Eski Antlaşma hükümleri önemini sürdürdü çünkü Mesih'in ölümü aracılığıyla gerçekleşen bağışlanmanın doğasına ışık tutuyordu.

Mesih'in kurban kanıyla ilişkili arınmaya özel olarak dikkat çekilmiştir. Hayvanların kanı törensel olarak dıştan kirli insanları ve eşyaları temizleyebiliyordu ama Mesih'in kanı daha üstündü çünkü insanın içini ve vicdanını temizleyebiliyordu (İbr. 9:14; krş. Tit. 2:14). Günahların bağışlanması kan dökülmesi aracılığıyla olduğu için (İbr. 9:22; krş. Mat. 26:28; Ef. 1:7) Mesih'in kanıyla temizlenenlerin artık suçlu hissetmesine gerek yoktu (İbr. 10:2; krş. 1Yu. 1:7).

Başkâhin olarak İsa Mesih

Mesih'in kurban olarak ölümünü betimleyen ifadelerle yakından bağlantılı olarak, İsa aynı zamanda başkâhin olarak da gösterilir. Bu yüzden İbraniler'in yazarı, İsa Harun'un soyundan gelmediği halde onun 'Tanrı tarafından Melkisedek düzeni uyarınca başkâhin olarak' atandığını söyler (İbr. 5:10; 7:11-22).¹⁶³ Ayrıca, İsa daha önceki tüm

¹⁶³İbraniler'in yazarı İsa'yı Melkisedek ile ilişkilendirerek onu hem kâhin hem de kral olarak sunar. Bu konuyla ilgili daha başka bir boyut da olabilir. Yar. 1-3'te Adem kâhin-kral olarak tanıtılmıştı. Bu yüzden İsa da İkinci Adem olarak görülüyordu (Rom. 5:12-21; krş. Luk. 3:38; 4:3).

başkâhinlerden şu yönüyle ayrılır: Yalnızca O 'kutsal, suçsuz, lekesiz, günahkârlardan ayrılmış, göklerden daha yücelere çıkarılmış'tır (8:5; krş. 9:24) ancak Mesih Rab'bin kurduğu asıl tapınma çadırında görev yapmaktadır (8:1-5). Harun'un düzenine göre başkâhinin her yıl Günahları Bağışlatma Günü'nde yeryüzündeki Buluşma Çadırını arındırması gerekliydi. Oysa Mesih kendisini sunarak Tanrı'nın gökteki tapınağını bir kerede ve tamamen arındırmıştır (9:23; 13:11-12). Dahası, kâhinsel aracılığı Tanrı tarafından tamamıyla onaylanmış olduğu için, Tanrı'nın gökteki tapınağına bir kez girdikten sonra oradan artık çıkmasına gerek yoktur. Bu nedenle diğer insanları her zaman Tanrı'nın önünde temsil edebilir (7:25). Tanrı Mesih'in başkâhinsel aracı rolünü onayladığı ve kabul ettiği için, ona iman edenler de Tanrı tarafından onaylandıklarının ve kabul edildiklerinin güvencesine sahip olabilirler.¹⁶⁴ Son olarak, yeni kâhinlik sisteminin kurulmasıyla Levililer'deki kâhinlik sistemi gereksizleşmiştir (krş. 7:12, 18).

İsa Mesih'in Tanrı'nın biricik oğlu olduğunu vurgulayan Yeni Antlaşma, onun insan günahını tamamen ortadan kaldırmaya yeten sunuyu sağladığını da belirtir. Yeni Antlaşma'da Tanrı'nın karakterinin iki önemli yönüne dikkat çekilir: adaleti ve sevgisi. Tanrı, sevgisi sebebiyle kendi adaletinin gerektirdiği sunuyu kendisi sağlamıştır. Oğul kişiliğinde insan günahının bağışlanması için gereken bedeli ödeyen Tanrı'nın kendisidir.

¹⁶⁴İsa Mesih'in başkâhin olarak ölümüyle bağlantılı olabilecek bir başka Eski Antlaşma düşüncesi de başkâhinin ölümünün kirliliği pakladığı inancıdır.

« 13 »

Dinsel Açıdan Temiz ve Kirli Yiyecekler

Levililer'de bulunan yemek ile ilgili düzenlemelerde iki teolojik prensip öne çıkmaktadır. Dinsel açıdan temiz ve kirli yemekler arasındaki ayrım İsrail'in kutsal bir ulus, öteki uluslardan farklı olması yönündeki ilahi çağrısının önemini vurgular; dinsel açıdan temiz ve kirli hayvanlar sırasıyla İsrailileri ve diğer ulusları simgeler. Kan yemeyi yasaklayan hüküm, tüm yaşamın, hem insanların hem de hayvanların kutsal olduğu düşüncesinden kaynaklanır. Tanrı et yemeyi uygun görse de, yenilmek için boğazlanan hayvanın yaşamına saygı gösterilmesi gereklidir; kan, yaşamın simgesi olarak, insanlar tarafından tüketilmemelidir.

Giriş

Önceden de belirttiğimiz gibi, Levililer bölümü İsraililere Musa aracılığıyla gönderilmiş Tanrı'nın söylevlerini içerir. Bu söylevler farklı konuları kapsasa da, birleştirici ana konu Tanrı'nın insanların kutsal bir ulus olması ile ilgili isteğidir. Bu amaçla, Levililer sunuların sunulması ile ilgili düzenlemeleri (1-7. bölümler) ve değişik türlerdeki kirlenmişliklerden arınma prosedürlerini (12-15. bölümler) içerir. Bu konu İsraililerin hangi hayvanları yiyip hangilerini yiyemeyeceği ile ilgili düzenlemelerin (11:1-47) hemen ardından gelir. Bu düzenlemeler tüm yaşayan canlıları belirli bir kriter altında ikiye ayırır: dinsel açıdan temiz ve kirli olanlar. Yalnızca dinsel açıdan temiz kategorisine ait olan hayvanlar İsraililer tarafından yenebilirler. Bu düzenlemeler daha sonra Yasanın Tekrarı 14:3-20. ayetlerinde tekrarlanır.

İlk bakışta bu yemek düzenlemeleri ile İsrail'in kutsal bir halk olma arzusu arasında bir bağlantı görebilmek zordur. Yalnızca belirli hayvanları yemek, İsrail'in kutsal bir halk olma çağrısını nasıl gerçekleştirebilir?

Özetle Yemek Düzenlemeleri

Dinsel açıdan temiz ve kirli hayvanları tanımlayan düzenlemeler, hayvanların bulunduğu ana yerlere göre üç bölüme ayrılır: kara (11:1-8), deniz (11:9-12) ve hava (11:13-23). Tüm hayvanlar kendi buldukları bölgeyi kapsayan bir kurala göre dinsel açıdan temiz ya da dinsel açıdan kirli kategorisine ayrılıyordu:

1. Yalnızca çatal ve yarı tırnaklı, geniş getiren kara hayvanları dinsel açıdan temizdir; diğer tüm memeliler dinsel açıdan kirlidir.
2. Yalnızca pullu ve yüzgeçli deniz hayvanları dinsel açıdan temizdir, diğer tüm balıklar dinsel açıdan kirlidir.
3. Av kuşları ve sıçramak yerine yürüyen kanatlı böcekler dinsel açıdan kirlidir, diğer tüm kuşlar ve böcekler dinsel açıdan temizlerdir.

Levililer 11 kara hayvanları, balıklar ve kanatlı böcekler ile ilgili genel kuralları açıkça belirtir, ama kuşlarla ilgili kurallar, listelenen diğer türlerden çıkarılmalıdır. Bir ilke verildiğinde bile, genellikle belirli durumları açıklamak için ek detaylar verilmektedir. Örneğin kara hayvanları ile ilgili, deveye ve kaya tavşanına, tavşana ve domuza özellikle dikkat çekilmiştir, bunların hepsi genel kurallarda bahsedilen iki kriterden birini karşılamalarına rağmen dinsel açıdan kirli sayılmışlardır (11:4-8).¹⁶⁵

Yemek Düzenlemelerinin İşlevi

Levililer 11 ve Yasanın Tekrarı 14'te belirtilen beslenme kurallarıyla ilgili bir çok farklı açıklamalar sunuldu. Bazı yorumcular, bu türden bir ikiye ayırmanın insanları ve onların davranışlarını simgelediği düşüncesini ortaya attı. Geviş getiren bir hayvan Kutsal yasa üzerinde

¹⁶⁵Yahudi yemek kurallarının altında yatan 3 ana fikir: (1) kan tüketmek yasaktır (Yas. Tek. 12:23); (2) et ve süt ürünleri aynı anda tüketilmemelidir (Çık. 23:19); (3) belirli türdeki hayvanlar, kuşlar, ve balıklar dinsel açıdan kirli sayılmıştır ve tüketilmemelidirler (Lev. 11:1-47; Yas. 14:3-21). Bu koşulları karşılayan yiyecekler İbranice kâšēr (kâšēr; cf. "kosher") "dinen uygun," "yararlı" olarak tanımlanır.

derin düşünen bir insana benzer. Koyun dinsel açıdan temiz sayılmıştır çünkü antik İsraililer Tanrı'yı göksel çobanları olarak kabul ederler. Domuz, kirli alışkanlıklarından dolayı dinsel açıdan kirli sayılmıştır ve bu hareketler bir günahkarın hareketlerini andırmaktadır. Her ne kadar bu açıklamaların rastgele yapılmış olması, çağdaş uzmanları onları reddetmeye yöneltmişse de; büyük olasılıkla iki çeşit hayvanın insanların bir simgesi olduğu fikri doğru bir fikirdir.

Diğer yazarlar bu eski yemek düzenlemelerinin dinsel açıdan temizlik ile ilgili modern bilim buluşları ile uyumlu olduğunu iddia etmektedir. Onlar dinsel açıdan temiz olan hayvanların insanların tüketimine uygun olduğunu ve dinsel açıdan kirli olan hayvanların uygun olmadığını söylüyorlar. Bu iddiaya karşı iki etken bulunuyor. Bunlardan ilki, her ne kadar domuz etinden insan sağlığı için zararlı olan bir tür dinsel açıdan kirli et olarak bahsedilse de, bu durum yalnızca et düzgün bir şekilde pişirilmediğinde geçerlidir. İyi bir şekilde pişirilmiş domuz etinin tüketimi, dinsel açıdan temiz sayılan diğer tüm etlerin tüketimi kadar güvenlidir. Benzer şekilde, deve eti sağlık için bir tehlike taşımakta sayılmaz; hatta Araplar bu eti lezzetli bir et saymaktalar. İkinci olarak, sağlığa zararlı olup olmaması bu yemek düzenlemelerinin arkasında yatan neden olsaydı, bu amacın Kutsal Kitap'ta hiç bahsedilmemesi çok ilginçtir. İsraililer'i bu etleri yememeye teşvik etmek için, böyle bir tehlikeden bahsedilmeyeceğini düşünebilir miyiz? Bu unsurlar ışığında, sağlık açıklaması ikna edici değildir.¹⁶⁶

Bazı yorumcular, İsraililerin kendileri dışındaki inançlarla olan yakın ilişkisi nedeniyle dinsel açıdan kirli hayvanlardan uzak durma talimatı olduğunu iddia ediyorlar. Örneğin, arkeolojik kanıtlar domuzun Kenan geleneklerinde yendiğini belirtiyor. Bazı dinsel açıdan kirli hayvanlar antik İsraililerin komşularının dini aktivitelerinde açıkça kullanılmış olsa da, bunu dinsel açıdan kirli sayılan tüm hayvanlar için söylemek mümkün değil. Ayrıca, hayvanların sınıflandırılmasının ardında yatan neden bu olsa idi, Mısır ve Kenan dini ritüellerinde önemle kullanılan boğanın dinsel açıdan kirli hayvanlar arasında sayılmaması çok şaşırtıcı olurdu. Bazı durumlarda dinsel bağlantılar man-

¹⁶⁶Bir Hristiyan'ın perspektifinden eklenebilecek bir neden daha bulunmaktadır. Bu kurallar onlara uyanların sağlığını korumak için getirilmiş olsaydı, İsa Mesih nasıl bunları yürürlükten kaldırabilirdi?

tıklı görünse de, dinsel açıdan temiz ve kirli hayvanlar arasındaki tüm farkları açıklamak için yeterli değildir.

Yemek ile ilgili düzenlemelere getirilebilecek en tatmin edici açıklama, İsraililer için hayvan dünyasının insan dünyası ile aynı şekilde düzenlenmiş olduğu gözleminde yatıyor. Dinsel açıdan temiz ve kirli olan hayvanlar dinsel açıdan temiz ve kirli olan insanlarla paralellik göstermektedir (İsraililer ve İsraili olmayanlar). Dinsel açıdan temiz hayvanlar kategorisinde 2 ayrı kategori daha görülüyor, kurbanlık ve kurbanlık olmayan hayvanlar; bunlar da kâhin olanlar ve olmayan kişilere tekabül ediyor.¹⁶⁷ Beslenmelerinde dinsel açıdan temiz hayvanları yemeyi emrederek, İsraililere dinsel açıdan temiz bir halk olma zorunlulukları ve diğerlerinden farklı olmaları hatırlatılıyordu.¹⁶⁸ Sürekli olarak, her öğünde servis edilen etin, İsraililer için dini gereklilikleri bulunmaktaydı; bu onların kutsal bir halk olmakla ilgili Tanrı'nın çağrılarını hatırlatıyordu. Yemek ile ilgili yapılan düzenlemeler ve İsrailin Tanrı tarafından seçilmişliği arasındaki bağ açıkça Levililer 20.24-26. ayetlerde belirtilmiştir: "...Sizi öteki uluslardan ayrı tutan Tanrınız RAB benim. Dinsel açıdan temiz hayvanlarla kuşları dinsel açıdan kirli olanlardan ayırt edeceksiniz. Sizin için dinsel açıdan kirli ilan ettiğim hayvanlarla, kuşlarla, küçük kara hayvanlarıyla kendinizi kirletmeyeceksiniz. Benim için kutsal olacaksınız. Çünkü ben RAB kut-salım. Bana ait olmanız için sizi öbür halklardan ayrı tuttum."

Bunun da dışında, getirilen yemek düzenlemeleri İsraililer'in diğer halklarla birlikte yemek yemesini zorlaştırdı. Bu düzenlemeler yalnızca İsrailin diğer ulusların aksine dinsel açıdan temiz bir halk olduğunu simgelemiyor, aynı zamanda diğer insanların İsrail ile İsrail'in özel statüsünü taviz verebilecek şekilde ilişkiye girmelerinde sınırlayıcı bir etki de oluşturuyordu.

¹⁶⁷Kutsal, dinsel açıdan temiz ve kirli kategorilerinin öneminden daha önce bahsetmiştik (11. bölümde). Bu nedenle yemek düzenlemelerinde bu kategorilerin tekrar ortaya çıkması şartıtcı değildir. Lev. 21 ve 22. bölüm birbirlerine paralel giderler: Lev. 21 kirlenmiş kâhinlerle ilgili iken Lev. 22. kirlenmiş yakmalık sunulardan bahseder.

¹⁶⁸Yemek ile ilgili düzenlemeler, kâhinlerin nasıl diğer İsraililerden farklı oldukları konusundaki bölümden hemen sonra gelir. Kâhinler nasıl diğer İsraililerden farklı kılınmışlarsa, İsraililer de o şekilde diğer uluslardan ayrı kılınmıştır.

Dinsel Açıdan Temiz/Kirli Ayrımının Arkasında Yatan Temel

Her ne kadar dinsel açıdan temiz ve kirli insanlar arasındaki ayrım yemek düzenlemeleriyle ilgili bir açıklama getiriyor olsa da, yine de neden bazı hayvanların dinsel açıdan temiz bazılarının ise dinsel açıdan kirli kılındığı açıklanmalıdır. Örneğin neden bir koyun dinsel açıdan temiz sayılırken bir domuz dinsel açıdan kirli olarak sayılmıştı? Bu sınıflandırma yalnızca keyfi bir şekilde mi yapılmıştı, yoksa bazı hayvanlara dinsel açıdan temiz diğerlerine dinsel açıdan kirli demenin ardında yatan belirli nedenler var mıydı? Her ne kadar bir çok uzman hayvanların dinsel açıdan temiz ve kirli olarak sınıflandırılmasının altında yatan belirli bir temel olduğunu kabul etse de, hiç bir açıklama aynı fikri desteklemiyor. Fakat, yine de bir unsur özellikle ele alınmayı hak ediyor.

Dinsel açıdan kirli sayılan birçok hayvanın sahip olduğu ortak bir özellik, bu hayvanların hayatta kalmalarının başka bir canlının ölümüne bağlı olmasıdır.¹⁶⁹ Dinsel açıdan kirli sayılan hayvanlarla ilgili yapılan bir araştırmada, bir çoğunda ortak bir özellik olarak şu ortaya çıkıyor: bu hayvanların hepsi etçil hayvanlar. 13-19. ayetler arasında tanımlanan ve dinsel açıdan kirli sayılan tüm kuşlar av kuşlarıdır; yani bu kuşların beslenmesi diğer hayvanların etlerinden sağlanmaktadır. Kara hayvanları için de bu durum geçerli sayılabilir; dinsel açıdan kirli sayılanların pençeleri vardır (ör. kedi ve köpekler) ve bu hayvanlar et yiyen hayvanlardır. Bunun aksine, çatal tırnaklı hayvanlar et yemezler. Etçiller ve etçil olmayanlar (ya da geviş getiren) arasındaki bu farklılık geviş getirme ölçütü de dahil edilerek vurgulanmaktadır. Hayvanların ölüm ile olan ilişkileri 11. bölümde incelediğimiz konuyla bağlantılı olarak dinsel açıdan kirliliklerini belirler. Levililerde, ölüm ve dinsel açıdan kirlilik genellikle birbiriyle ilişki içindedir ve bunlar yaşamın ve kutsallığın karşıtlarıdır. İsraililer dinsel açıdan temiz hayvanlar yiyerek, dinsel açıdan kirliliğin kaynağı olarak görülen ölümle aralarına bir mesafe koymaktadırlar.

¹⁶⁹Ölümle bu ilişkiyi daha fazla vurgulamak adına, Lev. 11. bölüm dinsel açıdan kirli hayvanlara dokunmaktan ya da onların leşlerini taşımaktan dolayı oluşan dinsel açıdan kirliliğe odaklanır (bkz. 24-38. ayetler). Dinsel açıdan temiz hayvanların leşleri bile (yani herhangi bir törende kurban edilmek dışında bir nedenle ölenlerin) insanlar için dinsel açıdan kirli sayılmaktadır (39-40. ayetler).

Kan Yasası

Levililer 11. bölümdeki yemek düzenlemeleriyle ilgili değerlendirmemizi sonlandırmadan önce, kan yemeye (ya da içmeye) yönelik yasak ile ilgili bir şeyler söylemek gerekiyor. Bu konu 17:1-16'da (karş. 3:17; 7:26-27; Yas. 12:16, 23-25) vurgulanmaktadır. Bu yasak öyle ciddi bir yasaktır ki, kan yiyen kişi halkın arasından atılacaktır (17:14).

Bunun nedenini anlamak için Yaratılış bölümüne tekrardan atıfta bulunmamız gerekir. Her ne kadar Tanrı insanları vejeteryan olarak yaratmış olsa da (Yar.1:29), Adem ve Havva'nın Aden Bahçesi'ndeki isyanlarının bir sonucu olarak insanlık sonradan et yeme arzusuna sahip olmuşlardır. Sonuç olarak, insanlar yemek için hayvanları öldürdüler ve buna ek olarak insanoğlunun genel şiddetini de eklediğimizde, Tanrı büyük tufanı gönderdi (6:11-13) Tufandan sonra, Tanrı Nuh ve onun soyu ile et yeme ile ilgili bir antlaşma yaptı. İnsanlar artık et yiyebilirdi, fakat bunu yalnızca "can içeren kanlı et yememek" şartıyla yapabilirlerdi (9:4). Her ne kadar Tanrı bir hayvanın canının alınmasına izin veriyse de kanlı yiyeceklerin yenmesiyle ilgili yasak O'nun tüm yaşama verdiği değere dikkat çekiyor. İsraililerin hayvanları öldürmeye, hatta yiyeceklere bile bakışlarının komşularınınkinden farklı olması bekleniyordu. Onlar, inançlarını yani Tanrı'nın tüm yaşamın kaynağı olduğunu gösterecek şekilde davranmalıydılar. Tanrı tüm yaşamın kaynağı ve koruyucusu olduğuna göre, yalnız onun bir hayatı sonlandırmaya hakkı vardı.¹⁷⁰

Bitirmeden önce, etin İsraililerin gündelik beslenme düzenlerinde bulunmadığını hatırlamamız gerekiyor, özellikle de çölde geçirdikleri zamanlarda. Etin bulunamaması, Tanrı'ya sürekli şikayet olarak sunuluyordu. Et yenildiğinde ise bu genellikle dini kutlamalar çerçevesinde gerçekleşiyordu.

Eski Antlaşma Özeti

Bundan önceki değerlendirmemizden de anlaşılacağı üzere, Levililer'deki yemek düzenlemelerinin önemli teolojik fikirler barındırdığı

¹⁷⁰Kanın tüm kurban sistemi içerisindeki önemiyle ilgili, lütfen 12. bölüme bakın.

açıktır. Bir tarafta, dinsel açıdan temiz ve kirli hayvanlar arasındaki farklılıklar İsrail'in kutsal bir ulus olma çağrısını vurgular. Diğer tarafta, kanlı yiyecekleri yememeye ilişkin yasaklar Tanrı'nın insanlara olduğu kadar hayvanlara ve tüm yaşama verdiği önemin altını çizer. Dinsel gerçekler yemek yeme ile ilişkilendirilerek çok uygun bir biçimde gündelik rutinlere yansıtılmıştır.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Dinsel açıdan temiz ve kirli yiyecek kavramları sık sık Yeni Antlaşma'da görülmektedir. Matta 15:1-20 ve Markos 7:1-23'deki benzer mesajlarda, İsa'nın dinsel açıdan kirli bir yiyeceği yemeye yönelik tavrına odaklanır. Bu bölümlerde etin dinsel açıdan kirli olduğu özellikle belirtilmemiştir, yalnızca öğrencilerinin “kirli, yani yıkanmamış ellerle yemek yediklerinden” bahsedilir. Buna cevap olarak İsa insanlara şunu söyler: “Dışarıdan insanın içine giren hiçbir şeyin onu kirletemeyeceğini bilmiyor musunuz?” (Mar. 7:15; krş. Mat. 15:11)

Sonra İsa öğrencilerine şu açıklama yapıyor: “Dıştan giren, insanın yüreğine değil, midesine gider, oradan da helaya atılır. ...İnsanı kirleten, insanın içinden çıkmadır. Çünkü kötü düşünceler, fuhuş, hırsızlık, cinayet, zina, açgözlülük, kötülük, hile, sefahat, kıskançlık, iftira, kibir ve akılsızlık içten, insanın yüreğinden kaynaklanır. Bu kötülüklerin hepsi içten kaynaklanır ve insanı kirletir.” (Mar. 7:18-23; krş. Mat. 15:17-20). Markos, burada kısa fakat önemli şu gözlemi de yapıyor: “İsa bu sözlerle, bütün yiyeceklerin temiz olduğunu bildirmiş oluyordu” (7:19).

Dinsel açıdan kirli ve dinsel açıdan temiz yiyecek meselesi aynı zamanda Petrus'un Tanrı korkusuna sahip bir Romalı olan Kornelius'u ziyaretinde de ortaya çıkıyor. (Elç. 10:1-11:18) Bu olay, Elçilerin İşleri'nde önemli bir yere sahiptir, çünkü müjdenin Yahudi olmayan halklara ilan edilmesinin ilk örneğidir. Kornelius'u ziyaret etmesi istenmeden önce, Tanrı bir görümde Petrus'a dinsel açıdan kirli olan bazı hayvanları kesmesini ve yemesini emrediyor. Petrus güçlü bir şekilde bunu reddetse de, Tanrı onu “Tanrı'nın temiz kıldıklarına bayağı dememesi için” uyarıyor (Elç. 10:15). Daha sonra, Kornelius'u ziyaret ettiğinde, Petrus görümünün önemi ile ilgili yorum yapıyor: “Bir Yahudi'nin başka ulustan biriyle ilişki kurmasının, onu ziyaret etmesinin töremize aykırı

olduğunu bilirsiniz. Oysa Tanrı bana, hiç kimseye bayağı ya da dinsel açıdan kirli dememem gerektiğini gösterdi.” (Elç. 10:28)

Önceden Tanrı, İsrailileri diğer uluslardan ayırmak için dinsel açıdan temiz ve kirli yiyecek kavramlarını bildirmişti. Fakat Yeni Antlaşma döneminde Tanrı, “dinsel açıdan temiz” olan Yahudiler ile “dinsel açıdan kirli” olan diğer uluslar arasındaki farkın kalktığını belirtmek için dinsel açıdan temiz ve kirli yiyecekler arasındaki ayrımı da ortadan kaldırmıştı. İsa Mesih’in ölümü, dirilişi ve göğe yükselişi ile, Yahudi olmayanlar da artık Tanrı’nın lütuf ve merhametinin alıcısı haline geldiler. Bunun ışığında, dinsel açıdan temiz ve kirli yiyeceklerle alakalı getirilmiş Tanrısal düzenlemelerin kaldırılması oldukça doğal olacaktır, çünkü bu düzenlemeler artık anlamlı bir amaca hizmet etmemektedir. Petrus’un görüşü ilk kilisenin genel duruşunun şekillenmesinde o kadar önemlidir ki, Elçilerin İşleri bölümünde iki defa aktarılmıştır (10:9-16; 11:5-10). Daha sonra, Yeruşalim Konseyi’nde Petrus, müjdeyi Yahudi olmayanlara da götürme hareketini, Tanrı’nın Yahudiler ve Yahudi olmayanlar arasında artık bir ayırım yapmadığını söyleyerek savunmuştur.

Her ne kadar ilk kilise dinsel açıdan temiz ve kirli yiyecek ayrımını teolojik temellerde terketmiş olsa da, yine de Yahudi olmayanların kan yememe ile ilgili kurala sadık kalması konusunda ısrar ettiler. Bu durum Yahudi olmayanların Musa’nın yasası ve sünnete ilişkin durumlarını açıklığa kavuşturmak amacıyla toplanan Yeruşalim Konseyi’nin sonunda açıkça görülebilir. Yakup, konseyin kararlarını Yahudi olmayanların “putlara sunulup kirli hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları gerektiğini” (Elç. 15:20; krş. 15:29) açıklayarak özetlemiştir. Her ne kadar Eski Antlaşma’da bulunan kadar dinsel açıdan temiz/dinsel açıdan kirli yiyeceklerle dair düzenlemeler İsa Mesih tarafından getirilen Yeni Antlaşma ile gereksizleşse de, Eski Antlaşma’da kanlı yiyeceklerin yenmesiyle ilgili yasağın teolojik temeli değişmediğinden bu düzenleme yeni anlaşmanın bir sonucu olarak kalmaya devam etmiştir (Yar. 9:4-6). Nitekim hem Yahudi hem de Yahudi olmayan inanlıların buna uymasında ısrar edilmesi için iyi bir neden de bulunmaktaydı.

Dikkat çekicidir ki, her ne kadar ilk kilise Eski Antlaşma’nın hayvanların kanının bulunduğu yiyecekler ile ilgili düzenlemelerine uymakta

ısrar da etse, çeşitli Yeni Antlaşma bölümleri Mesih'in kanını içmekle ilgili şaşırtıcı söylevler içeriyor. Bunlardan en göze çarpanı ise Yuhanna 6:53-56: "İsa onlara şöyle dedi: 'Size doğrusunu söyleyeyim, İnsanoğlu'nun bedenini yiyip kanını içmedikçe, sizde yaşam olmaz. Bedenimi yiyenin, kanımı içenin sonsuz yaşamı vardır ve ben onu son günde dirilteceğim. Çünkü bedenim gerçek yiyecek, kanım gerçek içecektir. Bedenimi yiyip kanımı içen bende yaşar, ben de onda.'" İsa ve onun bedenini yiyip kanını içenler arasındaki özel ilişkiyi vurgulayan bu ifadeler, şüphesiz Rab'bin Sofrası ya da Komünyon ile ilişkilidir.¹⁷¹ Yeni anlaşmayı anmak için, imanlılar İsa Mesih'in bedenini ve kanını temsil eden ekmeği yemeli ve şarabı içmelidirler (Mat. 26:27-28; Mar. 14:23-24). Bunu yaparak, İsa ile ilişkilerini kabul ederler ve İsa'nın ölümünün sağladığı nimetlere ortak olurlar (1Ko. 10:16-21; 11:23-26). İsa Mesih tarafından kurulan sofranın temelinde Tanrı ile paydaşlık vardır.

¹⁷¹Karş. P. M. Hoskins, *That Scripture Might Be Fulfilled: Typology and the Death of Chris* (LaVergne, TN: Xulon, 2009), 103–9.

Vaat Edilmiş Topraklara Doğru

İsraililerin RAB'le Sina'daki karşılaşmaları Eski Antlaşma'nın ilk beş kitabının merkezinde yer alsa da, Sina onların gidecekleri son yer değildi. Bu sebeple, Çölde Sayım'ın başlarındaki ayetler Kenan bölgesine gitmek için Sina'dan ayrılanların, yolculuklarının öncesindeki hazırlıklarına odaklanmaktadır. Bu hazırlıklar İsraililerin bu topraklarda yaşayan ulusları askeri olarak mağlup etmeleri gerektiğini belirtmekteydi. Bununla beraber, Çölde Sayım'ın sonraki bölümleri, bizim de bir sonraki bölümümüzde daha fazla işleyeceğimiz gibi göstermektedir ki, insanların Tanrı'ya olan güvenleri baskı dönemlerinde dalgalı bir seyir gösterecekti. Bunun bir sonucu olarak da Tanrı'nın onlara vaat ettiği topraklara sahip olma konusunda başarılı olamadılar. Mısır'ı yetişkin olarak terkeden tüm bu insanların içinden, yalnızca Yeşu ve Kaleb vaat edilen topraklara girebilecekti. Yine de, önceki başarısızlığa rağmen, Çölde Sayım'ın son ayetleri gösteriyor ki Tanrı'nın toprak vaadi yeni neslin yetişkinleriyle yenilenmişti. Tanrı'nın İbrahim'e olan sözü insanın itaatsizliği yüzünden engellenemeyecekti.

Giriş

Levililer kitabı İsrail halkı için getirilen düzenleme ve yasaları vurgulayan Tanrısal söylevlerden oluşur ve, yaşanan olaylardan daha az bahsedilir. Oysa Çölde Sayım'da bunun aksine, olaylardan daha fazla bahsedilir. Kitabın büyük çoğunluğu Sina dağında antlaşma yapılmasından kısa bir süre sonra başlayan kırk yıllık süreçte gerçekleşen olayları kaydediyor ve İsraililerin Moav ovasında ordugah kurup, Kenan topraklarına girmek için hazırlanmasıyla bitiyor. Anlatılan bu anlatıların arasında bir çok yeni düzenleme ve yasaların detaylı kaydı bulunan bölümler vardır (ör. 5-6, 15, 18-19, 28-30. bölümler).

1. Her ne kadar Çölde Sayım kitabı kırk yıllık bir dönemi kapsamış olsa da, kapsamaları pek düzenli değildir: Çölde Sayım 1-10 iki aylık bir sürede gerçekleşen olayları kaydederken, 11-24. bölümler sonraki kırk yıl boyunca yaşanmış olan, seçmeli deneyimlere odaklanır; Çölde Sayım 25-36 ise kırkıncı yılda gerçekleşen gelişmelerden bahseder. Açılış ve kapanış bölümleri genelde İsraililerin olumlu tasvir edişiyile ile öne çıksa da, orta bölümler İsraililerin RAB'be güvenme ve itaat etme konusundaki başarısızlıklarını içeren olaylara dikkat çekiyor. Bu gözlemler kitabın üç ana bölüme ayrıldığını gösteriyor. Diğer bazı özellikler de bu ayırım şeklini destekliyor.
2. İlk ve üçüncü kısımlar yirmi yaşında ya da daha büyük olan erkeklerin nüfus sayımlarıyla başlıyor (1:1-54; 26:1-65). İkinci nüfus sayımında özellikle ilk sayıma katılanlardan yalnızca Kalev ve Yeşu'nun hâlâ hayatta olduğunu dile getiriyor (26:64-65). Bu ikinci sayım anlatıda yeni bir sahneyi başlattı ve kitabın ikinci ve üçüncü kısmı arasındaki önemli farkı vurguladı: 11-25. bölümler çok sayıda İsraili'nin ölümünü içeren farklı olayları kaydetmiş idi; 26-36. bölümlerde ise hiçbir ölüm kaydı yoktu; Midyanlılarla yapılan savaşta dahi, tek bir İsraili asker öldürülmemişti (31:49).
3. Çölde Sayım 27-36. bölümler arasında bulunan tüm maddeler bir şekilde hep Kenan'ın işgaline işaret ediyordu. Bunu Çölde Sayım'ın son kısmını çerçeveleyen iki anlatıdan görebiliyoruz. Bu anlatılardan ikisi de Selofhat'ın kızlarının ülkeye yerleşmesiyle ilgili sorunlara odaklıydı.

Bu bölümde Çölde Sayım'ın ilk ve son kısımlarına odaklanalım. Kitabın ortadaki kısmını ise bir sonraki bölümde inceleyeceğiz.

Yolculuk İçin Hazırlıklar

Çölde Sayım'ın başlarındaki bölümlerinde kaydedilen olayların hepsi Sina Dağı'na yakın yerlerde yaşanmıştı. Her ne kadar bu bölümlerdeki konular farklılık gösterse de, bu ana tema hepsini birbirine bağlıyordu: Çölde Sayım 1-10. bölümler İsraililerin nasıl Sina Dağı'ndan ayrılıp Ke-

nan'ı işgal etmek üzere hazırlandıklarını anlatıyordu.¹⁷² Bu hazırlıkların aşağıda bahsedeceğimiz kısımları dikkate değerdir.

Öncelikle, İsraililer Kenan'da yaşayanlara karşı bir savaş hazırlığı içerisindeydiler. Bu, kitabın ilk bölümünde, "İsraililer'in Mısır'dan çıkışının ikinci yılı, ikinci ayın birinci günü"nde (1:1) yapılan bir nüfus sayımının kaydı sırasında öne çıkıyor. Yapılan bu sayım ile "savaşabilecek durumda olan yirmi ve daha yukarı yaşta olan erkeklerin sayımı" (1:3; ve 1:45) amaçlanmıştır. Bu, başka bir yerdeki şu fikri vurgular: (Mısırdan Çıkış 23:31) İsraililer Tanrı'nın onlara vaat ettiği topraklar için savaşmalıdırlar. Bununla beraber Levililer, bu sayımdan Buluşma Çadırı ile özel bağlantıları nedeniyle çıkarılmıştır. Buluşma Çadırı'nın bakımı ve taşınması ile ilgili özel sorumlulukları nedeniyle, Levililerin toprakların işgali sırasında meydana gelebilecek herhangi bir öldürme eylemine karışmamaları gerekmektedir.¹⁷³

İkinci olarak, çatışma hazırlıklarıyla ilgili olarak ordugahta yaşayanların hepsinin pak olması kuralı var. Ordugahı kirletebilecek her hangi bir şey, İsraililerin Kenan topraklarını işgallerinin başarılı geçmesine yönelik potansiyel bir tehlikedir. Bu suretle kadın ya da erkek, temiz olmayan kim varsa, - bu bir cilt hastalığından, bedenden bir akıntıya da ölüyle her hangi bir temastan dolayı oluşmuş olabilir - ordugahın dışına gönderilmeliydi (5:1-4). Aynı nedenle, günahların telafisi ile ilgili düzenlemeler (5:5-10) ve zina kuşkusu (5:11-31) de buraya dahil edilmiştir. Hiçbir şey ordugahı lekelememeliydi.¹⁷⁴

Üçüncü olarak, ordugahın düzeni ile ilgili talimatlar verilmiştir (2:1-34). Her ne kadar bu düzenlemeler oymakların buluşma çadırı etrafındaki konumlarını kuzey, güney, doğu ve batı olarak belirttiyse de,¹⁷⁵ aynı zamanda oymakların bir yerden başka bir yere seyahat ederkenki sırası da vurguluyor(2:9, 16, 24, 31). Bu düzenlemelerin seyahat ile ilgili

¹⁷²Çölde Sayım 1:10'daki maddelerin tam bir kronolojik sıralama içinde olmadığına dikkat edelim.

¹⁷³Savaşa dair başka bir referans da Çölde Sayım'ın 10:8-9. ayetlerinde, kâhinin bozulanları çalmasıyla ilgili bölümde bulunuyor.

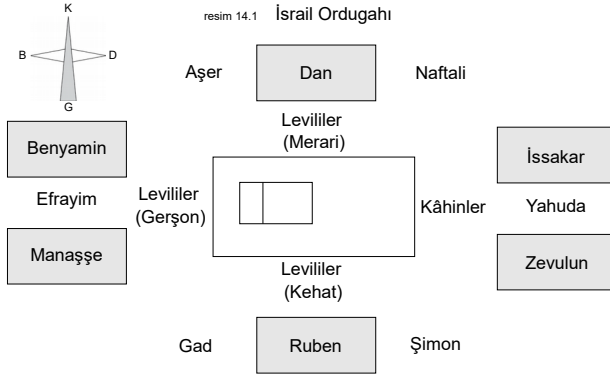
¹⁷⁴Kirililik aynı zamanda Çölde Sayım'ın 3. Bölümünde, ikinci aydaki Fısıh Bayramı kutlamaları sırasında ortaya çıkıyor. Pak sayılma ve kirli olma hakkında daha kapsamlı bir inceleme için, yukarıdaki 11. bölümü inceleyebilirsiniz.

¹⁷⁵Buluşma çadırının en önemli kısmı buluşma çadırına girişin bu kısımda bulunması nedeniyle doğu kısmı olarak kabul edilmekteydi.

kısımları özellikle buluşma çadırı ve Levililer oymağıyla ilgili yorumlarda bulunmaktadır (2:17).

Dördüncü olarak, oymakların seyahat süresince düzenlemelerini yapmanın dışında, bir çok diğer pratik detaylara da değinilmiştir. Levililerin görevlerini belirlerken, RAB buluşma çadırının ve eşyalarının taşınmasına da özellikle dikkat çekmiştir (4:5, 10, 12, 15, 19, 24, 25, 27, 31, 32). Levililerin nüfus sayımı “RAB’bin Musa’ya verdiği buyruk uyarınca, herkes

yapacağı hizmete ve taşıyacağı yükü göre atandı,” notunun düşülmesi ile sona ermişti (4:49). Daha sonrasında oymak önderleri, RAB’be “üstü kapalı altı araba ve on iki öküz getirdiler” (7:3), bunları da Musa Levililere vererek çadırın bazı eşyalarının taşınmasında kullanılması için görevlendirdi. Bununla beraber, Buluşma Çadırı’nın en kutsal olan eşyaları hayvanlar yerine insanların omuzlarında taşınmalıydı (7:9) RAB, Musa’ya “topluluğu bir araya toplayarak ordugahları kurmak” üzere ve başka amaçlar üzere kullanılması için iki adet gümüş borazan yapmasını buyurdu. (10:2 ve 10:5-6)

Beşinci olarak, bu yolculuğun önemli olduğu konsepti, 9:15-23'te bahsedilen buluşma çadırının üzerini kaplayan bulut ile de vurgulanıyor. Bu bölüm İsraililer'e, Sina'yı terk etmeden önce bile, Kenan'a olan bu yolculuklarında Tanrı'nın onları nasıl yönlendireceğini gösteriyor. Bulutun hareketlerinin İsrail ordugahının ilerleyeceğini ya da duracağını belirlediğine tekrar tekrar dikkat çekiliyor.

Levililerin Rolü

İsraililerin Kenan'a yapacakları yolculuk için gereken hazırlıkları belirtmek dışında, Çölde Sayım'ın ilk bölümleri aynı zamanda Levililerin ayrı tutulması konusuna önem veriyor. Bu durum bir çok şekilde görülmektedir. Başlangıçta Levililer oymağı nüfus sayımından ayrı tutuluyor, çünkü buluşma çadırı ve eşyalarından sorumlu kınıyorlar (1:47-53; ayrıca 2:33). Daha sonra Tanrı, Musa'yı Levililer'i başkâhin Harun'un özel yardımcılarını yapmak için görevlendiriyor (3:6-9). Bundan hemen sonra uzunca bir bölümde Levililerin adanması ile İsraililerin'in Mısır'da ilk doğanların kurtulması birbirlerine bağlı olduğundan bahseder (3:11-51; ve Mısırdan Çıkış 13:1-16). Bu bölüm aynı zamanda Tanrının nasıl Buluşma Çadırı ve eşyalarına ait farklı sorumlulukları ana Levili oymakların verdiğini bildirir. Levililer'in üç ana kolunun, özellikle çadırı taşımalarıyla ilgili daha detaylı yönlendirmeler Musa'ya 4:1-49 bölümünde veriliyor. Sonrasında RAB Musa'yı Levililerin ayrı tutulmasıyla ilgili buyruklarda bulunuyor (8:5-19). Bu buyruklar Levililerin "Buluşma Çadırı'ndaki hizmeti yerine getirmek ve günahlarını bağışlatmak üzere" (8:19) kendilerini arındırmaları gerektiğinin altını çiziyor.¹⁷⁶ Levililerin asıl ayrı tutulması kısaca 8:20-22'de kaydedilmiştir. Bu, sonrasında Buluşma Çadırı'nda hizmet eden Levililerin yaşıyla ilgili diğer buyruklarla devam etmiştir (8:23-26). Bir çok farklı şekilde Çölde Sayım'ın giriş bölümlerinde Levililer'in özel rollerine dikkat çekilmiştir.

Bazı konularda, Levililerin ayrı tutulması Harun'un ve oğullarının kâhin olarak atanmalarına benzer (Mıs. Çık 29:1-46; Lev. 8:1-36). Bununla beraber, Levililerin kâhinlerle aynı kutsal statüyü elde etmedikleri aşikardır. Kâhinler gibi Buluşma Çadırı'nda hizmet etmelerine rağmen, doğrudan Buluşma Çadırı'nın en kutsal eşyalarına dokunamazlar ya da kâhinler gibi sunuların sunumuna ait görevleri yapamazlar.

Levililer ve kâhinler arasındaki bu fark çok önemlidir. Çölde Sayım kitabından önce, Eski Antlaşma'nın ilk beş kitabında Levililer'e çok az değiniliyor. Mısırdan Çıkış 32:26-28'de Tanrı'ya olan sadakatlerinin altı çiziliyor, Mısırdan Çıkış 38:21'deki kısa değinilme dışında onlara yal-

¹⁷⁶Bunun ışığında, Korah'ın aykırı davranışları daha da büyük bir önem kazanmıştır. (Çöl. Say. 16)

nızca tek bir küçük yerde değiniliyor (Lev. 25:32-33). Bunun ışığında, Çölde Sayım'ın ilk bölümlerinde onlara verilen önem çok dikkat çekiyor. Bu noktada onların önemli, büyük ihtimalle kitaptaki diğer gelişmelerle ilişkiliydi. Bir sonraki bölümde daha fazla detayı incelerken, 16:1-50. bölümlerindeki Korah'ın isyanı olayında Levililer ve kâhinler arasındaki ilişkinin merkezinde toplanıyor. Önde gelen Levililerden Korah, kutsal olarak atanmış olan kâhinlerin görevini ele geçirmeye çalışmakla suçlu bulunuyor ve cezalandırılıyor.

6:1-21'de verilen İsraililer'in adanmış kişi olarak atanmasıyla alakalı buyruklar da Levililerin atanmasıyla yakından ilişkili bulunuyor. Bu maddelere ek olarak Çölde Sayım'ın ilk bölümlerinde kutsal bir statünün kazanılmasının tüm İsraililer için mümkün olduğu ortaya çıkıyordu. Her ne kadar Levili olmayanlar Buluşma Çadırın'da hizmet edemiyor olsalar da, özel bir kutsallık mertebesi almalarının önünde bir engel yoktu.

Kenan Topraklarına Girmek İçin Diğer Hazırlıklar

Çölde Sayım kitabının son kısımları (26:1-36:13), aynı ilk kısımlarındaki gibi “savaşabilecek durumda olan yirmi ve daha yukarı yaştaki bütün erkekler” bir nüfus sayımı yapılmasıyla başlıyor (26:2 ve 1:3). Bu ikinci nüfus sayımının önemi ise, kırk yıl önce sayılan nüfustan yalnızca Kalev ve Yeşu'nun hayatta kalmasıdır (26:64-65; ve. 32:11-12). Bu durum toprakları keşif yapmaların ardından gerçekleşen on İsraili casus tarafından yönlendirilen isyanın (13:1-14:45) ve RAB'bin “Sizi yerleştireceğime ant içtiğim ülkeye Yefunne oğlu Kalev'le Nun oğlu Yeşu'dan başkası girmeyecek” (14:30) demesiyle doğrudan bağlantılıdır. Daha sonra Yasanın Tekrarı 34:1-8. bölümlerde yazdığı gibi Musa bile Meriva suları'nda İsraililerin gözünde Tanrı'yı onurlandırmadığı için (Say 20:9-13; ve 27:13-14) vaat edilen toprakların dışında ölmüştür.

Çölde Sayım 11-25, Mısırdan kurtulan yetişkin neslin ölmesi ile sonuçlanan olayları kaydetmiştir. Çölde Sayım 26-36 bunlara benzeyen olaylardan bahsetmez; kitabın son kısmında hiçbir İsrailinin ölümüne değinilmemiştir. Midyanlılara karşı yapılan büyük savaşta bile (31:1-24), çatışmadan tek bir askerin bile hayatını kaybetmeden döndüğünü özellikle belirtmiştir (31:49). Kitabın ikinci ve üçüncü kısmı arasındaki zıtlık özellikle dikkat çekicidir ve Mısırdan Çıkış neslinin Tanrı'ya güven-

memelerinden dolayı öldüklerini vurgular. Bir sonraki bölümde de inceleyeceğimiz gibi, Çölde Sayım'ın orta kısmı Tanrı'ya olan itaatsizliklerinden dolayı çok sayıda İsrailinin öldüğü olayları anlatır.

Çölde Sayım'ın 26. bölümünden sonra kaydedilen tüm olaylar bir şekilde Kenan topraklarının işgaline odaklanmıştır. İlk seferde vaat edilen topraklara giremeyenlerin ölümüyle, öykü Kenan'ı işgal edecek olan yeni neslin hazırlıklarına odaklanır. Bu hazırlıklar Selofhat'ın kızlarını içeren iki öyküyle çerçevelendirilir (27:1-11; 36:1-12). Dikkat çekici şekilde, her iki bölüm de miras kalan topraklar konusuna değinir. İlk olayda, Selofhat'ın kızlarına “amcalarıyla birlikte miras olarak mülk verilmesi” konusunda garanti verilmiştir. İkinci olayda ise miraslarının başka bir oymağa gitmemesi için kendi oymaklarından biriyle evlenmeleri gerektiği belirtilmektedir. Her iki bölümde de mirasla ilgili sorunlar İsraililer vaadedilmiş topraklara girmeden önce çözülmüştür.

Çölde Sayım'ın son kısmının diğer bölümlerinde, özellikle Çölde Sayımın 32 bölümünde ve 34-35. bölümlerde Kenan toprakları konusu önemli yer alıyor. Bu bölümlerden ilki Rubenlilerin ve Gadlıların Şeria Irmağın doğusundaki “Yazer ve Giled” topraklarına yerleşmeyi istemesine odaklanıyor (32:1). Onların bu dileğinin gerçekleşmesi için Şeria Irmağının batı tarafındaki mirası korumak için diğer oymaklara yardım etmeyi kabul etmeleri gerekiyordu. Musa Ruben ve Gadlıların kalma konusundaki isteklerinin yanlış bir istekten dolayı olmaması konusunda oldukça endişeliydi, onlar vaat edilen topraklara girmeyi reddeden babalarının isyankar davranışlarını izlememeliydiler. Çölde Sayım 32'nin sonlarına doğru ayrıca “Manaşşe oğlu Makir'in soyundan gelenlerin gidip Gilat'ı ele geçirerek, orada yaşayan Amorlular'ı kovdukları” belirtilmiştir. (32:39). Bunun bir sonucu olarak, Manaşşe oymağının yarısının Şeria Irmağının doğu tarafına yerleşmesi kabul edilmiştir.

Çölde Sayım 34 iki kısma ayrılmıştır ve bu kısımların her ikisi de Kenan topraklarına odaklanır. Bölümün ilk yarısı İsrail'liler tarafından ele geçirilmesi gereken toprakların sınırlarını belirtir. Bölümün geri kalanı ise toprakları dokuz buçuk oymağa mülk olarak paylaştırmak için her oymaktan birer önder görevlendirmeleri için kâhin Elazar'ı ve Yeşu'yu görevlendirmiştir (34:17). Buluşma Çadırı'nda hizmet ettiklerinden dolayı diğer oymaklardan ayrılmaları nedeniyle, Levililer'in Kenan böl-

gesinde belirli bir bölgede mülk edinebilmeleri mümkün değildi. Bunun yerine, onlara oniki oymağın bulunduğu bölgeler boyunca her biri çayır-lıkla çevrili 48 kent verilmişti. Bu kentlerden altı tanesi “sığınak kent olacaktı, öyle ki adam öldüren biri oraya kaçabilsin” (35:6). Bu kentlerin nasıl istemeyerek birini öldüren kişiler içi sığınak kent olacağı konusunda sonrasında daha fazla detay verilmiştir (35:9-28). Bu bölüm, toprakların temasını vurgulayarak sonlanmıştır: İsraililer bu toprakları kirletmemelilerdir, çünkü RAB onların arasında yaşamaktadır (35:34).

Eski Antlaşma Özeti

Çölde Sayım kitabının başlangıç ve bitiş bölümleri açık bir şekilde Kutsal Kitap'ın ilk beş kitabında izlenen anlatı kurgusu ile bağlantılıdır. 1-10. bölümler topraklarının işgalini başlatmak için Sina'yı terketmeden önce yapılan hazırlıkları anlatır. 25-36. Bölümler ise anlatıdaki bir sonraki büyük gelişmeye, yani ülkenin işgaline işaret eder. Ayrıca bir sonraki bölümde daha detaylı inceleyeceğimiz gibi, Çölde Sayım 11-24. bölümler, vaat edilen topraklara gitmek için Mısır'ı terkeden neslin ölümüyle sonuçlanan bir çok olayı kaydeder. Kenan topraklarını ele geçirmeye hazırlanan nesil yepyeni bir yetişkin neslidir.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yeni Antlaşmayla ilgili en çok ana bağlantı, Çölde Sayım'ın orta kısmını inceleyeceğimiz bir sonraki bölümün sonunda ele alınacaktır. Toprakların temasıyla ilgili olarak, ilgili Yeni Antlaşma maddelerini zaten 5. bölümde (yukarıda) ele almıştık.

« 15 »

Yakınmalar

Çölde Sayım'ın ilk ve son bölümleri İsraililerin vaat edilmiş topraklara girişinden önce yaptıkları hazırlıkları anlatırken, ortadaki bölümler buna zıt bir görüntü oluşturur. Bu bölümlerde anlatılan çeşitli olaylar Mısır'dan kurtarılan yetişkin İsrail kuşağının gerçek doğasını gözler önüne serer. Mısır ve Sina'da şahit oldukları tüm şeylere rağmen RAB'bin (1) gündelik ihtiyaçlarını karşılama ve (2) Kenan topraklarındaki güvenliklerini sağlama gücüne yönelik belirgin bir iman eksikliği göstermişlerdir. Bu bölümlerde RAB'be karşı olan şikayetleri tekrarlı bir şekilde sürer. Dahası, Tanrı'nın bütün halkın iyiliği için kurduğu hiyerarşik yapılara sıklıkla meydan okunur. Bu isyankar eylemlerinin bir sonucu olarak Kalev ve Yeşu haricindeki bütün yetişkin İsrail kuşağı hepsi ölünceye kadar kırk yıl boyunca çölde bırakıldı.

Giriş

Mısır'dan Kenan'a olan yolculuğun bir sonraki aşaması için yapılacak belli hazırlıklar vurgulandıktan sonra Çölde Sayım'ın ilk bölümleri 10:11'de İsraililerin Sina'dan ayrılmasıyla doruk noktasına ulaşır. Anlatı artık onların ilerleyişine odaklanacaktır. Başlangıçta oldukça iyimser bir resim sunulur; İsrail oymakları RAB'bin onlara emrettiği gibi yola çıkmaktadırlar (10:11-28). Bunu daha iyi vurgulamak için anlatıcı Musa'nın gelecekle ilgili iyimser bakış açısını gösteren içerikleri anlatısına dahil eder. Kayınbabasının oğlu Hovav kendi ülkesine ve halkına dönmekten söz edince Musa ona şöyle cevap verir "Bizimle gelersen, RAB'bin yapacağı bütün iyilikleri seninle paylaşırız" (10:32). Antlaşma Sandığı her yola çıktığında ve konakladığında Musa'nın söylediği sözlerde buna benzer bir güven görülür. "Ya RAB, kalk! Düşmanların dağılsın. Senden nefret edenler önünden kaçsın!" (10:35). "Ya RAB, binlerce, on binlerce İsrailiye dön!" (10:36). Bu şekilde Çölde

Sayım 10'un ikinci yarısı RAB'bin İsrailileri vaat edilmiş Kenan topraklarına başarıyla götüreceğine dair bir güven duygusu taşır.

Bu kısa ve iyimser girişten sonra Çölde Sayım 11-25. bölümler belirgin derecede farklılaşır. Tanrı'nın öfkesi İsraililere doğru yönelir ve sonunda Mısır'dan ayrılan bütün bir yetişkin neslin ölümüne sebep olur. Aşağıda daha detaylı bir şekilde açıklayacağımız üzere anlatıda birkaç tema öne çıkar. Vaat edilmiş topraklara olan yolculukları sırasında yaşamaları gereken koşullarla ilgili şikayet eden insanlarla sıklıkla karşılaşırız. Bu şikayetler RAB'be olan çok derin bir güven eksikliğini yansıtır. Bununla bağlantılı ikinci tema ise yetki sahibi olanlara karşı isyan teması. Bu ikisiyle de ilişkili iki ayrı motif daha var: (1) Suçluların Tanrı tarafından cezalandırılması ve (2) Musa ile Harun düzeni kâhinlerinin insanlar için aracılık etmesi. Ayrıca Çölde Sayım'da geçen birçok olay, 'RAB'bi sına' temasının ön planda olduğu Mısırdan Çıkış 15:22-17:16 ile paraleldir.

RAB'be karşı yakınmalar

Sina'dan Kenan topraklarına olan yolculuk başlar başlamaz, İsraililerin RAB ile ilgili huzursuzluklarını ifade eden çok sayıda olaydan ilkiyle karşılaşırız (11:1-3). Bu kısa anlatı insanların neden huzursuz olduklarını tam olarak göstermese de Çölde Sayım 11-25'te anlatılan sonraki olayların rengini belirliyor. Bu olayda görülen bazı unsurlar sonradan tekrar ortaya çıkacaklardı:

1. Şikayetleri nedeniyle Tanrı'nın öfkesinin kabarması (11:1; krş. 11:10; 12:9; 21:5).
2. Bunun sonucunda Tanrı tarafından cezalandırılmaları (11:1; krş. 11:33; 12:10; 21:6).
3. Musa'nın halkın yararı için RAB'be dua etmesi (11:2; krş. 12:13; 14:13-19; 21:7).
4. Cezanın sınırlılığı (11:2; krş. 12:13-15; 21:8-9).
5. Olan şeylerin belli bir yönünü yansıtan bir ismin, olayın kendisine verilmesi. Buradaki durumda olayın olduğu yere 'yanma' an-

lamına gelen Tavera dendi. Çünkü insanların arasında ateş yandı, bu yolla cezalandırılmışlardı (11:3; krş. 11:34; 20:13).

Tavera'daki olayı çok zaman geçmeden başka bir tanesi izledi. Bu ikinci olay daha detaylı bir şekilde kaydedildi (11:3-34). Sıklıkla olduğu gibi bu kez de insanların Tanrı'ya yakınmalarının nedeni yiyecek ile ilgili istekleriydi. RAB onları man ile beslediği halde İsraililer özlemle Mısır'a dönmek istiyorlardı.

Anlatı bu özlem duygusunu iyi bir şekilde yansıtır: "İsraililer de yine ağlayarak, 'Keşke yiyecek biraz et olsaydı!' dediler, 'Mısır'da parasız yediğimiz balıkları, salatalıkları, karpuzları, pırasaları, soğanları, sarımsakları anımsıyoruz'" (11:4-5). Yakınmaları ironilerle doluydu. Bir yandan Mısır'da köle olarak çalışırken tabii oldukları korkunç koşulları unutuyorlar, diğer yandan "süt ve bal akan"¹⁷⁷ ülkeye doğru yolculuk ediyor oldukları gerçeğine göz kapıyorlardı. Bu çelişkilerinden ilki RAB'bin geçmişte onlar için yaptığı onca şeye şükretmediklerini gösterirken, diğeri RAB'bin gelecekte onlar için yapacağı tüm şeylere olan inançlarının eksikliğini yansıtıyordu. Doğal olarak RAB onların bu yakınmalarını kendisinin bizzat reddedilmesi olarak yorumladı (11:20). RAB onlara bol miktarda bildircin gönderirken, aynı zamanda şiddetli bir salgın da gönderdi ve birçok insan bu nedenle öldü. Bu olayın ardından oraya Kivrot-Hattaava (Yiyeceklere Özlem Mezarı) denildi (11:34).¹⁷⁸

İnsanların RAB'be yakınmalarıyla ilgili bir sonraki olay on iki casusun Kenan topraklarından dönmelerinin ardından yaşandı. Vaat edilmiş toprakların nasıl bir yer olduğunu keşfetmek için gönderilen casuslar orada "süt ve bal aktığını" haber verdiler (13:27). Buna bir kanıt olarak iki adamın ancak taşıyabildiği tek bir üzüm salkımı gösterdiler. Aynı zamanda orada yaşayanların güçlü, kentlerinin ise surlu ve çok büyük olduklarını söylediler (13:28). Kalev ve daha sonrasında Yeşu, topraklara girme fikrini öne sürdüler (13:39; 14:6-9). Ama diğer casuslar insanların bu konudaki cesaretini kırdı. Bunun sonucunda İsraililer

¹⁷⁷'Bal' olarak çevrilen İbranice sözcük burada arıların yaptığı 'bal'dan ziyade, muhtemelen üzüm, hurma ve incirlerden elde edilen 'tatlı şurup' yerine kullanılmıştır.

¹⁷⁸İnsanların Kivrot-Hattaava'daki yakınmaları, Tanrı'nın yetmiş İsraili ihtiyarı Musa'nın insanları yönetmesine yardımcı olmak üzere atamasının sebebini ve çerçevesini oluşturmaktadır (Say. 11).

Musa ve Harun'a karşı söylenmeye başlayarak, Mısır'a dönme isteklerini dile getirdiler (14:1-4). Yeşu ve Kalev bunun ne anlama geleceğini ifade etti. Halk sadece "çok iyi bir ülke"ye sahip olma fırsatını kaçırmış olmayacak, aynı zamanda RAB'be de karşı gelmiş olacaktı (14:7-9). Bu RAB'bin Musa'ya söylediği şu sözlerle de doğrulandı: "Ne zamana dek bu halk bana saygısızlık edecek? Onlara gösterdiğim bunca belirtiye karşın, ne zamana dek bana iman etmeyecekler?" (14:11). Yani RAB İsrailileri göndereceği bir salgın ile yok edeceğini ve Musa aracılığıyla yeni bir ulus kuracağını belirtiyordu. Buna rağmen Musa halkın yok edilmesini istemiyordu çünkü bundan dolayı diğer uluslar RAB'bin kendi halkını vaat edilmiş topraklara getirebilme gücünden şüphe edebilirlerdi.¹⁷⁹ RAB bütün ulusu yer yüzünden silme konusundan sonunda vazgeçmiş olsa da, hem Mısır'da hem de çölde onun görkemine ve mucizevi gücüne şahitlik eden yetişkinlerden Yeşu ve Kalev hariç hiçbirinin, vaat edilmiş topraklara giremeyeceğini açıkça bildirdi. Bunun sonucunda, anne babalarının imansızlığı nedeniyle onların çocukları da çölde kırk yıl geçirmeye mahkum edildi. Bu kırk yıllık süre casusların topraklarda geçirdiği kırk güne göre, her gün bir yıla denk gelecek şekilde belirlendi.

Casusların öyküsüyle ilgili iki dikkate değer nokta daha vardır. İlk olarak, topraklara girmemeyi savunan casusların derhal cezalandırılıyor: Tanrı'nın gönderdiği salgının sonunda ölüyorlar (14:36-38). İkinci olarak, insanlar vaktinden sonra Kenan topraklarına girmeye çalışıyorlar. Ama bu da RAB'be karşı bir itaatsizlik eylemi oluyor: Çünkü RAB onlara kırk yıl boyunca çölde kalmalarını söylemişti. Bunun sonucu olarak Amalekliler ve Kenanlılar tarafından yenilgiye uğrattılıyorlar (14:39-45).

Korah ve takipçilerinin Tanrı tarafından öldürülmelerinin üzerine, insanların Musa ve Harun'a yönelik söylenmeleri Çölde Sayım 16'da detaylı olarak anlatılıyor. Bu kez eleştiriler Musa ve Harun'a yöneltiyor çünkü onların RAB'bin halkını öldürmekle suçlanıyorlar (16:41). Bu durum insanların bakış açılarının ne kadar bozulmuş olduğunu gösteriyor.

¹⁷⁹Burada Sina'daki altın buzağı olayı anımsanabilir, çünkü Tanrı benzer bir şekilde yeni bir ulus kurmayı teklif etmektedir (Çık. 32:9-10). Bu olayda ise (Say. 14) Musa RAB'bin 'öfkelenmekte yavaş, sevgide, isyankarlıkların ve günahların bağışlanmasında ise cömert' oluşuyla ilgili ifadelerini hatırlatarak halkı adına arabulucuk eder (14:18). Bu ifade ilk olarak insanların Sina'daki isyanları sırasında kullanılmıştı (Çık. 34:6-7).

Korah ve takipçilerinin korkunç bir şekilde ölmesinde bile Tanrı'nın elini göremiyorlar. RAB bir kez daha bütün topluluğu yok etme tehdidinde bulunuyor. Musa'nın emriyle Harun halkın günahlarını telafi edemeden önce, 14,700 kişi salgın nedeniyle ölüyor.

Yakınmalarla ilgili bir başka olay da 20:1-13'te anlatılıyor. Bu olayda insanların yakınmalarını başlatan şey suyun olmaması. Mısır'a dönmek istemelerinden ayrı olarak İsraililer bu kez kardeşleri gibi Tanrı tarafından öldürülselerdi daha iyi olacağını da söylediler (20:3). Anlatı bir kez daha bu ifadelerin isyankar doğalarını vurguluyor (krş. 20:10). Bu kez Musa ve Harun'un hareketleri de RAB'bin çok ciddi bir karşılık vermesine neden oluyor. Kayaya iki kez vurup "Bu kayadan size su çıkaralım mı?" diyerek RAB'be saygısızlık ediyorlar (20:10). Bunun sonucunda RAB onların da vaat edilen topraklara giremeyeceklerini bildiriyor (20:12).¹⁸⁰

Çölde Sayım insanların RAB'den ve Musa'dan yana yakındıkları bir olayı daha kaydediyor: "Burada ne ekmek var, ne de su. Ayrıca bu iğrenç yiyecekten de tiksiniyoruz!" (21:5). Bir kez daha yakınmaları yiyecek ve içecek odaklı. RAB insanları ısırması için zehirli yılanlar gönderdi ve onlar da sonunda günahlarını kabul edip Musa'dan yardım istediler. İlginçtir ki bu insanların günahlarını kendi kendilerine fark edip kabul oldukları ilk olaydır. RAB sonunda Musa'ya tunç bir yılanı bir direğin üzerine koymasını istedi. Zehirli yılanlar tarafından ısırılanlar bu tunç yılanı baktıkları zaman ölmekten kurtuldular (21:6-9).

Şimdiye kadar ele aldığımız bütün olaylar insanların RAB'be güven eksikliği ortak motifinde birleşir. Yiyecek ve su ile ilgili yakınmaları Mısırdan Çıkış 15:22-17:7'deki yakınmalarını anımsatır. Bunun ışığında Çölde Sayım 14:22'nin, İsraililerin isyankarlıklarıyla RAB'bi sınadıkları fikrini vermesi şaşırtıcı değildir. Sınama kavramından yalnızca Çölde Sayım'da bir defa bahsedilmiş olsa da Mısırdan Çıkış'ın içeriğinden açıkça görülmektedir ki, Tanrı İsraililerin iman ve itaatkarlıklarını çöl deneyimi ile sınamaya niyet etmesine rağmen (krş. Çık. 15:25-26; 16:4; krş. 20:20), İsraililer Tanrı'yı sınamıştır (Çık. 17:2, 7; Say. 14:22). Dahası, Mısırdan Çıkış 15:26, eğer insanlar itaat etselerdi Tanrı'nın onlara

¹⁸⁰Anlatı açık bir şekilde ifade etmese de bu olayın kırkıncı yılda yaşanması olasıdır (krş. 20:1 ile 33:36-38). Eğer öyleyse bu olay bir sonraki yetişkin İsrail kuşağının anne-babalarının isyankar davranışlarını kopyalama tehlikesinde olduklarını gösteriyor.

Mısırlılara gönderdiği hiçbir hastalığı göndermeyeceğini de vurgular. Bunun ışığında Çölde Sayım 11-25'deki felaketleri incelemek ilginç olacaktır.¹⁸¹ İronik bir şekilde Mısır'a dönme özlemi duyarak İsraililer daha önceden RAB'bin işaretler ve mucizelerle Mısırlılar'a gönderdiği sıkıntıları kendi üzerlerine getirmişlerdir (krş. Çık. 7:25; 9:15; 12:12-13).

Otoriteye karşı Başkaldırılar

İsraililerin yakınma öykülerinin arasına serpiştirilmiş başka öyküler de Tanrı tarafından yetkilendirilmiş kişilere yönelik çeşitli başkaldırlara odaklanır. Bu türden ilk meydan okuma en az beklenebilecek bir kaynaktan gelir. Miryam ve Harun, yani Musa'nın kız ve erkek kardeşleri, RAB'bin sadece Musa aracılığıyla konuşmasıyla ilgili yakındılar (Say. 12:1-2). Bu yakınmalarında şüphesiz ki sahip oldukları yetkilerin payı büyüktü; Harun başkâhin Miryam ise kadın peygamberdi (Çık. 15:20). Ama RAB çok geçmeden durumu görüp Musa'nın özel konumunu doğruladı. RAB peygamberlere görüm ve rüyalarla konuşurken, Musa ile bilmecelerle değil, yüzyüze konuştu (12:8). Yakınmaların sonucu olarak RAB'bin öfkesi Harun ve Miryam'a karşı kabardı ve sonunda Miryam cilt hastalığına yakalandı. Cezası Musa'nın arabuluculuğu sayesinde hafifletilse de, yine de yedi gün boyunca İsrail ordugahından uzakta kalması gerekiyordu (12:15).

Miryam ve Harun'un Musa'ya yönelik yergilerinin günahkar doğası "Musa yeryüzünde yaşayan herkesten daha alçakgönüllüydü" ifadesiyle belirtilir (12:3). Bu Musa'nın kendi önemini yoktan yere abartmadığını açıkça gösterir. Musa'nın kendi konumuna ilişkin tutumunun ışığında, Miryam ve Harun'un yergileri oldukça ciddiydi. Dahası, Musa ulusun üzerinde mutlak yetkiye sahip olmak istemiyordu; yetmiş ihtiyar da onun yönetimine dahildi (11:24-30).

Bir sonraki otorite karşıtı başkaldırı Çölde Sayım 16'da geçer ve Korah ile Ruben soyundan belli kişilerin (Datan, Aviram) Harun ve Musa'nın özel konumlarını ele geçirme girişimleriyle ilgilidir. Bir kez daha başkaldıranlar ulusta özel bir yeri olan kişiler olmuştur. Korah bir Levili olarak önceden Buluşma Çadırı'nın yapılması işine dahil edilmiş

¹⁸¹Mısırdan Çıkış'ta farklı kelimelerle anlatılan Tanrı'nın Mısırlılar'a gönderdiği 'felaket' ya da 'salgın'lar Sayılar'da tekrar ortaya çıkmaktadır. Bkz. 7. bölüm.

ve onu destekleyenler “toplulukça seçilen, tanınmış ... İsraili önder” olarak tarif edilmiştir (16:2). Başkaldırıları RAB tarafından kurulmuş hiyerarşik yapıya yönelikti, çünkü bu yapıda Harun ve oğulları kâhinler olarak Levililer ve diğer İsraililer’den daha kutsal bir konuma sahipti (krş. 8:5-26). Çölde Sayım’ın daha önceki bölümlerinin ışığında Korah’ın hareketlerinin Tanrı’nın insanlara verdiği buyruklara karşı geldiği açıkça görülür.¹⁸² Aslında Korah’ın günahı daha da büyüktür çünkü kendisi İsraili çoğunluktan daha ayrıcalıklı bir konumdaydı. Buluşma Çadırı’nda hizmet etme fırsatından dolayı minnettar olması gerekirken, bunu kâhin statüsüne ulaşmak için bir sıçrama tahtası olarak kullanıyordu (Musa’nın 16:8-11’deki ifadelerine bkz.) Musa ve Harun’a yönelik bu başkaldırının dayanağı olarak Korah “bütün topluluk, topluluğun her bireyi kutsaldır ve RAB onların arasındadır” demişti (16:3). Bu düşünce dolaylı olarak Musa ve Harun’un diğer insanları RAB’be yaklaşma konusunda sınırlamaları için bir sebep olmadığını ifade ediyordu.¹⁸³ Datan ve Aviram’ın Musa’ya yönelik tutumları 16:12-14’te anlatılmıştır. Kenan toprakları yerine Mısır’dan ‘bal ve süt akan ülke’ olarak bahsetmişlerdi (16:13). Musa onları maddi açıdan en iyi durumda olan ülkeden çıkartmakla kalmamış, onlara daha iyisini de sağlamamıştı. Bütün istediği insanların başına geçmek ve onları çölde öldürtmekti. Tanrı’nın bu iki başkaldırıya da verdiği karşılık çarpıcıydı. ‘Yer yarıldı, onları, ailelerini, Korah’ın adamlarıyla mallarını yuttu’ (16:31-34). Onları destekleyen 250 kişilik grup da ateş tarafından yakılıp yok edildi (16:35). Musa bir kez daha bütün topluluk için arabuluculuk etti (16:20-22).

Korah’ın Harun’un yetkisine yönelik başkaldırısının ışığında Çölde Sayım 17-19 özel bir önem kazanıyor. Bu bölümlerin ilkinde Musa Buluşma Çadırı’na her biri bir oymak için olmak üzere on iki değnek yerleştiriyor ve Levililer ile ilgili duruşunu gösteriyor.¹⁸⁴ Ertesi gün ‘Harun’un değneği filiz vermiş, tomurcuklanıp çiçek açmış, badem yetiştirmiş’ti (17:8). Bu Harun’un ait olduğu oymağın özel ve yaşam

¹⁸²Levililer’in rolleriyle ilgili bkz. 14. bölüm.

¹⁸³Tüm İsraililerin kutsal olduklarına ve RAB’be yaklaşabileceklerine inanarak Korah Levililer’e özel olarak verilen rollerinden birini takdir etmemiş oluyor. Çünkü onların RAB ile diğer oymaklar arasındaki tampon olmaları gerekiyordu (1:53; krş. 8:19).

¹⁸⁴‘Değnek’ sözcüğü İbranice’de ‘kol’ ya da ‘oymak’ anlamlarına da gelir.

veren konumunu işaret ediyordu. Musa daha sonra başkaldıranların RAB'be yakınmalarına bir son vermeleri için bir uyarı olması niyetiyle bu değneğin Levha Sandığının üzerine konulmasını emretti (17:10). Harun'un başkâhin olarak özel konumunu daha fazla vurgulamak için Çölde Sayım 18 kâhinler ile Levililer arasındaki ilişkiyle ilgili bir takım Tanrısal buyrukları bildirir. Burada Levililer'in 'Buluşma Çadırı'yla ilgili hizmeti yapmaları için' Harun'a bir armağan olarak seçtikleri belirtilir (18:6). Ayrıca 'kâhinlik görevi' de Tanrısal bir armağandır (18:7). Kâhinler ve Levililer Tanrı tarafından bu özel görevleri yerine getirmek üzere atandıkları için, diğerlerinin onların konumlarını ele geçirmeye çalışmaları yanlış. Çölde Sayım 19 temizlenme suyuyla ilgili törene dikkat çekerek Korah'ın başkaldırısına gönderme yapar. İlk olarak Tanrı tarafından atanan kâhinlerin arabuluculuk rollerini vurgular. İkinci olarak ise günah işleyen herkesin kirlendiğinin ve arınma işleminden geçmesi gerektiğinin altını çizer. Korah'ın 16:3'teki tüm topluluğun kutsal olmasıyla ilgili ifadesi açıkça haddinin ötesindedir.

Otorite sahibi olanlara yönelik tüm bu başkaldırıların arasına 20:2-13'te geçen Musa ve Harun'un insanların su taleplerine verdikleri karşılığı da dahil edebiliriz. İnsanlara sabredemedikleri için mucizevi bir şekilde su çıkarma sorumluluğunu üstlenerek kayadan suyu çıkarmanın RAB olduğunu bildirmediler.

Dinden Dönmeler

Mısırdan kurtarılan İsrail kuşağının yolcuları boyunca RAB'be güvensizliklerini gösteren uzun olaylar dizisi Çölde Sayım 25'te sona erer. Bu son olayda hem Baal-Peor'a taparak dinden dönüyor, hem de Moavlı kadınlarla ilişkiye girerek cinsel günah işliyorlardı. Bir kez daha RAB'bin öfkesi İsrail halkı için kabardı ve bunun sonucunda 24,000 kişi salgın nedeniyle öldü. Bu öyküde önem arz eden üç unsur öne çıkıyor:

1. RAB'bin yaptıkları şeyleri mahkum etmesinin ardından İsraililer bir tövbe tutumu sergiliyorlar ve 'Buluşma Çadırı'nın önünde ağlıyorlar' (25:6).
2. RAB'bin zinayı ve ahlaksız davranışı mahkum etmesini göz göre göre önemsemeyen İsraili adamı öldürmek istediği için

Harun'un torunu Pinehas takdir ediliyor. Suçlu tarafın infazı bir kefaret eylemi olarak sunuluyor. Çünkü onun sonucunda İsraililerin başındaki salgın sona eriyor. Pinehas bunun sonrasında Tanrı tarafından ödüllendiriliyor: 'Kalıcı bir kâhinlik antlaşması olacak bu. Çünkü o Tanrısı için kıskançlık duydu ve İsrail halkının günahlarını bağışlattı' (25:13).

3. Çölde Sayım 26'daki nüfus sayımından da anlaşıldığı gibi (krş. 26:63-65) bu olay Mısır'ı terk eden son yetişkin Yahudilerin de ölmesini sağlıyor. Kırk yıllık çöl dönemi neredeyse tamamlanmak üzere.

Hedef: Vaat Edilmiş Topraklar

İnsanların başkaldırılarına ve Mısır'ı terk eden yetişkin İsrail kuşağının tamamının ölmesine rağmen Çölde Sayım'ın ortasındaki bölümler, Kenan topraklarının ele geçirilmesinin hâlâ Tanrı'nın İsraililer'le ilgili bir önceliği olduğunu açıkça gösteriyor. Bu birkaç farklı yolla yansıtılıyor. İlk olarak RAB tarafından Çölde Sayım 15'te verilen buyruklar 'Yerleşmek için size vereceğim ülkeye girince...' ifadesiyle başlıyor: (15:2). Bu giriş, insanların Kenan topraklarına girme konusundaki başarısızlıklarının hemen ardından geldiği için önemlidir. Dahası, Çölde Sayım 15'teki buyruklar insanların tahıl ve üzüm yetiştirebildikleri koşulları öngörüyordu. İkinci olarak, Çölde Sayım 21 Kenanlı Arat Kralı'nın (21:1-3), Amorluların Kralı Sihon'un (21:21-31) ve Başan Kralı Og'un (21:33-35) yenilgilerini de kaydediyor. Bu zaferler daha önce 14:44-45'teki yenilgiler¹⁸⁵ ve 20:14-21'de bahsedilen Edomlular karşısındaki geri çekilmeleri ile zıt bir tablo oluşturuyor. Vaat edilmiş toprakların ele geçirilmesine yönelik ilk adımı oluşturuyor (krş. 31:1-24). Üçüncü olarak, Beor oğlu Balam'ın yaptıklarının Çölde Sayım 22-24'deki geniş çaplı anlatısı, Tanrı'nın İsrail'e lanet etmekten ziyade onları kutsamak istediğini gösteriyor. Balam, Moav Kralı Balak tarafından İsraililer'e lanet etmesi için tutulmuş olsa da, onları dört defa kutsuyor (23:7-10, 18-24; 24:3-9, 15-19; krş. 22:12). Bunu yaparak daha önceki atalara verilen vaadi anımsatıyor: 'Kim Yakup soyunun tozunu sayabilir?' (Say. 23:10; krş. Yar. 13:16; 28:14); 'Tanrıları RAB aralarında' (Say. 23:21; krş. Yar.

¹⁸⁵14:45 ve 21:3'te Horma'dan bahsedilmektedir.

17:8); 'Seni kutsayan kutsansın, seni lanetleyen lanetlensin!' (Say. 24:9; krş. 23:8, 20; Yar. 12:3); 'Yakup soyundan bir yıldız çıkacak, İsrail'den bir önder yükselecek' (Say. 24:17; krş. Yar. 17:6, 16; 49:10).¹⁸⁶ Bu unsurların ışığında açıkça görülmektedir ki Mısır'dan çıkan bütün kuşağın ölümüne rağmen Tanrı hâlâ insanların vaat edilmiş topraklara götürmek istemektedir. Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi, Çölde Sayım 26-36'daki hemen hemen her yerde vaat edilmiş toprakları sahipleneceği çeşitli yollarla öngörüyor.

Eski Antlaşma Özeti

Çölde Sayım'ın ortasındaki bölümler İsrailileri oldukça olumsuz bir şekilde resmeder. Bu birkaç farklı yolla yapılmıştır. Mısır'daki köleliklerinden etkileyici bir şekilde kurtulmalarına rağmen vaat edilmiş topraklara girmeye gönülsüzlerdi. Tanrı'nın onlar için yaptığı onca şeyi hor görüyor ve devamlı Mısır'a dönmeyi istiyorlardı. Dahası, Tanrı'nın üzerlerindeki yetkisine başkaldırıyorlar, Tanrı'nın başkalarına verdiği cezalarda onun gücünün işleyişini göremiyor ve ceza olarak öldürülen insanların RAB'bin halkı olduğunu düşünüyorlardı (16:41). Son olarak da puta tapanarak RAB'be karşı tam bir reddediş ve başkaldırı gösteriyorlardı. Tüm bu yanlışlarından sonra (Yeşu ve Kaleb hariç) Mısır'dan kurtulmuş tüm yetişkin neslin vaat edilmiş topraklara girememesi şaşırtıcı değildir.

Mısır'dan kurtulan İsrail kuşağı çöldeki tecrübelerinden hiç ders çıkarma sinyali göstermezken, onların çocukları başlangıçta benzer inançsızlık ve başkaldırı tutumu gösterse de sonradan RAB'be güven konusunda daha yüksek bir başarı gösteriyor. Az da olsa gönüllü bir şekilde günahlarını bile kabul ediyorlar (Say. 21:7; 25:6). Bu nedenle Çölde Sayım onları atalarına vaat edilmiş toprakları miras alma konusunda il-erleme kaydetmiş olarak resmediyor.

¹⁸⁶Balam'ın hikayesi (Say. 22-24; krş. 31:8, 16) bütünden bağımsız bir duruş gösterse de, Yarattılış'ta yer alan çok sayıda önemli temayı içinde barındırır. Bu nedenle Pentatuk ile özenli bir şekilde birleştirilmiştir.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

İsraillilerin çölde geçirdikleri zamanın anlatısı Yeni Antlaşma'da birkaç şekilde ele alınmıştır. En çarpıcı kullanımlardan bir tanesi İsa'nın ayartılması sırasında gelir (Mat. 4:1-11; Luk. 4:1-13). Hatta Mısır'dan çıktıktan sonraki İsrailliler ile nasıl karşılaştığını fark etmeden İsa'nın ayartılma öyküsünü tamamen anlamak mümkün değildir. Antik İsrailliler çölde sınanıp yenilirken, İsa yeni İsrail olarak başarılı olmuştur. Bu tema her üç ayartıda da belirgindir. İlk olarak İsa kırk gün boyunca oruç tuttuktan sonra açtı ve taşları ekmeğe çevirmesi istenmişti. Ama antik İsrailliler gibi kendi fiziksel açlığına öncelik verseydi, Tanrı'nın sağlayışı ile ilgili memnuniyetsizlik göstermiş olacaktı. Matta'nın sırasına göre ikinci ayartı Tanrı'nın kurtarabilme gücüne odaklanıyor. İsa burada İsraillilerin daha önceden oluşturduğu örneği izlemekle ayartılıyor, yani Tanrı'nın onu koruyacağına güvenmekten O'nu sınamak için ayartılıyor. Üçüncü ayartı Tanrı'nın İsa'ya başka birinin kontrolü altındaki egemenlikleri verebilme gücüne odaklanıyor. İsrailliler Tanrı'nın onlara Kenan topraklarını verebilmesinden şüphe duyarken, İsa Tanrı'da tam bir güven gösteriyor. Böyle farklı yollarla sınanan İsa'nın Tanrı'ya olan güveni, Mısır'dan çıkan İsrailliler ile keskin bir zıtlık gösterir.

Yuhanna müjdesindeki birkaç paragraf, İsraillilerin Eski Antlaşma'da anlatılan çöl deneyimlerine doğrudan göndermelerde bulunur. Nikodim'le konuşurken İsa Çölde Sayım 21:4-9'daki tunç yılan olayından açıkça bahseder: 'Musa çölde yılanı nasıl yukarı kaldırdıysa, İnsanoğlu'nun da öylece yukarı kaldırılması gerekir. Öyle ki, O'na iman eden herkes sonsuz yaşama kavuşsun' (Yu. 3:14-15). Burada İsa kendisi ile tunç yılan arasında önemli bir benzerlik kuruyor. Antik İsrailliler tunç yılanı güvenerek yaşam bulmuştu. İsa'ya güvenenler de sonsuz yaşamı bulacaktı.

Yuhanna müjdesinde daha sonra beş bin kişinin doyurulmasının ardından gerçekleşen bir konuşma var. İsa burada kendisini çölde insanlara sağlanan man ile karşılaştırıyor (Yu. 6:25-59). Man gibi O da Tanrı tarafından kendisini yiyenlere yaşam vermesi için gönderildi (6:33, 35-40, 50-51, 54-58). Ancak İsa'nın sunduğu yaşam man tarafından verilen yaşamın aksine sonsuzdur (6:47-51, 58). Yuhanna birçok Yahudinin

İsa'nın sözlerine kendi aralarında söylenerek karşılık verdiklerini gözlemlemiştir (6:41, 43). İmansız ataları gibi onlar da orada gerçekleşen şeyi takdir etmekte zorlanıyorlardı. Onlar için beş bin kişinin mucizevi bir şekilde doyurulması İsa'nın Tanrısal özünün işareti olarak görüleceği yerde, hiçbir önem taşıymıyordu.¹⁸⁷

İsraillilerin çöldeki deneyimleri Pavlus tarafından da Korintli Hristiyanları bazı yanlış uygulamalara karşı uyarmak için kullanılmıştır: “Bu olaylar, onlar gibi kötü şeylere özlem duymamamız için bize ders olsun diye oldu. Onlardan bazıları gibi puta tapanlar olmayın. Nitekim şöyle yazılmıştır: ‘Halk yiyip içmeye oturdu, sonra kalkıp çılgınca eğlendi.’ Onlardan bazıları gibi fuhuş yapmayalım. Fuhuş yapanların yirmi üç bini bir günde yok oldu. Yine bazıları gibi RAB'bi denemeyelim. Böyle yapanları yılanlar öldürdü. Kimileri gibi de söylenip durmayın. Söylenenleri ölüm meleği öldürdü” (1Ko. 10:6-10).¹⁸⁸ Çünkü Pavlus çöl deneyimini bir sınanma zamanı olarak görüyor ve okuyucularını ayartılara karşı koymaları için cesaretlendiriyordu: “Herkesin karşılaştığı denemelerden başka denemelerle karşılaşmadınız. Tanrı güvenilirdir, gücünüzü aşan biçimde denenmenize izin vermez. Dayanabilmeniz için denemeye birlikte çıkış yolunu da sağlayacaktır” (1Ko. 10:13). Burada Pavlus İsa'nın denenmesi öyküsünde de bulunan Çölde Sayım'ın içeriğine benzer bir anlayışı paylaşıyor.

Pavlus'un 1. Korintliler 10. Bölümdeki açıklamalarına son vermeden önce bir konu daha bahsetmeye değer görünüyor. Bu konu Antik İsrailliler için söylediği “hepsi aynı ruhsal içeceği içti. Artlarından gelen ruhsal kayadan içtiler; o kaya Mesih'ti” sözleriyle ilgilidir (1Ko. 10:4). İlk bakışta Pavlus'un İsa'yı hareketsiz bir nesneyle özdeşleştirmesi dikkat çekiyor. Ama bunu farklı bir şekilde yorumlamak da mümkün. 1. Korintliler 10. bölümde Pavlus İsraillilerin çöl deneyimleriyle Korintli imanlılarının arasında bir benzerlik kuruyor. Antik İsrailliler putla ilişkili yemek yedikleri için mahvolmuşlardı; Korintli imanlılar bu tür şeylere

¹⁸⁷Daha önceden de bahsedilen Mısırdan Çıkış ile ilgili bariz benzerliklerin yanı sıra, Yuhanna 6 kısaca ‘Yahudi Fısıh Bayramı’na göndermede bulunuyor (a.4) ve İsa'nın Filipus'u denemek için bir soru sorduğunu anlatıyor (a.6). Özellikle ikinci durum dikkate değer çünkü o Sinoptik Müjdeler'deki beş bin kişinin doyurulma öyküsünde bulunmamaktadır.

¹⁸⁸23,000 kişinin ölmesine yapılan gönderme muhtemelen Say. 25:9'daki değil, 24,000 kişinin salgından öldüğü Çık. 32'deki olaylarla ilgilidir.

girişmemeliydiler. Açıklamalarının bir parçası olarak Pavlus Antik İsraililerin Tanrı'dan aldıkları yiyecek ve içeceği (1Ko. 10:3-4) Korintlilerin RAB'bin Sofrasında yiyip içtikleri şeylerle kıyaslıyor (1Ko. 10:16-17). Bu iki durum arasındaki benzerliği kuvvetlendirmek için Pavlus çöldeki yiyecek ve içeceği 'ruhsal kaya' olarak tarif ediyor ve bu kayanın Mesih olduğunu söylüyor (1Ko. 10:4). Şüphe yok ki Pavlus'un Mesih'e bu göndermesi Tanrı'dan Eski Antlaşma'da 'kaya' olarak bahsedilmesinden etkilenmiştir. Yasa'nın Tekrarı 32'deki Musa'nın Ezgisi bu açıdan önemlidir, çünkü İsraililer'in çölde geçirdikleri zamanın sonunda yazıldığı görülmektedir. Tanrı'dan 'kaya' olarak bahsedilen beş ayrı olay vardı (Yas. 32:4, 15, 18, 30, 31; krş. 32:37) ve ezginin başından sonuna kadar Tanrı için kullanılan ana sıfatlardan biri de buydu. Pavlus Mesih'i fiziksel bir kaya olarak değil, 'ruhsal bir kaya' olarak görüyordu. Mesih'i Antik İsraililere verilen içeceğin kaynağı olarak sunan Pavlus, (1) Mesih'in Tanrısal makamını ve İsrail'in Tanrısı ile birliğini beyan ederken, (2) Korintliler ve Antik İsraililer'in durumları arasında kurmak istediği benzerliği güçlendirir.

İbraniler'in yazarı çöl deneyimini yaşayan kuşağın başarısızlığına vurgu yapıp bunu okuyucularına bir uyarı olarak da kullanır (3:7-19). İsraililer'in çöldeki deneyimlerini anlatan mezmurlardan biri olan Mezmurlar 95:7-11'i alıntılanarak, vaat edilmiş topraklara imansızlıklarından dolayı giremediklerini gözlemliyor (İbr. 3:19; krş. 8:9).

« 16 »

Sevgi ve Sadakat

Yasa'nın Tekrarı Pentatuk anlatısını önemli bir doruk noktasına ulaştırıyor. İsraililer vaat edilmiş topraklara girmenin eşiğindeyken Musa Tanrı'nın gelecekle ilgili planının ana hatlarını veriyor. Bu RAB ile İsrail arasında var olan özel antlaşma ilişkisine odaklanıyor. Bu antlaşmanın kalbinde her iki tarafın da diğerini bütün yüreğiyle ve sadık bir şekilde sevmesi yer alıyor. İsraililer için bu adanmışlık Tanrı tarafından onlara yüklenen bütün sorumlulukları eksiksiz bir şekilde yerine getirmelerini gerektiriyordu. Tanrı'ya itaat onlara maddi refah ve ulusal güvenlik açısından bereketler sağlayacak, itaatsizlik ise bunun tam tersi bir sonuca yol açarak İsraililerin vaat edilmiş toprakların dışında bırakılmasına sebep olacaktı. Musa insanları RAB ile olan antlaşma ilişkilerini yenilemeye davet ederken, onlara önemli bir seçim sunuyor: Önerilerine 'yaşamla ölümü, kutsamayla laneti' koyuyor (30:19).

Giriş

Yasa'nın Tekrarı'nda anlatılan olayların arka planı ilk ayetler aracılığıyla sunuluyor. İsraililer'in Mısır'ı terk etmelerinin üzerinden geçen kırk yılın sonunda insanlar Şeria Nehri'nin doğu yakasında ordugah kurmuşlardı. Nihayet Tanrı'nın ataları İbrahim, İshak ve Yakup'a vaat ettiği topraklara girmenin eşiğindediler. Mısır'dan çıkan ilk yetişkin kuşağın ölümünün ardından sonraki İsrail kuşağı Tanrı ile ilişkileri konusunda seçim yapmaları gereken bir noktaya gelmişlerdi. Ataları gibi önelerindeki engele takılacaklar mıydı? Yoksa RAB'be imanları aracılığıyla Şeria Nehri'ni geçip vaat edilmiş toprakları miras alacaklar mıydı?

Bu arka planın önemini göz önünde bulundurduğumuzda Musa'nın insanları uzun uzun tembihlemesi ve yönlendirmesi şaşırtıcı değildir. Anne babalarını Mısır'dan çıkartmasının ardından şimdi yeni yetişkin İsrail nesline önceki yıllarda olan her şeyi

hatırlatıyor ve onları RAB ile Sina Dağı'nda başlamış olan özel antlaşma ilişkilerine kişisel bağlılıklarını doğrulamaya çağırıyordu. Yasa'nın Tekrarı'nın kalbinde İsrail ve Tanrı'sı arasındaki ilişkinin geleceği yatar.

Musa yalnızca Yasa'nın Tekrarı'nda insanlara kendi sözlerini kullanarak uzun uzun konuşur. Diğer yerlerde genellikle RAB'bin ona söylediklerini tekrar ediyordu. Ama burada kendi adına konuşarak İsraililer'i RAB'bi izlemeye ikna ediyor. Bunun doğal bir sonucu olarak da Yasa'nın Tekrarı genellikle bir vaaz gibi okunuyor; sıkça öğütler ve çok sayıda tekrar içeriyor. Bu ona Pentatuk'ta başka bir yerde bulunmayan bir karakter veriyor.

Musa'nın konuşmaları, kitabın son ayetlerinde anlatılan ölümünden kısa bir süre önce verildiği için fazladan bir önem de kazanır (34:1-12). Bu ihtiyar, bir devlet adamının halkına ve bir babanın çocuklarına son sözleridir. Onları gelecek için doğru yönde ilerlemeye teşvik eder.

Kitabın anlatıcısının kısa açıklamalarının dışında Yasa'nın Tekrarı'nın büyük çoğunluğu Musa'nın sözlerinden oluşur. Kitaba hakim olan iki ana konuşma vardır. Bunlardan ilki 1:6-4:40'ta, ikincisi ise 5:1-26:19'da gelir. İlk konuşma İsrail'in kırk yıl kadar önce Sina Dağı'nı terk ettikleri zamandan bu yana RAB ile sürdürdükleri ilişkilerini gözden geçirir ve gelecekte RAB'be itaat etmeye dinlemeye yönelik öğütlerle biter. Bu 5:1'de başlayan ve 26:19'a kadar aralıksız devam eden ikinci konuşmaya uygun bir giriş yapar. İkinci konuşma Yasa'nın Tekrarı'nın üçte ikisini oluşturur. Anlatıcının ikinci konuşmaya yaptığı giriş (4:44-49) bu konuşmanın Musa'nın İsraililere anlattığı 'yasa'yı (İbranice *tôrâ*) anlattığını belirtir (4:44). Konuşmanın bu özelliği Musa'nın (1) 'bugün size ilettiğim bütün buyruklara [*tôrâ*] uyun' demesi ve büyük kireçlenmiş taşlar dikip üzerlerine bu yasayı yazmalarını söylemesi ile de anlaşılır (27:2-8). (2) 'Musa yasanın [*tôrâ*] sözlerini eksiksiz olarak kitaba yazmayı bitirince' ifadesi de bunu gösterir (31:24). 'Yasa Kitabı' [*tôrâ*] daha sonra 'RAB'bin Antlaşma Sandığı'nın yanına konulacaktır (31:26). Musa kâhinlerden ve ihtiyarlardan bu yasayı [torâ] insanlara her yedi yılda bir okumalarını ister (31:9-13). Yasa Kitabı'ndan aşağıda biraz daha bahsedeceğiz.

Yasa'nın Tekrarı'nın son bölümleri çoğunlukla daha kısa ve hepsi Musa tarafından yapılmamış konuşmalardan oluşur. Anlatıcının kısa

açıklamaları bu konuşmaların başında yer alır. Konuşmaların ilki insanlar Şeria Nehri'ni geçip Kenan topraklarına vardıktan sonra Yasa Kitabı'nın [tôrâ] kireçlenmiş taşlar üzerine yazılmasıyla ilgili talimatlardan oluşur (27:1-8). Sonraki konuşma gelecekte topraklarının ele geçirilmesiyle ilgilidir. Bereketlemek için Gerizim Dağı'nda ve lanetlemek için Eval Dağı'nda duracak İsrail oymaklarını sayarak başlar (27:11-13; krş. 11:26-32). Ardından Levililer'in okuyacağı bir dizi lanet sıralanır (27:14-26). Musa bu talimatlara başka öğütler de ekleyerek insanları RAB'be itaat etmeye teşvik eder (28:1-68). Musa'nın öğütleri bereketlerin itaat aracılığıyla (28:2-14), lanetlerin de itaatsizliğin bir sonucu olarak (28:15-68) geleceğini vurgulayan önceki buyruklarla benzerlik gösteriyor. Anlatıda bereketlere ve lanetlere eşit yer verileceğini bekleyebilecek olsak da, lanetler daha fazla öne çıkmaktadır (27:15-26; 28:15-68). Bereketlerin ve lanetlerin ardından Musa bir kez daha insanlara antlaşmanın buyruklarını yerine getirmelerini öğütlüyor ve önlerindeki seçeneklerin yaşam ile ölüm olduğunu vurguluyor (29:2-30:20). Daha sonra Yeşu'nun Musa'nın yerine atanmasıyla ilgili kısa bir bölüm var (31:1-8). Bundan sonra ise Musa kâhinlere ve ihtiyarlara yasanın [tôrâ] yedi yılda bir halka okunmasıyla ilgili buyruk veriyor (31:9-13). Ardından dikkat çekici bir şekilde RAB vaat edilmiş topraklara girdikten sonra İsrail'in onu unutacağını ve antlaşmayı bozacağını öngörüyor (31:16-18). Bu nedenle Musa'ya insanlara bir ezgi öğretmesi buyuruluyor; böylece bu ezgi RAB'bin İsraililere karşı tanıklığı olacaktır (31:19-22). Bu şarkıyı insanlara söylemeden önce (31:30-32:43) Musa Levililer'den Yasa Kitabı'nı [tôrâ] antlaşma sandığının yanına koymalarını istiyor; böylece o da halkın isyankarlığına şahitlik edecekti (31:24-29). Yasa'nın Tekrarı'nın geriye kalan kısımları Musa'nın ölümüne odaklanır. RAB Musa'ya ölmeden önce vaat edilmiş toprakları görebilmesi için Nevo dağına çıkmasını buyuruyor (32:48-52). Sonra Musa İsraililer'i kutuyor (33:1-29). En sonunda ise Musa'nın ölümü kaydediliyor ve kitap onun peygamberlikteki büyüklüğünü gösteren kısa bir anıt yazısı ile sona eriyor (34:1-12).

Yasa'nın Tekrarı ve Antik Yakın Doğu Antlaşmaları

Daha önceden de bahsettiğimiz gibi Yasa'nın Tekrarı RAB ile İsraililer arasındaki özel antlaşma ilişkisinin yenilenmesiyle ilgilidir. 1950'lerin

ortalarındaki Kutsal Kitap uzmanları Yasa'nın Tekrarı ve özellikle siyasi antlaşmalar ve yasalar gibi başka antik belgeler arasındaki benzerlikler üzerinde kapsamlı bir şekilde ele aldılar. Bazı uzmanlar Yasa'nın Tekrarı'nın bütünüyle M.Ö. 2000'li yılların antlaşmalarına benzer olduğunu söylerken, diğerleri bu benzerliklerin çok yakın olmadıklarını ya da M.Ö. 500'lü yılların antlaşmalarına daha çok benzediklerini söyleyerek bu fikre karşı çıkıyorlardı. Bu tartışmanın içine çok fazla girmeden birkaç gerekli açıklama yapacağım.

Yasa'nın Tekrarı'ndaki hükümlere en çok benzeyen antik dönem antlaşmaları güçlü ulusların kralları ile daha zayıf ya da manda altındaki ulusların yöneticileri arasında yapılmış antlaşmalardır. Bu antlaşmaların şekli yapısı ana hatlarıyla şu şekilde özetlenebilir:

1. Antlaşmayı ve tarafları belirten önsöz.
2. Taraflar arasındaki önceki ilişkileri tarif eden tarihsel önsöz.
3. Daha zayıf olan tarafın yükümlülüklerini belirleyen maddeler. İki grup altında toplanırlar: (a) genel ve (b) özel koşullar.
4. Sözleşme maddesi (antlaşmanın korunması ve okunmasıyla ilgili düzenlemeler)
5. Şahitler. Antlaşmanın yapılışına şahitlik eden ilahları sıralar.
6. Lanetler ve kutsamalar. Antlaşma koşullarına uyulması ya da uyulmaması halinde gerçekleşecek sonuçları bildirir.

Bazı uzmanlara göre bu antlaşma kalıbı Yasa'nın Tekrarı'nda olduğu gibi görülebilir. Buna uygun olarak Yasa'nın Tekrarı'ndaki içeriği bu antlaşma kalıbının çeşitli unsurlarıyla eşleştirmek gerekirse şöyle bir sonuç ortaya çıkar:

1. Önsöz: 1:1-5
2. Tarihsel önsöz: 1:6-3:29
- 3a. Genel koşullar: 4:1-40; 5:1-11:32
- 3b. Özel koşullar: 12:1-26:19
4. Sözleşme maddesi: 27:1-26
5. Şahitler: Yasa'nın Tekrarı'nın tek tanrılı doğasından dolayı uygulanabilir değil.
6. Lanetler ve kutsamalar: 28:1-68

Diğer uzmanlar daha dikkatli bir yaklaşım göstermiş ve bu antlaşma kalıbının Yasa'nın Tekrarı'na olduğu gibi uygulanmasının yanlış olacağını söylemişlerdir. Onlara göre antik antlaşma kalıbının temel unsurları Yasa'nın Tekrarı'ndaki metinle benzerlik gösterse de, onun kendisi bir antlaşma belgesi değildir. Yasa'nın Tekrarı, kendisi bir antlaşma belgesi olduğunu iddia etmediği için bu görüş oldukça takdir edilebilir. Zorlamak gerekirse en fazla 5:1-26:19 ve belki 28:1-68'in metni bağımsız bir belge gibi gösterdiğini söyleyebiliriz.¹⁸⁹

Yasa'nın Tekrarı'nın tamamı ve Antik Yakın Doğu'da manda altındaki ulusların antlaşmaları arasındaki şekilsel benzerlik kanıtlar eksik olsa da, antlaşmanın İsraililer ve RAB arasındaki onaylanma süreci manda altındaki ulusların antlaşmalarıyla büyük bir benzerlik gösterir. Her ikisinde de biri güçlü diğeri zayıf olmak üzere iki taraf arasındaki özel ilişkinin resmiyete dökülmesi, kapsamlı yükümlülükler ve olası kutsamalar ile lanetler bildirilir. Uzmanlar hâlâ bu benzerliğin kesin doğası üzerinde tartışmaya devam etse de, bu benzerliği fark etmemizin Yasa'nın Tekrarı'nın yasal bir antlaşma olma gibi temel bir özelliğini daha iyi anlamamızı sağlayacağından şüphe yoktur.

RAB'bi Sevin

Yasa'nın Tekrarı RAB ile İsraililer arasındaki ilişkinin resmi bir biçimde yenilenmesine odaklansa da, ilişkinin resmi olarak yenilenmesinin ilişkinin kendisini oluşturmayacağına önemli ölçüde dikkat çekilmiştir. Çünkü RAB ve halkı arasındaki ilişki sevgi ve sadakatin birbirine dayanan yapı taşlarının üzerine inşa edilmelidir. Bunu daha iyi anlayabilmek için modern bir örnekten yola çıkmak faydalı olabilir. Tanrı ile İsrail arasındaki ilişki kısmen karı ve koca arasındaki ilişkiyle kıyaslanabilir. Birçok toplumda karı ve koca arasındaki ilişki evlilik yeminleri yapılarak resmiyete dökülür. Evlilik töreni karı-koca arasındaki ilişkiyi resmileştirmesine rağmen, tek başına bu ilişkiyi sürdürülemez. Evlilik ilişkinin sürmesi ve anlamlı bir yönde gelişebilmesi için ortak sevgi ve sadakatin olması esastır. Eğer sevgi ve/veya sadakat karı-koca arasındaki ilişkiden kaybolursa, resmi olarak bir arada olmaları çok az şey

¹⁸⁹Yas. 28 ve belki başka içeriklerin de Yasa Kitabı'na dahil edilebileceğini söyleyen iki referans bulunabilir (28:58, 61).

ifade edecektir. Hatta iki eş de bu resmi bağı bir başka resmi işlem ile ortadan kaldırmak isteyebilir: yani boşanabilirler. Tanrı ve İsrail arasındaki ilişki de evlilik törenine benzer. İki taraf da birbirlerine bağlı kalacaklarına söz verdiğine karşın, aralarındaki ilişkinin gücü sadece evlilik töreninin kendisine dayanmaz, her bir tarafın birbirine duyduğu sevgi ve sadakate dayanır. Bu nedenle Musa İsraililer'e RAB'bi tüm varlıklarıyla sevmelerini söyler. Bunu şöyle ifade eder: 'Tanrınız RAB'bi bütün yüreğinizle, bütün canınızla, bütün gücünüzle seveceksiniz' (6:5; krş. 11:13; 13:3; 30:6). Böyle bir sevgi olmadan antlaşma ilişkisi anlamsız olacaktır.

Musa'nın RAB'bi sevmeye yönelik sıklıkla verdiği öğütler bunun İsraililer için zor olabileceğini gösterir niteliktedir. RAB'bin sevgisiyle kıyaslandığında İsraililerin sevme yetileri büyük bir farklılık oluşturmaktadır. Hiçbir yerde RAB'bin İsrail'e olan sevgisinin sona erebileceği ifade edilmemiştir. Aksine Musa Tanrı'nın halkına olan sonsuz sadakatini sıklıkla vurgular. En başından bu ilişkiyi başlatan O'dur. Bu sevgisinden ötürü İsrail'i seçip Mısır'daki köleliklerinden kurtarmıştır (4:37; 7:8; krş. 10:15). Aynı nedenden dolayı Balam'ın seçilmiş halkını lanetlemesine izin vermemiştir (23:5). Bir başka yerde ise Musa Tanrı'nın sevgisinin gelecekte de süreceğine dair güvenini ifade ediyor: Onun sevgisi binlerce kuşağa uzanacaktır (5:10; 7:9).

Musa RAB'bin İsraili seveceğinden ve onlara sadakat göstereceğinden tamamen emin olsa da bu tek yönlü bir Tanrısal kutsama ve yardım garantisi sunmaz. Aksine, antlaşma ilişkisi İsraililerin her birinin de RAB'bi sevmesi ve O'na bağlı kalmasını gerektirir. Eğer RAB'bi sevmelerse bunun yol açacağı sonuçlar açıkça bildirilmiştir: Tanrı'nın gözünden düşecekler ve bunu çeşitli lanetler aracılığıyla deneyimleyeceklerdir. Bu lanetler 27:15-26 ve 28:15-68'de uzun uzun sıralanır.

Bu yüzden Yasa'nın Tekrarı'ndaki sevgi asla duygusal ya da hislerle ilgili bir şey olarak sunulmamıştır. Tanrı'yı sevmenin insanlar açısından oldukça pratik sonuçları olacaktır. Antlaşma tarafından onlara yüklenen sorumlulukları yerine getirmeleri gerekecektir. Bu nedenle Musa RAB'bi sevmeye ve onun 'uyarlarına, kurallarına, ilkelerine, buyruklarına' her zaman uymaya tekrar tekrar dikkat çeker (11:1; krş. 5:10; 7:9; 10:12; 11:13, 22; 19:9; 30:16). Bir yandan gerçek sevgi kendisini kusursuz bir

itaatle gösterecekken, diğer yandan itaatsizlik de Tanrı'yı sevmekteki başarısızlığı gösterecektir (krş. 13:3).

Sevgi ve itaat arasındaki bu ilişkinin ışığında -beni seven buyruklarımı yerine getirecektir- Yasa'nın Tekrar'ının temelinde İsraililer'den yerine getirmeleri beklenen uzun bir yükümlülük listesinin yer alması şaşırtıcı değildir. Bu yükümlülükler 28:61; 29:21 ve 31:26'da kullanılan isimle Yasa Kitabı'nı [*tôrâ*] oluştururlar. İbranice *tôrâ* sözcüğü eskiden beri 'yasa' olarak çevrilmiş olsa da, bu kısmen yanıltıcıdır. Çünkü o bir hukuk mahkemesi tarafından uygulanabilir yasaları içerse de, doğaları itibariyle 'yasa' olmayan buyruklar ya da koşulları da kapsar. Örneğin 6:6-9'daki (herkesin çocuğuna *tôrâ'yı* öğretmesiyle ilgili) Tanrısal buyrukları 'yasa' olarak sınıflandırmak yanlış olacaktır. Bu nedenle bazı uzmanlar *tôrâ'yı* 'talimat' olarak tercüme etmeyi tercih etmişlerdir. Bu 'yasa' sözcüğünün hukuki çağrışımlarını dışarıda bıraksa da *tôrâ'nın* yasal yönünü yansıtmakta başarısız olmaktadır. 17:8-13'te olduğu gibi *tôrâ* Levili kâhinler tarafından öğretilen yasal hükümler de içerir. *Tôrâ'nın* anlamını tam olarak karşılayan tek bir sözcüğü bulmak zor olduğu için, belki de en iyisi İbranice sözcüğü kullanmaya devam etmek ve onu 5:1-26:19'daki ifadelerle uygun olarak anlamaktır.

Tôrâ'nın önemi Yasa'nın Tekrarı boyunca vurgulanmaya devam eder. Başlangıcında yer alan kısa açıklamada şu ifade vardır: 'Musa Şeria Irmağı'nın doğu yakasındaki Moav topraklarında bu yasayı şöyle açıklamaya başladı' (1:5). Anlatıcının 4:44'te belirttiği üzere Yasa Kitabı [*tôrâ*] 5:1'de başlar. Sonra Musa insanlara Yasa Kitabı'nı Eval Dağı'ndaki kireçlenmiş taşlar üzerine yazmalarını buyurur (27:1-8). Onun bir kopyası da antlaşma sandığının yanına konulacaktır (31:24-26). Bir başka yerde gelecekteki kralların onun bir kopyasını alıp hayatlarının her gününde okumaları beklenmesi Yasa Kitabı'nın [*tôrâ'nın*] önemine dikkat çekilir (17:18-20). Ayrıca Levililer tarafından okunan lanetlerin sonuncusunda da ondan söz edilir: 'Bu yasanın [*tôrâ'nın*] sözlerine uymayan ve onları onaylamayana lanet olsun!' (27:26).

İsrail'in *tôrâ*'ya uyması onların RAB'be olan sevgilerini göstereceği için, Musa onun gerektirdiği her şeyin öğrenilmesinin önemini vurgular. Bu nedenle İsraililere yalnızca yasadaki hükümler üzerinde düşün-

melerini değil, onları çocuklarına da öğretmelerini öğütler.¹⁹⁰ “Bugün size verdiğim bu buyrukları aklınızda tutun. Onları çocuklarınıza belletin. Evinizde otururken, yolda yürürken, yatarken, kalkarken onlardan söz edin. Bir belirti olarak onları ellerinize bağlayın, alın sargısı olarak takın. Evlerinizin kapı sövelerine, kentlerinizin kapılarına yazın” (6:6-9; krş. 4:4; 11:18-21; 31:9-13). Musa’ya göre antlaşmanın koşulları Tanrı’nın halkının genç yaşlı her bir bireyinin günlük yaşamında hayati bir yere sahiptir. Bu hükümleri bilmek RAB ile uyumlu bir ilişki sürdürmek için mutlaka gereklidir. Onları önemsememek ise felaket getirecektir.

İsraillilerin itaatsizliğe yönelik güçlü eğilimlerinin farkında olduğu için (bkz. bu kitabın 17. bölümü) Musa öğütlerinin arasına itaate teşvik eden birçok ifadeyi de dahil ediyor. Bu teşvik edici ifadeler Yasa’nın Tekrarı boyunca görülebilir. Yasa’nın Tekrarı 28. bölümde lanetlerin sıralandığı uzun bölümün dışında, Musa genel olarak insanları itaatin faydalı yönlerini göstererek teşvik eder. Yalnızca ara sıra itaatsizliğin sonuçlarından söz eder (ör: 8:19-20). En fazla bulunduğu teşvik Tanrı tarafından kutsanma vaadidir. Bundan Yasa Kitabı’nın içinde çok sayıda yerde bahsedilir. Örneğin 15:7-10’da Musa İsraillileri yoksullara karşı cömert olmaya teşvik ederken: ‘Bundan ötürü Tanrınız RAB bütün işlerinizde ve el attığınız her şeyde sizi kutsayacaktır’ demiştir (15:10). Benzer ifadeler 7:12-15; 14:29; 15:4, 18 ve 23:20’de de görülür. Ama kutsama vaadinin en belirgin olarak bulunduğu yer Yasa’nın Tekrarı 28. bölümdür. Burada Musa sadece kutsamanın itaat etmekle geleceğinden söz etmez (28:3-14), aynı zamanda itaatsizliklerin de lanetlerle sonuçlanacağını belirtir (28:16-68). Musa burada Tanrı’nın kutsamasının ya da lanetinin pratikteki sonuçlarını kapsamlı ve tane tane anlatıyor. Bu bölümün detaylı bir şekilde incelenmesi bu kitabın kapsamının dışında kaldığı için birkaç genel gözlem yeterli olacaktır.

İlk olarak bolluk ve verimlilik vurgu yapılmıştır. Tanrı tarafından kutsandıklarında insanlar da sahip oldukları hayvanlar da sayıca artacaktır. Dahası, yaşadıkları topraklar bol ürün verecek ve diğer ulusların onlardan borç istemelerini gerektirecek kadar zengin olmalarını sağlayacaktır. Tanrı’nın lanetine maruz kaldıklarında ise bunun tam tersi

¹⁹⁰Tôrâ sözcüğü İbranice ‘öğretmek’ anlamına gelen gelen sözcükle yakından bağlantılıdır (krş. 17:11). Tôrâ (Tanrı tarafından) öğretilen şeydir.

gerçekleşecektir. Hastalıklar insanları, ekinleri ve hayvanları kırıp geçirecektir.¹⁹¹ Varlıkları öyle azalacaktır ki İsraililer aralarında yaşayan yabancılardan borç istemek zorunda kalacaktır.

İkinci olarak, Tanrı'nın kutsayışı altında İsraililer düşmanlarını kolayca yenebilecek, bu açıdan tamamen güvende olacaklardır. Onlara verilen bu söz ve toprakların verimliliğiyle ilgili diğer göndermeler, İsraililerin vaat edilmiş topraklara yerleşeceklerinin güvencesidir. Ancak eğer insanlar Tanrı'nın lanetine maruz kalırlarsa bu güvenlik içinde yaşayan ulus tablosu tersine dönecektir. Yalnızca düşmanlarına karşı yenilgiye uğramayacaklar, daha da önemlisi vaat edilmiş topraklardan çıkartılarak bir başka yerde tutsak edileceklerdir.¹⁹² Kutsama ve lanetlenmenin bu iki yönü –güvenlik ve refah- Musa tarafından yapılan daha kısa teşvik konuşmalarında da sıklıkla geçer. Yaşama ve refaha yönelik göndermeler şu ayetlerde yer alır: 4:1, 40; 5:29, 33; 6:2–3, 18, 24; 7:13–15; 8:1; 11:9, 14–15; 12:25, 28; 16:20; 29:9; 30:16, 20 ve 32:47. Vaat edilmiş topraklardan ise şuralarda bahsedilir: 4:1, 40; 5:33; 6:3, 18; 7:13; 8:1, 6–9; 11:8–9, 14–15, 23; 16:20; 17:20; 23:20; 30:16, 20 ve 32:47.¹⁹³ Musa kısa kısa ama devamlı olarak insanlara itaatin yaşam, itaatsizliğin ise ölüm getireceğini hatırlatır. Ölüm ile yaşam, refah ile yıkım arasındaki seçim Musa'nın İsraililere yaptığı son konuşmasında en yüksek noktaya ulaşır:

“İşte bugün önünüze yaşamla iyiliği, ölümle kötülüğü koyuyorum. Bugün size Tanrınız RAB'bi sevmeyi, yollarında yürümeyi, buyruklarına, kurallarına, ilkelerine uymayı buyuruyorum. Öyle ki, yaşayasınız, çoğalasınız ve mülk edinmek için gideceğiniz ülkede Tanrınız RAB tarafından kutsanasınız. “Eğer yoldan döner, kulak vermezseniz, ayartılır, başka ilahlara eğilip taparsanız, bugün size

¹⁹¹Bu durumda İsraililere olacak şeyler, Mısır'dan Çıkış sırasında Mısırlıların başına gelenleri hatırlatır.

¹⁹²Bu konuda bir sonraki bölümde daha fazla şey söyleyeceğiz. Kutsama vaadi hem ulusal hem de bireyseldi. Bu yasaya uyduğu için kendisine uzun sürecek bir hükümdarlık vaat edilen gelecekteki kralla ilgili ifadelerde yer bulur (17:18-20).

¹⁹³Yas. 8:7-9 ‘verimli topraklar’ın oldukça canlı bir resmini çizer: ‘Tanrınız RAB sizi verimli bir ülkeye götürüyor. Öyle bir ülke ki, ırmakları, pınarları, derelerden tepelerden çıkan su kaynakları vardır; buğdayı, arpası, üzümü, inciri, narı, zeytinyağı, balı vardır. Sıkıntısız ekmek yiyebileceğiniz, hiçbir şeye gereksinim duymayacağınız bir ülkedir. Öyle bir ülke ki, kayaları demirdir, dağlarından bakır çıkarabilirsiniz.’

kesinlikle yok olacağınızı bildiriyorum. Şeria Irmağı'ndan geçip mülk edinmek için gideceğiniz ülkede uzun yaşamayacaksınız. (30:15-18)¹⁹⁴

RAB'be Sadık Olun

Musa İsraililer ve Tanrı arasındaki güven ilişkisi için sevginin önemini vurguladığı kadar, sadakatin gerekliliğini de vurgulamıştır. İsraililer yalnızca RAB'bi severek O'na sadık olacaklardır. Dini açıdan bu putlara tapmamak ve yalnızca RAB'be tapınmak anlamına gelir. Antlaşma ilişkisinin bu maddesi On Buyruğun da başında gelir: 'Başka ilahlara tapmayacaksınız' (5:7; krş. Çık 20:3).

Yasa'nın Tekrarı'nda putperestlikle ilgili birçok önemli nokta bulunmaktadır. Bunların çoğu Mısırdan Çıkış'taki Sina Antlaşması anlatısında yer alsa da, burada kapsamlı bir şekilde gelişmektedir. İlk olarak Musa insanlara 'başka ilahların ardınca gitmeyin' demiştir (6:14; 8:19; 11:28; 28:14; krş.13:2). O ilahlara 'hizmet etmemeli' veya 'tapınmamalıdır-lar'¹⁹⁵ (7:4, 16; 8:19; 11:16; 17:3; 28:14, 36, 64; 29:18; 30:17; krş. 13:2,6,13; 29:26). Aynı zamanda onların önlerine 'yere kapanmamalıdır-lar' (8:19; 11:16; 17:3; 30:17; krş. 4:19; 29:26). Bu terminolojinin altında tapınan kişi ve tapınılan ilah arasındaki ilişkinin köle ile efendi arasındaki ilişkiye benzemesi vardır. İsraililer için gerçek tapınma RAB'bin tüm isteklerine karşı tam bir itaat göstermek olduğu için, başka bir ilaha biat etmeleri kabul edilemez. İronik bir şekilde İsraililer sadece RAB'be tapmayla sınırlandıklarında farklı ilahların bazı zamanlar çatışan isteklerini karşılama zorluğundan özgürleşmişlerdi. İsraililerin sadece başka ilahlara tapmaları değil, aynı zamanda Tanrı'nın yarattığı diğer şeylere, özellikle de güneşe, aya ya da yıldızlara tapmaları yasaklanmıştı (4:19; 17:3).

İkinci olarak Musa Kenan topraklarında yaşayan ulusların dinsel inançlarının oluşturduğu tehlikeyi vurgulamıştır. İsraililer o ilahlara tapmaları için ayarılabilirlerdi. Bunun gerçekleşmesine engel olmak

¹⁹⁴Yasa'nın Tekrarı ile Yaratılış, kutsama ve lanetleme kavramları açısından yakın bağlantılara sahiptir.

¹⁹⁵Aynı İbranice sözcük İngilizce'ye hem 'tapınma' hem de 'hizmet etme' anlamıyla çevrilebilir.

için Musa onlara Kenanlıların dinsel uygulamalarını yapmamalarını söylemiştir (16:21-22; 18:14). Bu tür tapınma yolları RAB'bin gözünde 'tiksindirici' olarak tarif edilmişlerdir (12:31; 13:14; 17:4; 18:9, 12; 20:18).¹⁹⁶ İsraililer ayrıca Kenan ülkesindeki diğer ilahlara tapınmayla ilişkili her şeyi ortadan kaldırmalıydı: 'Onlara şöyle yapacaksınız: Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera putlarını devirecek, öbür putlarını yakacaksınız' (7:5; krş. 7:25; 12:2-3). En önemlisi de, Kenanlılar İsraililer'i kendi ilahlarına tapmaya teşvik edecekleri için Kenanlı ulusların tamamen ortadan kaldırılması gerekiyordu (7:16; 20:17-18).

Üçüncü olarak, Musa On Buyruk'taki bir başka yükümlülüğü ele alarak (5:8-10; krş. Çık. 20:4-6) insanları putlar yapmamaları için uyarır (Yas. 4:15-31). RAB görünüşünü Sina'da açığa vurmadığı için İsraililerin onu insan ya da hayvan formunda resmetmemeleri gerekiyordu (4:15-18). Yasa'nın Tekrarı'nın başka bir yerinde tüm putların RAB'bi tiksindirdiği açıkça belirtilmiştir (7:25-26; 27:15; 29:17; 32:16; krş. 32:21).

Dördüncü olarak, putlara tapınmayla ilgili eylemlere dahil olanlar 'RABbin gözünde kötü olanı yapmak' ile hükümlü olur (4:25; 9:18; 17:2; 31:29; krş. 13:5, 11; 17:5, 7). Bunun bir sonucu RAB'bi öfkelenmek olacaktır (4:25; 6:15; 7:4; 11:17; 29:24-29; krş. 9:7-8, 18-20; 13:5, 11; 17:5, 7). Bu nedenle puta tapma suçu işleyenler öldürülecektir (6:14-15; 7:4; 13:15; krş. 9:8, 14, 19-20, 25-26). Dahası, Yasa Kitabı'nda [tôrâ] yer alan buyruklar diğerlerini başka ulusların ilahlarına tapmaya ayartan herkesin öldürülmesi gerektiğini açıkça belirtir. İsraililerin RAB'bin ya da bir başka ilahın peygamberi olduğunu iddia ederek diğer insanları daha önceden bilmedikleri ilahlara tapmaya ayartan kişileri öldürmesi gereklidir (13:1-5; krş. 18:20). Bu kural en yakın akraba ya da arkadaşlara bile uygulanır (13:6-11). Dahası, bütün İsrail topluluğu, puta tapmaları durumunda yeryüzünden silinecektir (13:12-16).¹⁹⁷ Eğer ulus bütünüyle puta tapma suçunu işlerse, bunun cezası sürgün ve yok oluş olacaktır (4:26-28; 29:24-28). Bu cezaya dahil olarak, ironik bir şek-

¹⁹⁶Yasa'nın Tekrarı 25:16 RAB'bin 'tiksindiği' şeylerin arasına 'haksızlık yapma'yı da dahil eder.

¹⁹⁷Putla tapmayla ilgili RAB İsraililere de, Kenan topraklarında yaşayan diğer uluslara davrandığı gibi davranır. Diğer uluslara uygulanan ceza İsraililer için de uygulanacaktır.

ilde 'orada görmeyen, duymayan, yemeyen, koku almayan, insan eliyle yapılmış, ağaçtan, taştan tanrılara' tapacaklardır (4:28; 28:36, 64).

Putta tapmayla ilgili bu buyruklar, İsraililerin RAB Tanrılarına tam bir sadakat göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Eski Antlaşma Özeti

Yasa'nın Tekrarı'nda RAB'bin İsraililer ile olan ilişkisinin öyküsü önemli bir noktaya ulaşır. Kenan topraklarını ele geçirmeye hazırlanırken, Musa yeni yetişkin İsrail kuşağının Tanrı'nın Kenan topraklarında onları kutsaması için yerine getirmeleri gereken yükümlülükleri bildirir. Bu yükümlülüklerin odak noktasında RAB'bi tüm yürekleriyle sevmeleri vardır. İsrail'in vaat edilmiş topraklardaki geleceği, doğrudan antlaşmanın gerektiği yükümlülükleri yerine getirme istekleri ve becerilerine bağlıdır. Yasa'nın Tekrarı vaat edilmiş topraklardaki Tanrı'nın kutsayışını ele alırken, bir sonraki bölümde daha kapsamlı olarak inceleyeceğimiz üzere, bir yandan da İsrail'in antlaşma yükümlülüklerini yerine getirmemeleri halinde gelecekte karşılaşılabilecekleri Tanrı'nın vereceği lanetten haber verir.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yasa'nın Tekrarı Yeni Antlaşma'da en sık alıntılanan kitaplardan biridir.¹⁹⁸ Bütün Eski Antlaşma kitapları arasında Tanrı ile uyumlu bir ilişkinin temel gerekliliklerini en kapsamlı biçimde kaydettiği için, bu şaşırtıcı değildir. Eski Antlaşma yasınının gerektirdiği hükümleri belirtmek için sıkça alıntılanmıştır (ör: Mat. 5:31, 38; 15:4; 18:16; 19:18-19; Mar. 7:10; 10:19; Lu. 18:20; 1Ko. 5:13; 9:9; 2Ko. 13:1; Ef. 6:2-3; 1Ti. 5:18).

¹⁹⁸Yeni Antlaşma Yasa'nın Tekrarı'nı seksen üç defa alıntılar. Yeni Antlaşma'da bu kadar çok alıntılanan diğer kitaplar Yaratılış, Mezmurlar ve Yeşaya'dır. Yasa'nın Tekrarı'nın Yeni Antlaşma'da kaç defa alıntıldığını incelerken iki unsuru göz önünde bulundurmak gerekir. İlk olarak, alıntılarının çoğu Sinoptik Müjdeler'de kaydedilen anlatılarla paralellik gösterir. İkinci olarak, birkaç durumda On Buyruk alıntılanmıştır ve bu durumlarda alıntılanan kaynağın ya Çık.20 ya da Yas. 5 olduğunu görmek mümkündür (ör: Rom. 7:7; 13:9; Yak. 2:11).

Yasa'nın Tekrarı'nın etkisi İsa'nın öğretilerine hakimdir. Yasa konusunda uzman birisi tarafından 'en önemli buyruk hangisidir?' diye kendisine sorulduğunda (Mat. 22:35-37), İsa ilk olarak Yasa'nın Tekrarı 6:5'i alıntıyla cevap verir: 'Tanrınız RAB'bi bütün yüreğinizle, bütün canınızla, bütün gücünüzle seveceksiniz.'¹⁹⁹ Yasa'nın Tekrarı'nın hep aklında olduğunu gösterir bir başka olay da çölde denenme hikayesinde geçer (Mat. 4:1-11; Lu. 4:1-13). Şeytan tarafından denendiği her seferinde İsa Yasa'nın Tekrarı'ndan alıntı yaparak cevap verir.²⁰⁰ Bunu yaparak kitabın temel öğretilerinden birine de vurgu yapar: 'O'na kulluk edecek ve O'nun adıyla ant içeceksiniz' (Yas. 6:13, Mat. 4:10 ve Lu. 4:8'de de alıntılanmıştır).

Yasa'nın Tekrarı'ndaki metin olduğu gibi alıntılanmasa bile etkisi hâlâ belirgindir. Bunu İsa'nın onu izleyenlere kararlı olmalarını öğütlerken görebiliriz: 'Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya, hem de paraya kulluk edemezsiniz' (Mat. 6:24).

Sonradan bu ilke zengin genç adamın öyküsünde de vurgulanır (Mat. 19:16-30; Lu. 18:18-30). Servetini yoksullara dağıtması için ısrar ederek İsa adamın iki şeye bağlılık gösterdiğini açığa vurmuştur. Tanrı'ya bütün yüreğiyle adanmış olma düşüncesi de İsa'nın benzetmelerinde görülür. Özellikle de köle-efendi ilişkileriyle ilgili olan benzetmelerde (Mat. 18:23-35; 24:45-51; 25:14-30; Lu. 12:42-48; 19:12-27) sadakatin ve bağlılığın önemi sıklıkla vurgulanır.

Yasa'nın Tekrarı'nın Yeni Antlaşma'da kısaca yer bulan bir başka yönü lanetle ilgilidir. Pavlus bunu Galatyalılar'a olan mektubunda kullanır. Şöyle der: 'Yasa'nın gereklerini yapmış olmaya güvenenlerin hepsi lanet altındadır. Çünkü şöyle yazılmıştır: "Yasa Kitabı'nda yazılı olan her şeyi sürekli yerine getirmeyen herkes lanetlidir' (Gal. 3:10, alıntılanan: Yas. 27:26). Bu nedenle Pavlus'a göre yasanın gerektirdiklerini tam olarak yapmayan herkes lanetlidir. Ama konu Pavlus için burada bitmez. Ardından eminlikle 'Mesih'in bizim için lanetlenerek bizi Yasa'nın lan-

¹⁹⁹Benzer anlatılar Mar. 12:28-34 ve Lu. 10:25-28'de de bulunur. Tanrı'yı sevmenin önemli bir sonucunu vurgulamak için İsa ayrıca Lev. 19:18'i de alıntılar: 'Komşunuzu da kendiniz gibi seveceksiniz'.

²⁰⁰Yas. 8:3; 6:16 ve 6:13'ü alıntılar.

etinden kurtardığını' ifade eder. 'Çünkü, "Ağaç üzerine asılan herkes lanetlidir" diye yazılmıştır' (Gal. 3:13, alıntılanan: Yas. 21:23).

« 17 » Neden İsrail?

RAB İsrailoğulları ile özel bir antlaşma ilişkisi kurmak suretiyle onları kendi halkı yaptı ve dünyadaki diğer bütün uluslardan ayırdı. Tanrı'nın İsrail'i seçmesi onların sahip oldukları herhangi bir özel nitelik, doğruluk ya da sayıca büyüklük ile ilişkili değildir. RAB'bin onlara Kenan topraklarını vaat etmesinin nedeni, orada yaşayan ulusların kötülüklerinin cezası olarak o topraklar üzerindeki haklarını yitirmiş olmalarıydı. Böylece İsrailoğulları Kenan'da yaşayan tüm ulusları tamamen yok etme buyruğunu almalarına rağmen Tanrı'nın amacı onların diğer uluslara bir ışık olmaları ve Tanrı'nın herkesten beklediği doğruluğu yansıtmalarıydı. İsrail'in, Tanrı'nın kutsal halkı olması onlara büyük faydalar sağlamakla birlikte, bu çağrılarını aynı zamanda omuzlarına önemli sorumluluklar da yüklemişti. Bunları yerine getirmekte başarısız olmak, Tanrı'nın onlardan hoşnutsuz olmasıyla sonuçlanacaktı.

Giriş

Bir önceki bölümde zaten belirttiğimiz gibi Yasa'nın Tekrarı kitabı RAB ile İsrail arasında yenilenen antlaşma etrafında gelişir. İsrail bunun sonucunda RAB ile diğer ulusların tecrübe ettiğinden çok farklı bir ilişkiye sahip olur. Yasa'nın Tekrarı kitabındaki çeşitli metinler bu özel ilişkinin doğası ve amacı üzerine odaklanır ve birçok teolojik konuya dolaylı bir şekilde değinir. RAB İsrail'i neden seçti ve Mısır'dan çıkardı? RAB Kenan'daki tüm halkları o topraklardan silip topraklarını İsrailoğulları'na vererek ayrımcılık mı yaptı? İsrail Tanrı ile özel ilişkisi sonucunda yeryüzündeki diğer tüm uluslar üzerinde haksız bir avantaj mı kazandı? Yasa'nın Tekrarı kitabı, bu soruların yanıtlarını içerir.

İsrail'in Seçilmesi

Yasa'nın Tekrarı boyunca İsrail'in bir ulus olarak Tanrı ile özel bir ilişki içinde olduğu açık bir şekilde ifade edilir. Musa bunu şöyle özetledi: “Siz Tanrınız RAB için kutsal bir halksınız. Tanrınız RAB, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti”(7:6; krş. 14:2)²⁰¹

Burada, Yasa'nın Tekrarı içerisinde başka yerlerde de görülen ve Tanrı'nın İsrail'i kendi özel ulusu olmak üzere ayırdığına işaret eden birkaç belirgin fikirle karşılaşırız. İlk olarak birkaç farklı yerde Tanrı'nın İsrail'i “dünyadaki tüm ulusların arasından” seçtiği ifade edilir (14:2; krş. 4:37; 7:6-7; 10:15). Burada vurgulanan gerçek İsrail'in RAB'bi seçtiği değil, İsrail'i seçenin RAB olduğudur. İkincisi, İsrailoğulları “O'nun halkı” olacaklardı (4:20; 7:6; 26:18; 27:9; 28:9-10; 29:13; krş. 9:26, 29; 21:8; 26:15). Sadece İsrail Tanrı'nın halkıdır, başka hiçbir ulus Tanrı'nın halkı olduğunu iddia edemez. Bu ilişkinin eşsizliği, İsrail'in Tanrı'nın “öz halkı” (ya da “değerli bir hazine”) olduğu ifadesiyle vurgulanır (7:6; 14:2; 26:18). İbranice'de “değerli bir hazine” anlamına gelen *səgullâ* terimi, Eski Antlaşma'nın başka yerlerinde bir kralın hazinesindeki değerli mücevherleri ve varlıkları anlatmak için kullanılır (1. Ta. 29:3; Vai. 2:8); İsrail RAB için değerlidir. Bu ilişkinin içerdiği yakın bağ, başka yerlerde ise anne-babaların çocuklarıyla ilişkilerine benzetilir (32:18-20). Üçüncü olarak, İsrail ile RAB arasındaki özel ilişki, İsrail'in “kutsal bir halk” olarak belirlenmesiyle ifade edilir (Çık 19:6; krş. Yas Tek 7:6; 14:2, 21; 26:19; 28:9). Dünyadaki tüm uluslar içinde sadece İsrail Tanrı'nın kutsal doğasını yansıtmak için özel bir zorunluluk altındaydı. Tanrı eşsiz bir biçimde onların arasında yaşamaya karar verdiği için bu gerekiyordu.

RAB'bin İsrail'i seçmesiyle ilgili diğer kanıtlar, onlar için geçmişte Tanrı'nın onlara yaptıkları hakkındaki birçok referansta bulunur. Bunların bazıları özellikle Tanrı'nın Kenan'ın ele geçirilmesiyle ilgili atalara verdiği özel vaatlere odaklanır (Yas Tek 4:31; 6:18, 23; 7:8; 8:1; 9:5; 13:17; 19:8; 26:15; 31:20; 34:4). Diğerleri Tanrı tarafından Mısır'dan

²⁰¹İsrail'in diğer uluslar arasındaki eşsiz konumunu anlatan benzer bir betimleme, Mısır'dan Çıkış 19:4-6'da bulunur.

kurtarılmalarıyla (5:6; 6:12; 7:8; 8:14; 9:26; 13:5; 15:15; 21:8; 24:18) ve düşmanlarının yenilgiye uğraması (2:24-3:11) ile ilgilidir. Yasa'nın Tekrarı, RAB'bin benzersiz bir şekilde halkı için nasıl kararlı davranıp harekete geçtiğinin sık sık altını çizer. 32:8-15'teki şiirsel betimleme, bu konuda canlı bir örnek oluşturur:

Yüceler Yücesi uluslara paylarına düşeni verip
insanları böldüğünde,
ulusların sınırlarını İsrailoğulları'nın
sayısına göre belirledi.

Çünkü RAB'bin payı kendi halkıdır ve
Yakup soyu O'nun payına düşen mirastır.

Onu kurak bir ülkede, ıssız,
uluyan bir çölde buldu,

Onu kuşattı, kayırdı,
Gözbebeği gibi korudu.

Yuvasında yavrularını uçmaya kışkırtan,
onların üzerinde kanat çırpın bir kartal gibi,
Kanatlarını gerip onları aldı ve
kanatları üzerinde taşıdı.

Ona yalnız RAB yol gösterdi,
yanında yabancı ilah yoktu.

Onu yeryüzünün yüksekliklerinde gezdirdi,
tarlada yetişen ürünlerle doyurdu.

Onu kayadan akan balla,
çakmaktaşıdan çıkardığı yağla besledi.

İneklerin yağıyla, koyunların sütüyle, besili kuzularla,
başın cinsi en iyi koçlarla, tekelerle, en iyi buğdayla onu besledi.

Halk üzümün kırmızı kanını içti.

Yeşurun semirdi ve sahibini tepti;
doyunca yağ bağlayıp ağırlaştı

Bununla birlikte Yasa'nın Tekrarı İsrail'in RAB ile ilişkisini sadece geçmişe odaklanarak değil, aynı zamanda geleceğe bakarak vurgular. Musa'nın ikinci konuşmasının son sözleri, RAB'bin İsrail için hazırladığı geleceğin önemli bir yönünü çok özel bir biçimde vurgular:

Tanrınız RAB sizi övgüde, ünde, onurda yarattığı bütün uluslardan üstün kılacağına, verdiği söz uyarınca kendisi için kutsal bir halk olacağınızı açıkladı (26:19).

İsrail'in seçilmesinin gelecekteki faydaları, başka yerlerde de Kenan'ın işgal edileceğini önceden varsayan yasal metinlerde dolaylı bir şekilde anlatılır. İsraililer daha Şeria Nehri'ni geçmemiş ve vaat edilen toprakları ele geçirmemişken, Musa'nın ana hatlarını çizdiği birçok düzenleme halkın Kenan'a yerleşeceğini öngörür. Bu şekilde, söz konusu düzenlemelerin sadece birkaçına değinmek gerekirse, hayvanların etinin Buluşma Çadırı'ndan uzakta yenmesi (12:15-25),²⁰² hac bayramları (16:1-7) ve ondalık vermek (14.22-27) hakkındaki kuralları sayabiliriz. Bunların tümü İsrail'in büyük bir bölgeyi işgal edeceğini, ve halkın Buluşma Çadırı'ndan oldukça uzakta yaşayacağını varsayar. Aynı şekilde bazı "sığınma kentleri" ayrılması yönündeki talimatlar da İsraililer'in tüm Kenan topraklarında dağılmış bir halde yaşayacaklarını ima eder.

Yasa'nın Tekrarı kitabı, İsrail'in diğer tüm uluslar arasından ayırt edilmiş olduğuna bir kanıt oluşturmanın yanı sıra İsrail'in Tanrı tarafından seçilmesinin nedenlerine de ışık tutar. RAB'bin başka bir ulusu değil de İsrail'i seçmesine neden olan şey neydi? Bu soru Yasa'nın Tekrarı kitabında ilginç bir şekilde belirli olasılıkları bir bir safdışı ederek yanıtlanır. İlk olarak İsrail'in seçimi doğruluğunun bir sonucu değildir. 9:4-6 bunu açık bir şekilde gözler önüne serer:

Tanrınız RAB bu ulusları önünüzden kovunca, 'RAB doğruluğumuzdan ötürü bu ülkeyi mülk edinelim diye bizi buraya getirdi diye düşünmeyin. Çünkü RAB, bu ulusları yaptıkları kötülükler yüzünden önünüzden kovuyor. Onların topraklarını mülk edinmeye gitmenizden nedeni doğruluğunuz, erdeminiz değildir. Tanrınız RAB bu ulusları kötülükleri yüzünden ve atalarınız İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a ant içerek verdiği sözü yerine getirmek için önünüzden kovacak. Şunu anlayın ki, Tanrınız RAB'bin bu verimli toprakları

²⁰²Yasa'nın Tekrarı'nda, Buluşma Çadırı'nın vaat edilen topraklar üzerinde kurulacağı yer ya "RAB'bin seçeceği yer" (12:5, 11, 14, 18, 21, 26; 14:23-25; 15:20; 16:2, 6, 7, 11, 15, 16; 17:8; 10; 18:6; 26:2; 31:11) ya da "adını sonsuza dek yerleştireceği yer" (12:5, 11; 14:23; 16:2, 6, 11; 26:2; krş. 12:21; 14:24) şeklinde ifade edilir.

mülk edinesiniz diye size vermesinin nedeni doğruluğunuz
değildir. Çünkü siz dikbaşı bir halksınız.

Bu metin, İsrail'in doğruluktan uzak oluşunu vurgulayan tek metin değildir, ulusun inatçılığından sık sık söz edilir. Musa insanlara Tanrı söz dinlerliğini çölde yaşadıkları deneyim (8:2-5) ile dendiğinde isyan ettiklerini ve cezalandırıldıklarını hatırlatır (1:26-46; 9:7-24), ve eğer Musa aracılık etmeseydi, RAB onları tamamen reddedecekti (9:18-20; 25-29; 10:10). İsrail halkı arada sırada dikbaşı bir halk olarak betimlenmekle kalmaz (9:4-6; 9:13; 10:16; 31:27), aynı zamanda Musa "onları tanıdığı günden bu yana RAB'be sürekli karşı geldiklerini" söyler (9:24; krş. 31:27). İsrail'in bu ve başka şekillerde RAB tarafından kendisinden beklenen yüksek doğruluk standardına ulaşmakta sürekli başarılı kaldığı anlatılır. Yasa'nın Tekrarı, gelecek söz konusu olduğunda bile İsrail'in kendisinden beklenen sorumlulukları yerine getiremekte yetersiz kalacağına altını çizer (örn. 31:16-18; 32:15-35).²⁰³ Tanrı'nın İsrail'i seçmesinin onların ahlaki açıdan diğer uluslardan üstün olmalarının sonucu olmadığı oldukça açıktır.

İsrail'in neden seçildiği konusunda kısaca değinilen olasılıklardan biri ise halkın sayıca büyüklüğüdür. Musa der ki "RAB'bin sizi sevmesinin ve seçmesinin nedeni öbür halklardan daha kalabalık olduğunuzdan değil. Siz sayıca öbür halklardan azdınız" (7:7). Tanrı İsrail'i diğer uluslardan sayıca ya da güç açısından daha büyük olduğu için seçmedi; bunun aksine Tanrı İsrail ile antlaşmasının ilk adımını atığında bunu sadece tek bir bireyle, İbrahim ile yaptı.

Yasa'nın Tekrarı, İsrail'in doğruluğunun ya da sayıca büyüklüğünün Tanrı tarafından seçilmesinde bir etkisi olmadığını söylemesinin ardından başka bir açıklama yapar mı? Sözü edilen diğer tek etken, Tanrı'nın İsrail'in atalarına ettiği yemindir (7:8; 9:5; krş. 4:31; 6:18, 23; 8:1; 13:17; 19:8; 26:15; 31:20; 34:4). Ancak burada bile asıl vurgu Tanrı'nın sevgisi ve ettiği yemine sadakati üzerindedir (7:8-9). Seçilme sürecinde ataların oynadığı rol, RAB'bin rolü yanında ikinci planda kalır. Yasa'nın Tekrarı, RAB'bin İsrail'i seçme nedeninin halkın sahip olduğu herhangi bir özel niteliğe bağlı olmadığını tutarlı bir şekilde vurgular; asıl neden Tanrı'nın halka duyduğu hak edilmemiş sevgidir.

²⁰³Bu konu aşağıda daha ayrıntılı bir biçimde tartışılacaktır.

Yasa'nın Tekrarı'nın İsrail'in Tanrı tarafından seçilmesini vurguladığını gördük. Peki bunu yapmaktaki amacı nedir? RAB, İsrailoğullarını kendi halkı olarak seçmekle ne yapmayı umut ediyordu? Bu sorunun yanıtı 4:6-8'de verilir:

Onlara [Tanrı'nın buyruklarına ve yasalarına] sımsıkı bağlanın. Çünkü ne denli bilge ve anlayışlı olduğunuzu uluslara bunlar gösterecek. Bu kuralları duyunca, uluslar, 'Bu büyük ulus gerçekten bilge ve anlayışlı bir halk! diyecek. Tanrımız RAB her çağırduğumuzda bize yakın olur. Tanrısı kendisine böylesine yakın olan başka bir büyük ulus var mı? Bugün size verdiğim bu yasa gibi adil kuralları, ilkeleri olan başka bir büyük ulus var mı?

Bu metin, İsrail'in seçilmesindeki amacın, diğer ulusların İsrail'i örnek almaları olduğunu anlatır. Bunun iki yönü vurgulanır. İlk olarak RAB'bin varlığının yakınlığının altı çizilir. İsrail Tanrı ile yakın bir ilişki içerisinde yaşayacak, bu da Tanrı'nın onların dualarını işitmeye istekli olmasından belli olacaktır. İkincisi, diğer halklar, içinde bulundurduğu buyrukların ve yasaların doğruluğundan ötürü, İsrail ulusun tüm yaşamını düzenleyen *tôrâ'yı* ("yasalar bütünü," NIV) yücelteceklerdir.

Bu da doğal olarak İsraililer'in *tôrâ'nın* tüm buyruklarını tutarlı bir şekilde yerine getirmelerini gerektirir. İsrail'in seçilmesi, kutsal bir ulus olma yükümlülüğü ile ilişkilidir (krş. 7:7-11). İsrail'i seçen RAB olduğu ve onu bolca kutsamayı söz verdiği için İsrail'in tanrısal çağrısına yakışır bir biçimde yaşama yükümlülüğü vardır. Seçilme, RAB'be itaat ve diğer uluslar arasındaki bir bağı Musa şöyle ifade eder:

"Tanrınız RAB'bin buyruklarına uyar, O'nun yollarında yürürseniz, RAB size içtiği ant uyarınca sizi kendisi için kutsal bir halk olarak koruyacaktır. Yeryüzündeki bütün uluslar RAB'be ait olduğunuzu görecektir, sizden korkacaklar (28:9-10).

Uluslara ışık olmak konusunda İsrail'e yüklenen sorumluluğun önemini göz önünde bulunduracak olursak, Yasa'nın Tekrarı'nın İsrail'i diğer uluslardan daha doğru yapma amacı güden kuralları ve yasaları bir araya getirmesi pek şaşırtıcı olmayacaktır. Yasa Kitabı'nda (*tôrâ*) bulunan tüm malzemelerin detaylı bir dökümünü yapmak burada mümkün olmasa da, birkaç genel gözlemlerde bulunulabilir. Yasa'nın Tekrarı'nda bu-

lunan düzenlemelerin, bir topluluk duygusu geliştirilmesini amaçladıklarını en başta söylemeliyiz (17:15). Bunun bir örneğini krallıkla ilgili (17:14-20) düzenlemelerde görürüz. Kral'ın “kendi kardeşlerinizden biri olması” zorunludur (17:15), daha sonra buna ek olarak “kendini kardeşlerinden üstün saymaması” gerektiği söylenir (17:20). Yasa (*tôrâ*), kralın özel konumunu kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarının üstünde görmek için kullanmamasını gerektirir. Topluluk kavramının özünde, toplumun daha zayıf üyelerini koruma güdüsü yatar. Yasa Kitabı (*tôrâ*) boyunca babasızlar, dullar, köleler, yoksullar ve yabancılardan özellikle söz edilir.²⁰⁴ Bu insanlar savunmasız oldukları için onlara kötü davranılmamalı ve onlardan faydalanılmamalıdır; hepsine saygı gösterilmelidir. Yasa (*tôrâ*) bunun da ötesinde cömert bir ruh oluşmasını teşvik etmeye çabalar (örn. 10:18-19; 15:12-14). İsraililer başkalarıyla ilişkilerinde RAB'bin kendilerine gösterdiği cömertliği yansıtmalıydılar.²⁰⁵

Yasa'nın Tekrarı kitabı boyunca İsrail'in doğru bir ulus olmasının önemi de vurgulanır. Bunun vurgulanmasını örneğin Yasa Kitabı'nda (*tôrâ*) sık sık tekrar edilen bir uyarıda görebiliriz: “Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldırmalısınız” (13:5; 17:7; 19:19; 21:21; 22:21; 22:24; 24:7; krş. 17:12; 19:13; 21:9; 22:22). Bu durum, RAB'bin İsrail'i “dürüst” Yeşurun olarak adlandırılmasında da görülür (32:15; 33:5, 26).²⁰⁶ Ancak Yasa'nın Tekrarı İsrail'in doğruluğunun önemini vurgulamakla birlikte İsrail'in bu konuda başarısız olması halinde hâlâ Tanrı'nın doğruluğuna tanıklık edeceğini söyler (krş. 29:24-28).

²⁰⁴Yabancılar, babasızlar ve dullara şu ayetlerde bir arada değinilir: 10:18; 14:29; 16:11, 14; 24:17, 19-21; 26:12-13; 27:19. Başka yerlerde de yabancılara karşı olumlu bir tavır takınılması istenir: 1:16; 5:14; 10:19; 14:21; 23:7; 24:14; 26:11. Günlük ihtiyaçlarının karşılanması için İsrail halkının cömertliğine güvenmek durumunda olan Levililer, bazı yerlerde yabancılar, babasızlar ve dullarla birlikte sayılırlar (14:29; 16:11, 14; 26:12-13; krş. 26:11).

²⁰⁵Yasa'nın Tekrarı, yasaların Tanrı tarafından verildikleri için Tanrı'nın doğru doğasını yansıttıklarını varsayar. Bu nedenle Musa'nın Tanrı'nın doğasından söz ederken Yasa Kitabı'nın (*tôrâ*) düzenlemelerinin akla gelmesi şaşırtıcı değildir:

Çünkü Tanrınız RAB, tanrıların Tanrısı, RABlerin RABbi'dir. O kimseyi kayırmayan, rüşvet almayan, ulu, güçlü, heybetli Tanrı'dır. Öksüzlerin, dul kadınların hakkını gözettir. Yabancıları sever, onlara yiyecek, giyecek sağlar.(10:17-18)

²⁰⁶Bu terim, Yasa'nın Tekrarı kitabındaki kullanımları dışında, Eski Antlaşma'da sadece bir kez kullanılır (Yşa. 44:2).

İsrail, Tanrı'nın "öz halkı" olmasına rağmen bu İsrail halkına her zaman Tanrı'nın iyiliğini yaşayacakları konusunda sürekli bir garanti vermez. Bir önceki bölümde de değindiğimiz gibi RAB ile İsrail arasında bulunan antlaşma ancak insanlar kendilerine verilen sorumlulukları yerine getirdikleri sürece bereket vaat eder. Bu yükümlülükleri yerine getirmekte başarısız olmak, onlara Yasa Kitabı'nın (*tôrâ*) sonunda sıralanan lanetleri getirecektir. İsrailoğulları her ne kadar RAB ile ilişkilerinde eşsiz ve ayrıcalıklı bir konumda olsalar da, kendilerinden özellikle doğru olmaları beklenir.

İsrail ve Diğer Uluslar

Bu noktaya kadar RAB'bin İsrail'i kendi halkı yapmak üzere yeryüzündeki diğer tüm uluslar arasından seçmiş olduğuna odaklandık. Ancak bu Yasa'nın Tekrarı kitabı RAB'bin diğer uluslara nasıl yaklaştığı konusunda neler anlatır? Bu soruyu yanıtlamaya girişirken, Yasa'nın Tekrarı kitabında Kenan'da yaşayan uluslar ile diğer uluslar arasında önemli bir ayırım yapıldığını göz önünde bulundurmalıyız. Bunun ne anlama geldiğini tam olarak anlamak için öncelikle Yasa'nın Tekrarı kitabının Kenan'da yaşayan uluslar hakkında ne söylediğine bakmalıyız.

Yasa'nın Tekrarı kitabında İsrail'in tüm hareketinin Kenan'ı işgal etmeye yönelik olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, Kenan'da yaşayan ve yerlerinden edilecek uluslara ne olacağı üzerinde geniş bir şekilde durulması şaşırtıcı olmayacaktır. Peki topraklarda yaşayan yedi ulus - Hititler, Girgaşlılar, Amorlular, Kenanlılar'ı, Perizliler, Hivliler, Yevuslular - varken İsrail toprakları nasıl ele geçirecekti? Yasa'nın Tekrarı'nın bu soruya verdiği yanıt oldukça nettir. İsrailoğulları, Kenan topraklarında yaşayan herkesi tamamen kovacaklardı.

Bu uluslara yönelik böylesine bir siyasetin anlaşılabilmesi için üç şeyin hesaba katılması gerekir. Birincisi, bu ulusların kovulmaları tanrısal bir cezalandırmadır.²⁰⁷ Musa'nın 9:4-6'da vurguladığı gibi bu ülke İsraililer'in doğrulukları karşılığında bir ödül değildir ama "Tanrınız

²⁰⁷Yaratılış 15:16'da Tanrı'nın İbrahim'e onun soyundan gelenlerin Kenan topraklarını ele geçireceklerini söylemesinde benzer bir bakış açısı söz konusudur. Lev 18:25 de Kenan'da yaşayanların kovulmasının nedeni onların toprakları kirletmesinin olduğunu ifade eder.

RAB bu ulusları kötülükleri yüzünden ve atalarınız İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a ant içerek verdiği sözü yerine getirmek için önünüzden kovacaktır” (9:5, krş. 4. ayet).²⁰⁸ Kenan'da yaşayan uluslar başka tanrılara tapınarak, yalnız RAB'bin layık olduğu tapınmayı ve onurlandırmayı reddetmiştir. İkincisi, vaat edilen topraklarda yaşayan tüm ulusların çıkarılmaları, İsraililer'in onların tanrılarına tapınmalarını engellemek açısından gereklidir (20:16-18). Musa bu nedenle söz konusu tanrılara tapınmakla ilişkili olan her şeyin tamamen yok edilmesini buyurur (7:5, 25-26) ve halka onların dinsel uygulamalarını takip etmeyi yasaklar (16:21-22; 18:14). İsraililer böylece Tanrı'ya karşı günah işlemelerine neden olabilecek her şeyi ortadan kaldıracaklardır. Bu tutum sadece Kenan'da yaşayan diğer uluslara karşı olmayıp, aynısı İsraililer için de uygulanacaktır (Yas. 13:1-18; 18:9-22; krş. Çık. 22:20). Üçüncü olarak, bir ulusun kovulması ile tamamen yok edilmesi arasında önemli bir fark vardır. İsraililerin diğer ulusları Kenan topraklarından çıkarması sürecini ifade eden çeşitli tabirler kullanılmıştır. Bu tabirlerden en önemlisi *hāram* (*khāram*), kelimesidir. Bu kelime “bir şeyi kutsal kullanıma adanmak” anlamına gelir ve kökü “adanmış şey” anlamındaki *hērem* (*khērem*)'dir. Bu özel tabirler kullanılarak, savaşta ele geçirilen her şeyin Tanrı'ya ayrıldığı ifade edilir. Buna ölen herkesin, adamların, kadınların ve çocukların hayatları da dahildir (ör: Yas. 2:34; 3:6). *Hērem* ifadesi Yeşu'da sıkça geçer ve (2:10; 6:17, 18, 21; 7:1, 11-13, 15; 8:26; 10:1, 28, 35, 37, 39, 40; 11:11, 12, 20, 21; 22:20) Weinfeld'in gözlemlerine göre önceki bölümlerde İsraililer Kenanlı halkları, onları yok etmeden “tahliye” etmiş ya da topraklardan “çıkarmış”tır.²⁰⁹ Bunun ışığında *hērem* ifadesinin uluslar için ilk kez İsraililer Kenan kralı Arad tarafından saldırıya uğradıklarında kullanılır (Say. 21:1-3). Sonra Yasa'nın Tekrarı 2:34 ve 3:6 aynı ifadeyi İsraililere kasten saldıran Heşbon Kralı Sihon ve Başan Kralı Og için de kullanır. Yeşu kitabının genelinde '*hērem*'in sadece İsraililere karşı aktif bir düşmanlığı olanlar için kullanıldığı görülür. Söz konusu düşmanlık doğrudan RAB'be yöneltilmiş olduğu için, buna karşın herkes yaşama hakkını kaybetmiş oldu.

²⁰⁸Yasa'nın Tekrarı din ile ahlak arasında bir ilişki kurduğu için Kenan'da yaşayan ulusların ahlak standartlarının da tanrısal yargıyı hak ettiği düşünülmektedir.

²⁰⁹M. Weinfeld, *The Promise of the Land; The Inheritance of the Land of Canaan by the Israelites*, TLJS 3 (Berkeley; University of California Press, 1993), 76-98.

Tamamen yok edilenler sadece İsraililere karşı zulüm uygulayanlar olmuştur. Bununla birlikte Yeşu'da Yahudi olmayan ve *hērem* hükmüne tabii olmayanlara da dikkat çekilir. İsraili casusların Eriha'dan kaçmasına yardım eden Rahab ve ailesi, bu şehir içindekilerle birlikte yok edildiğinde kurtarılmışlardır (2:1-24; 6:25). Benzer şekilde, Givon halkı İsraililerle antlaşma yapmak için onları kandırır da ölüme mahkum edilmemişlerdir (9:1-27). Yeşu, Yahudi olmayan bu grupların kaderi ile RAB'be karşı itaat etmeyen Yahudi Akan ailesinin yok edilmesi arasındaki farkı ortaya koyar (7:1-26).

Kenan topraklarının İsraililer tarafından bu halkların yok edilmesi, beraberinde etik olarak önemli sorular doğarsa da, İsraililerin kendilerinin de Asurlular ve Babililer tarafından benzer bir kadere mahkum olduklarını unutmamalıyız. Bu olayların hiçbir aşamasında Tanrı çifte standart uygulamakla suçlanamaz. Tüm bu yaşananlar Tanrı'nın talimatlarına uymak, göksel kutsama ve vaat edilen toprakların sağlanması arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Kenan'da yaşamakta olan ulusların çok güçlü olmalarına karşın – 'sizden daha büyük ve daha güçlü yedi ulus' (Yas Tek 7:1) – RAB İsraililer'e zafer kazanacakları güvencesini verir (7:16-24; 9:1-3; 11:22-25; 31:3-8). Zafer kesin olmasına karşın aşama aşama gelecektir (7:22). Bunun da ötesinde zafer kazanmaları, Tanrı'nın buyruklarına ve yasalarına uymalarına bağlı olacaktır (11:22-23).

Yasa'nın Tekrarı kitabı Kenan'da yaşayanlara karşı olumsuz bir tutum sergilemekle birlikte, diğer uluslar söz konusu olduğunda aynı tutum görülmez. Bunu birkaç şekilde görürüz. İlk olarak Musa, vaat edilen topraklara yolculukları sırasında RAB'bin İsrailoğulları'na belirli uluslara saldırıp onların topraklarını ele geçirme izni vermediğine dikkat çeker (2:1-23). Edomlular, Moavlular ve Ammonlular bu uluslar arasındadır. Musa, bu ulusların her birinin sahip oldukları toprakları onlara RAB'bin verdiğini söyler (2:5, 9, 19). Topraklarını onlara veren Tanrı olduğu için İsraililer'in bu toprakları onların ellerinden almaya hakları yoktur. Musa ilginç bir şekilde Edomlular, Moavlular ve Ammonlular hakkında paralel gözlemlerde bulunur; her birine RAB tarafından toprak verilmiştir,²¹⁰ ve her biri topraklarını ele geçirmek için çok güçlü düş-

²¹⁰Musa RAB'bin şu sözlerini aktarır: "Çünkü Seir dağlık bölgesini mülk olarak Esav'a verdim" (2:5). Moavlular (2:9) ve Ammonlular (2:19) için de benzer ifadeler

manları yenmişlerdir (2:10-12; 20-23). Musa'nın bu uluslarla ilgili sözlerinin altında yatan düşünce şudur: Eğer RAB bu uluslar için bunları yaptıysa, İsraililer RAB'bin aynısını kendileri için de yapacağına güvenmelidirler.

İkinci olarak, Yasa Kitabı (*tôrâ*) diğer uluslarla savaş konusunu gündeme getirdiğinde İsraililer'in Kenan'daki uluslara nasıl davranacakları ile daha uzaktaki diğer uluslara nasıl davranacakları arasında belirgin bir ayırım yapılır. Yakında yaşayan ve İsrail'e saldırmış olan uluslardan hiç bir kişiyi sağ bırakmamaları gerekirken (20:16-17) – genç yaşlı tüm erkek ve kadınlar öldürülmelidir – diğer uluslara karşı farklı bir tutum takınılır. Herhangi bir anlaşmazlık çıkması halinde önce bir barış önerisi yapılmalıdır (20:10). Eğer bu öneri kabul edilirse, sonuçta kimse ölmeyecektir. Ancak eğer bu reddedilirse İsraililer tüm erkekleri kılıçtan geçirmeli, ancak kadınları, çocukları, hayvanları ve kentteki başka her şeyi sağ bırakmalıdır (20:13-14).²¹¹

Üçüncü olarak Yasa'nın Tekrarı'ndaki bazı kısa açıklamalar İsraililer'den Kenan dışındaki diğer ulusların refahını gözetmelerinin beklendiği izlenimini uyandırır. Bu nedenle "Edomlular'dan ya da Mısırlılar'dan iğrenmemeleri" istenir (23:7). Mısır'da olan biten her şeye rağmen İsraililer Mısırlıların üçüncü kuşak çocuklarının RAB'bin topluluğuna girmesine izin vermelidirler (23:8). Yasa Kitabı'nda (*tôrâ*) yabancılardan söz eden birkaç yerde İsrailoğulları'nın yabancılara karşı da olumlu bir tutum takınmaları istenir. Yukarıda da belirtildiği gibi dullar ve yetimler gibi yabancılara da özel bir ilgi gösterilmelidir.

Yabancı uluslara karşı bu farklı tutumlar, İsrail'in seçilmesi hakkında daha önce söylediklerimizle uyum içerisindedir. Kenan'daki uluslar kötülükleri sonucunda Kenan toprakları üzerindeki haklarını yitirdikleri için topraklar İsraililer'e verilecekti. İsrail kendisini bu topraklar üzerinde kutsal bir ulus olarak kuracaktı. Buna ek olarak İsrail uluslara bir ışık olacağı için, ulusun yaşamında sadece RAB'be hizmet etme arzusuyla uyum içinde bir yaşam tarzının ve değerlerinin yansıtılması

kullanılır.

²¹¹Bir kent kuşatılırken etraftaki meyve ağaçlarının kesilmesinin yasaklanmasının altında, yaşamı koruma amacı yatar. Kuşatmanın ardından geride kalanların en kısa sürede normal yaşama dönmesi amaçlanır. İsraililer savaş sırasında bile insancıl kaygılarla hareket etmeliydi.

önemliydi. Bu da topraklarının İsrail'in seçilmesinin temelini oluşturan amaca karşı duran her şeyden tamamen arındırılmasını gerektiriyordu. Bu nedenle İsraililer Kenan'da yaşamakta olan ulusları tamamen ortadan kaldırmalıydılar. Ancak Kenan dışındaki diğer uluslar söz konusu olduğunda farklı bir tutum geçerliydi. İsrail onlara karşı her zaman saldırmazlık politikası gütmeliydi. Ancak onlar İsrail'in ulusal güvenliğini tehlikeye atarlarsa kendileri de saldırı tehdidi altında olacaktı.

Seçilme ve Sorumluluk

RAB İsrailoğulları'nı kendi halkı olmak üzere seçmesine rağmen, İsraililer hiçbir zaman kendi isteklerine aykırı O'nu kendi Tanrıları olarak kabul etmeye zorlanmadılar. Sina'da ve Moav ovalarında RAB ile bir antlaşma ilişkisine kendi özgür iradeleri ile girmeye davet edildiler. Ancak bu tür bir antlaşmaya bir kez girince bu antlaşmanın koşulları onların RAB'be sadık kalmalarını gerektiriyordu. Musa konuşmalarında İsrail'in Tanrı tarafından seçilmesinin faydalarını vurgulamakla birlikte Yasa'nın Tekrarı kitabı aynı zamanda bu çağırışı yerine getirmekte başarısız olmanın ciddi sonuçlarından da söz eder. İsraililer RAB'in halkı olmanın faydalarını yaşayacaklarsa, aynı zamanda antlaşmanın kendilerine yüklediği sorumluluklara da bağlı kalmalıydılar.

Musa halkı antlaşma koşullarına bağlı kalmaları konusunda güçlü bir şekilde teşvik etmesine karşın Yasa'nın Tekrarı genel olarak İsrail'in bu koşulları tutmakta başarısız olacakları fikrini yansıtır. Başarısızlık olasılığından 4:25-31 kadar erken bir ayette söz edilir, ancak bu olasılık kitabın sonlarında iyice baskın bir hal alır. İlk olarak, İsrail'in antlaşma koşullarını çiğneyeceği olasılığı Yasa'nın Tekrarı 27 ve 28'de yer verilen lanetlerde görülür. İtaatin sonucunda gelecek bereketleri anlatan sadece on iki ayet bulunurken (28:3-14), lanetlere yer veren altmış beş ayet vardır (27:15-26; 28:16-68). Lanetlere bu kadar yer vererek, lanetlerin gerçekleşme olasılığının bereketlerin gerçekleşme olasılığından daha güçlü olduğu fikri iletir.

İkinci olarak ilk lanet listesi İsrailoğulları'nın antlaşma koşullarını yerine getirmekte başarısız olacaklarını belirgin bir biçimde söylememekle birlikte, izleyen ayetlerdeki üç farklı konuşmada bu kesin olarak vurgulanır.

1. Musa, İsraililer'e RAB'le antlaşmalarını tutmalarını son defa teşvik ettiği bölümde, açık bir biçimde toprakların tamamen harap olacağını (29:23) ve halkın sürgüne gönderileceğini (30:1-4) öngörür.
2. Yasa'nın Tekrarı'nda kaydedilen Tanrı'nın ender konuşmalarından birinde RAB Musa'ya şöyle der:

“Bu halk da gideceği ülkenin ilahlarına bağlanıp bana hainlik edecek. Beni bırakacak, kendileriyle yaptığım antlaşmayı bozacaklar. O gün onlara öfkeleneyeceğim, onları terk edeceğim. Yüzümü onlardan çevireceğim. Başkalarına yem olacaklar, başlarına sayısız kötülükler, sıkıntılar gelecek. O gün, 'Tanrımız bizimle olmadığı için bu kötülükler başımıza geldi diyecekler’ (31:16-17).

RAB İsrail'in gelecek kuşaklarının da bu öngörüü hatırlamaları için Musa'dan halka özel bir şarkı öğretmesini ister (32:1-43).

3. Musa Levililer'e Yasa Kitabı'nı (*tôrâ*) Antlaşma Sandığı'nın yanına koymalarını buyurduğu zaman RAB şunları söyler:

“Çünkü sizin başkaldıran, dikbaşı kişiler olduğunuzu biliyorum. Bugün ben sağken, aranızdayken bile RAB'be karşı geliyorsunuz; ölümümünden sonra daha ne kadar çok başkaldıracaksınız. Oymaklarınızın bütün ileri gelenlerini, görevlilerinizi bana getirin. Bu sözleri onlara duyuracağım. Yeri göğü onlara karşı tanık tutacağım. Ölümümünden sonra büsbütün yozlaşacağınızı, size buyurduğum yoldan sapacağınızı biliyorum. Son günlerde kötülüklerle karşılaşacaksınız. Çünkü RAB'bin gözünde kötü olanı yapacak ve yaptıklarınızla O'nu öfkeli edeceksiniz” (31:27-29).

Yasa Kitabı da (*tôrâ*) 32:1-43'deki ezgi gibi İsraililer'e karşı tanıklık edecektir (31:26; krş. 19. ayet).

Yasa'nın Tekrarı'nın sonlarındaki bu gelişmeler ışığında İsraililer'in itaatsizlikleri sonucunda Tanrı tarafından seçilmelerinin hem iyi hem de kötü sonuçları olacağını söyleyebiliriz. İlk başlarda vaat edilen topraklarda Tanrı'nın iyiliği tecrübe edecek olmalarına rağmen, bu iyilik zaman içerisinde tanrısal lanete dönüşecek, en sonunda topraklardan atılmalarıyla sonuçlanacaktır. Yasa'nın Tekrarı'nda böyle bir gelişmeye önceden verilmesi oldukça önemlidir. Ancak İsraililer RAB tarafından

cezalandırılma süreci içerisindeyken dahi uluslara RAB'bin doğruluğu konusunda tanıklık etmeye devam edeceklerdir. Gelecekte yabancılar İsrail'in başına neden korkunç felaketler geldiğini sorduklarında (29:22-24) verilecek yanıt şu olacaktır:

Atalarının Tanrısı RAB kendilerini Mısır'dan çıkardığında onlarla yaptığı antlaşmayı bıraktılar. Tanımadıkları, RAB'bin kendilerine pay olarak vermediği başka ilahlara yöneldiler; onlara tapıp önlüklerinde eğildiler. İşte bu yüzden RAB'bin öfkesi bu ülkeye karşı alevlendi; bu kitapta yazılı bütün lanetleri oraya yağdırdı. RAB büyük kızgınlıkla, şiddetli öfkeyle onları ülkelerinden söküp attı; bugün olduğu gibi başka ülkeye sürdü (29:25-28).

Böylece, İsraililer Tanrı tarafından cezalandırıldıklarında bile uluslara bir ışık olacaklardır.

İsrail'in seçilmesi onlara başka uluslara yadsınan avantajlar sağlamasına karşın aslında isyankar doğalarından ötürü bunları kaybedeceklerdir. Yine de RAB sadakatsizliklerine rağmen onları tamamen terketmez. Eğer sürgünde buldukları sırada davranışları nedeniyle pişmanlık gösterirlerse RAB onlara şefkat gösterecektir (30:1-10). Musa, sürgüne gönderilmiş olan İsrail'in gelecekte vaat edilen topraklara dönecekleri beklentisi hakkında konuşurken "Sizin ve çocuklarınızın yüreğini değiştirecek. Öyle ki, O'nu bütün yüreğinizle, bütün canınızla sevesiniz ve yaşayasınız" der (30:6). Musa burada İsrail'in antlaşmaya sadık kalmaktaki başarısızlıklarının üstesinden gelmek için uzak bir gelecekte RAB'bin tekrar duruma müdahale edeceği günü betimler.

Eski Antlaşma Özeti

Yasa'nın Tekrarı kitabı, RAB'bin İsrail'i kendi halkı olmak üzere neden seçtiğini ve bu seçimin sonuçlarını anlatır. Yasa Kitabı'nda (*tôrâ*) bulunan antlaşma koşullarını yerine getiren kutsal bir ulus olmalıydılar, böylece diğer uluslar da Tanrı'nın doğruluğunu görüp O'na hayran kalacaktı. Ancak Yasa'nın Tekrarı kitabı İsraililer'in kendilerine verilen özel ayrıcalıklara rağmen RAB'be isyan edip yasayı çiğneyecekleri bir geleceğin resmini çizer. Bunun sonucunda, vaat edilmiş topraklara

girmelerinin ardından kendileri de sürgüne gönderilecek ve başka ulusların arasında yaşamaya zorlanacaklardır.

Yeni Antlaşma Bağlantıları

Yeni Antlaşma'da İsrail'in seçilmesinin belki de en çok öne çıktığı yer, Pavlus'un Romalılar'a mektubudur. Pavlus burada müjdenin Yahudiler ve diğer uluslar arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini ayrıntılı bir biçimde anlatır. Pavlus, tartışma sırasında Yahudi çağdaşlarının "yasanın, bilginin ve gerçeğin beden almış hali" olduğu inancının altını çizer (Rom. 2:20). Böyle bir inanç, açık bir şekilde Yasa'nın Tekrarı içerisinde yer verilen yasadan (*tôrâ*) gelir. Pavlus yasanın bu şekilde görülmesine karşı çıkmamakla birlikte çağdaşlarının yasayı tutabilme yeteneklerini sorgular. Yasayı tutabilme yetenekleri olmadığı için "uluslar arasında Tanrı'nın adına küfredilmesine" (Rom. 2:24; Ysa. 52:5 ve Hez. 36:22'den alıntı yapıyor) neden olduklarını söyleyecek kadar ileri gider. Bu fikrin de kökleri Yasa'nın Tekrarı kitabında bulunabilir.

Pavlus bunun ardından sünnet konusuna odaklanır ve Tanrı'ya tam itaat anlamına gelen yüreğin sünneti olmaksızın dışsal sünnetin bir faydası olmadığını savunur. Pavlus'un Yahudi muhalifleri yasaya sahip olmanın ve sünnetin faydalarını vurgulamalarına karşın Pavlus onların sünnetin ya da yasanın kendilerini daha doğru yapacağını düşünmekle hata yaptıklarını savunur: "Bu nedenle yasanın gereklerini yapmakla hiç kimse Tanrı katında aklanmayacaktır. Çünkü yasa sayesinde günahın bilincine varılır" (Rom. 3:20). Pavlus bunun ardından Tanrı'dan gelen ve "Mesih'e iman eden herkes için" olan bir doğruluk bulunduğunu anlatır (Rom. 3:22). Bu doğruluk hem Yahudiler hem de diğer uluslar, İbrahim gibi iman sergileyen herkes içindir. Pavlus Tanrı'dan gelen bu doğruluğa odaklanarak Yasa'nın Tekrarı'nın bakışını yansıtır: Yüreklarının tanrısal bir şekilde sünnet edilmesi dışında İsraililer'in antlaşmayı tutabilmeleri olasılık dışıdır.

Pavlus daha sonra İsraililer'in Tanrı'nın seçilmiş halkı olarak sahip oldukları faydalar hakkında konuşur:

Evlatlığa kabul edilenler, Tanrı'nın yüceliğini görenler onlardır. Antlaşmalar, buyrulan Kutsal Yasa, tapınma düzeni, vaatler on-

larıdır. Büyük atalar onların atalarıdır. Mesih de bedence onlardandır. O her şeyin üzerinde hüküm süren, sonsuza dek övülecek Tanrı'dır! Amin (Rom. 9:4-5).

Tüm bunlara rağmen Pavlus imanla gelen doğruluğu almakta başarısız olmuş İsraililer'in bulunduğunu kabul eder. Bu kişiler yasaı tutmaya çalışarak aklanmayı umut etmiş, ama başarısız olmuşlardır. Öte yandan "aklanma peşinde olmayan uluslar aklanmaya kavuştular" (9:30). Pavlus bunun ışığında RAB'bin halkı İsrail'i reddedip reddetmediğini sorar. Birçok Yahudi'nin kurtuluşa erişmekte başarısız olduğunu kabul etmekle birlikte, "tüm İsrail'in kurtulacağı" umuduna tutunur (11:26). Uluslardan gelenlerin Tanrı'nın halkına dahil edilmesi Pavlus için çok önemli bir gelişme olmakla birlikte, bu durumun Yahudiler'in tamamen dışarı atıldıkları anlamına geldiğine inanmaz. Pavlus, Yasa'nın Tekrarı'nı yansıtan bir şekilde İsrail'in seçilmesinin tüm ulusların kurtuluşu için yolu açtığına inanır.

« 18 »

Pentatuk ve Kutsal Kitap'ın Ana Anlatısı

Pentatuk tamamlanmamış bir öyküdür. Bu nedenle bu bölümde, Pentatuk'un içeriğine odaklandıktan sonra bu bölümde, Kutsal Kitap'ın bu ilk beş bölümünün Kutsal Yazıların geriye kalan kısmı için nasıl gerekli bir giriş oluşturduğunu kısaca açıklayacağım. Kuşbakışı bir şekilde Pentatuk'un Yaratılıştan Vahiy'e kadar uzanan Kutsal Kitap'ın ana anlatısının temelini nasıl oluşturduğunu gözlemleyeceğiz.

Tanrı'nın insanlıkla ve tüm yaratılışla barışma görevinin öyküsü şüphesiz ki Kutsal Kitap'ı oluşturan tüm bölümleri birleştiren öyküdür.²¹² Birbiriyle çatışan ana anlatıların karşısında Kutsal Kitap kökten farklı bir anlatı sunar, bu anlatının öne çıkardığı yetki Tanrı'dadır, bütün öykü O'nun varlığını varsayıyor.

Göklerin ve yerin ilk defa yaratılmasından yeni göklerin ve yeni yerin yaratılacağı geleceğe kadar, Yaratılıştan başlayıp Vahiy'e dek süren Kutsal Kitap bölümleri çok çeşitli ama dikkate değer derecede tutarlı bir öykü sunar. Bu öykünün kalbinde Tanrı'nın lütfu kaynaklı kurtuluş eylemleri vardır. Tanrı kendisi ile tüm insanlık arasındaki bozulmuş ilişkiyi onarmaya ve böylece tüm yaratılışı yenilemeye odaklanmıştır. Bunun temelinde Tanrı'nın biricik Oğlu İsa Mesih'in beden alma süreci vardır. Bu sürecin doruk noktası ise onun kurban olarak ölümü, bedensel dirilişi, Tanrı'nın sağında yükselişi ve ve son yargıyı getirmek için gelecekte geri dönmesidir. Mesih'in dünyaya Tanrı-insan olarak ilk gelişi Tanrı'nın görevinin başarısının merkezidir. Ancak Kutsal Yazıların tamamı Mesih'in beden almasını hazırlayan ve bunu takip edecek daha geniş Tanrısal işleyişe tanıklık etmektedir.

²¹²Krş. C. J. H. Wright, *The Mission of God: Unlocking the Bible's Grand Narrative* (Downers Grove: InterVarsity, 2006).

Yaratılıştan Yeniden Yaratılışa, Bahçeden Kente

Kutsal Kitap'ın ana anlatısı Tanrı'nın yaratışının iki işlevi çerçevesinde gelişir. Yaratılış başlangıçta Tanrı'nın gökleri ve yeri nasıl yarattığını kısaca anlatarak başlar. Kutsal Kitap'ın diğer ucundaki Vahiy ise yeni yerin ve yeni göğün Tanrı tarafından yeniden yaratılacağını bildirerek sona erer. Başlangıç (protoloji) ve son (eskatoloji) açıkça birbirini andırsa da ilk yaratılış ile gelecekteki yeni yaratılış arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Yaratılış'ın ilk bölümleri içinde iki insan yaşayan bir bahçede geçerken, Vahiy'in son bölümleri devasa büyüklükteki ve nüfustaki bir şehri tasvir eder. Yaratılış'ın ilk bölümlerindeki birçok unsur Vahiy 21-22'de tarif edilen gelecekteki yeni Yerusâlim şehrinin, Tanrı'nın yeryüzünü ilk defa yarattığında niyet ettiği planın başarıya ulaşmasını temsil ettiğini gösterir.

Aden Bahçesi'nden Yeni Yerusâlim'e olan yolculuk Kutsal Yazıların tamamının altında yatmaktadır. En önemlisi de Kutsal Kitap'ın ana anlatısı bu kentin Tanrı'nın yaşaması ve insanlarla paylaşması için tasarlandığını onaylamaktadır. Eski Antlaşma'da buluşma çadırı ve Yerusâlim tapınağı tüm yeryüzünün Tanrı'nın görkemiyle dolacağı bir zamana işaret etmektedir. Yeryüzünün ya da mikroevrenin bir modeli olarak buluşma çadırı ve tapınak Tanrı'nın kutsal varlığının tüm dünyayı doldurmak istediğini gösterir. Yerusâlim'in (ya da Siyon'un) bir tapınak-şehri olarak kuruluşu Tanrı'nın yeryüzü ile ilgili planının önemli bir adımıdır. Yerusâlim sonunda orada yaşayan günahlı insanların sebep olduğu ruhsal kirlilik nedeniyle Tanrı tarafından terk edilecektir. Bu nedenle, Eski Antlaşma peygamberleri yeni ve kusursuz Yerusâlim'in gelecekteki yaratılışını öngörmüş ve tasvir etmiştir.

Buluşma çadırı ve tapınak yeni yerin ve yeni göğün yaratılışını işaret eden modeller olsalar da, Yeni Antlaşma'da oldukça farklı bir tür tapınakla değiştirilir. Bu tapınak insan bedenlerinden oluşmaktadır. İsa Mesih'in beden alışının öngördüğü kilise (imanlılar topluluğu) Tanrı'nın yeni tapınağı olmakta ve Tanrı'nın yeryüzündeki varlığını genişletmektedir. Kilise hem halihazırda kullanılan bir tapınak, hem de İsa Mesih'in takipçilerinin Kutsal Ruh tarafından tapınak inşaatçıları olarak donatılmasıyla inşaat halindeki bir tapınaktır. Kilisenin yaratılışının kendisi

Tanrı'nın görevsel eylemlerinin önemli bir parçası olsa da, Tanrı'nın tüm yeryüzü için olan planının tamamlanması, Mesih'in ikinci gelişinin ardından yeni Yeruşalim'in yaratılışına bağlıdır.

Aden Bahçesi'nden yeni Yeruşalim'e olan yolculuk bazı aşamalarında Tanrı'nın görkemli varlığının tüm dünyayı doldurmak üzere gelişini de içerir. Şaşırtıcı değildir ki Tanrı'nın varlığı doğrudan onun yeryüzündeki egemenliğiyle bağlantılıdır. Eski Antlaşma'da Tanrı'nın mutlak yetkisi buluşma çadırında ve tapınakta yansıtılır. Bunlar sırasıyla bir kraliyet çadırına ve bir saraya benzetilir. Yeni Antlaşma'da kilise (imanolular topluluğu) açık bir şekilde Tanrı'nın egemenliğiyle ilişkilendirilmiştir. Bir bütün olarak ele alındığında, Kutsal Kitap'ın ana anlatısı Tanrı'nın yeryüzündeki mutlak yetkili varlığının aşama aşama genişletilmesini tasvir eder.

Kutsal Kitap'ın Tanrı'nın yeryüzünde devamlı olarak genişleyen mutlak yetkisi ve varlığına neden dikkat çektiğini anlayabilmek için Yaratılış'ın ilk bölümlerine dönmemiz gereklidir. Yaratılışın Rab'bi olarak Tanrı, insanlığı kendisi adına hakimiyet kurması için yetkilendirir. İlk insan çiftine tüm hayvanlar, kuşlar ve balıklar üzerinde hüküm sürmeleri buyurulsa da, 'yılan'ın kötü ayartısına yenik düşerek Tanrı'ya ihanet etmiştir. Yaratıcıdan başka bir varlığı dinlemiş ve onun yetkisine boyun eğmişlerdir. Bunun sonucu olarak da 'yılan' insanlar ve Tanrı'nın egemenliğinin altına yerleştirilen her şeye hakim olmuştur. Bu şekilde şeytan dünyanın yöneticisi olarak Tanrı'nın yetkisini gasp eder.

Adem ve Havva'nın Aden Bahçesi'nden çıkartılması Tanrı'nın kral naipleri olarak sahip oldukları özel statülerinin sonunu göstermektedir. Tanrı'nın varlığından sürülerek öz doğaları yozlaşmıştı ve bu nedenle insanlar Yaratıcılarından ve tüm yaratılıştan koparak üzücü sonuçlar yaşayacaktır. Yaratılış'ın ilk bölümlerinde Tanrı'nın iyi yaratılışı yakında insan vahşetiyle kirlenecektir. Başta Tanrı'nın kutsal kentini yeryüzünde inşa etmekle görevlendirilen günahkar insanlar bunun tam tersi nitelikteki bir kent kurarlar. Babil kenti insanlığın Tanrı'yı yeryüzünden ve gökyüzünden silmeye yönelik kibirli bir şehir olacaktır. Tanrı Babil projesini sonlandırmak için orada yaşayanları bütün yeryüzüne dağıtarak müdahalede bulunsa da, insanların alternatif Tanrısız bir kent inşa etme istekleri sürecektir. Krallar'da açıklandığı üzere

Babil kenti gelecekte Tanrı'nın seçilmiş şehri Yerusalim'i yağmalamak üzere tekrar kurulacak, onun tapınağını yok ederek vatandaşlarını sürgüne gönderecektir. Vahiy kitabında Babil şehri insanların Tanrı'ya başkaldırma girişimlerinin sembolü olmayı sürdürmektedir. Kutsal Kitap'ın sıkça vurguladığı üzere, insanların Tanrı'nın yeryüzündeki tapınak-şehrini inşa etmeye yönelik başkaldırıları sürecektir.

İnsanlığın Tanrı'ya olan başkaldırısı, O'nun yeryüzündeki planının tamamlanmasını tehlikeye sokarken, Tanrı insanları kendi kaderlerine terk etmemiştir. Kararlı bir şekilde tövbe eden insanları başlangıçtaki kutsal kral naibi statüsüne tekrar getirmek üzere harekete geçer. Birçok kuşak boyunca uzanan bir süreçte Tanrı günahkar insanları şeytanın günahın ve ölümün gücünden kurtarma işine girişir. Bu kurtarma işi Kutsal Kitap'ın ana anlatısının merkezini oluşturur.

Aslan ve Kuzu

Yeni Antlaşma açıkça ortaya koyduğu üzere Tanrı'nın bu işinin odağında onun biricik Oğlu İsa Mesih'in dünyaya gelmesi vardır. Mesih'in ölümü, tekrar dirilmesi ve göge yükselmesi aracılığıyla Tanrı tövbe eden insanların –kötülüğün gücünden kurtarılması ve tekrar krallığın khinleri olmaları için gereken yolu sağlar. Kutsal Kitap Mesih'in rolünün önemini temsilen iki imge kullanır: 'Aslan' ve 'Kuzu' (r: Va. 5:5-6). Bunlardan ilki Mesih'in doğasının kral yönüne odaklanırken, diğeri onun ölümünün kurban ile ilgili boyutuna dikkat çeker. Mesih'in doğasının bu iki yönünden ilk olarak Eski Antlaşma'da Mesih'in gelişine hazırlık yapılırken bahsedilir.

Mesih'in kral doğasının nemi Adem ve Havva'nın kaybettiği kral naibi rolüyle açık bir şekilde bağlantılıdır. Yaratılış'tan itibaren Eski Antlaşma Yahuda oymağından ve Davut'un soyundan özel bir kralın gelişini öngörür. Bu kral Tanrı'nın kutsayışını yeryüzündeki uluslara getirecek olan kraldır. Yeni Adem olarak gelecekte gelecek olan bu kral Tanrı'ya bütünüyle itaat edecek ve sonunda Tanrı'nın adil ve barış içindeki egemenliğini yeryüzünde kuracaktır. Bütünüyle bir insan olduğu için Mesih Tanrı'nın insanlık için planladığı buyruğu yerine getirilişini sağlamaktadır.

Mesih'in 'dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı kuzusu' (Yu. 1:29) olarak kurban rolünün kökleri Eski Antlaşma'daki Mısır'dan çıkış anlatısında bulunur. Bir kurtuluş örneği olarak İsraililerin Tanrı tarafından Firavun'un boyunduruğundaki kölelikten kurtarılmaları, Tanrı'nın sevgisi ve merhametiyle insanları kötülüğün boyunduruğundan nasıl kurtardığını gösterir. Fısıh bayramı ile İsraili ilk doğan çocuklar kölelikten ve ölümden kurtarılır, günahın lekesinden arınır ve kutsal olarak ayrılırlar. Fısıh'a katılarak İsraililer kâhin-kral statülerini yeniden kazanırlar. Böylece RAB'be onların egemenliğine tabi kutsal bir ulus olurlar. Buluşma Çadırı'nın Sina Dağı'nda kurulmasıyla Tanrı İsrail halkının arasında yaşamaya başlar ve kısmen yaratılış planını gerçekleştirmiş olur. Tanrı'nın kurtarma planının Eski Antlaşma'daki ilk modeli olan Fısıh, daha sonra İsa Mesih'in kurban olarak ölmesine bağlanacak bir örnek oluşturmuş olur. Ama Mesih'in ölümü tüm ulusların yararlanabileceği bir şeydir. Kutsal Ruh'un Pentikost gününde gelmesiyle Babil karmaşası tersine dönmüş, 'gökyüzündeki altındaki tüm uluslar'dan insanlar kendi dillerinde Tanrı'nın güçlü işlerini duymuşlardır. Buluşma Çadırı ya da tapınak gibi yeni tapınak olan kilise (imanlılar topluluğu) Tanrı'nın varlığının görkemiyle dolmuştur.

Kâhin-Krallar ve Kutsal Ulus

Yaratılış 3'ten itibaren Tanrı'nın yaptıkları, açıkça görülebileceği gibi düşmüş insanlara yeniden kâhinsel ve kraliyete ait statülerini kazandırmayı amaçlamaktadır. Böylece dünyayı dolduracak olan Tanrı'nın gelecekteki tapınak-şehrinin vatandaşları olabileceklerdir. Mesih çarmıhtaki ölümü aracılığıyla zaten Şeytan'ı yenmiş olsa da, Mesih son yargıyı yapmak üzere tekrar dünyaya geldiğinde Şeytan tamamen yok olacaktır. Şu anda Tanrı sabırla tüm insanları tövbe etmeye, Mesih'i Rab ve Kurtarıcı olarak kabul etmeye çağırılmaktadır. Mesih tekrar gelene kadar onu izleyenler, Yaraticısı'na düşman olan bir dünyada gelecekte kurulacağı bildirilen bu kutsal şehrin vatandaşları olarak yaşamaya çağırılmaktadır. Ölümden kurtarılmış, günahın kirliliğinden arınmış ve kutsal kılınmış insanların, şimdi burada Tanrı'nın lütfuyla 'Tanrı'nın kraliyetinin kâhinleri' ve 'kutsal bir ulus' olarak, böylelikle de 'karanlıktan şaşılmalı ışığına çağıran Tanrı'nın erdemlerini duyurmak için' yaşamaları beklenmektedir (1Pe. 2:9).

Kutsal Kitap'ın ana anlatısında açıkça belirtildiği üzere Tanrı'nın planındaki yerimizin Tanrı'nın yeryüzü için yaptığı ilk planın bağlamında anlaşılması gerekmektedir. Malesef Adem ve Havva'nın kendilerine duyulan güveni kıran ihanetleri nedeniyle, şu anki dünya ve içinde yaşayanların Tanrı'nın kurtuluşuna ihtiyacı vardır. Bu yüzden tüm yaratılışın başkaldırılarının sonuçlarından kurtarılması Tanrı'nın kurtarma planının kalbinde yer alır. Bu Tanrı ile başlayıp biten bir plandır ancak kurtulanlar da Tanrı'nın görevine katılmaya çağrılırlar.

Modern dünyada imanlı bir topluluk olmak, çaba gerektiren bir sorumluluktur. Kutsal Kitap boyunca bizlere açıklanan Tanrı'nın kurtarma öyküsüyle dualarımızla ve güçlü bir şekilde uğraştıkça, İsa Mesih'in öğrencileri olarak çağrıldığımız hayatı yaşamak için eksiksiz bir şekilde donatılırız. Bu nedenle Pentatuk'un Tanrı'nın kurtuluşla ilgili Kutsal Kitap'ın ana anlatısında yaptığı önemli katkıyı fark etmek çok önemlidir.